

L. Cheron. Inv.

G. P. M. G. H. R. P. R. P. R.

Gal g h a
C. P L I N I I

CÆCILII SECUNDI *K*

E P I S T O L Æ

E T

P A N E G Y R I C U S .

L O N D I N I :

Impensis J. & R. T O N S O N .

M D C C L X V I I .

C U M P R I V I L E G I O .

3

Honoratissimo Viro Domino

J O H A N N I

Marchioni de CARNARVON.

Verissimum est, nulla re magis certiusve clarorum Virorum ingenia moresque, quam ipsorum Epistolis, præsertim ad amicos & familiares conscriptis, innotescere. His intimi mentis sensus privatæque cogitationes penitus recluduntur; & quam vel integerrimis Viris publicæ vitæ ratio sæpius inducit larva tuto deponitur. En itaque quam expressa, quam amabilis Plinii nostri ex his Epistolis exsurgit imago! Quam politiori literatura instructus; quam ad omnia boni civis, magistratus, & amici officia defungenda paratus; quam denique benevolus erga omnes & munificus ubique depingitur? Hic omnia candore & humanitate plena:

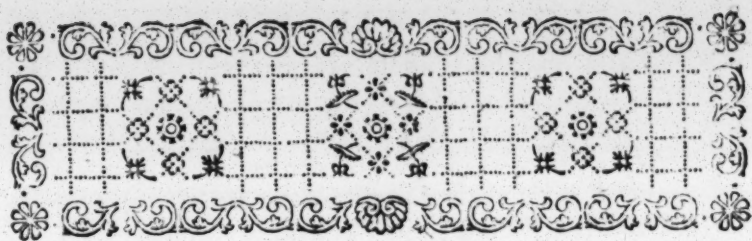
DEDICATIO.

nec quicquam occurrit, quod non & optimum Virum & cultissimum Scriptorem demonstret. Orat igitur ut in Vestræ Dignitatis clientelam recipiatur, ubi cognatas virtutes agnoscit, & redivivo quasi, nec imminuto splendore conspicuas in Te suspicit. Adeo ut id demum sibi gratulari possit, quod hisce Litteris non modo se decus & delicias Romanorum fuisse luculenter indicaverit, sed & Te talem apud Britannos olim exiturum haud vano augurio prædixisse videatur.

1722. Cal. Nov.

G. P L I-

C. PLINII CÆCILII

SECUNDI

V I T A

Ex EPISTOLIS Collecta.

CAIUS Plinius Junior, ex Como novo Italiæ Transpadanæ oppido natus, patrem habuit Cæcilium, virum eo tempore pietate simul & eruditione in primis clarum: avunculum vero, Plinium Veronensem, Græcæ & Latinæ linguæ peritissimum: (cujus triginta septem Rerum naturalium libri tanto studio & labore conscripti sunt, ut doctiorum omnium calculis digni judicati sint, qui ob multifarias historias ex Græcis simul & Latinis philosophis depromptas, raræque eruditionis thesaurum, non-obiter tantum legantur, sed evolvantur, omniumque studiosorum assiduis conterantur manibus) à quo adoptatus, non tantum amplissimorum avunculi bonorum, sed studiorum quoque, ac nominis successor factus est. Puer adhuc, cum egregiam præ se ferret indolem, ut liberalibus artibus imbueretur, Fabio Quintiliano, omnium fidissimo puerorum informatori, & in oratoria professione nulli secundo, datus, artes humaniores mira ingenii felicitate perdidicit. Aliarum disciplinarum avudus, paulo post Nicetem Smyrnæum sophistam, & præclarum eo tempore oratorem, audit: qui adeo ingenium ad utramque rationem accommodabat, ut judiciale sophistica quadam facultate exornaverit, sophisticum vero

& umbratile forensibus aculeis roboraverit, & cujus sententiae ac paradoxa quasi bacchantes Thyrsi, mellis lactisque copiam præbere videbantur. Quibus artibus cum Plinium probe instituisset, annuente avunculo, in Syriam tanquam ad præclarissimarum artium omnisque philosophiae mercaturam misit, ubi Euphratem philosophum naturæ arcana explicantem audivit. Verum cum post multos in studiorum curriculo exantlatos labores, jam sine cortice natare didicisset, & optimos quosque sibi auctores legendos proposuisset, Livium tamen Romanæ historiae antesignanum & principem cum toties a Quintiliano præceptore laudibus celebrari audivisset (qui Patavinum in concionibus supra quam narrari potest, eloquentissimum vocare solitus est, & ob id inter ceteros scriptores in scholis quam diligenter legendum in oratoriis suis institutionibus præcipit) ejus historias lactea eloquentia descriptas, raro de manu deposuit, ex quibus eam etiam hausit eloquentiam, quam in doctissimis suis epistolis & Trajani imperatoris Panegyrico, magno verborum & sententiarum ornatu, orationisque fecunditate abunde satis ostendit. Græca in Latinam, nostra in Græcam transferens, ingenium exercuit. Ad poeticæ studium furore quodam naturali raptus, comœdias assidue audivit inspexit mimos, legit Lyricos: quibus adolescentiæ studiis cum animum excoluisset, jamque ad graviora altioraque studia animum intenderet, undevigesimo ætatis suæ anno dicere in foro cœpit, ac in senatu plures gravissimasque causas magno audientium stupore egit. Baticis namque contra Bæbium Massam, & iisdem de Cæcilio Classico querentibus adstitit. Marium Priscum repetundarum accusavit, Julium Bassum & Varenum in capitalibus causis defendit & liberavit. Si quid vero temporis a civilibus negotiis, quibus totum jam intenderat animum, suffurari potuit, colendis agris consumpsit, priscos illos Romanos, Numam Pompilium, C. Licinium, Catonem, Cincinnatum, Pisones, Fabios, Cicerones, aliosque virtute claros viros imitatus, qui in magno honore constituti, vites putare, stercore agros & irrigare, nequaquam turpe & inhonestum putarunt. Laurentinum suum rus, & alterum in Tuscis (in quo templum principum statuis mirifice ornatum ædificavit) doctissimis epistolis celebravit, ut agriculturæ se studiosissimum ostenderet. Cui cum venatio cognata

cognata esset, sæpenumero calores, pluvias, sudorem, frigora, nives, & id genus alia compluscula, quæ venatoriæ voluptates continent, perpeßus, ad venabula sedens, spumantes, & a canibus in furorem conversos apros propria manu confodit. Ad administrandam remp. aptissimus judicatus, celeriter ad summos honores, amplissimasque in urbem dignitates, evectus est. *Æmiliæ* namque viæ, quæ ab *Æmilio Scauro* post *Ligures* bello subactos, a *Placentia Ariminum* usque structa & strata erat, curam administravit. *Quæsturam* cum *Calestrio Tirone*, cum quo stipendia ante-fecerat, & *Præturam* cum eodem consecutus est. *Cornutum Tertullum*, præfectus ærarii salutatus, collegam habuit. In *Pontum* & *Bithyniam* missus proconsul, non minorem prudentiæ, quam moderationis & diligentiæ gloriam retulit. Consulatum summa fama, parique integritate cum *Tertullo*, amicitiarum familiaritate semper conjunctissimo, gessit. In auguratu sacerdotio prisco, quod viventi nunquam adimebatur, *Julio Frontino* viro principi successit, quibus, aliisque multis dignitatibus, cum sua industria Romanorum Rempublicam mirum in modum auxisset, in tantam apud bonos & claros viros existimationem venit, ut juveni ex clarissimis familiis in urbe uxores offerrent. Habuit autem duas, ex quibus posterior erat *Calphurnia*, *Pompeiæ* clarissimæ femine filia: cum qua multos annos honestissime, sine prole tamen, vixit. Vitæ suæ innocentia, & omni scientiarum eruditione principum multorum animos sibi conciliavit: in primis tamen *Trajani*, invictissimi imperatoris, a quo non tantum sibi ipsi, sed amicis quoque multa impetrare potuit. *Voconio* quippe Romano, condiscipulo & contubernali suo multas dignitates: *Accio Suræ* præturam: *Harporati Iatraliptæ* peregrinæ conditionis homini, *Chrysippo Mithridatis*, uxori que *Chrysippi Stratonicæ* Epigoni, posthumi demum *Marini* propinquis aditum in urbem impetravit: libertis *Antonizæ Maximillæ*, ornatissimæ matronæ, præterea *Hediæ*, *Antonizæ*, *Harmeridique* citra omnem difficultatem jus *Quiritium* obtinuit. Tanta fuit opulentia, ut ducenta millia nummum pro accessione pretii agrorum contempserit, emptrice *Cornelia* hoc petente. Eas tamen facultates quas partim hæreditario jure a parentibus & avunculo, partim *Trajani Mæcenatis* sui mun-

nificentia habuit, ab omni alienus avaritia, bene meritis, & quovis præmio dignis, summa liberalitate distribuit, & erogavit. His Caninium Rufum municipem suum, studiis jam valedicentem, ad artes, humanioraque studia revocavit. Valerium Martialem poetam secedentem ab urbe, honestissimo viatico juvit. Romano condiscipulo tria millia nummum ad equitis facultates implendas obtulit, & dedit. Fabium Quintilianum primæ pueritiæ præceptorem, senem jam, & pecunia carentem, dote, & omni impensa maritandæ filiæ necessaria ornavit, & quingenta millia nummum, ut secundum mariti conditiones vestitu simul ac comitatu instrueretur, quasi parens alter contulit. Patriæ suæ annua sestertia tricena, quæ a nobis 750. aureis æstimantur, donavit. Ut ad bonarum artium studia juventutem incitaret, in municipio suo bibliothecam optimis libris refertam, ad communem studiosorum usum dedicavit: annuos sumptus in alimenta ingenuorum erogavit, amplissimaque præceptoribus constituit stipendia. Gentilis licet fuerit, Christianorum tamen in maxima persecutione acerrimus propugnator extitit. Cum enim variis tormentis eos qui in Christum crederent, cruciari videret, ut a fide desciscerent, misericordia & interemptorum multitudine motus, eos apud Trajanum defendit, dum scribit, nihil omnino sceleris in his deprehendi, aut quippiam committi, quod Romanis legibus contrarium esset: quandoquidem adulteria, & cætera ejus notæ crimina illicita arcerent, & tantum antelucanos hymnos Christo cuidam Deo canerent. Ob morum studiorumque similitudinem præcipue viros doctrina excellentissimos sibi amicitiarum societate devinxit, ex poetis quidem Virginium Romanum, hominem (ut ipse appellat) probitate morum, ingenii elegantia, operumque varietate monstrabilem: Valerium Martialem, Epicuri sectatorem, & Silium Italicum, in carmine heroico post Virgilium facile principem. Ex Historicis vero, Suetonium Tranquillum, & Cornelium Tacitum. Ex jurisperitis autem, Pomponium Saturnium causidicum, Arrianum, Titum Aristonem, & Cornelium Minutianum, rectissimos judices, & fortissimos advocatos: quos sæpe cum Frontino, si quando de rebus arduis agendum esset, consuluit. Inter prædilectos autem libertorum suorum, præcipue Zosimum

Zosimum, hominem ut probum & officiosum, ita maxime literatum habuit. Ut nomen suum immortalitati consecraret, non tantum Cornelii Taciti historiis laudari voluit, sed ipse quoque multa scripsit, quæ tamen ad posteros non venerunt: ut pote Tragædiam Græcam, De maris Icarii tempestatibus Elegos, Hendecasyllaborum librum, Demonstrativas orationes, in quibus Demosthenem summum oratorem sequutus est: De Helvidii ultione libros aliquot, quos Quadratus studiosissime semper legere solitus est. Et multa quidem alia, quæ temporis injuria, magno Musarum mœnore ita interierunt, ut ne fragmenta quidem hodie extant. Ex his tamen omnibus singulari divini numinis beneficio ad posteros venerunt, decem epistolarum libri mira eloquentia scripti, Libellus de viris in re militari & administranda Republica illustribus, Panegyricus Trajani Romanorum invictissimi imperatoris, qui post Nervam, juxta Eusebii supputationem, usque ad annum Christi Salvatoris nostri cxiix, regnavit: quo tempore, vel paulo post, Plinium nostrum è vivis exemptum esse, conjicere & divinare licet.

E X

ONUPHRII PANVINI

COMMENTARIIS in FASTOS,

AD ANNUM DECCLIII.

HOC ipso anno idem Plinius [Secundus] ut in Panegyrico tradit, cum Cornuto Tertullo consulatum bimestrem in Kalendas Septembres iniiit & gessit. De quo tale adhuc extat antiquum epigramma.

C. PLINIUS C. F. C. N. CÆCILIUS. SECUNDUS
COS. AUGUR. LEGAT. PRO. PRÆT. PROVINC. PONTI.
CONSULARI. POTESTATE. IN EAM PROVINCIAM. AB.
IMP. CÆSARE. NERVA TRAJANO AUG. GERMANICO.
MISSUS CURAT. ALVEI. TIBERIS. ET RIPAR. PRÆF.
ÆRARI. SATURNI. PRÆF. ÆRARI. MILIT. LEG. VI.
GALLIC. X. VIR. STLIT. JUDICANDIS.

Cæterum is C. Plinius filius fuit Cæcilii Novocomensis, & Pliniæ, sororis C. Plinii Secundi, Veronensis, scriptoris historiæ naturalis: quæ quum ipsi C. Cæcilio Novocomensi nupsisset, hunc C. Cæcilium genuit, qui ab avunculo C. Plinio Secundo Veronense adoptatus, C. Cæcil. Plinius Secundus appellatus est. Qui natura quidem Novocomensis civis, verum lege & adoptionis jure Veronensis ut ejus pater adoptivus C. Plinius fuit. Hinc ipse libro VI. Epist. ultima ad maximum Africanum ita scribit. *Recte fecisti quod gladiatorum munus Veronensibus nostris promissisti, a quibus anararis, suspiceris, gruaris.*

ornaris. Plinium autem, Veronensem fuisse, ipsemet scribit in præfatione historiæ naturalis ad Titum Cæsarem Vespasianum, in qua Catullum conteraneum suum vocat. Si enim & ipse Novocomensis fuisset, non recte conterraneum dixisset. Est enim Verona Cœnomano-
rum urbs, vel potius Venetorum, Novocomum vero Insu-
brum. hæc, in decima regione Italiæ, illa in xi. quæ regiones & terræ diversæ sunt. Adde quod hoc per manus a majoribus traditum, semper ita creditum est. Franciscus enim Petrarcha, Pius II. Papa, & plerique alii, Plinium historiæ naturalis scriptorem, Veronensem vocaverunt. Quod si Veronensis non fuit (ut quidam affirmant) cur antiquissimum hoc adhuc extat Veronæ marmorei frusti epitaphium a Plinio parentibus suis & forori factum, quod inter rudera octuaginta annis antea in agro Veronensi inventum est?

C. P--INI U--

--NDU--

--AUG.

--R CIVIÆ--

--CELLÆ--

--RI

--ERI. PATRI--

--MÆ. MATRI--

--MARCELLÆ

T. F. I.

Non abs re autem fuit, hoc loco ubi occasio sese obtulit, Plinium Veronensem asserere, quod eum ut de Homero dicitur, nonnullæ aliæ urbes sibi vindicare conatæ sunt: cum ut rei veritas intelligatur, tum quod patriæ meæ hac in re non suffragari, hoc potissimum loco nefas esse duxi. Ad institutum autem nostrum revertamur. Hoc ipso anno in Kal. Novembris Plinio & Tertullo, consules suffectos fuisse Julium Ferocem, & Acutium Nervam ipse indicare videtur libro II. epistolis ad Octavium & Arrianum. quos consules designatos post Cornutum Tertullum subjicit.

C. PLINIO CÆCIL. SECUNDO

Veterum ac recentiorum quorundam authorum

T E S T I M O N I A.

M. VALER. MARTIALIS *Epigr. lib. X.**Epigr. XIX.*

Alloquitur hoc epigrammate Musam, mandatque ut
 Plinii domum in Exquilis quærat, laudat etiam
 Plinium ab eloquentia, quem cum Cicerone contendit.

Nec doctum satis & parum severum
 Sed non rusticulum nimis libellum
 Facundo mea Plinio Thalia
 I, perfer: brevis est labor peractæ
 Album vincere tramitem Suburæ.
 Illic Orphea protinus videbis
 Ubi vertice lubricum theatri
 Mirantesque feras, avemque regi
 Raptum, quæ Phryga pertulit Tonanti.
 Illic parva tui domus Pedonis
 Cælata est aquilæ minore penna.
 Sed ne tempore non tuo disertam
 Pulsas ebria januam, videto.
 Totos dat tetricæ dies Minervæ,
 Dum cenam studet auribus virorum,
 Hoc quod secula, posterique possint
 Arpinis quoque comparare chartis.
 Seras tutior ibis ad lacernas:
 Hæc hora est tua, cum furit Lyæus,
 Cum regnat rosa, cum madent capilli:
 Tunc me vel rigidi legant Catones.

C. SOL. APOLLIN. SIDONIUS *Averrorum Episcopus*
lib. 1. Epistola 1. ad Constantium.

Diu præcipis, Domine Major, summa suadendi autho-
 ritate, sicut es in iis, quæ deliberabuntur consiliofissimus,
 ut si quæ literæ paulo politiores, varia occasione fluxe-
 runt.

runt, prout eas causa, persona, tempus elicit, omnes retractis exemplaribus enucleatisque uno volumine includam, Q. SYMMACHI rotunditatem, C. PLINII disciplinam maturitatemque vestigiis præsumptiosis insequuturus, &c.

Et lib. IV. Epist. 22. ad Leonem, quæ ejusdem est argumenti cum ea, quam habet Plinius Epist. 22. lib. III.

Nam & antiquitus cum C. Cornelius C. Secundo paria suavisset ipse postmodum quod injunxit, arripuit. Idque ab exemplo nunc me melius aggredieris, quia & ego PLINIO, ut discipulus assurgo, & Tu vetusto genere narrandi jure Cornelium antevenis, &c.

Et lib. VIII. Epist. 10. ad Rauricium.

M. Tullius in actionibus cæteris cæteros, pro A. Cluentio ipse se vicit. M. Fronto cum reliquis orationibus emineret, in Pelopem se sibi prætulit. CAIUS PLINIUS pro Accia Variola plus gloriæ de Centumvirali suggestu domum retulit, quam cum M. Ulpio Trajano incomparabili Principi incomparabilem panegyricum dixit.

JOHANNES MARIA CATANÆUS *Commentario ad Plinii Epistolas.*

Hoc in se habent SECUNDI literæ, ut longiores sint fructuosiores, breviores gratiosiores.

Et ad Epist. 13. lib. VIII.

Habet hoc SECUNDI Epistola, ut quò longior, eò emendatior, & quò brevior, eò argutior.

Ad Epist. 22. lib. VIII.

Impar igitur (Plinius) tanto dolori (concepto ex Junii Aviti morte) Marcellino rem totam per hanc Epistolam exponit, inter pulchriores pulcherrimam, inter tristiores tristissimam, inter amantiores amantissimam.

Idem *Epistola ad Præsidem Gratianopolis ac Medionali J. C.*

Sicut M. Tullio in epistolis copia parataque dicendi facultas elucet, ita PLINIO exculta, pensitata, amputata: utque

utque illius reliqua divini ejus ingenii opera maximam Familiaribus epistolis commendationem afferunt, sic PLINIO tum rerum tum verborum & splendor ac dignitas & ordo faciunt, ut quæ non exstant ejus scripta, summo cum desiderio requiramus, quem cum deponere constitueris iterum resumes; tot illecebris lectorem tenet & afficit, ut cupidum ulteriora legendi rerum novitate faciat, nolentemque aculeis trahat, neque brevitate officiat, sed magis lectorem capiat.

D. ERASMUS ROTEROD. *in brevissima & compendiaria conscribendarum Epistolarum formula.*

Esse enim Epistolicus stilus simplex debet ac velut negligentiusculus. Nam est etiam quædam negligentia diligens; exemplo sunt PLINII CÆCILII Epistolæ, acutæ, eleganter expressæ, in quibus nihil nisi domesticum, quotidianum, sed omnia tantum latina, casta ornataque leguntur. Cumque sit stilus ille multa arte atque ingenio cultuque subactus & elaboratus, illaboratus tamen pene, subitus atque extemporaneus videtur.

Et alibi de demonstrativo Genere.

Ad hoc genus referendæ sunt Epistolæ, quæ vel laudant aliquem vel vituperant. Ejus generis est Epistola PLINII, cujus principium est: Si QUANDO URBS NOSTRA, &c. Primo Euphratem Philoſophum PLINIUS ab animi bonis eximisque virtutibus, ut humanitate & eloquentia, deinde à bonis corporis, ut corporis proceritate, decora facie, demissio capillo, ingenti & cana barba; postremò ab externis quamquam leviter & obiter, ut cum dicit: *Juliani Pompeii clarissimi J. Consulti, & Consulis generum fuisse.* Ejus generis est Epistola apud eundem: *Petis ut fratris tui filia, &c.* Laudat enim Minutium ab honestate morum, clara patria, clarisque parentibus & ab ea maxime verecundia, qua magistratus plurimos gesserat, dein à facie liberali ingenuaque, à totius corporis pulchritudine & quodam senatorio decore, denique ab amplis facultatibus & maximo censu majorum.

JOHANNES

JOHANNES LUDOVICUS VIVES *de conscribendis Epistolis,*
cap. de auctoribus Epistolarum.

Antiquissimæ verò Epistolæ exstant *Platonis* perpaucæ & *Demosthenis*. Hinc *M. Tullii* amissæ quidem multæ, sed multæ etiam in hanc usque ætatem reservatæ, in quibus præter verba & dictionem, quibus vir ille cæteros omnes scriptores Latinos duntaxat tanto post intervallo relinquit, plurimum inest & ad respublicas & privatas judicii ac prudentiæ. *Senecæ* Epistolæ volumina sunt de *Philosophia*. Accommodatior ad usum *PLINIUS CÆCILIUS*, eorum præsertim, qui de negotiis privatis aut Republica non scribunt. Nam hujusmodi melior est *Cicero*: *Plinius* vero saccinctus & festivus & facetus & acutus & frequens concinnis sententiis, doctis atque acutis ingeniis mirificè est aptus, qui scholasticas inter se mittunt Epistolas, & umbraticas, ut idem ipse ait, quibus oportet plus ornatus & condimenti adjungi, quando rebus non perinde nituntur.

GERHARDUS JOHANNES VOSSIUS *operis de Historicis*
Latinis, lib. I.

Uti autem *Tacitus*, ita & cum ante, tum sub *Trajano* imprimis fuit *C. PLINIUS CÆCILIUS SECUNDUS*, *Novocomensis*, *C. Plinii Veronensis* sororis filius, *Quintiliani*, ut de se ipse (lib. 2. Epist. 14. ad Maximum) testatur, discipulus. Hic a multis auctor creditus est libri de viris Illustribus; sed ejus quidem nomine ab *Aldo* & aliis editus fuit. Ac similiter *M. S.* inter alios, qui *Oxonii* est in Bibliotheca, collegii Christi corporis, atque iterim in collegio *Lincolniensi*; Ubi & *M. S.* ejus epistolæ & libellus ei præmissus cum hac epigraphe: *Brevis animadversio de duobus Pliniis Veronensibus oratoribus ex multis hinc inde collecta per Johannem Maufionarium Veronensem.* Incipit, *Plinii duo*. Sed quod ad opusculum de viris illustribus, illud esse *Sex. Aurelii Victoris*, diximus superius, cum de *Cornelio Nepote* ageremus. Videtur interim scripsisse, vel saltem cogitasse de historia condenda. Vide Epist. VIII. lib. V. *Novocomi* legitur Inscriptio hujusmodi. *C. Plinio Secundo, qui consulatu, Auguratu, militiæ gestis, orandis causis, præmatibus & historiis conficiendis, Cæsare Trajano Augusto luculentissimè laudando, afficiendoque immensa liberalitate patriam suam eidem*

eidem immortale contulit ornamentum, Ordo Comensis civi suo desiderabili, honore accepto monumenta posuit.
M. CCCCLXXXIIX. Cal. Maii.

Plura testimonia vide apud Conradum Celtem de Methodo Epistolarum, Christophorum Hegendorphium Epistola ad Laurentium Czoch. & alios.

Comi in Exteriore Structura Templi maximi.

C. PLINIO L. F. O. V. F. CÆCILIO SECUNDO. COS. AUG. CURAT. TIBER.

Mediolani in Æde D. Ambrosii in arca lapidea
ex tabulis confractis.

C. PLINIUS L. F. O. V. F. CÆCILIUS
AUGUR LEGAT. PROPR. PROVINCIÆ.
PON. CONSULARI POTESTA. IN EAM
PROVINCIAM ET IMP. CÆSAR. NERVA
TRAJANO AUG. GERMAN. CURATOR
ALVEI TIBERIS ET RIPARUM ET PRÆF.
ÆRARI. SATURNI PRÆF. ÆRARI. MIL.
QUÆSTOR. IMP. SEVIR EQUITUM TRIB.
MILIT. LEG. VI. GALLICÆ XVIR. STLI.
TIB. JUDICAND. ADJECTIS THERM. IN
ORNATUM HS. CCC. ET HOC AMPLIUS
IN TUTELAM HS. CC. T. F. I. ET IN
LIBER. TOR. SUORUM NOMIN. HS. XVIII.
LXVI. D. CLVI. REI. INCREMEN. POSTEA
AD EPULUM. PLEB. URBAN VOLVIT
PERTINERE HOC AMPLIUS DEDIT IN
ALIMENTA PUERORUM ET PUELLA-
RUM PLEB. URBAN. HS. CCC. IN TUTE-
LAM BIBLIOTHECÆ. HS. C.

In Semidiruta Æde D. Juliani apud Fegium
agri Mediolanensis.

C. PLINIO. L. F. O. V. F. CÆCILIO SECUNDO COS. AUGUR. CUR. ALV. TIBER.
ET CLOAC. URB. PRÆF. ÆR. SAT. PRÆF.
ÆR. MILI. QU. IMP. SEVIR. EQ. R. TR.
M. LEG. VI. GALL. XVIRO. STLIT. JUD.
FL. DIVI. T. AUG. RCELLIENS.

NOMEN-

N O M E N C L A T O R

Eorum ad quos Plinius Epistolas scripsit.

Primus Numerus Epistolam, secundus Librum indicat.

A	Cilio	14, 3	E.		
	Adriano, <i>vide</i> Antonino.		Evricio.	16, 1	
	Albino.	10, 6			
	Anniano.	16, 2	F.		
	Antonino, seu Adriano.	3, 4	Fabato.	30, 6. 11, 7	
		18, 4. 10, 5	Fabato profocero.	1, 4. 12, 5.	
	Apollinari.	9, 2. 6, 5		12, 6. 16, 7. 23, 7. 32, 7. 10, 8	
	Appio.	35, 9	Fabio Justo.	11, 1	
	Aristoni.	3, 5. 14, 8	Falconi.	27, 4. 22, 7. 15, 9	
	Arriano.	2, 1. 11, 2. 12, 2. 8, 4.	Feroci.	13, 7	
		12, 4. 2, 6. 21, 8	Flacco.	2, 5	
	Atrio Clementi.	10, 1	Fundano.	15, 4. 6, 6	
	Augurio.	8, 9	Fusco.	9, 7. 36, 9. 40, 9	
	Avito.	6, 2			
B.			G.		
Bebio Hispan.	24, 1		Gallo.	17, 2. 17, 4. 20, 8	
C.			Geminio.	24, 7. 5, 8. 22, 8. 11, 9.	
Calestrio Tironi.	22, 1			30, 9	
Calphurniæ.	4, 6. 7, 6. 5, 7		Genialli	13, 8	
Calvinæ.	4, 2.		Genitori.	30, 7. 17, 9	
Calvisio.	20, 2. 1, 3. 7, 5. 2, 8.		H.		
	6, 9		Hispano.	25, 6	
Calvisio Rufo.	19, 3		Hispullæ.	19, 4. 11, 8	
Caninio Rufo.	3, 1		I.		
Caninio.	8, 2. 7, 3. 21, 6. 18, 7.		Julio Genitori.	11, 3	
	4, 8. 33, 9		Junio Maurico.	14, 1	
Capitoni	8, 5		Juniori.	15, 8. 12, 9	
Catilio.	12, 3		Justo.	2, 7	
Catilio Severo.	22, 1		L.		
Celeri.	17, 7		Laterano.	27, 9	
Cereali.	19, 2		Lepido.	7, 4	
Clementi	2, 4		Licinio Suræ.	30, 4	
Coloni.	9, 9		Luperco.	5, 2. 26, 9	
Corn. Tacito.	6, 1. 20, 1		M.		
<i>Vid.</i> Tacito.			Macrino.	7, 2. 4, 3. 6, 7. 10, 7.	
Corn. Titiano.	17, 1			17, 8. 4, 9	
Corneliano.	31, 6			Macro.	
Corelliæ Hispullæ.	3, 3				
Corelliæ.	14, 7				
Cornuto.	21, 7. 31, 7				

Macro.	18, 5. 24, 6	Romano Firmo.	19, 1
Messio Maximo.	25, 4	Ruso.	21, 5. 25, 7
Mamiliano.	16, 9. 25, 6	Rufino.	18, 8
Marcellino.	16, 5. 23, 8	Rufoni.	19, 9
Marco.	5, 3	Rustico.	29, 9
Mauico.	18, 2. 14, 6		
Maximo.	14, 2. 2, 3. 20, 3.	S.	
	20, 4. 5, 5. 11, 6. 34, 6. 26, 7.	Sabino.	10, 4. 18, 6. 2, 9. 18, 9
	19, 8. 24, 8. 1, 9. 23, 9	Sabiniano.	21, 9. 24, 9
Minutiano.	9, 3. 11, 4. 12, 8	Sardo.	31, 9
Minutio.	12, 7	Saturnino.	9, 5. 7, 7. 15, 7. 38, 9
Minutio Fundano.	9, 1	Scauro.	13, 5
Montano.	26, 7. 6, 8	Sempronio Rufo.	22, 4
Mustio.	39, 9	Septitio.	1, 1. 28, 7. 1, 8
		Septitio Claro.	15, 1
N.		Serviano.	26, 6
Nafoni.	6, 4	Severiano.	17, 3
Nepoti.	3, 2. 16, 3. 26, 4. 19, 6	Severo.	6, 3. 18, 3. 28, 4. 1, 5.
			27, 6. 22, 9
O.		Socio Senecioni.	13, 1
Octavio Rufo.	7, 1. 10, 2	Soffio.	4, 4
		Sparso.	5, 4. 3, 8
P.		Spurinna.	17, 5
Paterno.	14, 4. 16, 8	Spurinna & Coctia.	10, 3
Paulino.	2, 2. 19, 5. 3, 9. 37, 9	Suetonio Tranquillo.	18, 1
Plinio Paterno.	21, 1	Suræ.	27, 7
Pompeia Celerina socii.	4, 1		
Pompeio Saturnino.	8, 1	T.	
Pompeio Falconi.	23, 1	Tacito.	13, 4. 9, 6. 16, 6. 20, 6.
Pomponio Basso.	23, 4		20, 7. 33, 7. 7, 8. 10, 9. 14, 9
Pontio.	15, 5. 28, 6. 4, 7	Tironi.	1, 6. 22, 6. 5, 9
Prisco.	13, 2. 21, 3. 8, 6. 8, 7.	Titiano.	32, 9
	19, 7.	Tranquillo.	8, 3. 11, 5. 34, 9
Proculo.	15, 3	Triario.	23, 6
Præsenti.	3, 7		
		V.	
Q.		Valenti.	24, 4
Quadrato.	29, 6. 13, 9	Valeriano.	15, 2. 4, 5. 14, 5
Quintiliano.	32, 6	Valerio.	16, 2
		Valerio Paulino.	16, 4
R.		Velio Cereali.	21, 4
Restituto.	17, 6. 1, 7	Venatori.	20, 9
Romano Voconio.	5, 1. 1, 2.	Vere.	3, 6
	13, 3. 29, 4. 15, 6. 33, 6. 8, 8.	Voconio Romano, <i>Vide</i> Romano.	
	7, 9. 28, 9	Urso.	9, 4. 20, 5. 5, 6. 13, 6. 9, 8

C. PLINII CÆCILII
SECUNDI
EPISTOLARUM
LIBER PRIMUS.

EPIST. I.

C. PLINIUS SECUNDUS
SEPTITIO SUO S.

PRÆFATIO.

FREQUENTER hortatus es, ut epistolas, si quas paulo accuratius scripsissem, colligerem publicaremque. Collegi, non servato temporis ordine (neque enim historiam componebam:) sed ut quæque in manus venerat. Superest ut nec te consilii, nec me pœniteat obsequii. Ita enim fiet, ut eas quæ adhuc neglectæ jacent, requiram: & si quas addidero, non supprimam. Vale.

II. C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

QUIA tardiozem adventum tuum prospicio, librum, quem prioribus epistolis promiseram, exhibeo. Hunc rogo ex consuetudine tua & legas & emendes: eò magis, quòd nihil antè peræque eodem ἔργῳ scripsisse videor. Tentavi enim imitari Demosthenem, semper tuum, Calvum, nuper meum, figuris duntaxat orationis. Nam vim tantorum virorum pauci, quos æquus amavit, assequi possunt. Nec materia ipsa huic (vereor ne improbè dicam) æmulationi repugnavit. Erat enim propè tota in
conten-

contentione dicendi; quod me longè desidiæ indormientem excitavit, si modo is sum ego qui excitari possim. Non tamen omnino Marci nostri ἀγκύρας fugimus, quoties paululum itinere decedere non intempestivis amœnitatibus admonebamur. Acres enim esse, non tristes, volebamus. Nec est quòd putes me sub hac exceptione veniam postulare. Immo, quo magis intendam limam tuam, confitebor & ipsum me & contubernales ab editione non abhortere, si modo tu fortasse errori nostro album calculum adjeceris. Est enim planè aliquid edendum, atque utinam hoc potissimum, quod paratum est, (audis desidiæ votum.) edendum autem ex pluribus causis: maximè quòd libelli, quos emisimus, dicuntur in manibus esse, quamvis jam gratiâ novitatis exuerint; nisi tamen auribus nostris bibliopolæ blandiuntur. Sed sanè blandiantur, dum per hoc mendacium nobis studia nostra commendent. Vale.

III. C. PLINIUS CANINIO RUFO SUO S.

QUID agit Comum, tuæ meæque deliciæ? quid suburbanum amœnissimum? quid illa porticus, verna semper? quid πλαταιῶν opacissimus? quid Euripus viridis & gemmeus? quid subjectus & serviens lacus? quid illa mollis, & tamen solida, gestatio? quid balineum illud, quod plurimus sol implet & circumit? quid triclinia illa popularia? quid illa paucorum? quid popinæ? quid cubicula diurna nocturna? Possident ne te, & per vices partiuntur? An, ut solebas, intentione rei familiaris obeundæ, crebris excursionibus avocaris? Si te possident, felix beatusque es: sin minùs, unus, ex multis. Quin tu (tempus est enim) humiles & sordidas curas aliis mandas; & ipse te in alto isto pinguique secessu studiis adseris. Hoc sit negotium tuum, hoc otium; hic labor, hæc quies; in his vigilia, in his etiam somnus reponatur. Effinge aliquid & excude, quod sit perpetuò tuum. Nam reliqua rerum tuarum post te alium atque alium dominam fortientur: hoc nunquam tuum desinet esse, si semel cœperit. Scio quem animum, quod horter ingenium: tu modo enitere ut tibi ipse sis tanti, quanti videberis aliis, si tibi fueris. Vale.

IV. PLIN. POMPEIÆ CELERINÆ.
SOCRUI S.

Quam copiarum in Oriculano, in Narniensi, in Carfulano, in Perusino tuo, in Narniensi verò etiam balineum, ex epistolis meis (nam jam tuis opus non est) una illa brevis & vetus sufficit. Non, mehercule, tam mea sunt quæ mea sunt quam quæ tua. Hoc tamen differunt, quod sollicitius & intentius tui me, quàm mei excipiunt. Idem fortasse eveniet tibi, si quando in nostra diverteris, quod velim facias: primum ut perinde nostris rebus, ac nos tuis, perfruaris: deinde, ut mei expergiscantur aliquando, qui me securè ac propè negligenter expectant. Nam mitium dominorum apud servos ipsa consuetudine metus exolefcit: novitatibus excitantur, probarique dominis per alios magis quam per seipsos laborant. Vale.

V. C. PLINIUS VOCONIO ROMANO
SUO S.

Vidistine quemquam Marco Regulo timidiorem humiloremque post Domitiani mortem? sub quo non minora flagitia commiserat, quàm sub Nerone, sed testiora. Cæpit vereri, ne sibi irasceret: nec fallebatur; irascebar. Rustici Aruleni periculum foverat, exultaverat morte: adeò ut librum recitaret publicaretque, in quo Rusticum insectatur, atque etiam *Stoicorum simiam* appellat. Adjicit, Vitelliana cicatrice stigmosum. Agnoscis eloquentiam Reguli. Lacerat Herennium Senecionem tam intemperanter quidem, ut dixerit ei Metius Carus, *Quid tibi cum meis mortuis? nunquid ego aut Crasso aut Camerino molestus sum?* quos ille sub Nerone accusaverat. Hæc me Regulus dolenter tulisse credebat, ideoque etiam quum recitaret librum, non adhibuerat. Præterea reminiscebatur, quàm capitaliter ipsum me apud Centumviros laceffisset. Aderam Arionillæ, Timonis uxori, rogatu Aruleni Rustici. Regulus contra. Nitebamur [nos] in parte causæ sententia Metii Modesti, optimi viri: is tunc in exilio erat, a Domitiano relegaru. Ecce tibi Regulus, *Quaro* (inquit) *Secunde, quid de Modesto sentias.* Vides, quod periculum, si respondiſsem, Bene: quod flagitium, si, Maie. Non possum dicere aliud tunc mihi quam deos adfuisse

adfuiffe. Respondebo, inquam, quid sentiam, si de hoc Centumviri iudicaturi sunt. Rursus ille, Quæro quid de Modesto sentias. Iterum ego, Solebant testes in reos, non in damnatos, interrogari. Tertio ille, Non jam quid de Modesto, sed quid de pietate Modesti sentias quæro. Quæris, inquam, quid sentiam? At ego, ne interrogare quidem fas puto, de quo pronuntiatum est. Conticuit: me laus & gratulatio sequuta est; quòd nec famam meam aliquo responso, utili fortasse, inhonesto tamen, læseram; nec me laqueis tam insidiosæ interrogationis involveram. Nunc ergo conscientia exterritus apprehendit Cæcilium Celerem; mox Fabium Justum rogat, ut me sibi reconcilient. Nec contentus, pervenit ad Spurinnam. Huic suppliciter (ut est quum timet, abjectissimus) Rogo manè videas Plinium domi: sed planè manè; neque enim diutius ferre sollicitudinem possum; & quoquo modo efficias, ne mihi irascatur. Evigilaveram. Nuntius a Spurinna; Venio ad te. Imo ego, Ad te. Coimus in porticum Liviæ; quum alter ad alterum tenderemus exponit Reguli mandata, addit preces suas, ut decebat optimum virum pro dissimillimo, Parce, inquit. Cui ego, Dispicias ipse quid renuntiandum Regulo putes. Te decipi a me non oportet. Expecto Mauricum (nondum enim ab exilio venerat) ideo nihil alterutram in partem respondere tibi possum, facturus quidquid ille decreverit. Illum enim esse hujus consilii ducem, me comitem, decet. Paucos post dies ipse me Regulus convenit in prætoris officio: illuc me persequutus secretum petit. Ait, timere se ne animo meo penitus hæreret quod in centumvirali iudicio aliquando dixisset, quum responderet mihi & Satrio Rufo, *Satrius cui est cum Cicerone æmulatio, & qui contentus non est eloquentia seculi nostri.* Respondi, nunc me intelligere malignè dictum, quia ipse confiteretur; ceterum potuisse honorificum existimari. Est enim, inquam, mihi cum Cicerone æmulatio, nec sum contentus eloquentia seculi nostri. Nam stultissimum credo, ad imitandum non optima quæque proponere. Sed tu, qui hujus iudicii meministi, cur illius oblitus es, in quo me interrogasti quid de Metii Modesti pietate sentirem? Expallui notabiliter, quamvis palleat semper. Hæsitabundus inquit, Interrogavi, non ut tibi nocerem, sed ut Modesto. Vide hominis crudelitatem, qui se non dissimulet

disimulet exuli nocere voluisse. Subjunxit egregiam causam; Scripsit, inquit, in epistola quadam, quæ apud Domitianum recitata est, Regulus omnium bipedum nequissimus, quod quidem Modestus verissimè scripserat. Hic fere nobis sermonis terminus. Neque enim volui progredi longiùs, ut mihi omnia libera servarem dum Mauricus venit. Nec me præterit esse Regulum *dux a-*
baigeron. Est enim locuples, factiosus; curatur a multis, timetur a pluribus, quod plerumque fortius amore est. Potest tamen fieri ut hæc concussa labantur. Nam gratia malorum tam infida est, quam ipsi. Verùm, ut idem sæpius dicam, expecto Mauricum. Vir est gravis, prudens, multis experimentis eruditus, & qui futura possit ex præteritis providere. Mihi & tentandi aliquid & quiescendi illo auctore ratio constabit. Hæc tibi scripsi, quia æquum erat te pro amore mutuo non solum omnia mea facta dislaque, verùm etiam consilia cognoscere. Vale.

VI. C. PLIN. CORNELIO TACITO
SUO S.

Ridebis, & licet, rideas. Ego Plinius ille, quem nôsti, apros tres, & quidem pulcherrimos, cepi. Ipse? inquis. Ipse: non tamen ut omnino ab inertia mea & quiete discederem, ad retia sedebam; erant in proximo, non venabulum aut lancea, sed stylus & pugillares. Meditabar aliquid enotabamque, ut si manus vacuas, plenas tamen ceras reportarem. Non est quod contemnas hoc studendi genus. Mirum est, ut animus agitatione motuque corporis excitetur. Jam undique silvæ & solitudo, ipsumque illud silentium quod venationi datur, magna cogitationis incitamenta sunt. Proinde quam venabere, licebit auctore me, ut panarium & lagunculam, sic etiam pugillares feras. Experieris non Dianam magis montibus, quàm Minervam inerrare. Vale.

VII. C. PLIN. OCTAVIO RUFO
SUO S.

Vide in quo me fastigio collocâris, quum mihi idem potestatis idemque regni dederis, quod Homerus Jovi opt. max.

Τῷ δ' ἑτέρῳ μὲν ἔδωκε πατὴρ, ἑτέρῳ δ' ἀνένευσε.

Nam ego quoque simili nutu ac renutu respondere voto tuo possum. Etenim sicut fas est mihi, praesertim te exigente, excusare Baticis contra unum hominem advocacy: ita nec fidei nostrae, nec constantiae quam diligis, convenit adesse contra provinciam, quam tot officiis, tot laboribus, tot etiam periculis meis aliquando devinxerim. Tenebo ergo hoc temperamentum, ut ex duobus, quorum alterum petis, eligam id potius in quo non solum studio tuo, verum etiam iudicio satisfaciam. Neque enim tantopere mihi considerandum est, quid vir optimus in praesentia velis, quam quid semper sis probaturus. Me circa idus Octobres spero Romae futurum, eademque haec praesentem quoque tua meaue fide Gallo confirmaturum: cui tamen nunc jam licet spondeas de animo meo,

Ἦ, καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσιν εὔσει κρυάνων.

Cur enim non usquequaque Homericis versibus agam recum? quatenus tu me tuis agere non pateris: quorum tanta cupiditate ardeo, ut videar mihi hac sola mercede posse corrumpi, ut vel contra Baticos adsum. Penè praeteri quod minime praetereundum fuit, accepisse me caecotas optimas, quae nunc cum ficis & boletis certamen habent. Vale.

VIII. C. PLINIUS POMPEIO SATURNINO SUO S.

Peroportune mihi redditae sunt literae tuae, quibus flagitabas ut tibi aliquid ex scriptis meis mitterem, quum ego id ipsum destinassem. Addidisti ergo calcaria sponte currenti, pariterque & tibi veniam recusandi laboris, & mihi exigendi verecundiam sustulisti. Nam nec me timide uti decet eo quod oblatum est: nec te gravari quod depoposcisti. Nec est tamen quod ab homine detidioso aliquid novi operis expectes. Petiturus sum enim, ut rursus vaces sermoni quem apud municipes meos habui, bibliothecam dedicaturus. Memini quidem, jam quaedam adnotasse, sed generaliter: ideo nunc rogo, ut non tantum universitati ejus attendas, verum etiam particulas qua soles lima persequaris. Erit enim & post emendationem liberum nobis vel publicare vel continere.

Quinimo

Quinimo fortasse hanc ipsam cunctationem nostram in alterutram sententiam emendationis ratio deducet, quæ aut indignum editione, dum sæpius retractat, inveniet: aut dignum, dum id ipsum experitur, efficiet. Quamquam hujus cunctationis meæ causæ non tam in scriptis quam in ipso materiæ genere consistunt. Est enim paulo quasi gloriosus & elatius. Onerabit hoc modestiam nostram, etiamsi stylus ipse fuerat pressus demissusque, propterea quòd cogimur cùm de munificentia parentum nostrorum tum de nostra disputare. Anceps hic & lubricus locus est, etiam quum illi necessitas lenocinetur. Etenim si alienæ quoque laudes parum æquis auribus accipi solent, quam difficile est obtinere ne molesta videatur oratio de se aut de suis disferentis? Nam cùm ipsi honestati, tum aliquanto magis gloriæ ejus prædicationique invidemus: atque ea demum rectè facta minùs detorqueamus & carpinus, quæ in obscuritate & silentio reponuntur. Qua ex causa sæpe ipse mecum, Nobisne tantum quicquid illud est, composuisse, an & aliis debeamus, ut nobis? Admonet istud quoque, quòd pleraque quæ sunt agendæ rei necessaria, eadem peracta nec utilitatem parem nec gratiam retinent. Ac, ne longiùs exempla repetamus, qui dutilius fuit quàm munificentiae rationem etiam stylo prosequi? Per hoc enim assequeremur, primùm ut honestis cogitationibus immoraremur: deinde ut pulchritudinem illarum longiore tractatu pervideremus: postremò, ut subitæ largitionis comitem pœnitentiam caveremus. Nascebatur ex his exercitatio quædam contemnendæ pecuniæ. Nam quum omnes homines ad custodiam ejus natura restrinxerit, nos contrà multum ac diu pensitatus amor liberalitatis communibus avaritiæ vinculis eximebat: tantoque laudabilior munificentia nostra fore videbatur, quòd ad illam non impetu quodam sed consilio trahebamur. Accedebat his causis, quòd non ludos aut gladiatores, sed annuos sumptus in alimenta ingenuorum pollicebamur. Oculorum porro & aurium voluptates adeò non egent commendatione, ut non tam incitari debeant oratione quam reprimi. Ut verò aliquis libenter educationis tædium laboremque suscipiat, non præmiis modò, verum etiam exquisitis adhortationibus impetrandum est. Nam si medici salubres, sed voluptate carentes cibos, blandioribus alloquiis prosequuntur, quantò magis

decurt publicè consulentem utilissimum munus, sed non perinde popolare, comitate orationis inducere? Præsertim quum enitendum haberemus ut quod parentibus datur, & orbis probaretur, honoremque paucorum cæteri patienter expectarent & mererentur. Sed ut tunc communibus magis commodis quàm privatæ jactantiæ studebamus, quum intentionem effectumque muneris nostri vellemus intelligi; ita nunc in ratione edendi veremur, ne fortè non aliorum utilitatibus, sed propriæ laudi servisse videamur. Præterea meminimus, quantò majore animo honestatis fructus in conscientia quam in fama reponatur. Sequi enim gloria, non appeti debet: nec, si calu aliquo non sequatur, idcirco quod gloriam non meruit, minus, pulchrum est. Ji verò qui benefacta sua verbis adornant, non ideo prædicare quia fecerint, sed ut prædicarent, secule credantur. Sic, quod magnificum referente alio fuisset, ipso qui gesserat recensente, vanescit. Homines enim quum rem destruere non possunt, jactationem ejus incessunt. Ita si silenda, feceris, factum ipsum: si laudanda, quòd non fileas ipse, culparis. Me verò peculiaris quædam impedit ratio. Etenim hunc ipsum sermonem non apud populum, sed apud decuriones habui; nec in propatulo, sed in curia. Vereor ergo ut sit satis congruens, quum in dicendo assentationem vulgi acclamationemque defugerim, nunc eadem illa editione sectari; quumque plebem ipsam cui consulebatur, limine curiæ parietibusque discreverim, ne quam in speciem ambitionis incidere, nunc eos etiam ad quos ex munere nostro nihil pertinet præter exemplum, velut obvia ostentatione conquerere. Habes cunctationis meæ causas: obsequar tamen consilio tuo, cujus mihi auctoritas pro ratione sufficit. Vale.

IX. C. PLIN. MINUTIO FUNDANO
SUO S.

MIrum est, quàm singulis diebus in urbe ratio aut consilet aut constare videatur, pluribus cunctisque non consilet. Nam, si quem interrogas, *Hodie quid egisti?* respondeat; *Officio togæ virilis interfui; sponsalia aut nuptias frequentavi; ille me ad signandum testamentum, ille in advocacionem, in consilium rogavit.* Hæc quo die feceris, necessaria; eadem, si quotidie fecisse te repntes, inania videntur, multò magis quum secesseris. Tunc enim subit recordatio.

recordatio. Quot dies quàm frigidis rebus absumpsi? Quod evenit mihi postquam in Laurentino meo aut lego aliquid, aut scribo, aut etiam corpori vaco, ejus futuris animus sustinetur. Nihil audio quod audisse, nihil dico quod dixisse pœniteat. Nemo me apud quemquam sinistris sermonibus carpit; neminem ipse reprehendo, nisi unum me, quum parum commodè scribo: nulla spe, nullo timore sollicitor, nullis rumoribus inquietor. Mecum tantum & cum libellis loquor. Orectam sinceramque vitam! ô dulce otium, honestumque, ac penè omni negotio pulchrius! ô mare, ô litus, verum secretumque *μυστήριον*! quàm multa invenitis, quàm multa distatis! Proinde tu quoque strepitum istum inanemque discursum, & multum ineptos labores, ut primum fuerit occasio, relinque, teque studiis vel otio trade. Satius est enim, ut Attilius noliter eruditissimè simul & facetissimè dixit, otiosum esse, quàm nihil agere. Vale.

X. C. PLIN. ATRIO CLEMENTI
SUO S.

SI quando urbs nostra liberalibus studiis floruit, nunc maximè floret. Multa claraque exempla sunt. Suffecerit unum, Euphrates philosophus. Hunc ego in Syria, quum adolescentulus militarem, penitus & domi inspexi, amarique ab eo laboravi, etsi non erat laborandum. Est enim obvius & expositus, plenusque humanitate quam præcipit. Atque utinam sic ipse quam spem tunc ille de me concepit, impleverim, ut ille multum virtutibus suis addidit! Aut ego nunc illas mirot, quia magis intelligo: quamquam ne nunc quidem satis intelligo. Ut enim de pictore, sculptore, fictore, nisi artifex judicare, ita nisi sapiens non potest perspicere sapientem. Quantum mihi tamen cernere datur, multa in Euphrate sic eminent & elucent, ut mediocriter quoque doctos advertant & efficiant. Disputat subtiliter, graviter, ornate: frequenter etiam Platonice illam sublimitatem & latitudinem effingit. Sermo est copiosus & varius: dulcis in primis, & qui repugnantes quoque ducat & impellat. Ad hoc, proceritas corporis, decora facies, demissus capillus, ingens & cana barba. Quæ licet fortuita & inania putentur, illi tamen plurimum venerationis acquirunt. Nullus horror in vultu, nulla

tristitia, multum severitatis: reverearis occursum, non reformides. Vitæ sanctitas summa, comitas par. In-
 fector vitia, non homines: nec castigat errantes, sed
 emendat. Sequaris monentem attentus & pendens: &
 persuadere tibi, etiam quum persuaserit, cupias. Jam
 verò liberi tres, duo mares, quos diligentissimè instituit.
 Socer Pompeius Julianus, cùm cetera vita, tum vel hoc
 uno magnus & clarus, quòd ipse provinciæ princeps hunc
 inter altissimas conditiones generum, non honoribus
 principem, sed sapientia, elegit. Quamquam quid ego
 plura de viro, quo mihi frui non licet? An ut magis
 angar, quòd non licet? Nam distringor officio ut maxi-
 mo, sic molestissimo. Sedeo pro tribunali, subnoto li-
 bellus, conficio tabulas: scribo plurimas, sed illiteratissi-
 mas literas. Soleo nonnunquam (nam id ipsum quando-
 que contingit) de his occupationibus apud Euphratem
 queri. Ille me consolatur: affirmat etiam esse hanc phi-
 losophiæ, & quidem pulcherrimam, partem, agere nego-
 tium publicum, cognoscere, judicare, promere & exercere
 justitiam, quæque ipsi doceant, in usu habere. Mihi
 tamen hoc unum non persuadet, satius esse ista facere
 quam cum illo dies totos audiendo discendoque con-
 sumere. Quò magis te, cui vacat, horror, quum in
 urbem proximè veneris (venias autem ob hoc maturius)
 illi te expoliendum limandumque permittas. Neque enim
 ego (ut multi) invidéo aliis bonum, quo ipse careo; sed
 contrà sensum quendam voluptatemque percipio, si ea
 quæ mihi denegantur, amicis video super esse. Vale.

XI. C. PLIN. FABIO JUSTO SUO S.

Olim nullas mihi epistolas mittis. Nihil est, (inquis)
 quod scribam. At hoc ipsum scribe, nihil esse
 quod scribas: vel solum illud, unde incipere priores so-
 lent, *Si vales, bene est; ego valeo.* Hoc mihi sufficit:
 est enim maximum. Ludere me putas: seriò peto. Fac
 sciam quid agas: quod sine sollicitudine summa nescire
 non possum. Vale.

XII. C. PLIN. CALESTRIO TIRONI
 SUO S.

Jacturam gravissimam feci, si jactura dicenda est tanti
 viri amissio. Decessit Corellius Rufus, & quidem
 sponte: quod dolorem meum exulcerat: Est enim

luctus

luctuosissimum genus mortis, quæ non ex natura, nec fatalis videtur. Nam utcumque in illis qui morbo finiuntur, magnum ex ipsa necessitate solatium est; in iis verò quos accersita mors aufert, hic insanabilis dolor est, quod creduntur potuisse diu vivere. Corellium quidem summa ratio, quæ sapientibus pro necessitate est, ad hoc consilium compulit: quanquam plurimas vivendi causas habentem, optimam conscientiam, optimam famam, maximam auctoritatem: præterea filiam, uxorem, nepotem, sorores, interque tot pignora, veros amicos. Sed tam longa, tam iniqua valetudine conflictabatur, ut hæc tanta pretia vivendi mortis rationibus vincerentur. Tercio & tricesimo anno (ut ipsum prædicantem audiebam) pedum dolore correptus est. Patrius hic illi; nam plerumque morbi quoque per successiones quasdam, ut alia, traduntur. Hunc abstinencia, sanctitate, quoad viridis ætas, vicit & fregit: novissimè cum senectute ingravescentem, viribus animi sustinebat. Quum quidem incredibiles cruciatus & indignissima tormenta pateretur (jam enim dolor non pedibus solis, ut priùs, infidebat, sed omnia membra pervagabatur) veni ad eum Domitiani temporibus, in suburbano jacentem. Servi e cubiculo recesserunt. Habebat enim hoc moris, quoties intrasset fidelior amicus: quin etiam uxor (quamquam omnis secreti capacissima) digrediebatur. Circumtulit oculos, & *Cur* (inquit) *me putas hos tantos dolores tam diu sustinere? ut, scilicet, isti latroni vel uno die supersim. Didisses huic animo par corpus, fecisset quod optabat.* Affuit tamen deus voto, cujus ille compos, ut jam securus liberque moriturus, multa illa vitæ, sed minora, retinacula abruptit. Increverat valetudo, quam temperantia mitigare tentavit; perseverantem constantia fugit. Jam dies alter, tertius, quartus, abstinebat cibo. Misit ad me uxor ejus Hispulla communem amicum C. Geminium cum tristissimo nuntio, destinasse Corellium mori: nec aut suis aut filiæ præcibus flecti; solum superesse me, a quo revocari posset ad vitam. Cucurri: perveneram in proximum, quum mihi ab eadem Hispulla Julius Atticus nuntiat, nihil jam ne me quidem impetraturum: tam obstinatè magis ac magis induruisse. Dixerat sanè medico admoventi cibum, *Κίτρινα*. quæ vox quantum admirationis in animo meo, tantum desiderii reliquit. Cogito quo amico,

quo viro caream. Implevit quidem annum septimum & sexagesimum, quæ ætas etiam robustissimis satis longa est: scio. Evasis perpetuam valetudinem: scio. Deceffit superstitibus suis, florente republica, quæ illi omnibus suis carior erat: & hoc scio. Ego tamen, -tanquam & juvenis, & fortissimi, morte doleo: doleo autem (licet me imbecillum putes) meo nomine. Amisi enim, amisi vitæ meæ testem, rectorem, magistrum. In summa dicam quod recenti dolore contubernali meo Calvisio dixi; Vereor ne negligentius vivam. Proinde adhibe solatia mihi: non hæc, *Senex erat, Infirmus erat* (hæc enim novi) sed nova aliqua, sed magna, quæ audierim nunquam, legerim nunquam. Nam quæ audivi, quæ legi, sponte succurrunt, sed tanto dolore superantur. Vale.

XIII. C. PLINIUS SOSIO SENECONI
SVO S.

MAgnum proventum poëtarum annus hic attulit. Toto mense Aprili nullus fere dies quo non recitaret aliquis. Juvat me quòd vigent studia, proferunt se ingenia hominum & ostentant: tametsi ad audiendum pigrè coitur. Plerique in stationibus sedent, tempusque audiendis fabulis conterunt, ac subinde sibi nuntiari jubent, an jam recitator intraverit, an dixerit præfationem, an ex magna parte evolverit librum: tum demum, ac tunc quoque lentè cunctanterque, veniunt; nec tamen permanent, sed ante finem recedunt, alii dissimulanter & furtim, alii simpliciter & libere. At hercule memoria parentum Claudium Cæsarem ferunt, quum in palatio spatia retur, audissetque clamorem, causam requisisse; quumque dictum esset, recitare Nonianum, subitum recitanti inopinatumque venisse. Nunc otiosissimus quisque multò antè rogatus, & identidem admonitus, aut non venit, aut, si venit, queritur se diem, quia non perdidit, perdidisse. Sed tantò magis laudandi probandique sunt, quos à scribendi recitandique studio hæc auditorum vel desidia vel superbia non retardat. Equidem propè nemini defui. Erant sanè plerique amici. Neque enim quisquam est ferè qui studia, ut non simul & nos amet. His ex causis longius quàm destinaverum, tempus in urbe consumpsi. Possum jam repetere secessum,

&

& scribere aliquid quod non recitem; ne videar, quorum recitationibus affui, non auditor fuisse sed creditor. Nam ut in ceteris rebus, ita in audiendi officio perit gratia, si reposcatur. Vale.

XIV. C. PLINIUS JUNIO MAURICO
S U O S.

Petis ut fratris tui filiae prospiciam maritum: quod meritò mihi potissimum injungis. Scis enim quantopere summum illum virum suspexerim dilexerimque: quibus ille adolescentiam meam exhortationibus fovit, quibus etiam laudibus ut laudandus viderer, effecit. Nihil est quod a te mandari mihi aut majus aut gratius, nihil quod honestius a me suscipi possit, quam ut eligam juvenem ex quo nasci nepotes Aruleno Rustico deceat. Qui quidem diu quaerendus fuisset, nisi paratus & quasi provisus esset Minutius Acilianus: qui me ut juvenis juvenem (est enim minor pauculis annis) familiarissime diligit, reveretur ut senem. Nam ita a me formati & institui cupit, ut ego a vobis solebam. Patria est ei Brixia, ex illa nostra Italia, quæ multum adhuc verecundiae, frugalitatis, atque etiam rusticitatis antiquæ retinet ac servat. Pater Minutius Macrinus, equestris ordinis princeps, quia nihil altius voluit: allectus a Divo Vespasiano inter prætorios, honestam quietem huic nostræ, ambitioni dicam an dignitati? constantissimè prætulit. Habet aviam matrem Serranam Proculam, e municipio Patavino. Nōdi loci mores. Serrana tamen Patavinis quoque severitatis exemplum est. Contigit & avunculus ei P. Acilius, gravitate, prudentia, fide propè singulari. In summa, nihil erit in domo tota quod non tibi tanquam in tua placeat. Aciliano verdè ipsi plurimum vigoris & industrie: quanquam in maxima verecundia Quæstoram, tribunatum, præturam honestissimè percurrit, ac jam pro te tibi necessitatem ambiendi remiāt. Est illi facies liberalis, multo sanguine, multo rubore suffusa: est ingenua totius corporis pulchritudo, & quidam senatorius decor. Quæ ego nequaquam arbitror negligenda, debet enim hoc castitati puellarum quasi præmium dari. Nescio an adjiciam, esse patri ejus amplas facultates. Nam quin imaginor vos, quibus quærimus generum, silendum de facultatibus puto: quin publicos mores atque etiam

leges civitatis in tueor, quæ vel imprimis census hominum spectandos arbitrantur, ne id quidem prætereundum videtur. Et sanè de posteris, & his pluribus, cogitanti, hic quoque in conditionibus deligendis ponendus est calculus. Tu fortasse me putes indulgisse amoris meo, supraque ista quàm res patitur sustulisse: at ego fide mea spondeo, futurum ut omnia longe ampliora quàm a me prædicantur, invenias. Diligo quidem adolescentem ardentissimè, sicut meretur: sed hoc ipsum amantis est, non onerare eum laudibus. Vale.

XV. PLIN. SEPTITIO CLARO SUO S.

HEus tu, promittis ad cœnam, nec venis, dicitur jus, ad assem impendium reddes, nec id modicum: Paratæ erant lactucæ singulæ, cochleæ ternæ, ova bina, alica cum mulso & nive, (nam hanc quoque computabis, immo hanc in primis quæ perit in ferculo) olivæ Baticæ, cucurbitæ, bulbi, alia mille non minùs lauta. Audisses comedum, vel lectorem, vel lyristen, vel (quæ mea liberalitas) omnes. At tu apud nescio quem, ostrea, vulvas, echinos, Gaditana maluisti. Dabis pœnas, non dico quas. Durè secisti; invidisti, nescio an tibi, certè mihi, sed tamen & tibi. Quantum nos lussissemus, risissemus, studuissemus! Potes apparatus cœnare apud multos: nusquam hilariùs, simpliciùs, incautiùs. In summa, experire. Et nisi postea te aliis potiùs excusaveris, mihi semper excusa. Vale.

XVI. C. PLINIUS EURICIO SUO S.

AMabam Pòmpeium Saturninum, hunc dico nostrum: laudabamque ejus ingenium, etiam antequam scirem quàm varium, quàm flexibile, quàm multiplex esset: nunc verò totum me tenet, habet, possidetque. Audi vi causas agentem acriter & ardenter, nec minùs politè & ornatè: sive meditata sive subita proferret. Adsunt aptæ crebræque sententiæ, gravis & decora constructio, sonantia verba & antiqua. Omnia hæc mirè placent, cum impetu quodam & fulmine prævehuntur: placent si retractentur. Senties quod ego, quum orationes ejus in manus sumpseris; quas facile cuilibet veterum, quorum est æmulus, comparabis. Idem tamen in historia (tibi)

magis

magis satisfaciet vel brevitate, vel luce, vel suavitate, vel splendore etiam & sublimitate narrandi. Nam in concionibus eadem quæ in orationibus vis est: pressior tamen, & circumscriptior, & adductior. Præterea facit versus quales Catullus (meus) aut Calvus. Quantum illis leporis, dulcedinis, amaritudinis, amoris! Inferit sanè, sed data opera, molliusculos leniusculosque, duriusculos quosdam: & hoc, quasi Catullus (meus) aut Calvus. Legit mihi nuper epistolas, quas uxoris esse dicebat. Plautum vel Terentium metro solutum legi credidi; quæ sive uxoris sunt, ut affirmat, sive ipsius, ut negat, pari gloria dignus est, qui aut illa componat, aut uxorem, quam Virginem accepit, tam doctam politamque reddiderit. Est ergo mecum per diem totum: eundem antequam scribam, eundem quum scripsi, eundem etiam quum remittor, non tanquam eundem, lego. Quod te quoque ut facias & horror & moneo. Neque enim debet operibus ejus obesse quòd vivit. An si inter eos quos nunquam vidimus, floruisse, non solum libros ejus, verum etiam imagines conquireremus, ejusdem nunc honor præsentis & gratia quasi satietate languescet? At hoc pravum malignumque est, non admirari hominem admiratione dignissimum, quia videre, alloqui, audire, complecti, nec laudare tantum, verum etiam amare contingit. Vale.

XVII. C. PLINIUS CORN. TITIANO
SUO S.

EST adhuc curæ hominibus fides & officium: sunt qui defunctorum quoque amicos agant. Titinius Capito ab imperatore nostro impetravit, ut sibi liceret statuam L. Syllani in foro ponere. Pulchrum & magna laude dignum, amicitia principis in hoc uti, quantumque gratia valeas, aliorum honoribus experiri. Est omnino Capitoni in usu claros viros colore. Mirum est qua religione, quo studio imagines Brutorum, Cassiorum, Catonum, domi, ubi potest, habeat. Idem clarissimi cujusque vitam egregiis carminibus exornat. Scias ipsum plurimis virtutibus abundare, qui alienas sic amat. Redditus est L. Syllano debitus honor, cujus immortalitati Capito prospexit pariter & suæ, neque enim majis decorum & insigne est, statuam in foro populi Romani habere, quàm ponere. Vale.

XVIII.

XVIII. C. PLINIUS SUETONIO
TRANQUILLO SUO S.

Scribis te perterritum somnio, vereri ne quid adversi in
actione patiaris: rogas ut dilationem petam, &
pauculos dies. Certè proximum excusam difficile est:
sed experiar.

---- καὶ γὰρ τ' ὅναρ ἐκ Διὸς ἐστίν.

Refert tamen, eventura soleas, an contraria somniare.
Mihi reputanti somnium meum, istud quod times tu,
egregiam actionem portendere videtur. Susceperam
causam Julii Palloris, quum mihi quiescenti vita est so-
crus mea advoluta genibus ne agerem, obsecrare. Et
eram acturus adolescentulus adhuc: eram in quadruplici
judicio: eram contra potentissimos civitatis, atque etiam
Caesaris amicos: quæ singula excutere mentem mihi post
tam triste somnium poterant. Egi tamen, λογισάμεναι
illud,

Εἴς οἱ αὖτος ἀγίτος ἀνέβαινασθαι περὶ πατρίδος.

Nam mihi patria (& si quid carius patria) fides videba-
tur. Prosperè cessit: atque adeo illa actio mihi aures
hominum, illa januam famæ patefecit. Proinde dispice,
an tu quoque sub hoc exemplo somnium istud in bonum
vertas: aut, si tutius putas, illud castissimi cujusque
præceptum. Quod dubitas ne feceris, id ipsum rescribe.
Igo aliquam itropham inveniam: agamque causam
tuam, ut ipsam agere, quum tu voles, possis. Est enim
fane alia ratio tua, alia mea fuit. Nam judicium cen-
tumvirale differri nullo modo, illud agere quidem, sed
tamen potest. Vale.

XIX. C. PLIN. ROMANO FIRMO
SUO S.

Municeps tuus, & condiscipulus, & ab ineunte ætate
contubernalis; pater tuus & matri & avunculo
meo; mihi etiam, quantum ætatis diversitas passa est,
familiaris: magnæ & graves causæ cur suscipere &
augere dignitatem tuam debeam. Esse autem tibi cen-
tum millium censum satis indicat quodd apud nos decurio
es. Igitur ut te non decurione solum, verum etiam
equite

equite Romano perfruamur. offero tibi ad implendas equestres facultates ecc millia nummum. Te memorem hujus muneris amicitiae nostrae diuturnitas sponder. Ego ne illud quidem admoneo, quod admonere deberem, nisi te scirem sponte facturum, ut dignitate a me data quam modestissime, ut a me data utare. Nam sollicitius custodiendus est honor, in quo etiam beneficium amici tuendum est. Vale.

XX. PLIN. COR. TACITO SUO S.

FRequens mihi disputatio est cum quodam docto homine & perito, cui nihil aequè in causis agendis ut brevis placet. Quam ego custodiendam esse confiteor, si causa permittat, alioqui praevaricatio est, transire dicenda; praevaricatio etiam, cursim & breviter attingere quae sint inculcanda, insigenda, repetenda. Nam plerisque longiore tractu vis quaedam & pondus accedit. Utque corpori ferrum, sic oratio animo non ictu magis quam mora imprimitur. Illic ille mecum auctoritatibus agit: ac mihi ex Graecis orationes Lyfiae ostentat: ex nostris Gracchorum Catonisque, quorum sanè plurimae sunt circumcise & breves: ego Lyfiae Demosthenem, Aelchidem, Hyperidem, multosque praeterea: Gracchii, & Catoni, Pollionem, Caesarem, Calium, in primis Marcum Tullium, oppono, cujus oratio optima fertur esse quae maxima. Et hercule, ut aliae bonae res, ita bonus liber melior est quisque quò major. Vides ut statuas, signa, picturas, hominum denique multorumque animalium formas, arborum etiam, si modò sint decore, nihil magis quam amplitudo commendat: idem orationibus evenit: quin etiam voluminibus ipsis auctoritatem quandam & pulchritudinem adjicit magnitudo. Haec ille, multaque alia, quae a me in eandem sententiam solent dici, ut est in disputando incomprehensibilis & lubricus, ita eludit, ut contendat hos ipsos, quorum orationibus ritar, pauciora dixisse quam ediderint. Ego contra puto. Testes sunt multae multorum orationes, & Ciceronis pro Mutina, pro Vareno: in quibus brevis & nuda quasi subscriptio quorundam criminum solis titulis indicatur. Ex his apparet, illum permulta dixisse: quum ederet, omisisse. Idem pro Cluentio ait, se totam causam veteri instituto solum perorasse, & pro Cornelio quadriduo egisse: ne dubitare possimus, quae per plures dies, ut necesse erat,

latius dixerit, postea recisa ac purgata, in unum librum, grandem quidem, unum tamen, coarctâsse. At aliud est actio bona, aliud oratio. Scio nonnullis ita videri, sed ego (forsitan fallar) persuasum habeo, posse fieri ut sit actio bona, quæ non sit bona oratio, non posse non bonam actionem esse quæ sit bona oratio. Est enim oratio actionis exemplar, & quasi ἀρχέτυπον. Ideo in optima quaque mille figuras extemporales invenimus: in his etiam, quas tantum editas scimus, ut in Verrem, Artificem quemnam? rectè admones. Polycletum esse dicebant. Sequitur ergo ut actio sit absolutissima, quæ maximè orationis similitudinem exprefferit, si modò iustum & debitum tempus accipiat: quod si negetur, nulla orationis, maxima iudicis culpa est. Adsunt huic opinioni meæ leges, quæ longissima tempora largiuntur, nec brevitatem dicentibus, sed copiam, hoc est, diligentiam, suadent: quam præstare nisi in augustissimis causis non potest brevitatis. Adjiciam quod me docuit usus, magister egregius: frequenter egi, frequenter iudicavi, frequenter in consilio fui. Aliud alios movet: ac plerunque parvæ res maximas trahunt. Varia sunt hominum iudicia, variæ voluntates: inde qui eandem causam simul audierunt, sæpe diversum, interdum idem, sed ex diversis animi motibus sentiunt. Præterea suæ quisque inventioni favet, & quasi fortissimum complectitur, quum ab alio dictum est quod ipse prævidit. Omnibus ergo dandum est aliquid quod teneant, quod agnoscant. Dixit aliquando mihi Regulus, quum simul adessemus, Tu omnia quæ sunt in causa, putas exequenda: ego jugulum statim video, hunc premo; (premit sane quoddam eligit, sed in eligendo frequenter errat.) Respondi, posse fieri ut genu esset, aut tibia, aut talus, ubi ille jugulum putaret. At ego (inquam) quæ jugulum perspicere non possum? omnia pertento, omnia experior, πάντα denique λίσσων κινῶ. Utque in agricultura non vineas tantum, verum etiam arbuta, nec arbuta tantum, verum etiam campos curo & exerceo: utque in ipsis campis non far aut siliginem solam, sed ordeum, fabam, ceteraque legumina sero: sic in actione plura quasi semina latius spargo, ut quæ provenerint colligam. Neque enim minus imperspicua, incerta fallaciaque sunt iudicum ingenia, quàm tempestatum terrarumque. Nec me præterit,

præterit, summum oratorem Periclem sic a comico Eu-
polidè laudari,

----- πρὸς δὲ γ' αὖ τέτῳ τάχ' ἢ
Πειθῶ τις ἐπεκάθητο τοῖσι χεῖλεσιν.
Οὕτως ἐκάλει, καὶ μόνον τῶν ῥητόρων
τὸ κέντρον ἐγκατέλιπε τοῖς ἀκρωμένοις.

Verùm huic ipsi Periclī nec illa πειθῶ, nec illud ἐκάλει
brevitate, vel velocitate, vel utraque (differunt enim)
sine facultate summa contigisset. Nam delectare, per-
suadere, copiam dicendi spatiumque desiderant: relin-
quere verò aculeum in audientium animis is demum
potest qui non pungit, sed infigit. Adde quæ æquè
de eodem Pericle comicus alter,

Ἡστραπτ', ἐθρόντα, ξυνέκτα τὴν Ἑλλάδα.

Non enim amputata oratio & abscissa, sed lata, & magni-
fica, & excelsa tonat, fulgurat, omnia denique pertur-
bat ac miscet. Optimus tamen modus est; quis negat?
sed non minùs non servat modum qui infra rem quàm
qui supra: qui adstrictiùs quàm qui effusiùs dicit. Itaque
audis frequenter, ut illud immodicè & redundanter, ita
hoc jejunè & infirmè. Alius excessisse materiam, alius
dicitur non implèsse, æquè uterque, sed ille imbecillitate,
hic viribus peccat. quod certè etsi non limationis, ma-
joris tamen ingenii indicium est. Nec verò quum hæc
dico, illum Homericum ἀμετροπῆν probo, sed hunc,

Καὶ ἐπὶ νηάδισιν ἰσικότα χιμυρίοισιν

non quia non & ille mihi validissimè placeat, πᾶσα μὲν,
ἀλλὰ μάλα λιγύως. Si tamen detur electio, illam ora-
tionem similem nivibus hybernīs, id est, crebram, assi-
duam & largam, postremò divinam & cœlestem, volo.
At est gratior multis actio brevis. Est (quidem) sed iner-
tibus, quorum delicias desidiamque, quasi judicium, re-
spicere ridiculum est. Nam si hos in consilio habeas,
non solùm satius est breviter (dicere,) sed omnino non
dicere. Hæc est adhuc sententia mea, quam mutabo,
si dissenseris tu, sed planè cur dissentias, explices rogo.
Quamvis enim cedere auctoritati tuæ debeam, rectius
tamen arbitror in tanta re, ratione quàm auctoritate su-
perari. Proinde, si non errare videor, id ipsum quam
voles

voles brevi epistola, sed tamen scribe, (confirmabis enim iudicium meum:) si verò errare, longuissimam para. Num corrumperis te, qui tibi, si mihi accederes, brevis epistolæ necessitatem; si dissentires, longissimæ, imposui? Vale.

XXI. C. PLINIUS PLINIO PATERNO
SUO S.

UT animi tui iudicio, sic oculorum plurimum tribuo: non quia multum (ne tibi placeas) sed quia tantum quantum ego, sapis: quanquam hoc quoque multum est. Omisissis jocis, credo decentes esse servos qui sunt empti mihi ex consilio tuo: superest ut frugi sint: quod de venalibus, melius auribus quàm oculis iudicatur. Vale.

XXII. C. PLINIUS CATILIO SEVERO
SUO S.

DIU jam in urbe hæreo, & quidem attonitus. Perturbat me longa & pertinax valetudo Titi Aristonis, quem singulariter & miror & diligo: nihil est enim illo gravius, sanctius, doctius: ut mihi non unus homo, sed iteræ ipsæ omnesque bonæ artes in uno homine summum periculum adire videantur. Quàm peritus ille & privati juris & publici? quantum rerum, quantum exemplorum, quantum antiquitatis tenet? nihil est quod discere velis, quod ille docere non possit, mihi certè, quoties aliquid abditum quæro, ille thesaurus est. Jam quanta sermonibus ejus fides? quanta auctoritas? quàm pressa & decora cunctatio? quid est quod non statim sciat? & tamen plerumque hæsitat, dubitat, diversitate rationum; quas acri magnoque iudicio ab origine causisque primis repetit, discernit, expendit. Ad hæc quàm parvus in victu? quàm modicus in cultu? Soleo ipsum cubiculum ejus, ipsumque lectum, ut imaginem quandam piæ frugalitatis, aspicere. Ornat hæc magnitudo animi, quæ nihil ad ostentationem, omnia ad conscientiam refert: recteque facti, non ex populi sermone mercedem, sed ex facto petit. In summa, non facile quis quenquam ex illis qui sapientiæ studium habitu corporis præ se ferunt, huic viro comparârit. Non quidem gymnasia sectatur aut porticus, nec disputationibus longis aliorum otium

suamque

seumque delectat: sed in toga negotiisque versatur: multos advocacione, plures consilio juvat. Nemini tamen istorum castitate, pietate, justitia, fortitudine, etiam primo loco cesserit. Mirareris, si interesses, qua patientia hanc ipsam valetudinem toleret, & dolori resistat, ut finem differat, ut incredibilem febrium ardorem immotus operatusque transmittat. Nuper me paucosque mecum, quos maximè diligit, advocavit: rogavitque ut medicos consuleremus de summa valetudinis, ut, si esset insuperabilis, sponte exiret e vita: sin tantum difficilis & longa, resisteret maneretque. Dandum enim precibus uxoris, dandum filiae lacrymis, dandum etiam nobis amicis, ne spes nostras, si modò non essent inanes, voluntaria morte defereret. Id ego arduum in primis & præcipua laude dignum puto; nam impetu quodam & instinctu procurare ad mortem, commune cum multis: deliberare verò, & causas ejus expendere, utque suaserit ratio, vitæ mortisque consilium suscipere vel ponere, ingentis est animi. Et medici quidem secunda nobis pollicentur: superest ut promissis deus adnuat, tandemque me hac solitudine exolvat: qua liberatus, Laurentinum meum, hoc est libellos & pugillares, studiosumque otium repetam. Nunc enim nihil legere, nihil scribere aut assidenti vacat, aut anxio libet. Habes quid timeam, quid optem, quid etiam in postremum destinem: tu quid egeris, quid agas, quid velis agere, invicem nobis, sed lætioribus epistolis, scribe. Erit confusio meæ non mediocri solatium, si tu nihil quereris. Vale.

XXIII. C. PLINIUS POMPEIO FALCONI
SUO S.

Consulis an existimem te in tribunatu causas agere debere. Plurimum refert quid esse tribunatum putes: inanem umbram, & sine honore nomen, an potestatem sacrosanctam, & quam in ordinem cogi ut a nullo, ita ne a se quidem deceat. Ipse quum tribunus essem, erraverim fortasse, qui me esse aliquid putavi, sed tanquam essem, abstinui causis agendis: primum, quòd deforme arbitrabar, cui assurgere, cui loco cedere omnes oporteret, hunc omnibus sedentibus stare: & qui jubere posset tacere quemcunque, huic silentium clepsydra indici: & quem interfari nefas esset, hunc etiam
convitia

convicia audire: & si inulta pateretur, inertem: si ulcisceretur, insolentem videri. Erat hic quoque æstus ante oculus, si fortè me appellâset vel ille cui adesset, vel ille quem contra intercederem & auxilium ferrem, an quiescerem sileremque, & quasi ejurato magistratu privatum ipse me facerem. His rationibus motus, malui me tribunum omnibus exhibere quàm paucis advocatum. Sed tu (iterum dicam) plurimum interest quid esse tribunatum putes: quam personam tibi imponas, quæ sapienti viro ita aptanda est ut perferatur. Vale.

XXIV. C. PLIN. BEBIO HISPANO
SUO S.

Tranquillus, contubernalis meus, vult emere agellum quem venditare amicus tuus dicitur. Rogo cures quanti æquum est emit. Ita enim delectabit emisse. Nam mala emptio semper ingrata est, eò maximè quòd exprobrare stultitiam domino videtur. In hoc autem agello (si modò arriserit pretium) Tranquilli mei stomachum multa sollicitant, vicinitas urbis, opportunitas viæ, mediocritas villæ, modus ruris, qui avocet magis quam distringat. Scholasticis porro studiosis, ut hic est, sufficit abunde tantum soli, ut relevare caput, reficere oculos, reptare per limitem, unamque semitam terere, omnesque viticulas suas nôsse & numerare arbusculas possint. Hæc tibi exposui, quò magis scires, quantum ille esset mihi, quantum ego tibi debiturus, si prædiolum istud quod commendatur his dotibus, tam salubriter emerit, ut pœnitentiæ locum non relinquat. Vale.

LIBER II.

I. C. PLINIUS (VOCONIO) ROMANO
SUO S.

POST aliquot annos insigne, atque etiam memorabile populi Romani oculis spectaculum exhibuit publicum funus Virginii Rufi, maximi & clarissimi civis, & perinde felicis. Triginta annis gloriæ suæ supervixit. Legit scripta de se carmina, legit historias, & posteritati suæ interfuit. Persunctus est tertio consolatu, ut summum fastigium privati hominis impleret, quum principis noluisse. Cæsares, quibus suspectus, atque etiam invisus virtutibus fuerat, evasit; reliquit incolumem optimum atque amicissimum, tanquam ad hunc ipsum honorem publici funeris reservatus. Annum tertium & octogesimum excessit in altissima tranquillitate, pari veneratione. Usus est firma valetudine: nisi quòd solebant manus tremere, citra dolorem tamen: aditus tantum mortis durior longiorque, sed hic ipse laudabilis. Nam quum vocem præpararet, acturus in consulatù principi gratias, liber, quem fortè acceperat grandiore, & seni & stanti ipso pondere elapsus est. Hunc dum consequitur colligitque, per leve & lubricum pavementum fallente vestigio cecidit; coxamque fregit, quæ parum aptè collocata, reluctante ætate, malè coiit. Hujus viri exequiæ magnum ornamentum principi, magnum seculo, magnum etiam foro & rostris attulerunt. Laudatus est a consule Cornelio Tacito. Nam hic supremus felicitati ejus cumulus accessit, laudator eloquentissimus. Et ille quidem plenus annis abiit, plenus honoribus, illis etiam quos recusavit. Nobis tamen quærendus ac desiderandus est, ut exemplar ævi prioris: mihi verò præcipuè, qui illum non solum publicè, sed etiam privatim quantum admirabar, tantum diligebam: primum quòd utrique eadem regio, municipia finitima, agri etiam possessionesque conjunctæ. Præterea quòd ille tutor mihi relictus, affectum
parentis

parentis exhibuit. Sic candidatum me suffragio ornavit, sic ad omnes honores meos ex secessibus accurrit, quam jampridem ejusmodi officiis renuntiâisset : sic illo die quo sacerdotes solent nominare quos dignissimos sacerdotio judicant, me semper nominabat. Quinetiam in hac novissima valetudine veritus ne forte inter quinqueviros crearetur, qui minuendis publicis sumptibus judicio senatus constituebantur, quum illi tot amici senes consularisque superessent, me hujus ætatis per quem excusaretur, elegit, his quidem verbis, Etiam si filium haberem, tibi mandarem. Quibus ex causis necesse est tanquam immaturam mortem ejus in sinu tuo desleam : si tamen fas est aut flere, aut omnino mortem vocare, qua tanti viri mortalitas magis finita quam vita est. Vivit enim, vivetque semper, atque etiam latius in memoria hominum & sermone versabitur, postquam ab oculis recessit. Volui tibi multa alia scribere, sed totus animus in hac una contemplatione defixus est. Virginium cogito, Virginium video, Virginium jam vanis imaginibus, recentibus tamen, audio, alloquor, teneo : cui fortasse cives aliquos virtutibus pares & habemus & habebimus ; gloria neminem. Vale.

II. C. PLINIUS PAULINO SUO S.

Irascor : nec liquet mihi an debeam, sed irascor. Scis quàm sit amor iniquus interdum, impotens sæpe, ~~perpetuus~~ semper. Hæc tamen causa magna est, nescio an justa : sed ego, tanquam non minùs justa quàm magna sit, graviter irascor quòd a te tamdiu literæ nullæ. Exorare me potes uno modo, si nunc saltem plurimas & longissimas miseris. Hæc mihi sola excusatio vera, ceteræ falsæ videbuntur. Non sum auditorus, Non eram Romæ, vel, Occupator eram. Illud enim nec dii sinant, ut Infirmior. Ipse ad villam partim studiis, partim sedilia fruor : quorum utrumque ex otio nascitur. Vale.

III. C. PLINIUS NEPOTI SUO S.

Magna Iseum fama præcesserat, major inventus est. Summa est facultas, copia, ubertas ; dicit semper ex tempore, sed tanquam diu scripserit. Sermo Græcus, immo Atticus. Præfationes teriæ, graciles, dulces ; graves interdum & erectæ. Polcit controversias plures, electionem

electionem auditoribus permittit, sæpe etiam partes : turgit, amicitur, incipit statim omnia, ac penè pariter, ad manum. Sensus reconditi, occurrant verba : sed qualia ? quæsitæ & exulta, multa lætio in subitis, multa scriptio elucet. Procœmatur aptè : narrat apertè, pugnat acriter, colligit fortiter, ornat excelsè : postremò docet, delectat, afficit (quod maxime dubites) crebra ἐνδεμήματα (καὶ ῥήματα) syllogismi circumscripti & affecti : quod stylo quoque assequi magnum est. Incredibilis memoria : repetit altius quæ dixit ex tempore, ne verbo quidem labitur. Ad tantam εἰς studio & exercitatione pervenit. Nam diebus & noctibus nihil aliud agit, nihil audit, nihil loquitur. Annum sexagesimum excessit, & adhuc scholasticus tantum est. Quo genere hominum nihil aut simplicius, aut sincerius, aut melius. Nos enim qui in foro verisque litibus terimur, multum malitiæ, quamvis nolimus, addiscimus. Schola & auditorium, ut ficta causa, ita res inermis, innoxia est : nec minus felix, senibus præfertim. Nam quid in senectute felicius quam quod dulcissimum est in juvenia ? Quare ego Iseum non disertissimum tantum, verum etiam beatissimum iudico. quem tu nisi cognoscere concupiscis, saxeus, ferreusque es. Proinde si non ob alia, nosque ipsos, at certe ut hunc audias veni. Nunquamne legisti, Gaditanum quendam, Titi Livii nomine gloriaque commotum, ad visendum eum ab ultimo terrarum orbe venisse, statimque ut viderat abiisse ? ἀφιλόκαλον, illiteratum, iners, ac penè etiam turpe est, non putare tanti cognitionem, qua nulla est jucundior, nulla pulchrior, nulla denique humanior. Dices, Habeo hic quos legam, non minus disertos. Etiam : sed legendi semper occasio est, audiendi non semper. Præterea multò magis, ut vulgo dicitur, viva vox afficit. Nam licet acriora sint quæ legas, altius tamen in animo sedent quæ pronuntiatio, vultus, habitus, gestus etiam dicentis affigit. Nisi verò falsum putamus illud Æschinis, qui quum legisset Rhodiis orationem Demosthenes, admirantibus cunctis : adjecisse fertur, Τί δὲ εἰ αὐτὸ τὸ θηρίον (τὰ αὐτὰ ῥήματα βοῶντι) ἀκηκούει : & erat Æschines, si Demostheni credimus, μεγαλοφωνότατος : fatebatur tamen longè melius eadem illa pronuntiâse ipsum qui pepererat. Quæ omnia huc tendunt ut audias, Iseum : vel ideo tantum, ut audieris. Vale.

IV. C. PLINIUS CALVINÆ S.

SI pluribus pater tuus, vel unicuilibet alii plus quam mihi, debuisset, fuisset fortasse dubitandum an adires hæreditatem etiam viro gravem: quum verò ego adductus affinitatis officio, dimissis omnibus qui, non dico molestiores, sed diligentiores erant, creditor solus extiterim: quumque vivente eo nubenti tibi in dotem centum millia contulerim, præter eam summum quam pater tuus quasi de meo dixit (erat enim solvenda de meo) magnum habes facilitatis meæ pignus: cujus fiducia debes famam defuncti pudoremque suscipere: ad quod ne te verbis magis quam rebus horter, quicquid mihi pater tuus debuit, acceptum tibi ferre jubeo. Nec est quod verearis ne sit mihi ista onerosa donatio, sunt quidem omnino nobis modicæ facultates, dignitas sumptuosa, redditus, propter conditionem agellorum, nescio minor an incertior: sed quod cessat ex redditu, frugalitate suppletur: ex qua velut e fonte liberalitas nostra decurrit, quæ tamen ita temperanda est, ne nimia profusione inarescat: sed temperanda est in aliis, in te verò facile ratio constabit, etiamsi modum excesserit. Vale.

V. C. PLINIUS LUPERCO SUO S.

Actionem & a te frequenter efflagitatam, & a me sæpe promissam exhibui tibi, non tamen totam; adhuc enim pars ejus perpolitur. Interim quæ absolutiora mihi videbantur, non fuit alienum judicio tuo tradi. His tu, rogo, intentionem scribentis accommodes; nihil enim adhuc inter manus habui, cui majorem sollicitudinem præstare deberem. Nam in ceteris actionibus estimationi hominum diligentia tantum & fides nostra, in hac etiam pietas subjicietur. Inde & liber crevit, dum ornare patriam & amplificare gaudemus, pariterque & defensionem ejus deservimus & gloriæ. Tu tamen hæc ipsa, quantum ratio exegerit, reseca. Quoties enim ad fastidium legentium deliciasque respicio, intelligo nobis commendationem (etiam) ex ipsa mediocritate libri petendam. Idem tamen qui a te hanc austeritatem exigo, cogor id quod diversum est, postulare, ut in plerisque frontem remittas. Sunt enim quædam adolescentium auribus danda, præsertim si materia non refragetur:

nam descriptiones locorum quæ in hoc libro frequentiores erunt, non historicè tantum, sed propè poëticè prosequi fas est. Quod tamen si quis extiterit qui putet nos lautius fecisse quam orationis severitas exigat: hujus (ut ita dixerim) tristitiam reliquæ partes actionis exorare debebunt. Adnxi certè sumus ut quàmlibet diversa genera lectorum per plures dicendi species teneremus. Ac sicut veremur ne quibusdam pars aliqua secundum tuam cuiusque naturam non probetur: ita videmur posse considerare ut universitatem omnibus varietas ipsa commendet. Nam & in ratione conviviorum, quamvis a plerisque cibis singuli temperemus, totam tamen cœnam laudare omnes solemus: nec ea quæ stomachus noster recusat, adimunt gratiam illis, quibus capitur. Atque hæc ego sic accipe volo, non tanquam assequutum esse me credam, sed tanquam assequi laboraverim: fortasse non frustra, si modo (tu) curam tuam admoveris, interim illis, mox iis quæ sequuntur. Dices, te non posse satis diligenter id facere, nisi prius totam actionem cognoveris. Fateor: in præsentia tamen & ista tibi familiariora fient, & quædam ex his talia erunt ut per partes emendari possint. Etenim si avulsam statuæ caput aut membrum aliquod inspiceres, non tu quidem ex illo posses congruentiam æqualitatemqueprehendere, posses tamen judicare an id ipsum satis elegans esset. Nec alia ex causa principia librorum circumferuntur, quàm quia existimatur pars aliqua etiam sine ceteris esse perfecta. Longiùs me provexit dulcedo quædam tecum loquendi: sed jam finem faciam, ne modum, quem etiam orationi adhibendum puto, in epistola exedam. Vale.

VI. C. PLINIUS AVITO SUO S.

Longum est altiùs repetere, nec refert, quemadmodum acciderit, ut homo minimè familiaris cœnarem apud quendam, ut sibi videbatur, lautum & diligentem; ut mihi, sordidum simul & sumptuosum: nam sibi & paucis opima quædam, cæteris vilia & minuta ponebat; vinum etiam parvulis lagunculis in tria genera descripserat, non ut potestas eligenda, sed ne jus esset recusandi: & aliud sibi & nobis, aliud minoribus amicis (nam gradatim amicos habet) aliud suis nostrisque libertis. Animadvertit qui mihi proximus recumbebat, & an probarem interroga-

vit.

vit. Negavi Tuergo, inquit, quam consuetudinem sequeris? Eadem omnibus poro. Ad cœnam enim, non ad notam, invito: cunctisque rebus exæquo quos mensa & toro æquavi. Etiamne liberos? Etiam. Convictores enim tunc, non liberos, puto. Et ille, Magno tibi constat. Minimè. Qui fieri potest? Quia scilicet liberti mei non idem quod ego bibunt, sed idem ego quod liberti. Et hercule, si gulæ temperes, non est onerosum, quo utaris ipse communicare cum pluribus. Illa ergo reprimenda, illa quasi in ordinem redigenda est, si sumptibus parcas, quibus aliquanto rectius tua continentia quam aliena contumelia consulas. Quorsum hac? Ne tibi optimæ indolis juveni quorundam immensa luxuria specie frugalitatis imponat. Convenit autem amor in te meo, quoties tale aliquid inciderit, sub exemplo præmonere quid debeat fugere. Igitur memento, nihil magis esse vitandum quam illam luxuriæ & sordium novam societatem: quæ cum sint turpissima discreta ac separata, turpius junguntur. Vale.

VII. C. PLINIUS MACRINO SUO S.

Heri a Senatu Vestricio Spurinnæ, principe auctore, triumphalis statua decreta est: non ita ut multis qui nunquam in acie steterunt, nunquam castra viderunt, nunquam denique tubarum sonum, nisi in spectaculis, audierunt: verum ut illis qui decus illud sudore & sanguine & factis assequebantur. Nam Spurinna Bruſterum regem vi & armis induxit in regnum; ostentatoque bello, ferocissimam gentem (quod est pulcherrimum victoriæ genus) terrore percomuit. Et hoc quidem virtutis præmium, illud solatium doloris accepit, quod si io ejus Cottio, quem amisit absens, habitus est honor statuæ. Rarum id in juvene: sed pater hoc quoque merebatur, cujus gravissimo vulnere magno aliquo fomento medendum fuit. Præterea Cottius ipse tam clarum specimen indolis dederat, ut vita ejus brevis & angusta debuerit hac veluti immortalitate proferri. Nam tanta ei sanctitas, gravitas, auctoritas etiam, ut posset senes illos provocare virtute, quibus nunc honore, adæquatus est. Quo quidem honore, quantum ego interpretor, non modo defuncti memorie & dolori patris, verum etiam exemplo prospectum est. Acuent ad bonas artes juventutem; adolescentibus quoque

quoque (digni sint modò) tanta præmia constituta: acuent principes viros ad liberos suscipiendos, & gaudia ex superstitionibus, & ex amissis tam gloriosa solatia. His ex causis statua Cottii publicè lætor, nec privatim minùs. Amavi consummatissimum juvenem tam ardentem, quam nunc impatienter requiro. Erit ergo pergratum mihi hanc effigiem ejus subinde intueri, subinde respicere, sub hac consistere, præter hanc commeare. Etenim si defunctorum imagines domi positæ dolorem nostrum levant, quantò magis ex quibus in celeberrimo loco non modò species & vultus illorum, sed honor etiam & gloria refertur? Vale.

VIII. C. PLINIUS CANINIO SUO S.

STudes? an piscaris? an venaris? an simul omnia? Possunt enim omnia simul fieri ad Larium nostrum: nam lacus piseem, feras silvæ, quibus lacus cingitur, studia altissimus iste secessus affatim suggerunt. Sed sive omnia simul, sive aliquid facias, non possum dicere, invideo: angor tamen non & mihi licere quæ sic concupisco ut ægri vinum, balinea, fontes. Nunquamne hos arctissimos laqueos, si solvere negatur, abrumpam? Nunquam, puto, nam veteribus negotiis nova accrescunt, nec tamen priora peraguntur: tot nexibus, tot quasi catenis majus in dies occupationum agmen extenditur. Vale.

IX. C. PLINIUS APOLLINARI SUO S.

ANxium me & inquietum habet petitio Sextii Euritii mei. Afficior cura: & quam pro me sollicitudinem non adii, quasi pro me altero patior: & alioquin meus pudor, mea existimatio, mea dignitas in discrimen adducitur. Ego Sexto latum clavum a Cæsare nostro, ego quæsturam impetravi: meo suffragio pervenit ad jus tribunatus petendi, quem nisi obtinet in senatu, vereor ut decepisse Cæsarem videar. Proinde adnitendum est mihi ut talem eum judicent omnes, qualem esse princeps mihi credidit. Quæ causa si studium meum non incitaret, adjutum tamen cuperem juvenem probissimum, gravissimum, eruditissimum, omni denique laude dignissimum, & quidem cum toto domo. Nam pater ejus Cu-

ritius Clarus, vir sanctus, antiquus, disertus [atque] in agendis causis exercitatus, quas summa fide, pari constantia, nec verecundia minore defendit. Habet avunculum C. Septitium, quo nihil verius, nihil simplicius, nihil candidius, nihil fidelius novi. Omnes me certatim, & tamen æqualiter amant: omnibus nunc ego in uno referre gratiam possum. Itaque prendo amicos, supplico, ambio domos, stationesque circumeo: quantumque vel auctoritate vel gratia valeam, precibus exporior. Te quoque obsecro ut aliquam oneris mei partem suscipere tanti putes. Reddam vicem, si reposces: reddam & si non reposces. Diligeris, coleris, frequentaris: ostende modo velle te, nec deerant qui quod tu velis, cupiant. Vale.

X. C. PLINIUS OCTAVIO SUO S.

Hominem te patientem, vel potius durum ac perẽ crudelem, qui tam insignes libros tamdiu teneas! Quasque & tibi & nobis invidēbis? tibi, maximam laudem; nobis, voluptatem. Sine per ora hominum ferantur; iisdemque quibus lingua Romana spatiis perventur: magna etiam longaue expectatio est, quam frustrari adhuc & differre non debes. Enotuerunt quidam tui versus, & invito te claustra tua frægerunt: hos nisi retrahes in corpus, quandoque ut erroneos, aliquem cuius dicantur, invenient. Habe ante oculos mortalitatem; a qua afferere te hoc uno monumento potes: nam cetera fragilia & caduca, non minùs quàm ipsi homines, occidunt desinuntque. Dices ut soles, Amici mei viderint. Opto equidem amicos tibi tam fideles, tam eruditos, tam laboriosos, ut tantam curæ intentionisque suscipere & possint & velint: sed dispice ne sit parum providum, sperare ex aliis quod tibi ipse non præstes. Et de editione quidem interim, ut voles recita saltem, quod magis libeat enittere: utque tandem percipias gaudium quod ego olim pro te non temere præsumo. Imaginor enim qui concursus, quæ admiratio te, qui clamor, quod etiam silentium maneat: quo ego, quum dico vel recito, non minùs quàm clamore delector: sit modo silentium acce & intentum & cupidum ulteriora audiendi. Hoc studiis tuis, tam peritatis desine studia tua infinita ista ratione trahere: quæ quum modum excedit, verendum

rendum

rendum est ne inertiae & desidia vel etiam timiditatis nomen accipiat. Vale.

XI. C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

SOlet esse gaudio tibi si quid actum est in Senatu dignum ordine illo. Quamvis enim quietis amore secesseris, infidet tamen animo tuo majestatis publicae cura. Accipe ergo quod per hos dies actum est, personae claritate famosum, severitate exempli salubre, rei magnitudine aeternum. Marius Priscus, accusantibus Afris, quibus proconsul praefuit, omissa defensione iudices petiit. Ego & Cornelius Tacitus adesse provincialibus iussi, existimavimus fidei nostrae convenire, notum Senatui facere. excessisse Priscum immanitate & saevitia crimina quibus dari iudices possent: quum ob innocentes condemnandos, interficiendos etiam, pecunias accepisset. Respondit Fronto Catus, deprecatusque est nequid ultra repetundarum legem quaereretur, omniaque actionis suae vela vir movendarum lacrymarum peritissimus, quodam velut vento miserationis implevit. Magna contentio, magni utrinque clamores: aliis cognitionem Senatûs lege conclusam, aliis liberam solutamque dicentibus: quantumque admisisset reus, tantum vindicandum. Novissimè consul designatus Julius Ferox, vir rectus & sanctus, Mario quidem iudices interim censuit dando: evocandos autem quibus diceretur innocentium poenas vendidisse. Quae sententia non praevaluit modò, sed omnino post tantas dissensiones fuit sola frequens: adnotatumque [est] experimentis, quòd favor & misericordia acres & vehementes primos impetus habent, paulatim consilio & ratione, quasi restincta, confidunt. Unde evenit ut quod multi clamore permixto tuentur, nemo tacentibus ceteris dicere velit: patescit enim quum separaris a turba, contemplatio rerum quae turba teguntur. Venerunt qui adesse erant iussi, Vitellius Honoratus, & Flavius Martianus, ex quibus Honoratus trecentis millibus exilium equitis Romani, septemque amicorum ejus ultimam poenam: Martianus unius equitis Romani septingentis millibus plura supplicia arguebatur emisse. Erat enim fustibus caesus, damnatus in metallum, strangulatus in carcere. Sed Honoratum cognitioni senatûs mors opportuna subtraxit: Martianus introductus est abente

Prisco. Itaque Tutius Cerealis consularis jure senatorie postulavit ut Priscus certior fieret: sive quia miserabilior, sive quia invidiosior fore arbitrabatur, si præsens fuisset: sive (quod maximè credo) quia æquissimum erat commune crimen ab utroque defendi: & si dilui non potuisset, in utroque puniri. Dilata res est in proximum senatum, cujus ipse conspectus augustissimus fuit. Princeps præsidebat (erat enim consul;) ad hoc Januarii mensis cum [propter] cætera, tum præcipuè senatorum frequentia celeberrimus: præterea causæ amplitudo, auctaque dilatione expectatio & fama, insitumque mortalibus studium magna & inusitata noscendi, omnes undique exciverat. Imaginare quæ sollicitudo nobis, qui metus, quibus super tanta re in illo cætu, præsentē Cæsare dicendum erat. Equidem in senatu non semel egi: quinimo nusquam audiri benignius soleo; tunc me tamen, ut nova omnia novo metu permovebant. Observabatur, præter illa quæ supra dixi, causæ difficultas: stabat modò consularis, modò septemvir epulonum, jam neutrum. Erat igitur perquam onerosum accusare damnatum: quem ut premebat atrocitas criminis, ita quasi peractæ damnationis miseratio tuebatur. Utcunque tamen animum cogitationemque collegi: cæpi dicere non minore audientium assensu quàm sollicitudine mea: Dixi horis pene quinque, nam decem clepsydris quas spatiosissimas acceperam, sunt additæ quatuor. Aded illa ipsa, quæ dura & adversa dicturo videbantur, secunda dicenti fuerunt. Cæsar quidem mihi tantum studium, tantam etiam curam (nimium est enim dicere sollicitudinem) præstitit, ut libertum meum post me stantem, sæpius admoneret voci laterique consulerem: quum me vehementius putaret intendi quàm gracilitas mea perpeti posset. Respondit mihi pro Marciano Claudius Marcellinus. Missus deinde senatus, & revocatus in posterum [diem.] neque enim [jam] inchoari poterat actio, nisi [ut] noctis interventu scinderetur. Postero die dixit pro Mario Salvius Liberalis, vir subtilis, dispositus, acer, disertus: in illa vero causa omnes artes suas protulit. Respondit Cornelius Tacitus eloquentissimè, & quod eximium orationis ejus inest, *εἰρωνή*. Dixit pro Mario rursus Fronto Cælius insigniter, utque jam locus ille posebat, plus in precibus temporis quàm in defensione contempsit.

Hujus

Hujus actionem vespera inclusit: non tamen sic ut abrupteretur. Itaque in tertium diem probationes exierunt. Jam hoc ipsum pulchrum & antiquum, senatum nocte dimitti, triduo contineri. Cornutus Tertullus Cos, designatus, vir egregius, & pro veritate firmissimus, censuit septingenta millia quæ acceperat Marius, ærario inferenda: Mario urbe Italiaque interdicendum: Martino hoc amplius, Africa. In fine sententiæ adjecit, quod ego & Tacitus injuncta advocacy diligenter fortiterque functi essemus, arbitrari senatum, ita nos fecisse ut dignum mandatis partibus fuerit. Assenserunt consules designati, omnes etiam consulares usque ad Pompeium Collegam: ille & septingenta millia quæ acceperat Marius, ærario inferenda, & Martianum in quinquennium relegandum; Marium repetundarum pœnæ, quam jam passus esset, censuit relinquendum. Erant in utraque sententia multi, fortasse etiam plures in hac vel solutiore vel molliore. Nam quidam ex illis quoque qui Cornuto videbantur assensu, hunc qui post ipsos censuerat, sequebantur. Sed quum fieret discessio qui se illis consulum assiterant, in Cornuti sententiam ire cœperunt: tum illi qui se Collegæ adnumerari patiebantur, in diversum transierunt: Collega cum paucis relictus; multum postea de impulsoribus suis, præcipuè de Regulo, questus est, qui se in sententia quam ipse dictaverat, deseruisset. Est alioqui Regulo tam mobile ingenium, ut plurimum audeat, plurimum timeat. Hinc finis cognitionis amplissimæ: superest tamen *λεπτολογία* non leve. Hostilius Firminus, legatus Marii Prisci, qui permissus causæ, graviter vehementerque vexatus est. Nam & rationibus Martiani & sermone quem ille habuerat in ordine Leptitanorum, operam suam Prisco ad turpissimum ministerium commodasse, stipulatusque de Martino quinquaginta millia denarium probabatur: ipse præterea accepisse sestertium decem millia, sædissimo quidem titulo, nomine unguentarii, qui titulus a vita hominis compti semper & pumicati non abhorrebat. Placuit, censente Cornuto, referri de eo proximo senatu, tunc enim casu incertum, an conscientia, absuerat. Habes res urbanas: invicem rusticas scribe: quid arbusculæ tuæ, quid vineæ, quid segetes agunt, quid oves delicatissimæ. In summa, nisi æquè longam epistolam reddes, non est quod postea, nisi brevissimam expectes. Vale,

XII. C. PLINIUS ARRIANOS SUO S.

ΛΕΙΣΕΡΓΗΣΑΝ illud quod superesse Marii Prisci causa proximè scripseram, nescio an satis circumcisum, tamen & abrasum est. Firminus inductus in senatum respondit crimini noto: sequutæ sunt diversæ sententiæ consulum designatorum. Cornutus Tertullus censuit ordine movendum. Acutius Nerva, in sortitione provinciarum rationem ejus non habendam: quæ sententia, tanquam mitior, vicit, cum sit alioqui durior tristiorque. Quid enim miserius quàm exectum & exemptum honoribus senatoriis, labore & molestia non carere? quid gravius quàm tanta ignominia affectum, non in solitudine latere, sed in hac altissima specula conspiciendum se monstrandumque præbere? Præterea, quid publicè minus aut congruens aut decorum, [quam] notatum a senatu in senatu sedere? ipsisque illis a quibus sit notatus, æquari summotum a proconsulatu, quia se in legatione turpiter gesserat, de proconsulibus judicare? damnatumque sortitum, vel damnare alios vel absolvere? sed hoc pluribus [levius] visum est. Numerantur enim sententiæ, non ponderantur: nec aliud in publico consilio potest fieri, in quo nihil est tam inæquale, quàm æqualitas ipsa. Nam cum sit impar prudentia, par omnium jus est. Implevi promissam, priorisque epistolæ fidem exolvam, quam ex spatio temporis jam recepiſſe te colligo. Nam & festinanti & diligenti tabellario dedi: nisi quid impedimenti in via passus est. Tuæ nunc partes ut primum illam, deinde hanc remunereris literis, quales istinc redire uberrimæ possunt. Vale.

XIII. C. PLINIUS PRISCO SUO S.

ET tu occasiones obligandi me avidissimè amplecteris, & ego nemini libentiùs debeo. Duabus ergo de causis a te potissimum petere constitui quod impetratum maximè cupio. Regis exercitum amplissimum: hinc tibi beneficiorum larga materia, longum præterea tempus, quo amicos tuos exornare potuisti. Convertere ad nostros, nec hos [quidem] multos Malles tu quidem multos, sed meæ verecundiæ sufficit unus aut alter, ac potiùs unus. Is erit Voconius Romanus: pater, ei in equestri gradu clarus, clarior vitricus, imo pater
alius,

alius, nam huic quoque nomine & pietate successit. Mater e primis [ipsa] citerioris hispaniæ. Scis quod iudicium provinciæ illius, scis quanta sit gravitas : (ipse) flamen proximè fuit. Hunc ego quum simul studeremus, arctè familiariterque dilexi : ille meus in urbe, ille in secessu contubernalis : cum hoc seria, cum hoc jocos miscui. Quid enim aut illo fidelius amico, aut sodale jucundius ? mira in sermone, mira etiam in ore ipso vultuque suavitas. Ad hoc ingenium excessum, subtile, dulce, facile, eruditum in causis agendis. Epistolas quidem scribit, ut musas ipsas Latine loqui credas. Amatur a me plurimum, nec tamen vincitur. Equidem juvenis. statim juveni quantum potui per ætatem avidissimè contuli, & nuper ab optimo principe trium liberorum ei jus inpetravi : quod quanquam parè & cum delectu daret, mihi tamen, tanquam eligeret, indulgit. Hæc beneficia mea tueri nullo modo melius quàm ut augeam, possum, præsertim cum ipse illa tam gratè interpretetur, ut dam priora accipit, posteriora mereatur. Hæbes qualis, quàm probatus carusque sit nobis. Quem rogo pro ingenio, pro fortuna tua exornes. In primis ama hominem ; nam hæc tribuas ei quantum amplissimum pote, nihil tamen amplius pote : amicitia tua cujus esse eum usque in intimam familiaritatem capaceam, quò magis scires, breviter tibi studia, mores, omnem denique vitam ejus expressi. Extenderem preces, nisi & tu rogari diu nolles, & ego tota hac epistola fecissem. Rogat enim & quidem efficacissimè, qui reddit causas rogandi. Vale.

XIV. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

Verum opinaris : distringor centumviralibus causis, quæ me exercent magis quàm delectant ; sunt enim pleræque parvæ & exiles ; raro incidit vel personarum claritate vel negotii magnitudine insignis. Ad hæc, perpauca cum quibus juvet dicere : cæteri, audaces, atque etiam magna ex parte adolescentuli obscuri ad declamandum huc transeunt ; tam irreverentur & temere, ut mihi Attilius noster expresse dixisse videatur, sic in foro pueros a centumviralibus causis auspicari, ut ab Homero in scholis. Nam hic quoque, ut illic, primum cœpit esse quod maximum est. At Hercule

ante memoriam meam, (maiores natu ita solebant dicere) ne nobilissimis quidem adolescentibus locus erat, nisi alio consulari producente: tanta veneratione pulcherrimum opus colebatur. Nunc, refractis pudoris & reverentiæ claustris omnia patent omnibus: nec inducuntur, sed irrumpunt. Sequuntur auditores actoribus similes, conducti & redempti mancipēs: convenitur in media basilica, ubi tam palam sportulæ quam in triclinio dantur. Ex iudicio in iudicium pari mercede transitur. Inde jam non inurbanè σοφοναῖς vocantur: iisdem Latinum nomen impositum est laudicœni: & tamen crescit in dies fœditas utraque lingua notata. Heri duo nomenclatores mei (habent sanè ætatem eorum qui nuper togas sumpserunt,) ternis denariis ad laudandum trahebantur; tanti constat ut sis disertissimus. Hoc pretio quàmlibet numerosa subsellia implentur: hoc ingens corona colligitur: hoc infiniti clamores commoventur, quum μεσόχορος dedit signum. Opus est enim signo apud non intelligentes, ne audientes quidem; nam plerique non audiunt, nec ulli magis laudant. Si quando transibis per basilicam, & voles scire quomodo quisque dicat, nihil est quod tribunal ascendas, nihil quod præbeas aurem: facilis divinatio. Scito eum pessimè dicere qui laudabitur maximè. Primus hunc audiendi morem induxit Largius Licinius: hætenus tamen ut auditores corrogaret. Ita certè ex Quintiliano, præceptore meo, audisse memini. Narrabat ille, Affectabar Domitium Afrum, quum apud centumviros diceret graviter & lentè (hoc enim illi actionis genus erat) audiit ex proximo immodicum insolitumque clamorem, admiratus reticuit: ubi silentium factum est, repetiit, quod abruperat: iterum clamor, iterum reticuit: & post silentium, cœpit idem tertio. Novissimè, quis diceret, quæsit: responsum est, Licinius. Tum intermissa causa, Centumviri, inquit, hoc artificium periit. Quod alioqui perire incipiebat, quom perisse Afro videretur; nunc verò propè funditus extinctum & eversum est. Pudet referre, quæ quàm fracta pronuntiatione dicantur: quibus quàm teneris clamoribus excipiantur. Plausus tantum, ac potius sola cymbala, & tympana illis canticis desunt. Ululatus quidem (neque enim alio vocabulo potest exprimi) thea-

tris quoque indecora laudatio, largè superfluit. Nos tamen adhuc & utilitas amicorum & ratio ætatis moratur ac retinet. Veremur enim ne fortè non has indignitates reliquisse, sed laborem refugisse videamur. Sumus tamen solito rariores: quod initium est gradatim desinendi. Vale.

XV. C. PLINIUS VALERIANO
S U O S.

QUO modo te veteres Marfi tui? quo modo emptio nova? placent agri, postquam tui facti sunt? Rarum id quidem! nihil enim æque gratum est adeptis quàm concupiscentibus. Me prædia materna parum commodè tractant: delectant tamen, ut materna: alioqui longa patientia occallui. Habent hunc finem assidue querelæ, quod queri pudet. Vale.

XVI. C. PLINIUS ANNIANO S U O S.

TU quidem pro cætera tua diligentia admones me, codicillos Aciliani, qui me ex parte instituit hæredem, pro non scriptis habendos, quia non sint confirmati testamento. Quod jus ne mihi quidem ignotum est, quum sit iis etiam notum qui nihil aliud sciunt: sed ego propriam quandam legem mihi dixi, ut defunctorum voluntates, etiam si jure deficerentur, quasi perfectas tuerer. Constat autem, codicillos istos Aciliani manu scriptos. Licet ergo non sint confirmati testamento, a me tamen ut confirmati observabuntur: præsertim quum delatori locus non sit. Nam si verendum esset ne quod ego dedissem, populus eriperet, cunctatior fortasse & cautior esse deberem: cum verò liceat hæredi donare quod in hæreditate subsedit, nihil est quod obstat illi meæ legi, cui publicæ leges non repugnant. Vale.

XVII. C. PLINIUS GALLO S U O S.

Miraris cur me Laurentinum, vel (si ita mavis) Laurens meum tantopere delectet. Desines mirari quum cognoveris gratiam villæ, opportunitatem loci, littoris spatium. Decem & septem millibus passuum ab urbe secessit: ut peractis quæ agenda fuerint, salvo jam & composita die possis ibi manere. Aditur non

una via: nam & Laurentina & Ostiensis eodem ferunt, sed Laurentina a quartodecimo lapide, Ostiensis ab undecimo relinquenda est. Utrunque excipit iter aliqua ex parte arenosum, jumentis paulo gravius & longius, equo breve & molle. Varia hinc atque inde facies. Nam modò occurrentibus silvis via coarctatur, modò latissimis pratis diffunditur & patefcit. Multi greges ovium, multa ibi equorum boumque armenta: quæ montibus hyeme depulsa herbis & tepore verno nitefcunt. Villa uſibus capax, non ſumptuoſa tutela: cujus in prima parte atrium frugi, nec tamen fordidum: deinde porticus in O literæ ſimilitudinem circumactæ: quibus parvula, ſed feſtiva, area includitur. Egregium hæ adverſum tempeſtates receptaculum: nam ſpecularibus ac multò magis imminentibus tectis muniuntur. Eſt contra medias cavædium hilare: mox triclinium ſatis pulchrum, quod in littus excurrit: ac ſiquando Africo mare impulſum eſt, fractis jam & noviffimis fluctibus leviter alluitur. Undique valvas, aut feneftras non minores valvis habet: atque ita a lateribus & a fronte quaſi tria maria proſpectat. A tergo cavædium, porticum, aream; porticum rurfus, mox atrium, ſilvas & longinquos reſpicit montes. Hujus a læva retractius paulo cubiculum eſt amplum: deinde aliud minus, quod altera feneftra admittit orientem, occidentem altera retinet. Hæc & ſubjacens mare longius quidem, ſed ſecurius intuetur. Hujus cubiculi & triclinii illius obſectum includitur angulus, qui puriſſimum ſolem continet & accendit. Hoc hybernaculum, hoc etiam gymnaſium meorum eſt. Ibi omnes ſilent venti, exceptis qui nubilum inducunt, & ſerenum antequam uſum loci eripiunt. Adneſtitur angulo cubiculum in apſida curvatum, quod ambitum ſolis feneftris omnibus ſequitur. Parieti ejus in bibliothecæ ſpeciem armarium inſertum eſt, quod non legendos libros, ſed lectitandos capit. Adhæret dormitorium membrum, tranſitu interjacente, qui ſuſpenſus & tabulatus conceptum vaporem ſalubri temperamento huc illucque digerit & miniſtrat. Reliqua pars lateris hujus fervorum libertorumque uſibus detinetur, pleniſque tam mundis ut accipere hoſpites poſſint. Ex alio latere cubiculum eſt poliſſimum, deinde vel cubiculum grande, vel modica cœnatio, quæ plurimo ſole, plurimo mari

lucet.

lucet. Post hanc cubiculum cum procætone, altitudine æstivum, munimentis hybernium; est enim subductum omnibus ventis. Huic cubiculo aliud & procæton communi pariete junguntur. Inde balinei cella frigidaria spatiosa & effusa, cujus in contrariis parietibus duo baptisteria velut ejecta sinuantur, abunde capacia, si innare in proximo cogites. Adjacet unctuarium hypocauston: adjacet propnigeon balinei: mox duæ cellæ magis elegantes quàm sumptuosæ. Cohæret calida piscina mirificè, ex qua natantes mare aspiciunt. Nec procul sphæristerium, quod calidissimo soli, inclinato jam die, occurrit. Huic turris erigitur, sub qua diætæ duæ; totidem in ipsa: præterea cœnatio, quæ latissimum mare, longissimum litus, amœnissimas villas prospicit. Est & alia turris; in hac cubiculum, in quo sol nascitur conditurque: lata post apotheca & horreum. Sub hoc tricladium, quod turbati maris non nisi fragorem & sonum patitur, eumque jam languidum ac desinentem: hortum & gestationem videt qua hortus includitur. Gestatio buxo aut rore marino, ubi deficit buxus, ambitur. Nam buxus qua parte defenditur tectis, abunde viret, aperto cœlo apertoque vento, &, quanquam longinqua aspergine maris, inarescit. Adjacet gestationi interiore circuita vinea tenera & umbrosa, nudisque etiam pedibus mollis & cedens. Hortum morus & ficus frequens vestit: quarum arborum illa vel maximè ferax est terra, malignior cæteris. Hac non deteriore quàm maris facie cœnatio remota a mari fruitur. Cingitur diætis duabus a tergo, quarum fenestris subjacet vestibulum villæ, & hortus alius, pinguis & rusticus. Hinc cryptoporticus propè publici operis instar extenditur. Utrunque fenestræ, a mari plures, ab horto singulæ, & altius pauciores. Hæ quum serenus dies & immotus, omnes, quum hinc vel inde ventus inquietus, qua venti quiescunt, sine injuria patent. Ante cryptoporticum xylus violis odoratus. Teporem solis infusi percussu cryptoporticus auget quæ ut tenet solem, sic aquilonem inhibet, submovetque: quantumque caloris antè, tantum retro frigoris. Similiter Africam sistit, atque ita diversissimos ventos alium alio a latere frangit & finit. Hæc jucunditas ejus hyeme, major æstate. Nam ante meridiem, xylus, post meridiem gestationes hortique proximam partem

partem umbra sua temperat: quæ, ut dies crevit decrevitque, modè brevior, modò longior hac vel illac cadit. Ipsa vero cryptoporticus tunc maximè caret sole, quum ardentissimus culmini ejus insistit. Ad hoc patentibus fenestris favonios accipit tranimittitque: nec unquam aëre pigro & manente ingravescit. In capite xyli deinceps cryptoporticus horti diætæ, est, amores mei; re vera amores; ipse posui. In hac heliocaminus quidem, alia xystum, alia mare, utraque solem, cubiculum autem valvis, cryptoporticum fenestra prospicit. Qua mare contra parietem medium diætæ perquam eleganter recedit: quæ specularibus & velis obductis reductisque modò adjicitur cubiculo, modò aufertur. Lectum & duas cathedras capit: a pedibus mare, a tergo villæ, a capite silvæ: tot facies locorum totidem fenestris & distinguit & miscet. Junctum est cubiculum noctis & somni. Non illud voces servulorum, non maris murmur, non tempestatum motus, non fulgurum lumen, ac ne diem quidem sentit, nisi fenestris apertis. Tam alti abditique secreti illa ratio, quod interjacens andron parietem cubiculi hortique distinguit, atque ita omnem sonum media inanitate consumit. Applicatum est cubiculo hypocautum perexiguum, quod angusta fenestra suppositum calorem, ut ratio exigit, aut effundit aut retinet. Procæton inde & cubiculum porrigitur in solem quem orientem statim exceptum ultra meridiem, obliquum quidem, sed tamen servat. In hanc ego diætam quum me recipio, abesse mihi etiam a villa mea videor, magnamque ejus voluptatem præcipuè Saturnalibus capio, quum reliqua pars tecti licentia dierum festisque clamoribus personat. Nam nec ipse meorum lufibus, nec illi studiis meis obstreperunt. Hæc utilitas, hæc amœnitas deficitur aqua salienti, sed puteos, ac potiùs fontes, habet. Sunt enim in summo: & omnino littoris illius mira natura: quocunque loco moveris humum, obvius & paratus humor occurrit, isque sincerus ac ne leviter quidem tanta maris vicinitate falsus. Suggestunt affatim ligna proximæ silvæ: ceteras copias Ostiensis Colonia ministrat. Frugi quidem homini sufficit etiam vicus, quem una villa discernit: in hoc balinea meritoria tria. Magna commoditas, si fortè balineum domi vel subitus, adventus, vel
brevior

brevior mora calefacere dissuadeat. Littus ornant varietate gratissima, nunc continua, nunc intermissa testæ villarum, quæ præstant multarum urbium faciem, sive ipso mari, sive ipso littore utare; quod nonnunquam longa tranquillitas mollit, sæpius frequens & contrarius fluctus indurat. Mare non sane pretiosis piscibus abundat: soleas tamen & squillas optimas suggerit. Villa vero nostra etiam mediterraneas copias præstat, lac in primis: nam illuc e pascuis pecora conveniunt, si quando aquam umbramque sectantur. Justisne de causis eum tibi videor incolere, inhabitare, diligere secessum? quem tu nimis urbanus es nisi concupiscis: atque utinam concupiscas! ut tot tantisque dotibus villulæ nostræ maxima commendatio ex tuo contubernio accedat. Vale.

XVIII. C. PLINIUS MAURICO SUO S.

Quid a te jucundius mihi potuit injungi, quàm ut præceptorem fratris tui liberis quærerem? Nam beneficio tuo in scholam redeo: & illam dulcissimam ætatem quasi resumo. Sedeo inter juvenes, ut solebam; atque etiam experior, quantum apud illos auctoritatis ex studiis habeam. Nam proximè frequenti auditorio inter se coram multis ordinis nostri clarè loquebantur: intravi, conticuerunt. Quod non referrem, nisi ad illorum magis laudem quàm ad meam pertineret: ac nisi sperare te vellem, posse fratris tui filios probè discere. Quod superest, quum omnes qui prostentur, audiero, quid de illis quoque sentiam scribam: efficiamque quantum tamen epistola consequi potero, ut ipse omnes audisse videaris. Debeo enim tibi, debeo memoriæ fratris tui hanc fidem, hoc studium, præsertim super tanta re. Nam quid magis interest vestra, quàm ut liberi (dicerem tui, nisi nunc illos magis amares) digni illo patre, te patruo reperiantur? Quam curam mihi etiam si non mandâsses, vindicâsses. Nec ignoro suscipiendas offensas in eligendo præceptore: sed oportet me non modo offensas, verùm etiam similitudines pro fratris tui filiis tam æquo animo subire quam parentes pro suis. Vale.

XIX. C. PLINIUS CEREALI SUO S.

Hortaris ut orationem amicis pluribus recitem. Faciam, quia hortaris: quamvis vehementer addubitem. Neque enim me præterit, actiones quæ recitantur, impetum omnem caloremque ac propè nomen suum perdere, ut quas soleant commendare simul & accendere judicum confessus, celebritas advocatorum expectatio eventus, fama non unius actoris diductumque in partes audientium studium: ad hoc dicentis gestus, incessus, discursus etiam, omnibusque motibus animi consentaneus vigor corporis. Unde accidit, ut hi qui sedentes agunt, quamvis illis maxima ex parte superflint eadem illa quæ stantibus, tamen hoc quòd sedent, quasi debilitentur & deprimantur. Recitantium verò præcipua pronuntiationis adjumenta, oculi, manus præpediuntur: quòd minùs mirum est si auditorum intentio languescit, nullis extrinsecus aut blandimentis capta aut aculeis excitata. His accedit, quòd oratio de qua loquor, pugna & contentiosa est. Porro ita natura comparatum est, ut ea quæ scripsimus cum labore, etiam cum labore audiri putemus. Et sanè quotuscunque tam rectus auditor, quem non potius dulcia hæc & sonantia, quàm austera & pressa, delectent? Est quidem omnino turpis ista discordia; est tamen, quod plerumque evenit, ut aliud auditores, aliud iudices exigant: quum alioqui præcipuè auditoriis affici debeat, quibus idem, si foret iudex, maximè permoveretur. Potest tamen fieri, ut quamquam in his difficultatibus libro isti novitas lenocinetur. Novitas apud nostros: apud Græcos enim est quiddam quamvis ex diverso, non tamen omnino dissimile. Nam ut illis erat moris, leges, quas ut contrarias prioribus legibus arguebant, aliarum collatione convincere, ita nobis inesse repetundarum lege quod postularemus, cum hac ipsa lege, tum aliis colligendum fuit. Quod nequaquam blandum auribus imperatorum, tantò maiorem apud doctos habere gratiam debet, quantò minorem apud indoctos habet. Nos autem, si placuerit recitare, adhibitori sumus eruditissimum quemque: sed planè adhuc an sit recitandum, examina tecum, omnesque quos ego novi in utraque parte calculos pone: idque elige in quo vicerit ratio; a te enim ratio exigetur, nos exulabit obsequium. Vale.

XX.

XX. C. PLINIUS CALVISIO SUO S.

ASsem para, & accipe auream fabulam: fabulas im-
mo. Nam me priorum nova admonuit; nec refert
a qua potissimum incipiam. Verania Pisonis graviter
jacebat (hujus dico Pisonis, quem Galba adoptavit) ad
hanc Regulus venit. Primum impudentiam hominis,
qui venerit ad ægram, cujus marito inimicissimus, ipsi
invisissimus, fuerat. Esso, si venit tantum: at ille etiam
proximus toro sedit: quo die, qua hora nata esset, in-
terrogavit: ubi audivit, componit vultum, intendit ocu-
los, movet labra, agit digitos, computat nihil, nisi
ut diu miseram expectatione suspendat. Habes inquit,
climaesticum tempus, sed evades. Quod ut tibi magis
liqueat, aruspicem consulam, quem sum frequenter
expertus. Nec mora: sacrificium facit, affirmat exta
cum siderum significatione congruere. Illa, ut in peri-
culo credula, poscit codicillos: legatum Regulo scribit;
mox ingravescit; clamat moriens; O hominem nequam,
perfidum, ac plus etiam quam perjurum! qui sibi per
salutem filii pejerasset. Facit hoc Regulus non minus
sceleratè quam frequenter; quod iram deorum quos ipse
quotidie fallit, in caput infelicitis pueri detestatur. Velleius
Blæsus, ille locuples consularis, novissima valetudine
conflictabatur: cupiebat mutare testamentum. Regulus,
qui speraret aliquid ex novis tabulis, quia nuper captare
eum cœperat, medicos hortari, rogare, quoquo modo
spiritum homini prorogarent. Postquam signatum est
testamentum, mutat personam, vertit alloquutionem,
iisdemque medicis, Quousque miserum cruciatis? quid
invidetis bonam mortem, cui dare vitam non potestis?
Moritur Blæsus: &, tanquam omnia audisset, Regulo ne
tantulum quidem. Sufficiunt duæ fabulæ. An scho-
lasticæ lege tertiam poscis? est unde fiat. Aurelia, or-
nata femina, signatura testamentum, sumpserat pulcher-
rimas tunicas: Regulus quum venisset ad signandum,
Rogo (inquit) has mihi lege. Aurelia ludere hominem
putabat: ille seriò intinabat. Nec multa: coëgit mulie-
rem aperire tabulas, ac sibi tunicas quas erat induta,
legare. Observavit scribentem: inspexit an scripssisset.
Et Aurelia quidem vivit, ille tamen istud tanquam mor-
tutam coëgit: & hic hæreditates, hic legata, quasi
mereatur,

mereatur, accipit. *Ἀλλὰ τίδια-σίνομα* in ea civitate, in qua jampridem non minora præmia, immo majora, nequitia & improbitas quam pudor & virtus habent? Aspice Regulum, qui ex paupere & tenui ad tantas opes per flagitia processit, ut ipse mihi dixerit, quam consuleret quam cito sesteritiûm sexcenties impletorus esset, invenisse exta duplicata, quibus portendi, millies & ducenties habiturum. Et habebit, si modò, ut cœpit, aliena testamenta (quod est improbissimum genus falsi) ipsis, quorum sunt illa, dictaverit. Vale.

L I B E R I I I .

I. C. PLINIUS CALVISIO SUO S.

Nescio an ullum jucundius tempus exegerim quam quo nuper apud Spurinnam fui; adeò quidem, ut neminem magis in senectutē (si modò senescere datum est) æmulari velim. Nihil est enim illi vitæ genere distinctius: me autem ut certus siderum cursus, ita vita hominum disposita delectat, senum præsertim. Nam juvenes adhuc confusa quædam & quasi turbata non indecent: senibus placida omnia & ordinata conveniunt, quibus industria sera, turpis ambitio est. Hanc regulam Spurinna constantissimè servat; quin etiam parva hæc, (parva, si non quotidie fiant) ordine quodam & velut orbe circumagit. Manè lectulo continetur: hora secunda calceos poscit: ambulat millia passuum tria: nec minùs animum quam corpus exercet. Si adsunt amici, honestissimi sermones explicantur: si non, liber legitur: interdum etiam præsentibus amicis, si tamen illi non gravantur. Deinde confidet, & liber rursus, aut sermo libro potior: mox vehiculum ascendit: assumit uxorem singularis exempli, vel aliquem amicorum, ut me proximè. Quàm pulchrum illud, quàm dulce secretum! quantum ibi antiquitatis! quæ facta, quos viros audias, quibus præceptis imbuarè! quamvis ille hoc temperamentum modestiæ suæ indixerit, ne præcipere videatur. Peractis septem millibus passuum,
iterum

iterum ambulat mille, iterum residet, vel se cubiculo ac stylo reddit. Scribit enim, & quidem utraque lingua, lyrica doctissimè. Mira illis dulcedo, mira suavitas, mira hilaritas: cujus gratiam cumulat sanctitas scribentis. Ubi hora balinei nuntiata est (est autem hyeme nona, æstate octava,) in sole, si caret vento, ambulat nudus. Deinde movetur pila vehementer & diu: nam hoc quoque exercitationis genere pugnat cum senectute. Lotus accubat, & paulisper cibum differt: interim audit legentem remissius aliquid & dulcius. Per hoc omne tempus liberum est amicis vel eadem agere, vel alia, si malint. Apponitur cœna non minùs nitida quàm frugi, in argento puro & antiquo. Sunt in usu & Corinthia, quibus delectatur, nec afficitur. Frequenter comœdis cœna distinguitur, ut voluptates quoque studiis condiantur. Sumit aliquid de nocte, & æstate. Nemini hoc longum est: tanta comitate convivium trahitur. Inde illi post septimum & septuagesimum annum aurium oculorumque vigor integer; inde agile & vividum corpus, solaque ex senectute prudentia. Hanc ego vitam voto & cogitatione præsumo, ingressurus avidissimè, ut primùm ratio ætatis receptui canere permiserit. Interim mille laboribus conteror, quorum mihi & solatium & exemplum est idem Spurinna. Nam ille quoque, quoad honestum fuit, obiit officia, gessit magistratus, provincias rexit, multoque labore hoc otium meruit. Igitur eundem mihi cursum, eundem terminum statuo: idque jam nunc apud te subsigno: ut si me longiùs evehi videris, in jus voces ad hanc epistolam meam, & quiescere jubeas, quum inertiae crimen effugero. Vale.

II. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

QUod ipse amicis tuis obtulissem, si mihi eadem materia suppeteret, id nunc jure videor a te meis petiturus. Arrianus Maturius Altinatum est princeps. Quum dico princeps, non de facultatibus loquor, quæ illi largè supersunt: sed de castitate, justitia, gravitate, prudentia. Hujus ego consilio in negotiis, judicio in studiis utor. Nam plurimum fide, plurimum veritate, plurimum intelligentia præstat. Amat me (nihil possum ardentius dicere) ut tu. Caret ambitu: ideo se in equestri gradu tenuit, quum faciliè posset ascendere altissimum.

Mihî

Mihi tamen ornandus excolendusque est. Itaque magni æstimo, dignitati ejus aliquid adstruere, inopinantis, nescientis, immo etiam fortasse nolentis: adstruere autem quod sit splendidum nec molestum. Cujus generis, quæ prima occasio tibi, conferas in eum, rogo; habebis me, habebis ipsum gratissimum debitorem. Quamvis enim ista non appetat, tam gratè tamen excipit quam si concupiscat. Vale.

III. C. PLINIUS CORELLIÆ HISPULLÆ S.

QUum patrem tuum, gravissimum & sanctissimum virum, suspexerim magis an amaverim, dubitem: teque & in memoriam ejus & in honorem tuum unice diligam, cupiam necesse est (atque etiam, quantum in me fuerit, enitar) ut filius tuus avo similis existat. Equidem malo materno: quanquam illi paternus etiam clarus spectatusque contigerit: pater quoque & patrus illius laude conspicui. Quibus omnibus ita demum similis adolescet, si imbutus honestis artibus fuerit, quas plurimum refert a quo potissimum accipiat. Adhuc illum pueritiæ ratio intra contubernium tuum tenuit, præceptores domi habuit, ubi est vel erroribus modica vel etiam nulla materia. Jam studia ejus extra limen proferenda sunt, jam circumspiciendus rhetor Latinus, cujus scholæ severitas, pudor in primis, castitas, consuet. Adest enim adolescenti nostro cum cæteris naturæ fortunæque dotibus, eximia corporis pulchritudo: cui in hoc lubrico ætatis non præceptor modo, sed custos etiam rectorque quærendus est. Videor ego demonstrare tibi posse Julum Genitorem. Amatur a me: iudicio tamen meo non obstat caritas hominis, quæ ex iudicio nata est. Vir est emendatus & gravis: paulo etiam horridior & durior, ut in hac licentiâ temporum. Quantum eloquentia valeat, pluribus credere potes: nam dicendi facultas aperta & exposita statim cernitur. Vita hominum altos recessus magnasque latebras habet: cujus pro Genitore me sponso rem accipe. Nihil ex hoc viro filius tuus audiet, nisi profuturum: nihil discet quod nescisse rectius fuerit. Nec minus sæpe ab illo quàm a te meque admonebitur, quibus imaginibus oneretur, quæ nomina & quanta sustineat: Proinde faventibus diis, trade eum præceptor

feri, a quo mores primùm, mox eloquentiam discat, quæ malè sine moribus discitur. Vale.

IV. C. PLINIUS MACRINO SUO S.

Quamvis & amici, quos præsentes habebam, & sermones hominum factum meum comprobâsse videantur, magni tamen aestimo scire, quid sentias tu. Nam cujus integra re consilium exquirere optâssem, hujus etiam peracta judicium nôsse mire concupisco. Quum publicum opus mea pecunia inchoaturus in Thufcos excurrissem, accepti, ut præfectus ærarii com-
meatu, legati provinciæ Bæticiæ querelari de procon-
sulatu Cæciliî Clastici, advocatum me a Senatu petierunt. Collegæ optimi, meique amantissimi, de communis officii necessitatibus prælocuti, excusare me & eximere tentârunt. Factum est S.C. perquam honorificum, ut daret provincialibus patronus, si ab ipso me impetrâssent. Legati rursus inducti, iterum me jam præsentem postula-
verunt advocatum: implorantes fidem meam, quam es-
sent contra Massam Bæbium experti: allegantes patrocini-
ii fœdus. Secuta est clarissima senatûs assensio, quæ so-
let decreta præcurrere. Tum ego, Desino (inquam) P. C. putare me justas excusationis causas attulisse. Placuit & modestia sermonis & ratio. Compulit autem me ad hoc consilium non solum consensus Senatûs, quan-
quam hic maximè) verum etiam alia quidem minoris, sed tamen numeri. Veniebat in mentem, priores nô-
stros, etiam singulorum hospitum injurias accusationi-
bus voluntariis executos, quo deformius arbitrabar publici hospitii jura negligere. Præterea, quum re-
cordarer quanta pro iisdem Bæticiis priore advocacye etiam pericula subiissem, conservandum veteris officii meritum novo videbatur. Est enim ita natura compara-
tum, ut antiquiora beneficia subvertas, nisi illa poste-
rioribus cumules; nam quamlibet saepe obligati, si quid unum ne-
ges, hoc solum meminerunt quod negatum est. Ducebar etiam, quòd decesserat Clasticus, am-
tumque erat, quod in ejusmodi causis solet esse tristissi-
mum, periculum senatoris. Videbam ergo, advocacye meæ non minorem gratiam quàm si viveret ille, propo-
sitam, invidiam nullam. In summa, computabam, si munere hoc jam tertio fungerer, facilitorem mihi excusa-
tionem

tionem fore, si quis incidisset quem non deberem accosare. Nam quum est omnium officiorum finis aliquis, tum optimè libertati venia obsequio præparatur. Audisti consilii mei motus, superest alterutra ex parte iudicium tuum: in quo mihi æquè jucunda erit simplicitas dissidentis, quàm comprobantis auctoritas. Vale.

V. C. PLINIUS MARCO SUO S.

PEigratum est mihi quòd tam diligenter libros avunculi mei lectitas, ut habere omnes velis, quærasque qui sint omnes. Fungar indicis partibus: atque etiam quo sint ordine scripti, notum tibi faciam: est enim hæc quoque studiosis non injucunda cognitio. De jaculatione equestri unus: hunc, quum præfectus alæ militaret, pari ingenio curaque composuit. De vita Pomponii Secundi duo, a quo singulariter amatus, hoc memoriæ amici quasi debitum munus exolvit. Bellorum Germaniæ viginti, quibus omnia quæ cum Germanis gessimus bella collegit. Inchoavit, quum in Germania militaret, somnio monitus. Astitit enim quiescenti Drusi Neronis effigies, qui Germaniæ latissimè victor ibi periit: commendabat memoriam suâ, orabatque ut se ab injuria oblivionis assereret. Studiosi tres, in sex volumina propter amplitudinem divisi: quibus oratorem ab incunabulis instituit & perfecit. Dubii sermonis octo scripsit, sub Nerone novissimis annis, quum omne studiorum genus paulo liberius & erectius, periculofum servitus fecisset. A fine Aufidii Bassi triginta unus. Naturæ historiæ triginta septum: opus diffusum, eruditum, nec minùs varium quàm ipsa natura. Miraris, quòd tot volumina, multaque in his tam scrupulosa, homo occupatus absolverit? Magis miraberis si scieris, illum aliquamdiu causas actitasse; decessisse anno sexto & quinquagesimo, medium tempus distentum impeditumque qua officiis maximis, qua amicitia principum egisse. Sed erat acre ingenium, incredibile studium, summa vigilantia. Lucubrare a Vulcanalibus incipiebat, non auspicandi causa, sed studendi: æstate, statim a nocte multa; hyeme vero, ab hora septima, vel quum tardissimè, octava, sæpe sexta. Erat sanè somni parcissimè: nonnunquam etiam inter studia instantis & deferentis. Ante lucem ibat ad Vespasianum imperatorem: nam ille quoque noctibus utebatur: inde

inde ad delegatum sibi officium reversus domum, quod reliquum erat temporis, studiis reddebat. Post cibum saepe (q em interdiu levem & facilem, veterum more, sumebat) æstare, si quid otii, jacebat in sole: liber legebatur: adnotabat excerpebatque. Nihil enim legit, quod non exciperet. Dicere etiam solebat. Nullum esse librum tam malum, ut non aliqua parte prodesset. Post solem plerunque frigida lavabatur, deinde gustabat: dormiebatque minimùm. Mox, quasi alio die, studebat in cœnæ tempus: super hanc liber legebatur, adnotabatur, & quidem cursim. Memîni quendam ex amicis, quum lector quædam perperam pronuntiâisset, revocâsse & repeti coegisse, huic avunculum meum dixisse: Intellexeras nempe? quum ille annuisset. Cur ergo revocabas? decem amplius versus hac tua interpellatione perdidimus. Tanta erat parsimonia temporis. Surgebat æstare a cœna, luce: hyeme, intra primam noctis, &, tanquam aliqua lege cogente. Hæc inter medios labores urbisque fremitum. In secessu solum balinei tempus studiis eximebatur. Quum dico balinei, de interioribus loquor. Nam dum distringitur tergiturque, audiebat aliquid aut dictabat. In itinere, quasi solutus ceteris curis, huic uni vacabat. Ad latus notarius cum libro & pugillaribus, cujus manus hyeme manicus muniebantur, ut ne cœli quidem asperitas ullum studii tempus eriperet: qua ex causa Romæ quoque sella vehebatur. Repeto, me correptum ab eo, cur ambularem, Poteras (inquit) has horas non perdere. Nam perire omne tempus arbitrabatur, quod studiis non impertiretur. Hac intentione tot illa volumina peregit, Electorumque commentarios centum sexaginta mihi reliquit, opisthographos quidem & minutissimè scriptos, qua ratione multiplicatur hic numerus. Referebat ipse, potuisse se, quum procuraret in Hispania, vendere hos commentarios Lartio Licinio, quadringentis millibus nummum: & tunc aliquanto pauciores erant. Nonne videtur tibi, recordanti quantum legerit, quantum scripserit, nec in officiis ullis, nec in amicitia principum fuisse? rursus, quum audis quid studiis laboris impenderit, nec scripserit satis nec legisse? Quid est enim quod non aut illæ occupatio nes impedire, aut hæc instantia non possit efficere? Itaque soleo ridere quum me quidam studiosum vocant, qui

si

si comparer illi, sum desidiosissimus: ego autem tantum, quem partim publica, partim amicorum officia dittrungunt? Quis ex istis, qui tota vita literis assident, collatus illi, non quasi somno & inertiae deditus erubescat? Extendi epistolam, quamvis hoc solum quod requirebas, scribere destinasset, quos libros reliquisset. Confido tamen, hæc quoque tibi non minus grata quam ipsos libros futura: quæ te non tantum ad legendos eos, verum etiam ad simile aliquid elaborandum, possunt æmulationis stimulis excitare. Vale.

VI C. PLINIUS SEVERO SUO S.

EX hereditate, quæ mihi obvenit, emi proximè Corinthium signum, modicum quidem, sed festivum & expressum, quantum ego sapio: qui fortasse in omni re in hac certè perquam exiguum sapio: hoc tamen signum ego quoque intelligo. Est enim nudum, nec aut vitia, si qua sunt, celat: aut laudes parum ostentat. Estingit senem stantem: ossa, muscoli, nervi, venæ rugæ etiam ut spirantis apparent: rari & cedentes capilli, lata frons, contracta facies: exile collum pendent lacerti, papillæ jacent, recessit venter. A tergo quoque eadem ætas, ut a tergo æs ipsum, quantum verus color indicat, vetus & antiquum, talia denique omnia, ut possint artificum etiam oculos tenere, delectare imperitorum. Quod me, quanquam tirunculum, sollicitavit ad emendum. Emi autem, non ut haberem domi (neque enim ullum adhuc Corinthium domi habeo, verum ut in patria nostra celebri loco ponerem, ac potissimum in Jovis templo. Videtur enim dignum templo, dignum deo donum. Tu ergo, ut soles omnia quæ a me tibi injunguntur, suscipe hanc curam, & jam nunc jube basim fieri, ex quo voles marmore, quæ nomen meum honoresque capiat, si hos quoque putabis addendos. Ego signum ipsum, ut primum invenero aliquem qui non gravetur, mittam tibi: vel ipse, quod mavis, adferam mecum. Destino enim (si tamen officii ratio permiserit) excurrere isto. Gaudes, quod me venturum esse polliceor: sed contrahes frontem, quum adjecero, ad paucos dies. Neque enim diutiùs abesse me sinunt eadem hac quæ nondum exire patiuntur. Vale.

VII. PLINIUS CANINIO SUO S.

MOdò nuntiatus est Silius Italicus in Neapolitano suo inedia vitam finisse. Causa mortis, valetudo. Erat illi natus insanabilis clavus, cujus tædio ad mortem irrevocabili constantia decurrit: usque ad supremum diem beatus & felix, nisi quod minorem e liberis duobus amisit, sed majorem melioremque, florentem, atque etiam consolarem, reliquit. Læserat famam suam sub Nerone; credebatur sponte accusasse: sed in Vitellii amicitia sapienter se & comiter gesserat: ex proconsulatu Asiæ gloriam reportaverat: maculam veteris indultitiæ laudabili otio abluerat. Fuit inter principes civitatis sine potentia, sine invidia. Salutabatur, colebatur, multumque in lectulo jacens, cubiculo semper, non ex fortuna; frequenti Doctissimis sermonibus dies transigebat, quum a scribendo vacaret, scribebat carmina majore cura quam ingenio, nonnunquam judicia hominum recitationibus experiebatur. Novissimè, ita suadentibus annis, ab urbe secessit, seque in Campania tenuit: ac ne adventu quidem novi principis inde commotus est. Magna Cæsaris laus, sub quo hoc liberum fuit, magna illius qui hac libertate ausus uti. Erat *φρόνων* usque ad emacitatis reprehensionem. Plures in eadem in locis villas possidebat, adamatisque novis, priores negligebat. Multum ubique librorum, multum statuarum, multum imaginum, quas non habebat modò, verum etiam venerabatur: Virgilii ante omnes, cujus natalem religiosius quam suum celebrabat; Neapoli maximè, ubi monumentum ejus adire, ut templum, solebat. In hac tranquillitate annum quintum & septuagesimum excessit, delicato magis corpore quam infirmo. Uique novissimus a Nerone factus est consul, ita postremus ex omnibus quo Nero consules fecerat, decessit. Illud etiam notabile; ultimus ex Romanis consularibus obiit, quo consule Nero periit: Quod me recordantem, fragilitatis humanæ misratio subit. Quid enim tam circumcisum, tam breve, quam hominis vita longissima? An non videtur tibi Nero modò fuisse, quum interim ex iis qui sub illo gesserant consulatum, nemo jam superest? Quanquam quid hoc miror? nuper Lucius Pisonis filius, qui a Valerio Fello per summum facinus in Africa occisus est, dicere solebat; Neminem

Neminem se videre in senatu, quem consul ipse sententiam rogavisset. Tam angustis terminis tantæ multitudinis vivacitas ipsa concluditur: ut mihi non venia solum dignæ, verum etiam laude videantur illæ regiæ lacrymæ. Nam ferunt, Xerxem, quom immensum exercitum oculis obisset, illacrymâsse, quod tot millibus tam brevis immineret occasus. Sed tantò magis hoc quicquid est temporis, futilis & caduci, si non datur factis, (nam horum materia in aliena manu) certè studiis proferamus: & quatenus nobis denegatur diu vivere, relinquamus aliquid quo nos vixisse testemur. Scio te stimulis non egere; me tamen tuî caritas evocat, ut currentem quoque instigem, sicut tu soles me. Ἀγαθὸς δ' ἐπ' ἐμοί, quom invicem se mutuis exhortationibus, amici ad amorem immortalitatis exacuunt. Vale.

VIII. C. PLINIUS TRANQUILLO S U O S.

FAcis pro cetera reverentia quam mihi præstas, quòd tam sollicitè petis, ut tribunatum, quem a Neratio Marcello, clarissimo viro, impetravi tibi, in Cæsennium Silvanum, propinquum tuum, transferram. Mihi autem sicut jucundissimum, ipsum te tribunum, ita non minùs gratum, alium per te videre. Neque enim esse congruens arbitror, quem augere honoribus cupias, huic pietatis titulos invidere, qui sunt omnibus honoribus pulchriores. Video etiam, quom sit egregium & mereri beneficia & dare, utramque te laudem simul assequuturum, si, quod ipse meruisti, aliis tribuas. Præterea intelligo, mihi quoque gloriæ fore, si ex hoc tuo facto non fuerit ignotum, amicos meos non gerere tantum tribunatus posse, verum etiam dare. Quare ego verò honestissimæ voluntati tuæ parco. Neque enim adhuc nomen in numeros relatum est: ideoque liberum est nobis Silvanum in locum tuum subdere: cui cupio tam gratum esse munus tuum, quam tibi meum est. Vale.

IX. C. PLINIUS MINUTIANO S U O S.

POSsum jam perscribere tibi quantum in publica provincia Baticæ causa laboris exhauserim. Nam fuit multiplex, actaque est sæpius cum magna varietate.

Unde

Unde varietas ? unde plures actiones ? Cæcilius Classicus, homo fœdus & apertè malus, proconsulatum in ea non minùs violenter quàm sordidè gesserat, eodem anno quo in Africa Marius Priscus. Erat autem Priscus ex Bætica, ex Africa Classicus. Inde dictum Bæticorum (ut plerunque dolor etiam venustos facit) non illepidum ferebatur ; *Dedi malum, & accepi.* Sed Marium una civitas publicè, multique privati reum peregerunt ; in Classicum tota provincia incubuit. Ille accusationem vel fortuita vel voluntaria morte prævertit ; nam fuit mors ejus infamis, ambigua tamen. Ut enim credibile videbatur, voluisse exire de vita, quum defendi non posset, ita mirum, pudorem damnationis morte fugisse, quem non puduisset damnanda committere. Nihilominus Bætica etiam in defuncti accusatione perstabat. Provisum hoc legibus, intermissum tamen, & post longam intercapedinem tunc reductum. Addiderunt Bætici, quòd simul socios ministrosque Classici detulerunt : nominatimque in eos inquisitionem postulaverunt. Aderam Bæticiis, mecumque Luceius Albinus, vir in dicendo copiosus, ornatus : quem ego quum olim mutuo diligerem, ex hac officii societate amare ardentius cœpi. Habet quidem gloria, in studiis præsertim, quiddam ἀεικλῆστον : nobis tamen nullum certamen, nulla contentio : quum uterque pari jugo non pro se, sed pro causa niteretur. Cujus & magnitudo & utilitas visa est postulare, ne tantum oneris singulis actionibus subiremus. Verebamur ne nos dies, ne vox, ne latera deficerent, si tot crimina, tot reos uno velut fasce complecteremur : deinde ne judicium intentio multis nominibus multisque causis non lassaretur modò, verùm etiam confunderetur : mox ne gratia singulorum collata atque permixta, pro singulis quoque vires omnium acciperet : postremò, ne potentissimi, viliissimo quoque quasi præculari dato, alienis pœnis elaberentur. Etenim tum maximè favor & ambitio dominatur, quum sub aliqua specie severitatis delitescere potest. Erat in consilio Sertorianum illud exemplum, qui robustissimum & infirmissimum militem jussit cauiam equi : reliqua nosti. Nam nos quoque tam numerosum agmen reorum ita demum videbamus posse superari, si per singulos carperetur. Placuit in primis ipsum Classicum ostendere nocentem : hic aptissimus ad

socios ejus & ministros transitus erat, quia socii minitrique probari, nisi illo nocente, non poterant. Ex quibus duos statim Clasico junximus, Bæbium Probum & Fabium Hispanum: utrumque gratia, Hispanum etiam facundia, validum. Et circa Classicum quidem brevis & expeditus labor. Sua manu reliquerat scriptum, quod ex quaque re, quid ex quaque causa accepisset. Misserat etiam epistolas Romam ad amiculam quandam jactantes & gloriosas, his quidem verbis; *Io io, liber te venio: jam sesterium quadragies redegi, parte ædificæ Bæticorum.* Circa Hispanum & Probam multum sudor. Horum antequam crimini ingrederer, necessarium credidi elaborare ut constaret, ministerium crimen esse quod nisi effecissem, frustra ministros probassem. Neque enim ita defendebantur, ut negarent, sed ut necessitati veniam precarentur: esse enim se provinciales, ad omne proconsulum imperium metu cogi. Solet dicere Claudius Reslitutus, qui mihi respondit, vir exercitatus & vigilans, & quamlibet subitis paratus, nunquam sibi tantum caliginis, tantum perturbationis offusum quam quum ea prærepta & extorta defensionis suæ cerneret, in quibus omnem fiduciam reponebat. Consilium nostri exitus fuit: Bona Classici quæ habuisset ante provinciam, placuit senatui a reliquis separari; illa filia hæc spoliatis relinquere. Additum est, ut pecuniæ quæ creditoribus solverat, revocarentur. Hispanus & Probus in quinquennium relegati. Adeo grave visum est quod initio dubitabatur an omnino crimen esset. Post paucos dies Clavium Fuscum, Classici generum, & Scilonium Priscum, qui tribunus cohortis sub Clasico fuerat, accusavimus, dispari eventu. Prisco in biennium Italia interdictum: absolutus est Fuscus. Actione tertia commodissimum putavimus plures congregare, ne, si longius esset extracta cognitio, satietate & tedio quodam justitia cognoscentium severitasque languesceret: alii qui supererant minores rei, data opera hunc in locum reservati, excepta tamen Classici uxore, quæ sicut implicata suspitionibus, ita non satis convinci probationibus visa est. Nam Classici filia (quæ & ipsa inter reos erat) ne suspitionibus quidem hærebat. Itaque quum nomen ejus in extrema actione venissem (neque enim ut initio, sic etiam in fine verendum erat ne per hoc

totius accusationis auctoritas minueretur) honestissimum credidi, non premere immerentem: idque ipsum dixi & liberè & variè. Nam modò legatos interrogabam, docuissentne me aliquid, quod reprobari posse confiderent: modò consilium a Senatu petebam, putaretne debere me, si quam haberem in dicendo facultatem, in jugulum innocentis, quasi telum aliquod, intendere: postremò totum locum hoc sine conclusi, Dicet aliquis, Judicas ergo? Ego verò non judico: memini tamen me advocatum ex iudiciis datum. Hic numerosissimæ causæ terminus fuit, quibusdam absolutis, pluribus damnatis, atque etiam relegatis, aliis in tempus, aliis in perpetuum. Eodem S.C. industria, fides, constantia, nostra plenissimo testimonio comprobata est: dignum solumque par pretium tanti laboris. Concipere animo potes quàm simus fatigati, quibus toties agendum, toties altercandum, tam multi testes interrogandi, sublevandi, refutandi. Jam illa quàm ardua, quàm molesta, reorum amicis secretò rogantibus negare, adversantibus palam obsistere? Referam unum aliquod ex iis quæ dixi. Quum mihi quidam e iudiciis ipsis pro reo gratiosissimo reclamarent, Non minùs (inquam) hic innocens erit, si ego omnia dixerò. Conjectabitis ex hoc quantas contentiones, quantas etiam offensas subierimus, duntaxat ad breve tempus. Nam fides in præsentia eos quibus resistit, offendit; deinde ab illis ipsis suspicitur laudaturque. Non potui magis te in rem præsentem perducere. Dices, Non fuit tanti. Quid enim mihi cum tam longa epistola? Nolito ergo identidem quærere quid Romæ geratur: & tamen memento esse non epistolam longam, quæ tot dies, tot cognitiones, tot denique reos causasque complexa sit. Quæ omnia videor mihi non minùs breviter quàm diligenter persequutus. Temere dixi diligenter: succurrit quod præterieram, & quidem serò: sed, quanquam præposterè, reddetur. Facit hoc Homerus, multique illius exemplo. Est aliqui perdecorum; a me tamen non ideo fiet. Ex testibus quidam, sive iratus quod evocatus esset invitus, sive subornatus ab aliquo reorum, ut accusationem exarmaret, Norbanum Licinianum, legatum & inquisitorem, reum postulavit, tanquam in causa Castæ (uxor hæc Classici) prævaricaretur. Est lege cautum, ut reus antè

D 2

peragatur;

peragatur; tunc de prævaricatore quærat, quia optimè ex accusatione ipsa accusatoris fides æstimatur. Norbano tamen non ordo legis, non legati nomen, non inquisitionis officium præidio fuit: tanta conflavit invidia homo alioqui flagitiosus, & Domitiani temporibus usus, ut multi: electusque tunc a provincia ad inquirendum, non tanquam bonus & fidelis; sed tanquam Classici inimicus. Erat ab illo relegatus: dari sibi diem ad diluenda crimina postulavit. Neutrum impetravit; coactus est statim respondere: respondit: malum prævumque ingenium hominis facit ut dubitem confidenter an constanter, certè paratissimè. Obiecta sunt multa, quæ magis quàm prævaricatio nocuerunt. Quinetiam duo consulares, Pomponius Rufus & Libo Frugi, læserunt eum testimonio, tanquam apud judicem, sub Domitiano, Salvii Liberalis accusatoribus adfuisset; damnatus & in insulam relegatus est. Itaque quum Cassiam accusarem, nihil magis pressi quàm quòd accusator ejus prævaricationis crimine corruisset. Pressi tamen frustra. Accidit enim res contraria & nova, ut, accusatore prævaricationis damnato, rea absolveretur. Quæris, quid nos dum hæc aguntur? Indicavimus Senatui, ex Norbano didicisse nos publicam causam, rursusque debere ex integro discere, si ille prævaricator probaretur. Atque ita dum ille peragitur reus, sedimus: postea Norbanus omnibus diebus cognitionis interfuit: eandemque usque ad extremum vel constantiam vel audaciam pertulit. Interrogo ipse me, an aliquid omiserim: rursus & rursus penè omisi. Summo die Salvius Liberalis reliquos legatos graviter increpuit, tanquam non omnes quos mandasset provincia, reos peregissent; atque ut est vehemens & disertus, in discrimen adduxit. Protexi viros optimos, eosdemque gratissimos: mihi certè debere se prædicant, quòd illum turbinem evaserint. Hic erit epistolæ finis, re vera finis: literam non addam, etiam si adhuc aliquid præterisse me sensero. Vale.

X. C. PLIN. SPURINNÆ SUO ET
COCCIÆ S.

Composuisse me quædam de filio vestro non dixi vobis, quum proximè apud vos fui: primùm, quia non ideo scripseram ut dicerem, sed ut meo amori, meo dolori

dolori satisfacerem ; deinde, quia te, Spurinna, quum audisses recitasse me (ut mihi ipse dixisti,) quid recitasssem simul audisse credebam. Præterea ventus sum, ne vos festis diebus confunderem, si in memoriam gravissimi luctus reduxisssem. Nunc quoque paulisper hæsitavi, id solum quod recitavi, mitterem exigentibus vobis, an adjicerem quæ in aliud volumen cogito reservare. Neque enim affectibus meis uno libello carissimam mihi & sanctissimam memoriam prosequi satis est : cujus famæ latius consulatur si dispensata & digesta fuerit. Verum hæitanti mihi, omnia quæ jam composui, vobis exhiberem, an adhuc aliqua differem, simplicius & amicus mihi visum est, omnia, præcipue quum affirmetis intra vos futura, donec placeat emittere. Quod superest, rogo ut pari simplicitate, si qua existimabitis addenda, commutanda, omittenda, indicetis. Mihi difficile est huicque intendere animum in dolore : difficile, sed tamen ut sculptorem, ut pictorem, qui filii vestri imaginem faceret, admoneretis quid exprimere, quid emendare deberet ; ita me quoque formate, regite, qui non fragilem & caducam, sed immortalem (ut vos putatis) effigiem honor efficere : quæ hoc diuturnior erit, quo verior, melior, absolutior fuerit. Vale.

XI. C. PLINIUS JULIO GENITORI SUO S.

EST omnino Artemidori nostri tam benigna natura, ut officia amicorum in majus extollat : inde etiam meum meritum, ut vera, ita supra meritum, prædicatione circumfert. Equidem quum essent philosophi ab urbe summoti, fui apud illum in suburbano : & quò notabilius hoc periculosusque esset, fui prætor. Pecuniam etiam, qua tunc illi ampliore opus erat ut æs alienum exsolveret, contractum ex pulcherrimis causis, mustantibus magnis quibusdam & locupletibus amicis, mutatus ipse, gratuitam dedi. Atque hæc feci, tum septem amicis meis aut occisis aut relegatis : occisis, Senecione, Rustico, Helvidio ; relegatis, Maurico, Grattilla, Arria, Fannia. Tot circa me jactis fulminibus quasi ambutus, mihi quoque impendere idem exitium teris quibusdam notis augurarer. Non ideo tamen ex-

imiam gloriam meruisse me, ut ille prædicat, credo: sed tantum effugisse flagitium. Nam & C. Musonium, focerum ejus (quantum licitum est per ætatem,) cum admiratione dilexi, Artemidorem ipsum jam tum quum in Syria tribunus militarem, æcta familiaritate complexus sum: idque primum nonnullius indolis dedi specimen, quòd virum aut sapientem, aut proximum simillimumque sapienti, intelligere sum visus. Nam ex omnibus qui nunc se philosophos, vocant, vix unum aut alterum invenies tanta sinceritate, tanta veritate. Mitto qua patientia corporis hyemes juxta & æstates ferat, ut nullis laboribus cedat, ut nihil in cibo aut potu voluptatibus tribuat, ut oculos animumque contineat. Sant hæc magna, sed in alio; in hoc verò minima, si ceteris virtutibus comparentur, quibus meruit ut a C. Musonio ex omnibus omnium ordinum affectatoribus gener assumeretur. Quæ mihi recordanti est quidem jucundum, quòd me cum apud alios, tum apud te tantis laudibus cumulet. Vereor tamen ne modum excedat, quem benignitas ejus (illuc enim unde cœpi, revertor) non solet tenere. Nam in hoc uno interdum, vir aliqui prudentissimus, honesto quidem, sed tamen errore versatur, quòd plaris amicos suos quàm sunt arbitratur. Vale.

XII. C. PLINIUS CATILIO SUO S.

VEniam ad cœnam: sed jam nunc paciscor, sit expedita, sit parca, Socraticis tantum sermonibus abundet: in his quoque teneat modum. Erunt officia antelucana, in quæ incidere impune ne Catoni quidem licuit. Quem tamen C. Cæsar ita reprehendit ut laudet. Describit enim, eos quibus obvius fuerat, quum caput ebrii retexissent, erubuisse: deinde adjicit, *Putares non ab illis Catonem, sed illos à Catone deprehensos.* Potuine plus auctoritatis tribui Catoni, quàm si ebrius quoque tam venerabilis erat? Nostræ tamen cœnæ ut apparatus & impendii, sic temporis modus constet. Neque enim ii sumus quos vituperare ne inimici quidem possint, nisi ut simul laudent. Vale.

XIII. C. PLINIUS ROMANO SUO S.

Librum quo nuper optimo principi consul gratias egi, nisi exigenti tibi: missurus etsi non exegisses. In hoc consideres velim ut pulchritudinem materiæ, ita difficultatem. In ceteris enim lectorem novitas ipsa intentum habet: in hoc, nota, vulgata dicta sunt omnia: quo fit ut quasi otiosus securusque lector tantum eloquutioni vacet, in qua satisfacere difficilius est quam sola aestimator. Atque utinam ordo saltem & transitus & figuræ simul spectarentur! Nam invenire præclare, enuntiare magnificè interdum etiam barbari solent: disponere aptè, figurare variè, nisi eruditis, negatum est. Nec verò affectanda sunt semper elata & excelsa. Nam ut in pictura lumen non alia res magis quam umbra commendat, ita orationem tam summittere quam attollere decet. Sed quid ego hæc doctissimo viro? quin potius illud, annota quæ putaveris corrigenda. Ita enim magis credam cetera tibi placere, si quædam displicuisse cognovero. Vale.

XIV. C. PLINIUS ACILIO SUO S.

REM atrocem, nec tantum epistola dignam, Largius Macedo, vir prætorius, a servis suis passus est: superbus alioqui dominus & sævus, & qui servisse patrem suum parum, immo minimum, meminisset. Lavabatur in villa Formiana: repente eum servi circumfiliunt: alius fauces invadit, alius os verberat, alius pectus, & ventrem, atque etiam (scædum dictu) verenda contundit: & quum exanimem putarent, abjiciunt in fervens pavimentum, ut experirentur an viveret. Ille, sive quia non sentiebat, sive quia se non sentire simulabat, immobilis & extensus fidem peractæ mortis implevit. Tum demum, quasi aestu solutus effertur: excipiunt servi fideiiores: concubinæ cum ululatu & clamore concurrunt. Ita & vocibus excitatus, & recreatus loci frigore, sublatis oculis agitatoque corpore, vivere se (& jam tutum erat) confitetur. Diffugiunt servi: quorum magna pars comprehensa est, ceteri requiruntur: ipse paucis diebus ægrè refocillatus, non sine ultionis solatio decessit, ita vivus vindicatus ut occisi solent. Vides quot periculis, quot contumeliis, quot ludibriis sumus ob-

noxii. Nec est quòd quisquam possit esse securus, quia sit remissus & mitis: non enim iudicio domini, sed scelere perimentur. Verùm hæc hæctenus. Quid præterea novi? Quid? Nihil: alioqui subjungerem, nam & charta adhuc superest, & dies feriatus patitur plura contexi. Addam quod opportunè de eodem Macedone succurrit, quum in publico Romæ lavaretur, notabilis atque etiam, ut exitus docuit, ominosa res accidit. Eques Romanus a servo ejus, ut transitum daret, manu leviter admonitus, convertit se, nec servum a quo erat tactus, sed ipsum Macedonem tam graviter palma percussit, ut penè concideret. Ita balineum illi, quasi per gradus quosdam, primùm contumeliæ locus, deinde exitii fuit. Vale.

XV. C. PLINIUS PROCULO SUO S.

PEtis ut libellos tuos in secessu legam, examinemque an editione sint digni: adhibes preces: allegas exemplum. Rogas etiam, ut aliquid succisivi temporis studiis meis subtraham, impertiam tuis. Adjicis, M. Tullium mira benignitate poëtarum ingenia fovisse. Sed ego nec rogandus sum nec hortandus. Nam & poëticen ipsam religiosissimè veneror, & te validissimè diligo. Faciam ergo quod desideras, tam diligenter quam libenter. Videor autem jam nunc posse rescribere, esse opus pulchrum, nec supprimendum, quantum æstimare licuit ex his quæ me præsentè recitasti: si modo mihi non imposuit recitatio tua; legis enim suavissimè & peritissimè. Confido tamen, me non sic auribus duci, ut omnes aculei iudicii mei illarum delinimentis refringantur. Hebetantur fortasse & paululum retunduntur, revelli quidem extorquerique non possunt. Igitur non temere jam nunc de universitate pronuncio: de partibus experiar legendo. Vale.

XVI. C. PLINIUS NEPOTI SUO S.

ADnotasse videor, facta dictaque virorum seminarum, que illustrium alia clariora esse, alia majora. Confirmata est opinio mea hesternò Fanniae sermone. Nepotis hæc Arriæ illius, quæ marito & solatium mortis & exemplum fuit. Multa referebat aviæ suæ non minora hoc, sed obscuriora: quæ tibi existimo tam mirabilia

legenti

legenti fore, quam mihi audienti fuerunt. Ægrotabat Cæcina Pætus, maritus ejus, ægrotabat & filius, uterque mortiferè, ut videbatur: filius decessit, eximia pulchritudine, pari verecundia, & parentibus non minùs ob alia carus quàm quòd filius erat. Huic illa ita funus paravit, ita duxit exequias, ut ignoraret maritus. Quinimo quoties cubiculum ejus intraret, vivere filium atque etiam commodiorem esse simulabat. Ac persæpe interroganti quid ageret puer, respondebat, Bene quievit, libenter cibum sumpsit. Deinde quum diu cohibitæ lacrymæ vincerent prorumperentque, egrediebatur. Tunc se dolori dabat. Satiata, siccis oculis, composito vultu redibat tanquam orbitatem foris reliquisset. Præclarum quidem illud ejusdem, ferrum stringere, perfodere pectus, extrahere pugionem, porrigere marito, addere vocem immortalem ac penè divinam, *Pæte, non dolet*. Sed tamen ista facienti dicentique gloria & æternitas ante oculos erant: quo majus est sine præmio æternitatis, sine præmio gloriæ abdere lacrymas, operire luctum, amissoque filio matrem adhuc agere. Scribonianus arma in Illyrico contra Claudium moverat: fuerat Pætus in partibus, & occiso Scriboniano, Romam trahabatur. Erat ascensurus navem, Arria milites orabat ut simul imponeretur. Nempe enim (inquit) daturi estis consulari viro servulos aliquos, quorum e manu cibum capiat, a quibus vestiatur, a quibus calcietur: omnia vel sola præstabo. Non impetravit. Conduxit piscatoriam naviculam, ingenque navigium minimo secuta est. Eadem apud Claudium uxori Scriboniani, quum illa profiteretur indicium, Ego (inquit) te audiam cujus in gremio Scribonianus occisus est, & vivis? Ex quo manifestum est, ei consilium pulcherrimæ mortis non subitum fuisse. Quinetiam quum Thrasea gener ejus deprecaretur ne mori pergeret, interque alia dixisset, Tu vis ergo filiam tuam, si mihi pereundem fuerit mori mecum? respondit, Si tam diu tantaque concordia, vixit tecum, quam ego cum Pæto, volo. Auxerat hoc responso curam suorum. Attentiùs custodiebatur: sensit, &, Nihil agitis, inquit. Potestis enim efficere ut malè moriar; ne moriar, non potestis. Dum hæc dicit, exiit cathedra, adversoque parieti caput ingenti impetu impexit, & corruit. Refocillata, Dixeram (inquit)

vobis, inventuram me quamlibet duram ad mortem viam, si vos facilem negassetis. Videntur hæc tibi majora illo, *Pate non dolet*, ad quod per hæc perventum est? quum interim illud quidem ingens fama: hæc, nulla circumfert. Unde colligitur, quod initio dixi, alia esse clariora, alia majora. Vale.

XVII. C. PLINIUS SEVERIANO
SUO S.

Recte omnia, quod jampridem epistolæ tuæ cessant, an non omnia recte? Sed occupatus es tu? An tu occupatus? Sed occasio scribendi vel rara vel nulla. Exime hunc mihi scrupulum, cui par esse non possum. Exime autem vel data opera tabellario misso: ego viaticum, ego etiam præmium dabo: nuntiet mihi modo quod opto. Ipse valeo: si valere est, suspensum & anxium vivere, expectantem in horas, timentemque pro capite amicissimo quicquid accidere homini potest. Vale.

XVIII. C. PLINIUS SEVERO SUO S.

Officium consulatus injunxit mihi ut reipublicæ nomine principi gratias agerem, quod ego in Senatu quum ad rationem & loci & temporis ex more fecissem, bono civi convenientissimum credidi, eadem illa spatiofus & uberius volumine amplecti; primum ut imperatori nostro virtutes suæ veris laudibus commendarentur: deinde ut futuri principes non quasi a magistro, sed tamen sub exemplo præmonerentur, qua potissimum via possent ad eandem gloriam niti. Nam præcipere qualis esse debeat princeps, pulchrum quidem, sed onerosum, ac propè superbum est: laudare verò optimum principem, ac per hoc posteris, velut e specula, lumen quod sequantur, ostendere, idem utilitatis habet, arrogantiae nihil. Cepi autem non mediocrem voluptatem, quod hunc librum quum amicis recitare voluissem, non per codicillos, non per libellos, sed si commodum esset & si valde vacaret, admoniti (nunquam porò, aut valde raro, vacat Romæ, aut commodum est, audire recitantem) sædissimis insuper tempestatibus per biduum convenerunt: quumque modestia mea finem recitationi facere voluisset, ut adjicerem tertium diem, exegerunt.

Mibi

Mihi hunc honorem habitum putem, an studiis? Studiis malo, quæ propè extincta refoventur. At cui materic hanc sedulitatem præstiterunt? nempe quam in Senatu quoque, ubi perpeti necesse erat, gravari tamen vel puncto temporis solebamus, eandem nunc & recitare & qui audire triduo velint, inveniuntur; non quia eloquentius quàm prius, sed quia liberius, ideoque etiam libentius, scribitur. Accedet ergo hoc quoque laudibus principis nostri, quòd res antea tam invisæ quam falsa, nunc ut vera, ita amabilis facta est. Sed ego cum studium audientium tum iudicium mirè probavi. Animadverti enim severissima quæque vel maximè satisfacere. Memini quidem, me non multis recitasse quod omnibus scripsi: nihilominus tamen, tanquam sit eadem omnium futura sententia, hac severitate aurium letor. Ac sicut olim theatra malè musicos canere docuerunt, ita nunc in spem adducor posse fieri, ut eadem theatra bene canere musicos doceant. Omnes enim qui placendi causa scribunt, qualia placere viderint, scribent: at mihi quidem confido in hoc genere materic lætioris styli constare rationem, quum ea potius quæ pressius & adstrictius, quàm illa quæ hilarius & quasi exultantius scripsi, possint videri accersita & inducta. Non ideo tamen segnius precor ut quandoque veniat dies (utinamque jam venerit!) quo aulicis illis severisque dulcia hæc blandaque vel iusta possessione cedant. Habes acta mea tridui: quibus cognitis volui tantum te voluptatis absentem, & studiorum nomine & meo capere, quantum præsens percipere potuisses. Vale.

XIX. C. PLINIOS CALVISIO RUFO
SUO S.

A Ssumo te in consilium rei familiaris, ut soleo. Prædia agris meis vicina, atque etiam inserta, venalia sunt. In his me multa sollicitant, aliqua nec minora deterrent. Sollicitat primùm ipsa pulchritudo iungendi: deinde, quod non minùs utile quàm voluptuosum, posse utraque eadem opera, eodem viatico invisere, sub eodem procuratore, ac penè iisdem aëtoribus habere, unam villam colere & ornare, alteram tantum tueri. Inest

huic computationi sumptus supellestilis, sumptus atrien-
 sum, topiariorum, fabrorum, atque etiam venatorii in-
 strumentum: quæ plurimum refert, unum in locum con-
 feras, an in diversa dispergas. Contrà, vereor ne sit
 incautum, rem tam magnam iisdem tempestatibus, iis-
 dem casibus subdere. Tutius videtur incerta fortune
 possessionum varietatibus experiri. Habet etiam mul-
 tum jucunditatis soli cœlique mutatio, ipsaque illa pe-
 regrinatio intersita. Jam, quod deliberationis nostræ ca-
 put est, agri sunt fertiles, pingues, aquosi: constant
 campis, vineis, silvis, quæ materiam & ex ea redditum
 sicut modicum, ita statum præstant. Sed hæc felicitas
 terræ imbecillis cultoribus fatigatur. Nam possessor
 prior sæpius venditiæ pignora: & dum reliqua colonorum
 minuit ad tempus, vires in posterum exhaustit, quarum
 defectione rursus reliqua creverunt. Sunt ergo
 instuendi complures frugi mancipēs. Nam nec ipse
 usquam victos habeo, nec ibi quisquam superest. Ut
 scias quanti videantur posse emi, festertio trities, non
 quia non aliquando quinquagies fuerint, verum & hæc
 penuria colonorum & communi temporis iniquitate, ut
 redditus agrorum, sic etiam pretium retro abiit. Quæris
 an hoc ipsum tricies facile colligere possimus? Sum
 quidem propè totus in prædiis, aliquid tamen scœnore,
 nec molestum erit mutuari. Accipiam a focu, cujus
 arca non secus ac mea utor. Proinde hoc te non
 moveat, si cetera non refragantur: quæ velim quàm
 diligentissimè examines. Nam cum in omnibus rebus,
 tum in disponendis facultatibus plurimum tibi & usûs &
 providentiæ superest. Vale.

XX. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

Meministine te sæpe legisse quantas contentiones ex-
 citavit lex tabellaria, quantumque ipsi latori vel
 gloriæ vel reprehensionis attulerit? At nunc in Senatu
 sine ulla dissensione hoc quidem, ut optimum, placuit.
 Omnes comitiorum die tabellas postulerunt. Ex-
 cesseramus sanè manifestis illis apertisque suffragiis li-
 centiam concionum. Non tempus loquendi, non ta-
 cendi modestia, non denique sedendi dignitas custodie-
 batur. Magni undique dissionique clamores: procur-
 rebant omnes cum suis candidatis: multa agmina in
 medio

medio, multique circuli & indecora confusio: adeò desciveramus a consuetudine parentum apud quos omnia disposita, moderata, tranquilla, majestatem loci pudoremque retinebant. Superfunt senes, ex quibus audire soleo hunc ordinem comitorum. Citato nomine candidati, silentium summum. Dicebat ipse pro se, vitam suam explicabat, testes & laudatores dabat, vel eum sub quo militaverat, vel eum cui quæstor fuerat: vel utrumque, si poterat. Addebat quosdam ex suffragatoribus: illi graviter & paucis loquebantur. Plus hoc quàm preces proderat. Non nunquam candidatus aut natales competitoris, aut annos, aut etiam mores arguebat. Audiebat Senatus gravitate censoria: ita sæpius digni quàm gratiosi prævalebant. Quæ nunc immodico favore corrupta, ad tacita suffragia, quasi ad remedium, decurrerunt. Quod interim planè remedium fuit: erat enim novum & subitum. Sed vereor ne precedente tempore ex ipso remedio vitia nascantur. Est enim periculum ne tacitis suffragiis impudentia irrepat. Nam quotocunque eadem honestatis cura secretò, quæ palàm? Multi famam, conscientiam pauci verentur. Sed nimis citò de futuris: interim beneficio tabellarium habebimus magistratus, qui maximè fieri debuerunt. Nam ut in recuperatois iudiciis, sic nos in his comitiis, quasi repente apprehensi, sinceri iudices fuimus. Hæc tibi scripsi, primùm ut aliquid novi scriberem, deinde ut nonnunquam de republica loquerer, cujus materiæ nobis quantò rarior quàm veteribus occasio, tantò minùs omittenda est. Et hercule quousque illa vulgaria? *Eho, quid agis? ecquid commodè vales?* Habeant nostræ quoque literæ aliquod non humile, nec sordidum, nec privatis rebus incusum. Sunt quidem cuncta sub unius arbitrio, qui pro utilitate communi solus omnium curas laboresque suscepit; quidam tamen salubri quodam temperamento ad nos quoque, velut rivi ex illo benignissimo fonte decurrunt, quos & haurire ipsi, & absentibus amicis quasi ministrare epistolis possumus. Vale.

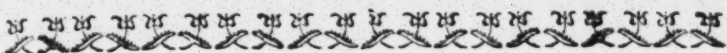
XXI. C. PLINIUS PRISCO SUO S.

Audio Valerium Martialem decessisse, & molestè fero. Erat homo ingeniosus, acutus, acer, & qui plurimum in scribendo & salis haberet & sellis, nec candoris

doris minus. Prosequutus eram viatico secedentem. Dederam hoc amicitiae, dederam etiam versiculis quos de me composuit. Fuit moris antiqui, eos qui vel singulorum laudes vel urbium scripserant, aut honoribus aut pecunia ornare : nostris verò temporibus, ut alia speciosa & egregia, ita hoc in primis exolevit. Nam postquam desimus facere laudanda, laudari quoque ineptum putamus. Quæris qui sint versiculi quibus gratiam retulerim ? Remitterim te ad ipsum volumen nisi, quosdam tenerem : tu, si placuerint hi, ceteros in libro requires. Alloquitur Musam, mandat ut domum meam in Exquiliis quærat, adeat reverenter :

*Sed ne tempore non tuo disertam
Pulses ebria januam, videto.
Totos dat tetricæ dies Minervæ,
Dum centum studet auribus virorum
Hoc, quod secula posterique possint
Arpinis quoque comparare chartis.
Seras tutior ibis ad lucernas,
Hæc hora est tua, quum furit Lyæus :
Quum regnat rosa, quum madent capilli,
Tunc me vel rigidi legant Catones.*

Meritone eum qui hæc de me scripsit, & tunc dimissi amicissimè, & nunc, ut amicissimum, defunctum esse doleo ? Dedit enim mihi quantum maximum potuit, daturus amplius, si potuisset. Tametsi quid homini potest dari majus quàm gloria, & laus, & æternitas ? At non sunt æterna quæ scripsit. Non erunt fortasse : ille tamen scripsit tanquam essent futura. Vale.

LIBER IV.

I. C. PLINIUS FABATO PROSO-
CERO SUO S.

CUPIS post longum tempus neptem tuam meque unà videre. Gratum est utrique nostrum quod cupis : mutuo mehercule. Nam invicem nos incredibili quodam desiderio vestri tenemur, quod non ultra differemus. Atque adeò jam sarcinulas alligamus, festinaturi quantum itineris ratio permiseret. Erit una, sed brevis, mora : desiletemus in Thuscus, non ut agros remque familiarem oculis subjiciamus (id enim postponi potest,) sed ut fungamur necessario officio. Oppidum est prædiis nostris vicinum, nomen Tifernum Tiberinum, quod me penè adhuc puerum patronum cooptavit : tantò majore studio, quanto minore judicio adventus meos celebrat, processionibus angitur, honoribus gaudet. In hoc ego ut referrem gratiam (nam vinci in amore turpissimum est) templum pecunia mea extruxi; cujus dedicationem, quum sit paratum, differre longius irreligiosum est. Erimus ergo ibi dedicationis die, quem epulo celebrare constitui. Subsistemus fortasse & sequenti : sed tantò magis viam ipsam corripiemus. Contingat modò te filiamque tuam fortes invenire ! nam hilares certum est, si nos incolumes receperitis. Vale.

II. C. PLINIUS CLEMENTI
SUO S.

Regulus filium amisit : hoc uno malo indignus, quod nescio an malum putet. Erat puer acris ingenii, sed ambigui : qui tamen posset recta sectari, si patrem non referret. Hunc Regulus emancipavit, ut hæres matris existeret. Emancipatum (ita vulgò ex moribus hominis loquebantur, sæda & insolita parentibus indulgentiæ

gentiæ simulatione captabat. Incredibile est; sed Regulum cogita. Amissum tamen luet insanè. Habebat puer manulos multos & vinctos & solutos: habebat canes majores minoresque: habebat lusciniæ, psittacos, merulas: omnes Regulus circa rogam trucidavit. Nec dolor erat ille, sed ostentatio doloris. Convenitur ad eum mira celebritate. Cuncti detestantur, oderunt: & quasi probent, quasi diligant, cursant, frequentant: utque breviter quod sentio, enuntiem, in Regulo demerendo, Regulum imitantur. Tenet se trans Tiberim in hortis, in quibus latissimum solum porticibus immensis, ripam statuis suis occupavit: ut est in summa avaritia sumptuosus, in summa infamia gloriosus. Vexat ergo civitatem insaluberrimo tempore: & quòd vexat, solatium putat. Dicit se velle ducere uxorem: hoc quoque, sicut alia, perversè. Audies brevi nuptias ludentis, nuptias senis, quorum alterum, immaturum: alterum, serum est. Unde hoc augurer quæris? non quia affirmat ipse (quo mendacius nihil est) sed quia certum est Regulum esse facturam quicquid fieri non oportet. Vale.

III. C. PLINIUS ANTONINO S U O S.

QUòd semel atque iterum consul fuisti, similis antiquis; quòd proconsul Asiæ, qualis ante te, qualis post te vix unus aut alter, (non finit enim me verecundia tua dicere, qualis nemo) quòd sanctitate, quòd auctoritate, ætate quoque princeps civitatis; est quidem venerabile & puchrum: ego tamen te vel magis in remissionibus miror. Nam severitatem istam pari jucunditate condire, summæque gravitati tantum comitatus adjungere, non minùs difficile quàm magnum est. Id tu cum incredibili quadam suavitate sermonum, tum vel præcipuè stylo assequeris. Nam & loquenti tibi illa Homericæ senis mella profluere, & quæ scribis, complere apes floribus, & innectere videntur. Ita certè sum relictus ipse quum Græca epigrammata tua, quum iambo proxime legerem. Quantum ibi humanitatis, venustatis! quàm dulcia illa! quàm amantia! quàm antiqua! quàm arguta! quàm recta! Callimachum me, vel Herodem, vel si quid his melius, tenere credebam,
quorum

quorum tamen neuter utrumque aut absolvit aut attigit. Hominemne Romanum tam Græcè loqui! Non, melius fidius ipsas Athenas tam Atticas dixerim. Quid multa? Invideo Græcis, quòd illorum lingua scribere maluisti. Neque enim conjectura eget, quid sermone patrio exprimere possis, quum hoc institutio & inductio tam præclara opera perfeceris. Vale.

IV. PLINIUS SOSSIO SUO S.

Calvisium Nepotem validissimè diligo, virum industrium, rectum, disertum, quod apud me vel potissimum est. Idem C. Calvisium, contubernalem meum, amicum tuum, arcta propinquitate complectitur. Est enim filius sororis. Hunc ergo rogo semeltri tribunatu splendidiorum & sibi & avunculo suo facias. Obligabis me, obligabis Calvisium nostrum, obligabis ipsum, non minùs idoneum debitorem quàm nos putas. Multa beneficia in multos contulisti: ausim contendere, nullum te meliùs, æquè bene vix unum aut alterum collocasse. Vale.

V. C. PLINIUS SPARSO SUO S.

ÆSchinem aiunt petentibus Rhodiis legisse orationem suam, deinde Demosthenis: summis utramque clamoribus esse probatam. Quod tantorum virorum contigisse scriptis non miror, quum orationem meam proximè doctissimi homines hoc studio, hoc assensu, hoc etiam labore per biduum audierint: quamvis hanc intensionem eorum nulla hinc & inde collatio, nullum quasi certamen accenderet. Nam Rhodii cum ipsis orationum virtutibus, tum etiam comparationis aculeis excitabantur: nostra oratio sine æmulationis gratia probabatur. An meritò, scies quum legeris librum; cujus amplitudo non finit me longiore epistola præloqui. Oportet enim nos, in hac certè, in qua possumus, breves esse: quo sit excusatus, quòd librum ipsum, non tamen ultra causæ amplitudinem, extendimus. Vale.

VI. C. PLINIUS NASONI SUO S.

THusci grandine excussi, in regione Transpadana summa abundantia, sed par vilitas nuntiatur: solum mihi Laurentinum meum in reditu. Nihil quidem
ibi

ibi possideo præter tectum & hortum, statimque arenas: solum tamen mihi in reditu. Ibi enim plurimum scribo: nec agrum (quem non habeo) sed ipsum me studiis excolo; ac jam possum tibi, ut aliis in locis horreum plenum, sic ibi scrinium ostendere. Igitur tu quoque, si certa & fructuosa prædia concupiscis, aliquid in hoc littore para. Vale.

VII. C. PLINIUS LEPIDO SUO S.

Sæpe tibi dico, inesse vim Regulo. Mirum est quàm efficiat in quod incubuit. Placuit ei legere filium: luget ut nemo. Placuit statuas ei & imagines quàm plurimas facere: hoc omnibus officinis agit. Illum coloribus, illum cera, illum ære, illum argento, illum auro, ebore, marmore effingit. Ipse etiam nuper, adhibito ingenti auditorio, librum de vita ejus recitavit; tum eundem librum in exemplaria transcriptum mille per totam Italiam provinciasque dimisit. Scripsit publicè, ut a decurionibus eligeretur vocalissimus al quis ex ipsis, qui legeret cum populo: factum est. Hanc ille vim (seu quo alio nomine vocanda est intentio quicquid velis obtinendi) si ad potiora vertisset, quantum boni efficere potuisset? quanquam minor vis bonis quàm malis inest, ac sicut ἀμαθία μὲν δράσθω, λογισμὸς δὲ ὀκνον φέρει, ita recta ingenia debilitat verecundia, perversa confirmat audacia. Exemplo est Regulus. Imbecillum latus, os confusum, hæsitans lingua, tardissima inventio, memoria nulla: nihil denique præter ingenium insanum: & tamen cō impudentia ipsoque illo furore pervenit, ut a plurimis orator habeatur. Itaque Herennius Senecio mirificè Catonis illud de oratore in hunc e contrario vertit; Orator est vir malus, dicendi imperitus. Non, mehercule, Cato ipse tam bene verum oratorem, quàm hic Regulum expressit. Habesne quo tali epistolæ parem gratiam referas? Habes, si rescripseris num aliquis in municipio vestro ex sodalibus meis, num etiam ipse tu hunc luctuosum Reguli librum, ut circulator, in foro legeris, scilicet, ut ait Demosthenes, ἐπάρας τὴν φωνὴν καὶ γεγυῖως, καὶ λαρυγγίζων. Est enim tam ineptus, ut risum magis possit exprimere, quàm gemitum. Credis non de puero scriptum, sed a puero. Vale.

VIII. C. PLIN. ARRIANO SUO S.

Gratularis mihi quòd acceperim Auguratum . jure gratularis. Primum, quòd gravissimi principis judicium in minoribus etiam rebus consequi pulchrum est : deinde quòd sacerdotium ipsum cum priscum & religiosum, tum hoc quoque sacrum planè & insigne est, quòd non adimitur viventi. Nam cetera, quanquam dignitate propemodum paria, ut tribuuntur, sic auferuntur : in hoc fortunæ hæcenus licet, ut dari possit. Mihi verò etiam illud gratulatione dignum videtur, quòd successi Julio Frontino, principi viro : qui me nominationis die per hos continuos annos inter sacerdotes nominabat, tanquam in locum suum cooptaret. Quod nunc eventus ita comprobavit, ut non fortuitum videretur. Te quidem (ut scribis) ob hoc maximè delectat Auguratus meus, quòd Marcus Tullius augur fuit. Lætari enim quòd honoribus ejus insistam, quem æmulari in studiis cupio. Sed utinam ut sacerdotium, idem & consulatum, multò etiam junior quàm ille, sum consequutus ; ita senex saltem ingenium ejus aliqua ex parte assequi possim ! Sed nimirum quæ sunt in manu hominum, & mihi & multis contigerunt ! illud verò ut adipisci arduum, sic etiam sperare nimium est, quod dari non nisi a Diis potest. Vale.

IX. C. PLINIUS URSO SUO S.

Causam per hos dies dixit Julius Bassus, homo laboriosus & adversis suis clarus. Accusatus est sub Vespasiano a privitis duobus : ad Senatum admissus, diu pependit : tandemque absolutus vindicatusque est. Titum timuit ut Domitiani : amicus a Domitiano relegatus est, revocatus a Nerva : sortitusque Bythyniam, rediit reus, accusatus non minùs acriter quàm fideliter defensus. Varias sententias habuit, plures tamen, quasi mitiores. Egit contra eum Pomponius Rufus, vir paratus & vehemens. Rufo successit Theophanes, unus ex legatis, princeps & fax accusationis & origo. Respondi ego. Nam mihi Bassus injunxerat ut totius defensionis fundamenta jacerem ; dicerem de ornamentis suis, quæ illi & ex generis claritate & ex periculis ipsis magna erant : dicerem de conspiratione delatorum, quam

quam in quæstu habebant : dicerem causas, quibus factiosissimum quemque ut illum ipsum Theophanem, offendisset. Eundem me voluerat occurrere crimini, quo maximè premebatur : in aliis enim, quamvis auditu gravioribus, non absolutionem modò, verùm etiam laudem merebatur. Hoc illum aliàs onerabat, quòd homo simplex & incautus quædam a provincialibus, ut amicus, acceperat. Nam fuerat in provincia eadem quæstor. Hæc accusatores furta ac rapinas ; ipse munera vocabat : sed lex munera quoque accipi vetat. Hic ego quid agerem ? quod iter defensionis ingrederer ? Negarem ? Verebar ne planè furtum videretur, quod confiteri timerem. Præterea rem manifestam inficiari, augentis erat crimen, non diluentis : præsertim quum reus ipse, nihil integrum advocatis reliquisset. Multis enim, atque etiam principi, dixerat, sola se munuscula, duntaxat natali suo aut Saturnalibus, accepisse & plerisque misisse. Veniam ergo peterem ? Jugularem reum, quem ita deliquisse concederem, ut servari, nisi venia, non posset. Tanquam rectè factum tuerer ? Non illi profuisssem, sed ipse impudens extitisssem. In hac difficultate placuit medium quiddam tenere. Videor tenuisse. Actionem meam, ut prælia solet, nox diremit. Egeram horis tribus & dimidia ; supererat sesquihora. Nam quum e lege accusator sex horas, novem reus accepisset, ita diviserat tempus reus inter me & eum qui dicturus post erat, ut ego quinque horis, ille reliquis uteretur. Mihi successus actionis silentium finemque suadebat. Temerarium est enim secundis non esse contentum. Ad hoc verebar ne me corporis vires iterato labore defererent ; quem difficilius est repetere quàm jungere. Erat etiam periculum ne reliqua actio mea & frigus ut deposita, & tædium ut resumpta pateretur. Ut enim faces ignem assidua concussione custodiunt, dimissum ægerrimè reparant, sic & dicentis calor & audientis intentio continuatione servatur, intercapedine & quasi remissione languescit. Sed Bassus multis precibus, penè etiam lacrymis, obsecrabat, implerem meum tempus. Parui, utilitatemque ejus prætuli meæ. Bene cessit : inveni ita erectos animos Senatûs, ita recentes, ut priore actione incitati magis quàm satiati viderentur. Successit mihi Lucius Albinus tam aptè, ut orationes nostræ

nostræ varietatem duarum, contextum unius habuisse credantur. Respondit Herennius Pollio instanter & graviter: Deinde Theophanes rursus. Fecit enim hoc quoque, ut cetera, impudentissimè, quòd post duos, & consulares & disertos, tempus sibi, & quidem laxius, vindicavit. Dixit in noctem, atque etiam nocte, illatis lucernis. Postero die egerunt pro Basso Titius Homulus, & Fronto, mirificè: quantum diem probationes occupaverunt. Censuit Bæbius Macer, consul designatus, lege repetundarum Bassum teneri: Cæpio Hispo, salva dignitate, iudices dandos. Uterque rectè. Quî fieri potest (inquis) quum diversa censuerint? quia scilicet & Macro, legem intuenti, consentaneum fuit damnare eum qui contra legem munera acceperat: & Cæpio, quum putaret licere Senatui, sicut licet, & mitigare leges & intendere, non sine ratione veniam dedit facio, vetito quidem, non tamen inusitato. Prævaluit sententia Cæpionis: quinimmo consurgenti ei ad censendum, acclamatum est quod solet residentibus. Ex quo potes æstimare, quanto consensu sit exceptum quum diceret, quòd tam favorable fuit quum dicturus videretur. Sunt tamen ut in Senatu, ita in civitate, in duas partes hominum iudicia divisa. Nam quibus sententia Cæpionis placuit, sententiam Macri, ut rigidam duramque reprehendunt: quibus Macri, illam alteram dissolutam atque etiam incongruentem vocant. Negant enim congruens esse, retinere in Senatu cui iudices dederis. Fuit & tertia sententia: Valerius Paulinus assensus Cæpioni, hoc amplius censuit, referendum de Theophane, quum legationem renuntiâisset. Arguebat enim multa in accusatione fecisse, quæ illa ipsa lege, qua Bassum accusaverat, tenerentur. Sed hanc sententiam consules (quanquam maximæ parti Senatûs mirè probabatur) non sunt prosequuti. Paulinus tamen & iustitiæ famam & constantiæ tulit. Misso Senatu Bassus, magna hominum frequentia, magno clamore, magno gaudio exceptus est. Fecerat eum favorabilem renovata discriminum vetus fama, notumque periculis nomen, & in pro-cero corpore mœsta & squalida senectus. Habebis hanc interim epistolam ut *παρόρμιον*. Expectabis orationem plenam orullamque, & expectabis diu: neque enim leviter & cursim, ut de re tanta, retractanda est. Vale.

X. C. PLINIUS SABINO SUO S.

SCribis mihi, Sabinam, quæ nos reliquit hæredes, Modestum servum suum nusquam liberum esse fuisse: eidem tamen, sic adscripsisse legatum, Modesto, quem liberum esse jussi. Quæris quid sentiam? Contuli cum prudentibus. Convenit inter omnes nec libertatem deberi, quia non sit data; nec legatum, quia servo suo dederit. Sed mihi manifestus error videtur: ideoque puto nobis, quasi scripserit Sabina, faciendum, quod ipsa scripsisse se credidit. Confido accessurum te sententiæ meæ, cum religiosissimè soleas custodire defunctorum voluntatem, quam bonis hæredibus intellexisse pro jure est. Neque enim minùs apud nos honestas, quàm apud alios necessitas valet. Moretur ergo in libertate, sinentibus nobis, fruatur legato, quasi omnia diligentissimè caverit. Cavit enim quæ hæredes bene elegit. Vale.

XI. PLINIUS MINUTIANO SUO S.

Audistine Valerium Licinianum in Sicilia profiteri? Nondum te puto audisse: est enim recens nuntius. Prætorius hic modò inter eloquentissimos causarum actores habebatur: nunc eò decidit ut exul de senatore, rhetor de oratore fieret. Itaque ipse in præfatione dixit dolenter & graviter, Quos tibi, fortuna, ludos facis? Facis enim ex professoribus senatores, ex senatoribus professores. Cui sententiæ tantum bilis, tantum amaritudinis inest, ut mihi videatur ideo professus, ut hoc diceret. Idem, quum Græco pallio amictus intrasset (carent enim togæ jure, quibus aqua & igni interdictum est) postquam se composuit, circumspexitque habitum suum, Latine (inquit) declamaturus sum: dices tristitia & miseranda: dignum tamen illum, qui hæc ipsa studia incesti scelere maculaverit. Confessus est quidem incestum: sed incertum utrum quia verum erat, an quia graviora metuebat, si negasset. Fremebat enim Domitianus, æstuabatque ingenti invidia destitutus. Nam quum Corneliam Maximillam Vestalem defodere vivam concupisset, ut qui illustrari seculum suum ejusmodi exemplo arbitraretur, Pontificis maximi jure, seu potius immanitate tyranni, licentia domini, reliquos Pontifices

non

non in regiam, sed in Albanam villam convocavit. Nec minore scelere quàm quod ulcisci videbatur, absentem inauditamque damnavit incesti, quum ipse fratris filiam incesto non polluisset solum, verum etiam occidisset. Nam vidua abortu periit. Missi statim Pontifices, qui defodiendam necandamque curarent. Illa nunc ad Vestam, nunc ad ceteros deos manus tendens, multa, sed hoc frequenissimè, clamitabat; ME CÆSAR INCESTAM PUTAT; QUA SACRA FACIENTE, VICIT, TRIUMPHAVIT. Blandiens hæc, an irridens, ex fiducia sui, an ex contemptu principis dixerit, dubium est. Dixit, donec ad supplicium, nescio an innocens, certè tanquam nocens ducta est. Quin etiam, quum in illud subterraneum cubiculum demitteretur, hæssissetque descendentì stola, vertit se ac recollectit; quumque ei carnifex manum daret, aversata est, & rehluit, scædumque contagium, quasi plane a casto puroque corpore, novissima sanctitate rejecit: omnibusque numeris pudoris, πολλὴν πένηςαν εἶχεν, εὐσχημόνως πεσινή. Præterea Celer, eques Romanus, cui Cornelia obijciebatur, quum in comitio virgis caderetur, in hac voce perstitit, Quid feci? nihil feci. Ardebat ergo Domitianus & crudelitatis & iniquitatis infamia. Arripit Licinianum, quod in agris suis occultasset Cornelie libertam: ille ab iis, quibus erat curæ, præmonetur, si comitium & virgas pati nollit, ad confessionem confugeret, quasi a veniam: fecit. Loquutus est pro absente Herennius Senecio tale quiddam, quale est illud, Κάται Πάτροκλος. Ait enim, ex Advocato nuntius factus sum. Recessit Licinianus. Gratum hoc Domitiano, adeò quidem ut gaudio proderetur, diceretque; Abolvit nos Licinianus. Adjecit etiam, non esse verecundie ejus instandum: ipsi verò permisit si qua posset, ex rebus suis raperet antequam bona publicarentur, exiliumque molle, velut præmium, dedit. Exquo tamen postea clementia divi Nervæ translatus est in Siciliam, ubi nunc profitetur, seque de fortuna præfationibus vindicat. Vides quàm obsequenter paream tibi, qui non solum res urbanas, verum etiam peregrinas tam sedulò scribo, ut altius repetam. Et sanè putabam te, quia tunc abfuisti, nihil aliud de Liciniano audisse, quàm relegatum ob incestum. Summam enim rerum

rerum nuntiat fama, non ordinem. Mereor ut vicissim quid in oppido tuo, quid in finitimis agatur (solerent enim notabilia quædam incidere) perscribas : denique quicquid voles, dummodo non minùs longa epistola, nunties. Ego non paginas tantùm, sed etiã versus syllabasque numerabo. Vale.

XII. C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

A Mas Egnatium Marcellinum, atque etiam mihi sæpe commendas : amabis magis commendabisque, si cognoveris recens ejus factum. Quum in provinciam quæstor exisset, scribamque, qui sorte obtigerat, ante legitimum salarii tempus amississet, quod acceperat scribæ daturus, intellexit, & statuit subsidere apud se non oportere. Itaque reversus, Cæsarem, deinde, Cæsare auctore, Senatum consuluit, quid fieri de salario vellet. Parva quæstio, sed tamen quæstio. Hæredes scribæ sibi, præfecti ærarii ærario populoque vindicabant. Acta causa est : dixit hæredum advocatus, deinde populi ; uterque percommode. Cæcilius Strabo ærario censuit inferendum ; Bæbii Macer hæredibus dandum. Obtinuit Strabo. Tu lauda Marcellinum, ut ego statim feci. Quamvis enim abunde sufficiat illi, quod est & a Principe & a Senatu probatus, gaudebit tamen testimonio tuo. Omnes enim, qui gloria famaque ducuntur, mirum in modum assensio & laus a minoribus etiam profecta delectat. Te verò Marcellinus ita reveretur, ut judicio tuo plurimum tribuat. Accedit his, quod si cognoverit factum suum isto usque penetrâsse, necesse est laudis suæ spatio & cursu & peregrinatione lætetur. Etenim nescio quo pacto vel magis homines juvat gloria lata quàm magna. Vale.

XIII. C. PLINIUS CORNELIO TA- CITO SUO S.

Salvum te in urbem venisse gaudeo. Venisti autem, si quando aliàs, nunc maximè mihi desideratus. Ipse pauculis adhuc diebus in Tusculano commorabor, ut opusculum quod est in manibus absolvam. Vereor enim ne, si hanc intentionem jam in fine intermisero, ægrè resumam : interim ne quid festinationis meæ pereat, quod

quod sum præsens petiturus, hac quasi præcursoria epistola rogo. Sed prius accipe causas rogandi, deinde ipsum quod peto. Proximè quum in patria mea fui, venit ad me salutandum municipis mei filius prætextatus. Huic ego, Studes? inquam. Respondit, Etiam. Ubi? Mediolani. Cur non hic? Et pater ejus (erat enim unà, atque etiam ipse adduxerat puerum,) Quia nullos hîc præceptores habemus. Quare nullos? Nam vehementer intererat vestra qui patres estis (& opportunè complures patres audiebant,) liberos vestros hic potissimùm discere. Ubi enim aut jucundiùs morarentur quàm in patria, aut pudiciùs continerentur quàm sub oculis parentum? aut minore sumptu quàm domi? Quantulum est ergo collata pecunia conducere præceptores? quodque nunc in habitationes, in viatica, in ea quæ peregrè emuntur (omnia autem peregrè emuntur) impenditis, adjicere mercedibus? Atque adeò ego, qui nondum liberos habeo, paratus sum pro repub. nostra, quasi pro filia vel parente, tertiam partem ejus quod conferre vobis placebit, dare. Totum etiam pollicerer, nisi timerem ne hoc munus meum quandoque ambitu corrumpere-
retur: ut accidere multis in locis video, in quibus præceptores publicè conducuntur. Huic vitio uno remedio occurri potest, si parentibus solis jus conducendi relinquatur, iisdemque religio rectè judicandi necessitate collationis addatur. Nam qui fortasse de alieno negligentes, certè de suo diligentes erunt: dabuntque operam, ne eam a me pecuniam non nisi dignus accipiat, si accepturus & ab ipsis erit. Proinde consentite, conspirate, majoremque animum ex meo sumite, qui cupio esse quàm plurimum quod debeam conferre. Nihil honestius præstare liberis vestris, nihil gratius patriæ potestis. Edoceantur hîc qui hîc nascuntur, statimque ab infantia natale solum amare, frequentare consuescant. Atque utinam tam claros præceptores inducatis, ut a finitimis oppidis studia hinc petantur! utque nunc liberi vestri aliena in loca, ita mox alieni in hunc locum confluant. Hæc putavi altius & quasi a fonte repetenda; quo magis scires quàm gratum mihi foret si susceperes quod injungo. Injungo autem, & pro rei magnitudine rogo, ut ex copia studiosorum, quæ ad te ex admiratione ingenii tui convenit, circum-

spicias præceptores quos sollicitare possimus: sub ea tamen conditione, ne cui fidem meam obstringam. Omnia enim libera parentibus servo. Illi judicent, illi eligant: ego mihi curam tantum & impendium vindico. Proinde si quis fuerit repertus qui ingenio suo fidat, eat illuc ea lege, ut hinc nihil aliud certum quam fiduciam suam ferat. Vale.

XIV. C. PLINIUS PATERNO
SUO S.

TU fortasse orationem, ut soles, & flagitas & expectas: at ego quasi ex aliqua peregrina delicataque merce lusus meos tibi prodo. Accipies cum hac epistola hendecasyllabos nostros: quibus nos in vehiculo, in balineo, inter cœnam oblectamus otium temporis. His jocamur, ludimus, amamus, dolemus, querimus, irascimur: describimus aliquid modò pressius, modò elatius: atque ipsa varietate tentamus efficere ut alia aliis, quædam fortasse omnibus, placeant. Ex quibus tamen si nonnulla tibi paulo petulantiora videbuntur, erit eruditionis tuæ cogitare, summos illos & gravissimos viros qui talia scripserunt, non modò lascivia rerum, sed ne verbis quidem nudis abstinuisse. Quæ nos refugimus, non quia severiores (unde enim?) sed quia timidiores sumus. Scimus alioqui hujus opusculi illam esse verissimam legem quam Catullus expressit.

*Nam castum esse decet pium poetam
Ipsum, versiculos nihil necesse est;
Qui tunc denique habent salem & leporem,
Si sunt molliculi & parum pudici.*

Ego quanti faciam iudicium tuum, vel ex hoc potes assermare, quod malui omnia a te pensitari quam electa laudari. Et sanè quæ sunt commodissima, desinunt videri quum paria esse cœperunt. Præerea sapiens subtilisque lector debet non diversis conferre diversa, sed singula expendere, nec deterius aliquid putare quod est in suo genere perfectum. Sed quid ego plura? Nam longiore præfatione vel excusare vel commendare ineptias, ineptissimum est. Unum illud prædicendum videtur, cogitare me has nugas meas ita inscribere, Hendecasyllabi, qui titulus sola metri lege construitur. Proinde sive epigrammata, sive idyllia, sive ec-

logas,

logas, five (ut multi) poemata, seu quod aliud vocare malueris, licebit voces: ego tantum hendecasyllabos præsto. A simplicitate tua peto, ut quod de libello meo dicturus es aliis, mihi dicas. Neque est difficile quod postulo. Nam si hoc opusculum nostrum aut potissimum esset aut solum, fortasse posset durum videri dicere, Quære quod agas: molle & humanum est, Habes quod agas. Vale.

XV. C. PLINIUS FUNDANO SUO S.

SI quid omnino, hoc certè judicio facio, quòd Asinium Rufum singulariter amo. Est homo eximius & bonorum amantissimus. Cur enim non me quoque inter bonos numerem? Idem Cornelium Tacitum (scis quem virum) arcta familiaritate complexus est. Proinde si utrumque nostrum probas, de Rufo quoque necesse est idem sentias, cum sit ad connectendas amicitias vel tenacissimum vinculum, morum similitudo. Sunt ei liberi plures. Nam in hoc quoque functus est optimi civis officio, quòd fecunditate uxoris largè frui voluit eo seculo, quoplerisque etiam singulos filios orbitatis præmia graves faciunt: quibus ille despectis, avi quoque nomen assumpsit. Est enim avus, & quidem ex Sатурio Firmo, quem diliges ut ego, si, ut ego, propius inspexeris. Hæc eò pertinent, ut scias quàm copiosam, quàm numerosam domum uno beneficio sis obligaturus: ad quod petendum, voto primùm, deinde bono quodam omine adducimur. Optamus enim tibi ominamurque in proximum annum consulatum. Ita nos virtutes tuæ, ita judicia principis augurari volunt. Concurrit autem, ut sit eodem anno quæstor maximus ex liberis Rpsi, Asinius Bassus, juvenis (nescio an dicam quod me pater & sentire & dicere cupit, adolescentis verecundia vetat,) ipso patre melior. Difficile est, ut mihi de absente credas, quanquam credere soles omnia, tantum in illo industria, probitatis, eruditionis, ingenii, studii, memoria denique esse, quantum expertus invenies. Vellem tam ferax seculum bonis artibus haberemus, ut aliquos Basso præferre deberes: tum ego te primus hortarer moneremque, circumferres oculos, ac diu pensitares quem potissimum eligeres. Nunc verò (sed nihil volo

de amico meo arrogantius dicere) hoc solum dico, dignum esse juvenem quem more majorum in filii locum assumas. Debent autem sapientes viri, ut tu, tales quasi a repub. liberos accipere, quales a natura solemus optare. Decorus erit tibi consuli quæstor patre prætorio, propinquis consularibus: quibus, iudicio ipsorum, quamquam adolescentulus adhuc, jam tamen invicem ornamento est. Proinde indulge precibus meis, obsequere consilio: & ante omnia, si festinare videor, ignosce: primum quia votis suis amor plerunque præcurrit: deinde quod in ea civitate, in qua omnia quasi ab occupantibus aguntur, quæ legitimum tempus expectant, non matura, sed sera sunt: in summa, quod rerum quas assequi cupias, præsumptio ipsa jucunda est. Revereatur jam te Bassus ut consulem; tu dilige eum ut quæstorem: nos denique, utriusque vestrum amantissimi, duplici lætitia perfruamur. Etenim quum sic te, sic Bassum diligamus, ut & illum cujuscunque & tuum quemcunque quæstorem in petendis honoribus omni opera, omni labore, gratia simus juvaturi, perquam jucundum nobis erit, si in eundem juvenem studium nostrum, & amicitie meæ & consulatus tui ratio contulerit: si denique precibus meis tu potissimus adjutor accefferis, cujus Senatus & suffragiis lentissime indulgeat, & testimonio plurimum credat. Vale.

XVI. C. PLINIUS VALERIO PAULINO
SUO S.

GAude meo, gaude tuo, gaude etiam publico nomine. Adhuc honor studiis durat. Proximè, quum dicturus apud centumviros essem, adeundi mihi locus, nisi a tribunali, nisi per ipsos iudices, non fuit: tanta stipatione cetera tenebantur. Ad hoc, quidam ornatus adolescens, scissis tunicis, ut in frequentia solet, sola velatus toga perstitit, & quidem horis septem. Nam tamdiu dixi, magno cum labore, sed majore cum fructu. Studeamus ergo, nec desideræ nostræ prætendamus alienam. Sunt qui audiant, sunt qui legant; nos modo dignum aliquid auribus, dignum chartis elaboremus. Vale.

XVII. C. PLINIUS GALLO SUO S.

ET admones & rogas ut suscipiam absentis Corelliae causam contra C. Cæcilium, consulem designatum. Quod admones, gratias ago: quod rogas, quæror. Admoneri enim debeo, ut sciam: rogari non debeat ut faciam quod mihi non facere turpissimum est. An ego tueri Corellæ filiam dubitem? Est quidem mihi cum illo, contra quem me advocas, non plinæ familiaritas, sed tamen amicitia. Accedit huc dignitas hominis, atque hic ipse cui destinatus est honor: cujus nobis hoc major agenda reverentia est, quod jam illo functi sumus. Naturale est enim cuique, ut ea quæ quis adeptus est, ipsa quam amplissima existimari velit. Sed mihi cogitanti adfuturum me Corellæ filiae, omnia ista frigida & inanitia videntur. Observator oculis ille vir, quo neminem ætas nostra graviolem, sanctiorem, subtiliorem denique tulit: quem ego quum ex admiratione diligere cœpissem, quod evenire contra solet, magis admiratus sum, postquam penitus inspexi. Inspexi enim penitus: nihil a me ille secretum, non jocularè, non terrium, non triste, non lætum. Adolescentulus eram, & jam mihi ab illo honor, atque etiam (audebo dicere) reverentia, ut æquali, habebatur. Ille meus in petendis honoribus suffragator & testis; ille in inchoandis deductor & comes; ille in gerendis consiliator & rector; ille denique in omnibus officiis nostris quanquam & imbecillus & senior, quasi juvenis & validus conspiciebatur. Quantum ille famæ meæ domi, quantum in publico, quantum etiam apud principem adtruxit? Nam quum fortè de bonis juvenibus apud Nervam imperatorem sermo incidisset, & plerique nunc laudibus ferrent, paulisper se intra silentium tenuit, quod illi plurimum actoritatis addebat; deinde gravitate, quam notas, Necesse est, inquit, parcius laudem Secundum, quia nihil nisi ex consilio meo facit. Qua voce tribuit mihi, quantum petere voto immodicum erat, nihil me facere non sapientissimè, quum omnia ex consilio sapientissimi viri facerem. Quin etiam moriens, filiae suæ (ut ipsa solet prædicare,) Multos quidem amicos, inquit, tibi in longiore vita paravi, præcipuos tamen, Secundum & Cornutum. Quod dum recordor, intelligo mihi laborandum, ne qua parte vi-

dear hanc de me fiduciam providentissimi viri destituisse. Quare ego verò Corelliae adero promptissimè; nec subire offensas recusabo: quanquam non solum veniam me, verum etiam laudem apud istum ipsum, a quo, ut ais, nova lis fortasse ut feminae intenditur, arbitror consequaturum, si hæc eadem in actione, latius scilicet & uberius quàm epistolarum angustiae sinunt, contigerit mihi vel in excusationem, vel etiam in commendationem meam dicere. Vale.

XVIII. C. PLINIUS ANTONINO SUO S.

Quemadmodum magis approbare tibi possum, quantopere mirer epigrammata tua Græca, quàm quod quædam æmulari Latinè & exprimere tentavi? In deterius tamen accidit hoc, primum imbecillitate ingenii mei, deinde inopia, vel potius, ut Lucretius ait, hæc egestate patrii sermonis. Quod si hæc, quæ sunt Latina, & mea, habere tibi aliquid venustatis videbuntur, quantum putas inesse eis gratiæ, quæ & a te, & Græcè, proferuntur? Vale.

XIX. C. PLINIUS HISPULLÆ SUÆ S.

CUM sis pietatis exemplum, fratremque optimum, & amantissimum tuū, pari caritate dilexeris, filiamque ejus ut tuam diligas, nec tantum amitiæ ejus, verum etiam patris amissi affectum representantes, non dubito, maximo tibi gaudio fore quum cognoveris, dignam patre, dignam te, dignam avo evadere. Summum est acumen, summa frugalitas: amat me, quod castitas indicium est. Accedit his studium literarum, quod ex mei caritate concepit. Meos libellos habet, lætitia ediscit etiam. Qua illa solitudine, quum videor acturus, quanto, quum egi, gaudio afficitur? Dispondit qui nuntient sibi, quem assensum, quos clamores excitārim, quem eventum judicii tulerim. Eadem, si quando recito, in proximo, discreta velo, sedet, laudesque nostras avidissimis auribus excipit. Versus quidem meos cantat formatque cithara, non artifice aliquo docte, sed amore, qui magister est optimus. His ex causis in spem certissimam adducor, perpetuam nobis maioremque indies futuram esse concordiam. Non enim ætatem meam, aut corpus, quæ paulatim occidunt ætatemque senescunt, sed gloriam diligit. Nec aliud decet tui

manib.

manibus educatam, tuis præceptis institutam: quæ nihil in contubernio tuo viderit, nisi sanctum honestumque: quæ denique amare me ex tua prædicatione consueverit. Nam quum matrem meam parentis loco venerareris, meque a pueritia statim formares, laudare, talisque, qualis nunc uxori meæ videor, ominari solebas. Certatim ergo tibi gratias agimus: ego, quod illam mihi: illa, quod me sibi dederis, quasi invicem elegeris. Vale.

XX. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

Quid senserim de singulis libris tuis, notum tibi ut quemque perlegeram feci. Accipe nunc quid de universis generaliter judicem. Est opus pulchrum, validum, acre, sublime, varium, elegans, purum, figuratum, spatiosum etiam, & cum magna tua laude diffusum. In quo tu ingenii simul dolorisque velis latissime vestus es, & horum utrumque invicem adjumento fuit. Nam dolori sublimitatem & magnificentiam, ingenium; ingenio vim & amaritudinem dolor addidit. Vale.

XXI. C. PLINIUS VELIO CEREALI SUO S.

Tristem & acerbum casum Helvidiarum sororum! Utraque a partu, utraque filiam enixa decessit. Afficior dolore, nec tamen supra modum doleo. Iam mihi luctuosum videtur, quod puellas honestissimas in flore primo fecunditas abstulit. Angor infantium sorte, quæ sunt parentibus statim, & dum nascuntur, orbatae. Angor optimorum maritorum, angor etiam meo nomine. Nam patrem illarum defunctum quoque perseverantissime diligo, ut actione mea, librisque testatum est: cui nunc unus ex tribus liberis superest, domumque pluribus adminiculis paulo antè fundatam desolatus fulcit ac sustinet. Magno tamen fomento dolor meus acquiescet, si hunc saltem sortem & incolumem, paremque illi patri, illi avo fortuna fervaverit. Cujus ego pro salute, pro moribus, hoc sum magis anxius, quod unicus factus est. Nôsti in amore mollitiem animi mei, nôsti metus. Quo minùs te mirari oportebit, quod plurimum timeam de quo plurimum spero. Vale.

XXII. C. PLINIUS SEMPRONIO RU-
FO SUO S.

Interfui Principis optimi cognitioni, in consilium assumptus. Gymnicus agō apud Viennenses, ex cuiusdam testamento, celebrabatur. Hunc Trebonius Rufinus, vir egregius nobisque amicus, in duumviratu suo tollendum abolendumque curavit. Negabatur ex auctoritate publica fecisse. Egit ipse causam non minus feliciter quā disertē. Commendabat actionem, quod tanquam homo Romanus & bonus civis in negotio suo maturē & graviter loquebatur. Quum sententiā rogarentur, dixit Junius Mauricus (quo viro nihil firmitus, nihil verius) non esse restituendum Viennensibus agona: adjecit, Vellem etiam Romæ tolli posset. Constanter, inquis, & fortiter. Quidni? Sed hoc Maurico novum non est. Idem apud Nervam imperatorem non minus fortiter. Cœnabat Nerva cum paucis. Vento proximus, atque etiam in sinu recumbebat. Dixi omnia, quum hominem nominavi. Incidit sermo de Catullo Messalino, qui, luminibus orbatus, ingenio salvo mala cæcitatē addiderat. Non verebatur, non erubescēbat, non miserebatur. Sæpius a Domitiano non fecus ac tela, quæ & ipsa caca & improvida feruntur, in optimum quemque contorquebatur. De ejus nequitia sanguinariisque sententiis in commune omnes super cœnam loquebantur: tum ipse Imperator, Quid putamus passurum fuisse, si viveret? Et Mauricus, Nobiscum cœnaret. Longiùs abii, libens tamen. Placuit agona tolli, qui mores Viennensium infecerat, ut noster hic omnium. Nam Viennensium vitia intra ipsos resident, nostra latè vagantur. Utque in corporibus, sic in imperio, gravissimus est morbus qui à capite diffunditur. Vale.

XXIII. C. PLINIUS POMPONIO BAS-
SO SUO S.

Magnam cepi voluptatem, quum ex communibus amicis cognovi, te, ut sapientia tua dignum est, disponere otium & ferre, habitare amœnissimè, & nunc terra nunc mari corpus agitare; multum disputare, multum audire, multum lectitare; quumque plurimum scias, quotidie tamen aliquid addiscere. Ita senescere oportet.

tet virum qui magistratus amplissimos gesserit, exercitus rexit, totumque se reipub. quamdiu decebat, obtulerit. Nam & prima vitæ tempora & media patriæ, extrema nobis impertire debemus, ut ipse leges monent, quæ maiorem annis LX otio reddunt. Quando mihi licebit? Quando per ætatem honestum erit imitari illud pulcherrimæ quietis exemplum? Quando secessus mei non desidiæ nomen, sed tranquillitatis accipient? Vale.

XXIV. C. PLINIUS VALENTIS SUO S.

Proximè cùm apud centumviros in quadruplici iudicio dixissem, subiit recordatio, egisse me juvenem æquè in quadruplici iudicio. Processit animus, ut solet longius: cœpi reputare quos in hoc iudicio, quos in illo socios laboris habuissem. Solus eram qui in utroque dixissem: tantas conversiones aut fragilitas mortalitatis, aut fortunæ mobilitas facit. Quidam ex iis, qui tunc egerant, decesserunt, exulant alii; huic ætas & valetudo silentium suavit; hic sponte beatissimo otio fruitor; alius exercitum regit; illum civilibus officiis principis amicitia exemit. Circa nos ipsos quàm multa mutata sunt? Studiis processimus: studiis periclitati sumus: rursusque processimus. Profuerunt nobis bonorum amicitia, bonorum obfuerunt, iterumque profunt. Si computes annos, exiguum tempus: si vices rerum, ævum putes. Quod potest esse documento, nihil desperare, nulli rei fidere, cùm videamus tot varietates tam volubili orbe circumagi. Mihi autem familiare est, omnes cogitationes meas tecum communicare, iisdemque te vel præceptis vel exemplis monere, quibus ipse me moneo: quæ ratio hujus epistolæ fuit. Vale.

XXV. C. PLINIUS MESSIO MAXIMO SUO S.

Scripseram tibi verendum esse ne ex tacitis suffragiis vitium aliquod existeret: factum est. Proximis comitiis, in quibusdam tabellis multa jocularia, atque etiam sceda dictu; in una vero pro candidatorum nominibus, suffragatorum nomina inventa sunt. Excanduit seratus, magnoque clamore ei qui scripsisset, iratum principem est comprecatus: ille tamen fefellit, & latuit, fortasse etiam inter indignantes fuit. Quid hunc putamus domi facere, qui in tanta re, tam serio tempore,

tam scurriliter ludat? qui denique omnino in senatu dignus & urbanus & bellus est? Tantum licentiæ pravi ingenii, adjicit illa fiducia, Quis enim sciet? Poposcit tabellas, stylum accepit, demisit caput, neminem veretur, se contemnit. Inde ista ludibria, scena & pulpito digna. Quò te veritas? quæ remedia conquiras? ubi que vitia remediis fortiora: ἀλλὰ τὰυτὰ τῆς ἐπὶ τῶν ἄλλων μελήσει: Cui multum quotidie vigiliarum, multum laboris adjicit hæc nostra iners sed tamen effrænata petulantia. Vale.

XXVI. C. PLINIUS NEPOTI SUO S.

Petis ut libellos meos, quos studiosissimè comparâssi, recognoscendos emendandosque curem: faciam. Quid enim suscipere libentius debeat, te præsertim exigente? Nam quum vir gravissimus, doctissimus, disertissimus, super hæc occupatissimus, maximæ provinciæ, præfectorus, tanti putes scripta nostra circumferre tecum, quanto opere mihi providendum est ne hæc pars sarcinarum, tanquam supervacua offendant? Adnitar ergo primùm ut romites istos quàm commodissimos habeas, deinde ut reversus invenias quos istis addere velis. Neque enim me diocriter me ad nova opera tu lector hortaris. Vale.

XXVII. C. PLINIUS FALCONI SUO S.

Tertius dies est quod audiavi recitantem Sentium Augurinum cum summa mea voluptate, immo etiam admiratione (poematia appellat) multa tenuiter, multa sublimiter, multa venustè, multa tenerè, multa dulciter, multa cum bile. Aliquot annis puto nihil generis ejusdem absolutius scriptum, nisi fortè me fallit aut amor ejus, aut quòd me ipsum laudibus evexit. Nam lemma sibi sumpsit quòd ego interdum versibus ludo. Atque adeò judicii mei te judicem faciam, si mihi ex hoc ipso lemmate secundus versus occurrerit. Nam ceteros teneo, & jam explicui.

*Canto carmina versibus minutis,
His olim quibus & meus Catullus,
Et Catullus, veteresque. Sed quid ad me?
Unus Plinius est mihi, priores
Mævult versiculos, foro relicto,
Et quar. t. quod amet, putatque amari.*

Ille Plinius, ille quid Catones?

I nunc qui sapias, amare noli.

Vides quàm acuta omnia, quàm apta, quàm expressa? Ad hunc gustum totum librum repromitto: quem tibi, ut primùm publicaverit, exhibebo. Interim ama juvenem, & temporibus nostris gratulare pro ingenio tali, quod ille moribus adornat. Vivit cum Spurrinna, vivit cum Antonio: quorum alteri affinis, utrique contubernalis est. Possis ex hoc facere conjecturam, quàm sit emendatus adolescens, qui a gravissimis senibus sic amatur. Est enim illud verissimum,

— γυνώσκων ὅτι

Τοῦτός ἐστιν ἕκαστος, ὃς περ ἡδεται ξενῶν. Vale.

XXVIII. C. PLINIUS SEVERO SUO S.

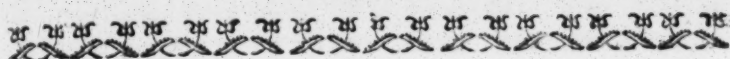
Herennius Severus, vir doctissimus, magni æstimat in bibliotheca sua ponere, imagines municipum tuorum, Cornelii Nepotis & Titi Cassii: petitque, si sunt illis, ut esse credibile est, exscribendas pingendasque delegem. Quam curam tibi potissimum injungo: primùm, quia desideriis meis amicissimè obsequeris: deinde, quia tibi studiorum summa reverentia, summus amor studioforum: postremò, quòd patriam tuam, omnesque qui nomen ejus auxerunt, ut patriam ipsam, veneraris & diligis. Peto autem ut pictorem quàm diligentissimum assumes. Nam quum est arduum similitudinem effingere ex vero, tum longè difficillima est imitationis imitatio. A qua rogo ut artificem, quem elegeris, ne in melius quidem, finas aberrare. Vale.

XXIX. C. PLINIUS ROMANO SUO S.

EIA tu, quum proximè res agentur, quoquo modo ad judicandum veni. Nihil est quod in dextram aurem fiducia mei dormias: non impune cessatur. Ecce, Licinius Nepos, prætor, acer & fortis vir, multam dedit etiam senatori. Egit ille in Senatu causam suam: egit autem sic, ut deprecaretur. Remissa est multa: sed simit, sed rogavit, sed opus venia fuit. Dices, Non omnes prætores tam severi. Falleris. Nam vel influere vel reducere ejusmodi exemplum, non nisi severe institutum, reductumve exercere, etiam lenissimi possunt. Vale.

XXX. C. PLINIUS LICINIO SUO S.

ATtuli tibi ex patria mea pro munusculo quaestio-
nem, altissima ista eruditione dignissimam. Fons
oritur in monte, per saxa decurrit, excipitur cœnatiun-
cula manu facta: ibi paululum retentus in Larium la-
cum decedit. Hujus mira natura: ter in die, statim
austibus ac diminutionibus, crescit decrescitque. Cer-
nitur id palam, & cum summa voluptate deprehendi-
tur. Juxta recumbis & vesceris: atque etiam ex ipso
fonte (nam est frigidissimus) potas: interim ille certis
dimensisque momentis vel subtrahitur vel assurgit. An-
nulum, seu quid aliud, ponis in sicco, alluitur sensim,
ac novissimè operitur: detegitur rursus, paulatimque
deseritur: si diutius observes, utrumque iterum ac ter-
tiò videas. Spiritusne aliquis occultior os fontis & fau-
ces modò laxat, modò includit, prout illatus occurrit,
aut decessit expulsus? Quod in ampullis ceterisque ge-
neris ejusdem videmus accidere, quibus non hians, nec
statim patens, exitus. Nam illa quoque, quanquam
prona & vergentia, per quasdam obluçantis animæ mo-
ras crebris quasi singultibus sistunt quod effundunt. An
quæ Oceano natura, fonti quoque? quaque ille ratione
aut impellitur aut resorbetur, hac modicus hic humor
vicibus alternis supprimitur vel egeritur? An ut flumi-
na, quæ in mare deferuntur, adversantibus ventis, ob-
vioque aestu retorquentur, ita est aliquid, quod hujus
fontis excursus per momenta repercutiat? An latenti-
bus venis certa mensura, quæ dum colligit quod exhau-
ferat, minor rivus est & pigrior: quum collegit, agilior
majorque profertur? An nescio quod libramentum ab-
ditum & cæcum, quod quum exinanitum est, suscitatur,
& elicit fontem: quum repletum, moratur & strangu-
lat? Scrutare tu causas (potes enim) quæ tantum mira-
culum efficiunt. Mihi abunde est, si satis expressi quod
efficitur. Vale.

LIBER V.

EPIST. I.

C. PLINIUS SEVERO SUO S.

LEGATUM mihi obvenit modicum, sed amplissimo gratius. Cur amplissimo gratius? Pomponia Gratilla exheredato filio Aspidio Curiano, hæredem reliquerat me: dederat cohæredes Sertorium Severum, prætorium virum, aliosque equites Romanos splendidos. Curianus filius orabat, ut sibi donarem portionem meam, seque præjudicio juvarem: eandem tacita conventionem salvam mihi pollicebatur. Respondebam; non convenire moribus meis aliud palam, aliud agere secretò. Prætera, non esse satis honestum dare & locupleti & orbo: in summa, non profuturum ei, si donassem: profuturum, si cessissem: esse autem me paratum cedere, si iniquè exheredatum mihi liqueret. Ad hoc ille, Rogo cognoscas. Cunctatus paulum, Faciam, inquam: neque enim video cur ipse me minorem putem quàm tibi videor. Sed jam nunc memento; non defuturum mihi constantiam, si ita fides duxerit secundum matrem tuam pronuntiandi. Ut voles, ait: voles enim quod æquisimum. Adhibui in consilium duos, quos tunc civitas nostra spectatissimos habuit, Corellium & Frontinum. His circumdatus, in cubiculo meo sedi. Dixit Curianus quæ pro se putabat. Respondi paucis ego (neque enim aderat alius qui defunctæ pudorem tueretur,) deinde secessi, & ex consilii sententia; Videtur, inquam, Curiane, mater tua iustas habuisse causas irascendi tibi. Post hoc ille, cum ceteris subscripsit centumvirale iudicium, mecum non subscripsit. Appetebat iudicii dies: cohæredes mei componere & transigere cupiebant; non diffidentia causæ, sed metu temporum. Verebantur, quod videbant multis accidisse, ne ex centumvirali iudicio capitis rei exirent. Et erant quidam in illis, quibus obijci & Gratillæ amicitia & Rustici posset: rogant me, ut cum Cu-
riano

riano loquar. Convenimus in ædem Concordiæ. Ibi ego; Si mater (inquam) te ex parte quarta scripssisset hæredem, num queri posses? Quid si hæredem quidem instituisset ex assè, sed legatis ita exhaustisset, ut non amplius apud te quàm quarta remaneret? Igitur sufficere tibi debet, si exhæredatus a matre quartam partem ab hæredibus ejus accipias, quam tamen ego augebo. Scis te non subscripsisse mecum, & jam biennium transisse, omniaque me usu cepisse. Sed ut te cohæredes mei tractabiliorem experiantur: utque tibi nihil abstulerit reverentia mei, offero pro mea parte tantundem. Tuli fructum non conscientia modò, verùm etiam famæ. Ille ergo Curianus legatum mihi reliquit: & factum meum, nisi fortè blandior mihi, antiquorum notabili honore signavit. Hæc tibi scripsi, quia de omnibus quæ me vel delectant vel angunt, non aliter tecum quàm mecum loqui soleo: deinde, quòd durum existimabam, te amantissimum mei fraudare voluptate, quam ipse capiebam. Neque enim sum tam sapiens, ut nihil mea interfit, an iis quæ honestè fecisse me credo, testificatio quædam, & quasi præmium accedat. Vale.

II. C. PLINIUS FLACCO SUO S.

Accepi pulcherrimos turdos, cum quibus parem calculum ponere, nec ullis copiis ex Laurentino, nec maris tam turbidis tempestatibus possum. Recipies ergo epistolas steriles, & simpliciter ingratas: ac ne illam quidem solertiam Diomedis in permutando munere imitantes. Sed, quæ facilitas tua, hoc magis dabis veniam, quòd se non mereri fatentur. Vale.

III. C. PLINIUS ARISTONI SUO S.

Cum plurima officia tua mihi grata & jucunda sunt, tum vel maximè quòd me celandum non putasti, fuisse apud te de versiculis meis multum copiosumque sermonem, eumque diversitate judiciorum longius processisse: exitisse etiam quosdam qui scripta quidem ipsa non improbarent, me tamen amicè simpliciterque reprehenderent, quòd hæc scriberem recitareque. Quibus ego, ut augeam meam culpam; ita respondeo: facio nonnunquam versiculos, severos parum, facio comædias, & audio & specto mimos, & lyricos lego, & satyricos intelligo: aliquando præterea rideo, jocos, ludos.

do: utque omnia innoxie remissionis genera breviter amplectar, homo sum. Nec verò molestè ferò hanc esse de moribus meis existimationem, ut qui nesciunt talia doctissimos, gravissimos, sanctissimos homines scripturasse, me scribere mirentur. Ab illis autem quibus notum est quos quantosque auctores sequar, facilè impetrari posse confido, ut errare me, sed cum illis, fiant, quorum non seria modò, verùm etiam lusus exprimere, laudabile est. An ego verear (neminem viventium, ne quam in speciem adulationis incidam, nominabo) sed ego verear ne me non satis deceat quod decuit M. Tullium, Caium Calvum, Asinium Pollium, Marcum Messalam, Quintum Hortensium, M. Brutum, L. Sullam, Q. Catulum, Quintum Scævolum, Ser. Sulpitium, Varronem, Torquatum (immo Torquatos,) C. Memmium, Lentulum, Gætulicum, Annæum Senecam, Luceium, & proximè Virginium Rufum, &, si non sufficiunt exempla privata, divum Julium, divum Augustum, divum Nervam, T. Cæsarem. Neronem enim transeo, quamvis sciam non corrumpi in deterius quæ aliquando etiam a malis, sed honesta manere quæ sæpius a bonis fiunt. Inter quos vel præcipuè numerandus est P. Virgilius, Corn. Nepos, & prius Ennius, Acciusque; non quidem hi senatores, sed sanctitas morum non distat ordinibus. Recito tamen, quod illi an fecerint nescio; sed illi iudicio suo poterant esse contenti; mihi modestior conscientia est quàm ut satis absolutum putem quod a me probetur. Itaque has recitandi causas sequor: primùm quòd ipse qui recitat, aliquanto acriùs scriptis suis, auditorum reverentia intendit: deinde, quòd de quibus dubitat, quasi ex consilii sententia statuit. Multa etiam a multis admoneatur: &, si non admoneatur, quid quisque sentiat, perspicit ex vultu, oculis, nutu, manuum motu, murmure, silentio; quæ satis apertis notis iudicium ab humanitate discernunt. Atque adeò, si cui fortè eorum qui interfuerunt, curæ fuerit eadem illa legere, intelliget me quædam aut commutasse, aut præterisse, fortasse etiam ex suo iudicio, quamvis ipse nihil dixerit mihi. Atque hæc ita disputo, quasi populum in auditorium, non in cubiculum amicos advocarim, quos plures habere, multis gloriosum, reprehensioni nemini fuit. Vale.

IV. C. PLINIUS VALERIANO SUO S.

RES parva, sed initium non parvum. Solers vir prætorius a senatu petiit ut sibi instituere in agris suis nundinas permitteretur; contradixerunt Vicentinorum legati: adfuit Tuscillus Nominatus: dilata causa est. Alio senatu Vicentini sine avvocato intraverunt: dixerunt se deceptos. Lapsine verbo, an quia ita sentiebant? Interrogati a Nepote prætore, Quem docuissent, responderunt, Quem prius. Interrogati an tunc gratis adfuisse: responderunt, Sex millibus nummum. An rursus aliquid dedissent: dixerunt, Mille denarios. Nepos postulavit ut Nominatus induceretur. Hactenus illo die. Sed, quantum auguror, longius res procedet. Nam pleraque tacita, tantum ex minimo commota, latissimè serpunt. Erexi aures tuas. Quàm diu nunc oportet, quàm blandè roges ut reliqua cognoscas, si tamen non antè ob hæc ipsa veneris Romam, spectatorque malueris esse, quàm lector. Vale.

V. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

Nuntiatum mihi est, C. Fannium decessisse: qui nuntius gravi me dolore confudit. Primum, quod amavi hominem elegantem & disertum: deinde, quod iudicio ejus uti solebam. Erat enim natura acutus, usu exercitatus, varietate promptissimus. Angit me super ista, casus ipse. Decessit veteri testamento: omisit quos maxime diligebat: prosecutus est quibus offensior erat. Sed hoc utcunque tolerabile: gravius illud, quod pulcherrimum opus imperfectum reliquit. Quamvis enim agendis causis distringeretur, scribebat tamen exitus occisorum aut relegatorum a Nerone: & jam tres libros abolverat, subtiles, & diligentes, & Latinos, atque inter sermonem historiamque medios. Ac tanto magis reliquos perficere cupiebat, quanto frequentius hi læsitabantur. Mihi autem videtur acerba semper & immatura mors eorum qui immortale aliquid parant. Nam qui voluptatibus dediti quasi in diem vivunt, vivendi causas quotidie finiunt: qui verò posteros cogitant, & memoriam suæ operibus extendunt, his nulla mors non repentina est, ut quæ semper inchoatum aliquid abrumpat. Caius quidem Fannius, quod accidit, multò ante præsensit. Visus est sibi per nocturnam quicquam

etiam jacere in lectulo suo compositus in habitum studentis, habere ante se scrinium ita ut solebat. Mox imaginatus est venisse Neronem, in toro sedisse: promptissime primum librum quem de sceleribus ejus ediderat, eumque ad extremum revolvisse; idem in secundo, ac tertio fecisse, tunc abiisse. Expavit; & sic interpretatus est, tanquam idem sibi futurus esset scribendi finis, qui fuisset illi legendi: & fuit idem. Quod me recordantem miseratio subit, quantum vigiliarum, quantum laboris exhauserit frustra. Occursant animo mea mortalitas, mea scripta. Nec dubito te quoque eadem cogitatione terreri pro istis quæ inter manus habes. Proinde, dum suppetit vita, enitatur ut mors quàm paucissima quæ abolere possit, inveniat. Vale.

VI. C. PLINIUS APOLLINARI SUO S.

AMavi curam & sollicitudinem tuam, quòd quum audisses me æstate Tuscos meos petiturum, ne facerem suavisti, dum putas insalubres. Est sanè gravis & pestilens ora Tuscorum, quæ per litus extenditur. Sed hi procul a mari recesserunt: quinetiam Apennino, saluberrimo montium, subjacent. Atque adeò, ut omnem pro me metum ponas, accipe temperiem cœli, regionis situm, villæ amœnitatem: quæ & tibi auditu & mihi relatu jucunda erunt. Cælum est hyeme frigidum & gelidum. Myrtos, oleas, quæque alia assiduo tepore lætantur, aspernatur ac respuit: laurum tamen patitur, atque etiam viridissimam profert interdum; sed non sæpius quàm sub urbe nostra, necat. Æstatis mira clementia. Semper aër spiritu aliquo movetur; frequentius tamen auras quàm ventos habet. Hinc senes multos videas, avos proavosque jam juvenum; audias fabulas veteres, sermonesque majorum: quumque veneris illò, putes alio te seculo natum. Regionis forma pulcherrima: imaginare amphitheatrum aliquod immensum, & quale sola rerum natura possit effingere. Lata & diffusa planities montibus cingitur; montes summa sui parte procera nemora & antiqua habent. Frequens ibi & varia venatio: inde cæduæ silvæ cum ipso monte descendunt: has inter pingues terrenique colles (neque enim facilè usquam saxum, etiam si quærat, occurrit:) planissimis campis fertilitate non cedunt, opimamque
messem

messum feriùs tantum, sed non minùs percoquunt. Sub his per latus omne vineæ porriguntur, unamque faciem longè latèque contexunt: quarum a fine, imoque quasi margine, arbusa nascuntur; prata inde, campique. Campi, quos non nisi ingentes boves & fortissima aratra perfringunt. Tantis glebis tenacissimum solum, quum primùm profecatur, assurgit, ut nono demum sulco perdometur. Prata florida & gemmea, trifolium, aliasque herbas, teneras semper & molles, & quasi novas, alunt. Cuncta enim perennibus rivis nutriuntur: sed ubi aquæ plurimum, palus nulla; quia devexa terra quicquid liquoris accepit, nec absorbit, effundit in Tiberim. Medios ille agros secat; navium patiens, omnesque fruges devehit in urbem, hyeme duntaxat & vere; æstate summittitur, inmensique fluminis nomen arenti alveo deserit, autumno resumit. Magnam capies voluptatem, si hunc regionis situm ex monte prospexeris. Neque enim terras tibi, sed formam aliquam, ad eximiam pulchritudinem pictam, videberis cernere. Ea varietate, ea descriptione, quocunque inciderint oculi, reficiuntur. Villa in colle imo sua prospicit quasi ex summo, ita leviter & sensim clivo fallente confurgit, ut quum ascendere te non putes, sentias ascendisse. A tergo Appennium, sed longiùs habet. Accipit ab hoc auras quamlibet sereno & placido die, non tamen acres & immodicas, sed spatio ipso lassas & infractas. Magna sui parte meridiem spectat, æstivumque solem ab hora sexta, hybernum aliquanto maturiùs, quasi invitat in porticum latam, & pro modo longam. Multa in hac membra; atrium etiam ex more veterum. Ante porticum xystrus concisus in plurimas species, distinctusque buxo; demissus inde pronusque pulvinus, cui bestiarum effigies invicem adversas buxus inscripsit. Acanthus in plano mollis, &, penè dixerim, liquidus. Ambit hunc ambulatio pressis varieque tonsis viridibus inclusa: ab his gestatio in modum circi, quæ buxum multiformem, humilesque & retonsas manu arbusculas circumir. Omnia maceria muniuntur: hanc gradata buxus operit & subtrahit. Pratum inde non minùs natura, quàm superiora illa arte, visendum: campi deinde porro, multaue alia prata & arbusa. A capite porticûs trichlinium excurrit, valvis xystrum desinentem, & protinus pratum,

pratum, multumque ruris, videt fenestris. Hac latos
 xyli, & quod proslit villæ, ac adjacentis hippodromi
 nemus comasque prospectat. Contra mediam ferè por-
 ticum diætâ paulum recedit, cingit areolam, quæ qua-
 tuor platanis inumbratur. Inter has marmoreo labro
 aqua exundat, circumjectasque platanos, & subjecta pla-
 tanis gramina, leni aspergine fovet. Est in hac diætâ
 dormitorium cubiculum, quod diem, clamorem, so-
 numque excludit: junctaque ei quotidiana amicorum
 cœnatio. Areolam illam porticus alia, eademque om-
 nia quæ porticus aspicit. Est & aliud cubiculum a proxi-
 ma platano, viride & umbrosum, marmore exsculptum
 podio tenus, nec cedit gratiæ marmoris, ramos, insi-
 dentesque ramis aves imitata pictura, cui subest fontic-
 ulus. In hoc fonte crater, circa siphunculi plures mis-
 cent jucundissimum murmur. In cornu porticûs am-
 plissimum cubiculum a triclinio occurrit; aliis fenestris
 xystum, aliis despicit pratum. Sed antè piscina, quæ
 fenestris servit ac subjacet, strepitu visuque jucunda.
 Nam ex edito defiliens aqua, suscepta marmore, albe-
 scit. Idem cubiculum hyeme tepidissimum, quia plu-
 rimo sole perfunditur. Cohæret hypocauston, si dies
 nubilus, immisso vapore, solis vicem supplet. Inde
 apodyterium balinei laxum & hilare excipit cella frigi-
 daria, in qua baptisterium amplum atque opacum. Si
 natâre latius aut tepidiùs velis, in area piscina est, in
 proximò puteus, ex quo possis rursus astringi si pœni-
 teat teporis. Frigidariæ cellæ connectitur media, cui
 sol benignissimè præsto est; caldariæ magis: prominet
 enim. In hac tres descensiones: duæ in sole, tertia a
 sole longiùs. Apodyterio superpositum est sphæriste-
 rium, quod plura genera exercitationis, pluresque cir-
 culos capit. Nec procul a balineo scalæ, quæ in cryp-
 toporticum ferunt, priùs ad diætâs tres. Harum alia
 areolæ illi, in qua platani quatuor, alia prato, alia vi-
 neis imminet diversis, diversasque cœli partes, ac pro-
 spectus, habet. In summa cryptoporticu cubiculum,
 ex ipsa cryptoporticu excisum, quod hippodromum, vi-
 neas, montes, intuetur. Jungitur cubiculum obvium
 soli, maximè hyberno. Hinc oritur diætâ, quæ villæ
 hippodromum adnectit. Hæc facies, hic visus a fron-
 te. A latere æstivo cryptoporticus in edito posita; quæ
 non

non aspicere vineas, sed tangere videtur. In media triclinium saluberrimum afflatum ex Apenninis vallibus recipit: post latissimis fenestris vineas, valvis æquæ vineas, sed per cryptoporticum quasi, admittit. A latere triclinii, quod fenestris caret, scalæ convivio utilia secretiore ambitu suggerunt. In fine cubiculum; cui non minùs jucundum prospectum cryptoporticus, subterraneæ similis; æstate incluso frigore riget, contentaque aère suo nec desiderat auras nec admittit. Post utramque cryptoporticum, unde triclinium desinit, incipit porticus; ante medium diem, hyberna; inclinato die, æstiva. Hac adeuntur diæta dux, quarum in altera cubacula quatuor, altera tria, ut circuit sol, aut sole utuntur, aut umbra. Hanc dispositionem amœnitateque tectorum longè latèque præcedit hippodromus: medius patescit, statimque intrantium oculis totus offertur; platanis circuitur. Illæ hederæ vestiuntur, utque summæ suis, ita imæ alienis frondibus virent. Hedera truncum & ramos pererrat, vicinasque platanos transitu suo copulat; has buxus interjacet. Exteriores buxos circumvenit laurus, umbræque platanorum suam confert. Rectus hic hippodromi limes in extrema parte hemicyclo frangitur, mutatque faciem: cupressis ambitur & tegitur, densiore umbra opacior nigriorque; interioribus circulis (sunt enim plures) purissimum diem recipit. Inde etiam rosas effert, umbrarumque frigus non ingrato sole distinguit. Finito vario illo multiplicique curvamine, recto limiti redditur, nec huic uni. Nam viæ plures, intercedentibus buxis, dividuntur. Alibi pratulum, alibi ipsa buxus intervenit in formas mille descripta, literis interdum, quæ modò nomen domini dicunt, modò artificis: alternis metulæ surgunt, alternis inserta sunt poma: & in opere urbanissimo subita velut illati ruris imitatio medium in spatium brevioribus utrinque platanis adornatur. Post has acanthus hinc inde lubricus & flexuosus, deinde plures figuræ, pluræque nomina. In capite stibadium candido marmore, vite protegitur. Vitem quatuor columellæ Carystiæ subeunt. E stibadio aqua, velut expressa cubantium pondere, siphunculis effluit; cavato lapide suscipitur, gracili marmore continetur, atque ita occultè temperatur, ut impleat, nec redundet. Gustatorium, graviorque

cenatio,

cenatio, margini imponitur; levior navicularum & avium figuris innatans circuit. Contra fons egerit aquam & recipit: nam expulsa in altum in se cadit, junctisque hiatus & absorbetur & tollitur. E regione stibadii adversum cubiculum tantum stibadio reddit ornatûs, quantum accipit ab illo. A marmore splendet, valvis in viridia prominet [& textit:] Dehinc alia viridia superioribus inferioribusque fenestris suspicit despicitque. Mox dictula refugit quasi in cubiculum idem atque aliud. Lætus hic, & undique fenestræ, & tamen lumen obscurum umbra premente. Nam lætissima vitis per omne tectum in culmen nititur & ascendit. Non secus ibi, quam in nemore, jaceas: imbrem tantum, tanquam in nemore, non sentias. Hic quoque fons nascitur, simulque subducitur. Sunt locis pluribus disposita sedilia e marmore, quæ ambulatione fessos, ut cubiculum ipsum, juvant. Fonticuli sedilibus adjacent; per totum hippodromum inductis fistulis strepunt rivi, & qua manus duxit, sequuntur. His nunc illa viridia, nunc hæc, interdum simul omnia, juvantur. Vitâssem jamdudum, ne viderer argutior, nisi proposuissem omnes angulos tecum epistola circumire. Neque enim verebar, ne laboriosam esset legenti tibi, quod visenti non fuisset; præsertim quum interquiescere, si liberet, depositaque epistola, quasi residere, sæpius posses. Præterea indulgi amanti meo. Amo enim quæ maxima ex parte ipse inchoavi, aut inchoata percolui. In summa (cur enim non aperiâ tibi vel judicium meum vel errorem?) primum ego officium scriptoris existimo, ut titulum suum legat, atque identidem interroget se, quid cœperit scribere; sciatque, si materiæ immoratur, non esse longam; longissimum, si aliquid accersit atque attrahit. Vides quot versibus Homerus, quot Virgilius arma, hic Æneæ, Achilles ille, describat: Brevis tamen uterque est, quia facit quod instituit. Vides ut Aratus minutissima etiam sidera confectetur & colligat, modum tamen servat. Non enim excursus hic ejus, sed opus ipsum est. Similiter nos, ut parva magnis conferamus, quum totam villam oculis tuis subicere conamur, si nihil inductum, & quasi devium, loquimur, non epistola, quæ describit, sed villa, quæ describitur, magna est. Verum illuc, unde cœpi: ne secundum legem meam jure repre-

reprehendar, si longior fuero in hoc quod excessi. Habes causas, cur ego Tuscos meos Tusculanis, Tiburtinis, Prænестinisque meis præponam. Nam super illa quæ retuli, altius ibi otium & pinguius, eoque securius: nulla necessitas togæ, nemo accersitor ex proximo. Placida omnia & quiescentia, quod ipsum salubritate regionis, ut purius cœlum, ut aer liquidior, accidit. Ibi animo, ibi corpore, maximè valeo. Nam studiis animum, venatu corpus exerceo. Mei quoque nusquam salubrius degunt; usque adhuc certè neminem ex iis quos eduxeram mecum (venia sit dicto) ibi amisi. Dū modò in posterum hoc mihi gaudium, hanc gloriam loco servant. Vale.

VII. C. PLINIUS CALVISIO SUO S.

NEC hæredem institui, nec præcipere posse Rempublicam constat: Saturninus autem, qui nos reliquit hæredes, quadrantem Reip. nostræ, deinde pro quadrante præceptionem quadringentorum millium dedit. Hoc, si jus aspicias, irritum; si defuncti voluntatem, ratum & firmum est. Mihi autem defuncti voluntas (vereor quam in partem jurisconsulti quod sum dicturus accipiant) antiquior jure est; utique in eo quod ad communem patriam voluit pervenire. An cui de meo sestertium undecies contuli, huic quadringentorum millium paulò ampliùs tertiam partem ex adventitio denegem? Scio te quoque a judicio meo non abhorreere, cum eandem Remp. ut civis optimus diligas. Velim ergo quum proximè decuriones contrahantur, quid sit juris indices; parcè tamen & modestè deinde subjungas, nos quadringenta millia offerre, sicut præceperit Saturninus. Illius hoc munus, illius liberalitas: nostrum tantum obsequium vocetur. Hæc ego scribere publicò supersedi: primùm, quòd memineram pro necessitudine amicitiae nostræ, pro facultate prudentiæ tuæ, & debere te & posse perinde meis ac tuis partibus fungi: deinde, quia verebar ne modum, quem tibi in sermone custodire facile est, tenuisse in epistola non viderer. Nam sermonem vultus, gestus, vox ipsa moderatur; epistola, omnibus commendationibus destituta, malignitatis interpretantium exponitur. Vale.

VIII. C. PLINIUS CAPITONI SUO S.

Suades ut historiam scribam, & suades non solus: multi hoc me sæpe monuerunt, & ego volo, non quia commodè facturum esse confido (id enim temere credas, nisi expertus) sed quia mihi pulchrum in primis videtur, non pati occidere, quibus æternitas debeat, aliorumque famam cum sua extendere. Me autem nihil æquè ac diuturnitatis amor & cupido sollicitat: res homine dignissima, præsertim qui nullius sibi conscius culpæ, posteritatis memoriam non reformidet. Itaque diebus ac noctibus cogito *si qua me quoque possim tollere hano.* (Id enim voto meo sufficit; illud supra votum *victorque virum volitare per ora.* Quamquam ô. Sed hoc satis est, quod propè sola historia polliceri videtur. Orationi enim & carmini est parva gratia, nisi eloquentia sit summa: historia quoquo modo scripta delectat. Sunt enim homines natura curiosi, & quamlibet nuda rerum cognitione capiuntur, ut qui fermunculis etiam fabellisque ducantur. Me verò ad hoc studium impellit domesticum quoque exemplum. Avunculus meus, idemque per adoptionem pater, historias, & quidem religionissimè, scripsit. Invenio autem apud sapientes, honestissimum esse majorum vestigia sequi, si modò recto itinere præcesserint. Cur ergo cunctor? Egi magnas & graves causas. Has (etiam si mihi tenuis ex eis spes) destino retractare, ne tantus ille labor meus, ni hoc quod reliquum est studii addidero, mecum pariter intercidat. Nam si rationem posteritatis habeas, quicquid non est peractum, pro non inchoato est. Dices, Potes simul & rescribere actiones, & componere historiam. Utinam! sed utrumque tam magnum est, ut abunde sit alterum efficere. Undevicesimo ætatis anno dicere in foro cæpi, & nunc demum quid præstare debeat orator, adhuc tamen per caliginem video. Quid si huic oneri novum accesserit? Habet quidem oratio & historia multa communia, sed plura diversa in his ipsis quæ communia videntur. Narrat sanè illa; narrat hæc, sed aliter. Huic pleraque humilia & sordida, & ex medio petita; illi omnia recondita, splendida, excelsa conveniunt. Hanc sapius ossa, muscoli, nervi; illam tori quidam & quasi jubar decet. Hæc vel maximè vi, amaritudine, instantia; illa tractu & suavitate, atque etiam dulcedine, placet.

placet. Postremò alia verba, alius sonus, alia constructio. Nam plurimum refert, ut Thucydides ait, *κτῆμα* sit, an *ἀγώνισμα*: quorum alterum oratio, alterum historia est. His ex causis non adducor, & duo dissimilia, & hoc ipso diversa quòd maxima, confundam miscendamque, ne tanta quasi colluvione turbatus ibi faciam quod hîc debeo. Ideoque interim veniam, ne à forensibus verbis recedam, advocandi peto. Tu tamen jam nunc cogita quæ potissimum tempora aggrediamur. Vetera & scripta aliis? parata inquisitio, sed onerosa collatio: intacta & nova? graves offensæ, levis gratia. Nam præter id quòd in tantis vitiis hominum plura culpanda sunt quàm laudanda: tum si laudaveris, parvus: si culpaveris, nimius fuisse dicaris: quamvis illud plenissimè, hoc restrictissimè feceris. Sed hæc me non retardant; est enim mihi pro fide satis animi. Illud peto præstruas ad quod hortaris, eligasque materiam, ne mihi, jam scribere parato, alia rursus cunctationis & moræ justa ratio nascatur. Vale.

IX. C. PLINIUS SATURNINO SUO S.

Variè me affecerunt literæ tuæ: nam partim læta, partim tristia continebant. Læta, quòd te in urbe teneri nuntiabant. Nollem, inquis: sed ego volo, propterea quòd recitaturum statim ut ego venissem pollicebantur. Ago gratias quòd expector. Triste illud, quòd Julius Valens graviter jacet; quanquam ne hoc quidem triste, si illius utilitatibus æstimetur, cujus interest quàm maturissimè inexplicabili morbo liberari. Illud planè non triste solum, verùm etiam luctuosum, quòd Julius Avitus decessit, dum ex quæstura redit. Decessit autem in navi, procul a fratre amantissimo, procul a matre, a sororibus. Nihil ista ad mortuum pertinent; sed pertinuerunt quum moreretur; pertinent ad hos qui supersunt. Jam quidem in flore primo tantæ indolis juvenis extinctus est, summa consequuturus, si virtutes ejus maturisissent. Quo ille studiorum amore flagrabat? quantum legit? quantum etiam scripsit? quæ nunc omnia cum ipso sine fructu posteritatis abierunt. Sed quid ego indulgeo dolori? cui si frænos remittas, nulla materia non maxima est. Finem epistolæ faciam, ut facere possim etiam lacrymis, quas epistola expressit. Vale.

X. C.

X. C. PLINIUS ANTONINO SUO S.

CUM versus tuos æmulo, tum maximè quàm sint boni experior. Ut enim pictores pulchram absolutamque faciem rarò, nisi in pejus, effingunt: ita ego ab hoc archetypo labor & decido. Quo magis hortor, ut quamplurima proferas, quæ imitari omnes concupiscant, nemo, aut paucissimi possint. Vale.

XI. C. PLINIUS TRANQUILLO SUO S.

Libera tandem hendecasyllaborum meorum fidem, qui scripta tua communibus amicis sponsoederunt. Appellantur quotidie & flagitantur: ac jam periculum est, ne cogantur ad exhibendum formulam accipere. Sum & ipse in edendo hæsitator, tu mora tamen meam quoque cunstationem tarditatemque vicisti. Proinde aut rumpe jam moras, aut cave ne eisdem illos libellos, quos tibi hendecasyllabi nostri blanditiis elicere non possunt, convitio scæzontes extorqueant. Perfectum opus absolutumque est, nec jam splendet lima, sed atteritur. Patere me videre titulum tuum; patere audire, describi, legi, vænire volumina Tranquilli mei. Æquum est nos in amore tam mutuo eandem percipere ex te voluptatem, qua tu perfrueris ex nobis. Vale.

XII. C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

ACcepi literas tuas, ex quibus cognovi speciosissimam te porticum sub tuo filiiq; tui nomine dedicasse; sequenti die in portarum ornatum pecuniam promississe, ut initium novæ liberalitatis esset consummatio prioris. Gaudeo primùm tua gloria, cujus ad me pars aliqua pro necessitudine nostra redundat: deinde, quòd memoriam foci mei pulcherrimis operibus video proferri: postremo, quòd patria nostra floreat; quam mihi a quocunque excoli jucundum, a te verò lætissimum est. Quod superest, Deos precor, ut animum istum tibi, animo illi tempus quàm longissimum, tribuant. Nam liquet mihi futurum, ut peracto quod proximè promissisti, inchoes aliud. Nescit enim semel incitata liberalitas stare, cujus pulchritudinem usus ipse commendat. Vale.

XIII. C. PLINIUS SCAURO SUO S.

Recitaturus oratiunculam, quam publicare cogita-
 aduocavi aliquos ut vereremur: paucos, ut verum
 audirem. Nam mihi duplex ratio recitandi: una, ut
 solitudine incendar; altera, ut admonear, si quid for-
 tē me, ut meum, fallat. Tuli quod petebam: inveni
 qui mihi copiam consilii sui facerent. Ipse præterea
 quædam emendanda annotavi. Emendavi librum quem
 misi tibi. Materiam ex titulo cognosces, cetera liber
 explicabit: quem jam nunc oportet ibi consuescere, ut
 sine præfatione intelligatur. Tu velim quid de univer-
 so, quid de partibus, sentias, scribas mihi. Ero enim
 vel cautior in continendo, vel constantior in edendo, si
 huc vel illuc auctoritas tua accesserit. Vale.

XIV. C. PLINIUS VALERIANO
SUO S.

ET tu rogas, & ego promisi, si rogasses, scripturam
 me tibi, quem habuisset eventum postulatio Nepo-
 tis circa Tuscillum Nominatum. Inductus est Nomi-
 natus; egit ipse pro se, nullo accusante. Etenim lega-
 ti Vicentinorum non modo non preßerunt eum, verum
 etiam sublevaverunt. Summa defensionis, non fidei
 sibi in advocatione, sed constantiam defuisse; descen-
 disse ut acturum, atque etiam in curia visum; deinde
 sermonibus amicorum perterritum recessisse; monitum
 enim, ne desiderio senatoris non jam quasi de nudinis,
 sed quasi de gratia, fama, dignitate certantis, tam per-
 tinaciter, præsertim in Senatu, repugnaret: alioquin
 majorem invidiam quàm proximè passurus. Erat sane
 verum; tamen a paucis acclamatum est. Inde sub-
 junxit preces multumque lacrymarum: quin etiam to-
 ta actione, homo in dicendo exercitatus, operam de-
 dit, ut deprecari magis (id enim & favorabilius & tutius)
 quàm defendi videretur. Absolutus est sententia
 designati consulis Afranii Dextri, cujus hæc summa:
 Melius quidem Nominatum fuisse facturum, si causam
 Vicentinorum eodem animo quo susceperat pertulisset:
 quia tamen in hoc genus culpæ non fraude incidisset,
 quinque dignum animadversione admisisse convincere-
 tur, liberandum; ita ut Vicentinis, quod acceperat,

redderet
 Is inter
 censuit.
 stantem i
 primus
 bendo,
 quanqu
 tum est.
 batur.
 Tribun
 quo qu
 varicati
 liis civi
 legum,
 optimo
 contem
 dies, &
 Leges
 quod in
 nere,
 quidem
 pudend
 videas,
 tasse,
 laus, &
 cient,
 loptate
 mea a
 Vale.

XV

S Ece
 S Co
 Exprim
 ipsius
 ab om
 cundu
 magis
 Cornu
 quàm
 luis?

red-

redderet. Assenserunt omnes, præter Flavium Aprum. Is interdicendum ei advocationibus in quinquennium censuit: & quamvis neminem auctoritate traxisset, constanter in sententia mansit. Quin etiam Dextrum, qui primus diversum censuerat, perlata lege de Senatu habendo, jurare coëgit e Repub. esse quod censuisset. Cui, quanquam legitimæ postulationi, a quibusdam reclamatum est. Exprobrare enim censenti ambitionem videbatur. Sed priusquam sententiæ dicerentur, Nigrinus, Tribunus plebis, recitavit libellum disertum & gravem, quo questus est vānire advocationes, vānire etiam prævaricationes; in lites coiri: & gloriæ loco poni ex spoliis civium magnos & statos redditus. Recitavit capita legum, admonuit SC^{torum}: in fine dixit, petendum ab optimo principe, ut quia leges, quia Senatusconsulta contemnerentur, ipse tantis vitiis mederetur. Pauci dies, & liber principis severus, & tamen moderatus. Leges ipsum; est in publicis actis. Quam me juvat quod in causis agendis non modò pactione, dono, munere, verum etiam xeniis semper abstinui! Oporteret quidem quæ sunt inhonesta, non quasi illicita sed quasi pudenda, vitare: jucundum tamen si prohiberi publicè videas, quod nunquam tibi ipse permiseris. Erit fortasse, immo non dubiè, hujus propositi mei & minor laas, & obscurior fama, quum omnes ex necessitate facient, quod ego sponte faciebam. Interim fruor voluptate, quum alii, divinum me, alii meis rapinis, meæ avaritiæ occursum, per ludum ac jocum dicitant. Vale.

XV. C. PLINIUS PONTIO SUO S.

Secesseram in municipium, quum mihi nuntiatum est, Cornutum Tertullum accepisse Æmiliæ viæ curam. Exprimere non possum quanto sum gaudio affectus & ipsius & meo nomine. Ipsius, quod sit licet, sicut est, ab omni ambitione longè remotus, debet tamen ei jucundus esse honor ultro datus; meo, quod aliquanto magis delectat mandatum mihi officium, postquam par Cornuto datum video. Neque enim augeri dignitate, quam æquari bonis, gratius. Cornuto autem quid melius? quid sanctius? quid in omni genere laudis ad

exemplar antiquitatis expressius? Quod mihi cognitum est non fama, qua alioqui optima & meritiſſima fruitur, ſed longis magniſque experimentis. Unà diligimus, unà dileximus omnes fere, quos ætas noſtra in utroque ſexu æmulandos tulit: quæ ſocietas amiciorum arctiſſima nos familiaritate conſanxit. Acceſſit vinculum neceſſitudinis publicæ. Idem enim mihi, ut ſcis, collega, quam vobis petitus, in præſectura ærarum fuit: fuit & in conſulatu. Tum ego qui vir, & quantus eſſet, altiſſimè inſpexi, quum ſequeretur ut magiſtrum, ut parentem vereretur: quod non tam ætatis maturitate, quam vitæ, merebatur. His ex cauſis ut illi ſic mihi gratulor; nec privatim magis quàm publicè, quòd tandem homines non ad pericula, ut priùs, verum ad honores virtutis perveniunt. In infinitum epiſtolam extendam, ſi gaudio meo indulgeam. Prævertor ad ea, quæ me, agentem hîc, nuntius deprehendit. Eram cum proſocero meo, eram cum amita uxoris, eram cum amicis diu deſideratis; circumibam agellos; audiebam multum ruſticarem querelarum: rationes legebam invitus & curſum (aliis enim chartis, aliis ſum literis initiatus) cœperam etiam itineri me præparare. Nam includor anguſtiis com meatûs, eoque ipſo, quòd delegatum Cornuto audio officium, mei admoneor. Cupio te quoque ſub idem tempus Campania tua remittat, ne quis, quum in urbem rediero, contubernio noſtro dies pereat. Vale.

XVI. C. PLINIUS MARCELLINO SUO S.

TRiſtiſſimus hæc tibi ſcribo. Fundani noſtri filia minor eſt deſuncta: qua puella nihil unquam feſtiviſus, amabilius nec modò longiore vita, ſed prope immortalitate, dignius vidi. Nondum annos quatuordecim impleverat, & jam illi anilis prudentia, matronalis gravitas erat: & tamen ſuavitas puellaris cum virginali verecundia. Ut illa patris cervicibus inhærebat! ut non amicos paternos & amanter & modeſtè compleſtebatur! ut nutrices, ut pædagogos, ut præceptores, pro ſuo quemque officio, diligebat! Quàm ſtudioſè, quàm intelligenter, læſtitabat! Ut parcè cuſtoditæque ludebat! Qua illa temperantia, qua patientia, qua etiam conſtantia, noviſſimam valetudinem tulit! Medicis obſequabatur,

quebatur, sororem, patrem adhortabatur, ipsamque se-
 cessitutam corporis sui viribus, vigore animi sustinebat.
 Duravit hic illi usque ad extremum, nec aut spatio va-
 letudinis, aut metu mortis infractus est; quo plures
 gravioresque nobis causas relinqueret & desiderii & do-
 loris. O triste planè acerbumque funus! ô morte ipsa
 mortis tempus indignius! Jam destinata erat egregio
 juveni, jam electus nuptiarum dies, jam nos advocati.
 Quod gaudium quo acerore mutatum est! Non possum
 exprimere verbis, quantum animo vulnus acceperim
 quum audiui, Pandonum ipsum (ut multa luctuosa do-
 lor invenit) præcipientem, quod investes, margaritas,
 gemmas, fuerat erogaturus, hoc in thura & unguenta &
 odores impenderetur. Est quidem ille eruditus & sa-
 piens, ut qui se ab ineunte ætate altioribus studiis arti-
 busque dediderit: sed nunc omnia quæ audivit, querit
 sæpe; quæ dixit, aspernatur; expulsiisque virtutibus
 aliis, pietatis est totus. Ignosces, laudabis etiam, si
 cogitaveris quid amiserit. Amisit enim filiam quæ non
 minus mores ejus quàm os vultumque referebat, totam-
 que patrem mira similitudine exscripserat. Proinde si
 quas ad eum de dolore tam justo literas mittes, me-
 mento adhibere solatium non quasi castigatorium & ni-
 mis fortè, sed molle & humanum. Quod ut facilius
 admittat, multum faciet medii temporis spatium. Ut
 enim crudum adhuc vulnus medentium manus refor-
 midat, deinde patitur, atque ultro requirit; sic recens
 animi dolor consolationes rejicit ac refugit, mox desi-
 derat, & clementer admotis acquiescit. Vale.

XVII. C. PLINIUS SPURINNÆ SUO S.

SCIO quantopere bonis artibus faveas, quantum gau-
 dii capias, si nobiles juvenes dignum aliquid majo-
 ribus suis faciant: quo festinantius nuntio tibi, fuisse
 hæc hodie in auditorio Calpurnii Pisonis. Recitabat
κατακλιμένη; eruditam sanè luculentamque materiam.
 Scripta elegis erat fluentibus, & teneris, & enodibus,
 sublimibus etiam verbis, ut poposcit locus. Altè enim
 & variè nunc attollebatur, nunc residebat: excelsa de-
 pressis, exilia pleni, severis jucunda mutabat: omnia
 ingenio pari. Commendabat hæc voce suavissima,

vocem verecundia; multum Sanguinis, multum sollicitudinis in ore, magna ornamenta recitantis. Etenim, nescio quo pacto, magis in studiis homines timor quam fiducia decet. Ne plura (quamquam libet plura, quod sunt pulchriora de juvene, rariora de nobili) recitatione finita, multum ac diu exosculatus adolescentem, qui est acerrimus stimulus monendi, laudibus incitavi pergeret qua cœpisset, lumenque quod sibi majores sui prætulissent, posteris ipse præferret. Gratulatus sum optimæ matri, gratulatus & fratri, qui ex auditorio illo non minorem pietatis gloriam quam ille alter eloquentiæ tulit. Tam notabiliter pro fratre recitante primum metus ejus, mox gaudium eminuit. Dii faciant, ut talia tibi sæpius nuntiem! Faveo enim seculo, ne sit sterile & effectum: miræque cupio ne nobiles nostri nihil in domibus suis pulchrum nisi imagines habeant; quæ nunc mihi hos adolescentes tacite laudare, adhortari, & quod amborum gloriæ satis magnum est, agnoscere videntur. Vale.

XVIII. C. PLINIUS MACRO SUO S.

Bene est mihi, quia tibi bene est. Habes uxorem tecum, habes filium. Frueris mari, fontibus viridibus, agro, villa amœnissima. Neque enim dubito esse amœnissimam, in qua se composuerat homo, felicior antequam quam felicissimus fieret. Ego in Tuscis & venor & ludeo: nec tamen adhuc possum pronuntiare, utrum sit difficilius capere aliquid, an scribere. Vale.

XIX. C. PLINIUS PAULINO SUO S.

Video quàm molliter tuos habeas: quo simplicius tibi confitebor qua indulgentia meos tractem. Est mihi semper in animo & Homericum illud, *πατὴρ δὲ καὶ πρῶτος ἦν*, & hoc nostrum, paterfamilias. Quod si esset natura asperior & durior, frangeret me tamen infirmitas liberti mei Zosimi: cui tanto major humanitas exhibenda est, quanto nunc illa magis eget. Est homo probus, officiosus, literatus, & ars quidem ejus, & quæ inscriptio, comædus, in qua plurimum facit. Nam pronuntiat acriter, sapienter, aptè, decenter etiam utitur & cithara peritè ultra quàm comædo necesse est.

Idem

Idem tam commode orationes & historias & carmina legit, ut hoc solum didicisse videatur. Hæc tibi sedulo exposui, quo magis scires quàm multa unus mihi & quàm jucunda ministeria præstaret. Accedit huc longa jam caritas hominis, quam ipsa pericula auxerunt. Est enim a natura comparatum, ut nihil æquè amorem incitet & accendat quàm carendi metus, quem ego pro hoc non semel patior. Nam ante aliquor annos, dum intentè instanterque pronuntiat, sanguinem rejicit, atque ob hoc in Ægyptum missus a me, post longam peregrinationem confirmatus rediit nuper: deinde dum per continuos dies nimis imperat voci, veteris infirmitatis tussicula admonitus, rursus sanguinem reddidit. Qua ex causa destinavi eum mittere in prædia tua, quæ Forojulii possides. Audivi enim te sæpe referentem, esse ibi & aërem salubrem, & lac hujusmodi curationibus accommodatissimum. Rogo ergo scribas tuis, ut illi villa, ut domus pateat; offerant etiam sumptibus ejus, si quid opus erit: erit autem opus modico. Est enim tam parcus & continens, ut non solum delicias, verum etiam necessitates valetudinis frugalitate restringat. Ego proficiscenti tantum viatici dabo, quantum sufficit & moderato & eunti in tua. Vale.

XX. C. PLINIUS URSO SUO S.

Iterum Bithyni, post breve tempus a Julio Basso, etiam Rufum Varenum proconsulem detulerunt. Varenum, quem nuper adversus Bassum advocatum & postularent & acceperant. Inducti in Senatum, inquisitionem postulaverunt: tum Varenus petiit ut sibi quoque defensionis causa vocare testes liceret: recusantibus Bithyris; cognitio suscepta est. Egi ego pro Vareno, non sine eventu: nam bene an male, liber indicabit. In actionibus enim utramque in partem fortuna dominatur: multum commendationis & detrahit & affert memoria, vox, gestus, tempus ipsum; postremò vel amor vel odium rei. Liber offensis, liber gratia, liber & secundis casibus, & adversis caret. Respondit mihi Fonteius Magius, unus ex Bithynis, plurimis verbis, paucissimis rebus. Mos est plerisque Græcorum, ut illis sit pro copia volubilitas: tam longas tamque rigidas

periodos uno spiritu, quasi torrente, contorquent. Ita, que Julius Candidus non inveniſſet ſolet dicere, Aliud eſſe eloquentiam, aliud loquentiam. Nam eloquentia vix uni aut alteri, immo, ſi Marco Antonio credimus, nemini; hæc verò quam Candidus loquentiam appellat, multis atque etiam impudentiſſimo cuique maxime contingit. Poſtero die dixit pro Vareno Homulus calidè, acriter, cultè; contrà Nigrinus preſſè, graviter, ornate. Cenſuit Acilius Rufus, conſul designatus, inquisitionem Bithynis dandam: poſtulationem Varenii ſilentio præterit. Hæc forina negandi fuit. Cornelius Priſcus conſularis & accuſatoribus quæ petebant & reo tribuit, vicitque numero. Impetravimus rem nec lege comprehenſam, nec ſatis uſitatam, juſtam tamen. Quare juſtam, non ſum epistoſa exequuturus, ut deſideres actionem. Nam ſi verum eſt Homericum aliud,

Τὴν γὰρ ἀνδρὶν μᾶλλον ἐπιχρίεις ἄνθρωποι,
Ἦτις ἀνέοντισι νεωτάτῃ ἀμφιπέδῃται,

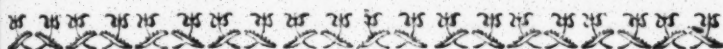
apud te providendum eſt mihi, ne gratiam novitatis & ſorem, quæ orationunculam meam vel maxime commendat, epistoſa loquacitate præcerpam. Vale.

XXI. C. PLINIUS RUFO SUO S.

Descenderam in Baſilicam Juliam, auditurus quibus proxima comperendinatione reſpondere debebam. Sedebant iudices, centumviri venerant, obverſabantur advocati; ſilentium longum, tandem a prætoris nuntius. Dimittuntur centumviri: eximitur dies, me gaudente, qui nunquam ita paratus ſum, ut non mora later. Cauſa dilationis, Nepos prætor, qui legibus quarrit. Propoſuerat breve edictum; admonerat accuſatores, admonerat reos, executurum ſe quæ SC. contineantur. Suberat edicto SC. hoc. OMNES, QUICQUID NEGOTII HABERENT, JURARE PRIUS QUAM AGERENT JUBEANTUR, NIHIL SE OB ADVOCATIONEM CUIQUAM DEDISSE, PROMISSISSE, CAVISSE. His enim verbis, ac mille præterea, & vænire advocaciones & emi vetabantur. Peractis tamen negotiis, mittebantur pecuniam duntaxat decem millium dare. Hoc factò Nepotis

com-

commotus prætor, qui centumviralibus præsidet, deliberatus an sequeretur exemplum inopinatum, nobis otium dedit. Interim tota civitate Nepotis edictum carpitur, laudatur. Multi, *Invenimus qui curva corrigerent. Quid? ante hunc prætores non fuerunt? Quis autem hic est qui emendet publicos mores?* Alii contrà, *Rectissime fecit initurus magistratum: jura cognovit: senatusconsulta legit: reprimi fœdissimas pactiones: rem pulcherrimam turpissime vœnire non patitur.* Tales ubique sermones: qui tamen alterutram in partem ex eventu prævalebunt. Est omnino iniquum, sed usu receptum, quòd honesta consilia vel turpia, prout malè aut prosperè cedunt, ita vel probantur vel reprehenduntur. Inde plerunque eadem facta, modò diligentiae, modò vanitatis, modò libertatis, modò furoris, nomen accipiunt. Vale.

LIBER VI.

EPIST. I.

C. PLINIUS TIRONI SUO S.

QUAMDIU ego trans Padum, tu in Piceno minus te requirebam: postquam ego in urbe, tu adhuc in Piceno, multò magis: seu quòd ipsa loca, in quibus esse unà solemus, acrius me tu commonent: seu quòd desiderium absentium nihil perinde ac vicinitas acuit: quòque propius accesseris ad spem fruendi, hoc impatientius careas. Quicquid in causa, eripe me huic tormento. Veni, aut ego illuc, unde inconsultè properavi, revertar, vel ob hoc solum, ut experiar an mihi, quum sine me Romæ cœperis esse, similes his Epistolas mittas. Vale.

II. C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

SOleo nonnunquam in judiciis querere Marcum Regulum, nolo enim dicere desiderare. Cur ergo quero? Habebat studiis honorem, timebat, pallebat scribebar: quamvis non posset dediscere illud ipsum,

quòd oculum modò dextrum, modò sinistrum circumlinebat; dextrum, si a petitore; alterum si a possessore esset acturus; quòd candidum splenium in hoc aut illud supercilium transferebat: quòd semper aruspices consulebat de actionis eventu, anili superstitione, sed tamèn a magno studiorum honore veniebat. Jam illa perquam jucunda unà dicentibus, quod libera tempora petebat, quòd audituros corrogabat. Quid enim jucundius quàm sub alterius invidia, quamdiu velis, & in alieno auditorio quasi deprehensum commodè dicere? sed utcunque se habent ista, bene fecit Regulus, quod est mortuus; meliùs si antè. Nunc enim sanè poterat sine malo publico vivere sub eo Principe, sub quo nocere non poterat. Ideo fas est, nonnunquam eum quærere. Nam postquam obiit ille, increbuit passim & invaluit consuetudo, binas vel singulas clepsydras, interdum & dimidias, & dandi & petendi. Nam & qui dicunt, egisse malunt quàm agere; & qui audiunt, finire quàm judicare. Tanta negligentia, tanta desidia, tanta denique irreverentia studiorum periculorumque est. An nos sapientiores majoribus nostris? nos legibus ipsis iustiores, quæ tot horas, tot dies, tot comperendinationes largiuntur? hebetes illi & supra modum tardi? Nos apertiùs dicimus, celerius intelligimus, religiosius judicamus, qui paucioribus clepsydris præcipientamus causas, quàm diebus explicari solebant? O Regule, qui ambitione ab omnibus obtinebas quod fidei paucissimi præstant! Equidem quoties judico, quod sæpius facio quàm dico, quantum quis plurimum postulat aquæ do. Etenim temerarium existimo, divinare quàm spatiofa sit causa inaudita, tempusque negotio finire, cujus modum ignores: præsertim cùm primùm religioni suæ iudex patientiam debeat, quæ pars magna iustitiæ est. At quædam supervacua dicuntur: etiam; sed satius est & hæc dici, quàm non dici necessaria. Præterea, an sint supervacua, nisi quum audieris, scire non possis. Sed de his meliùs coràm, ut de pluribus vitiis civitatis. Nam tu quoque amore communium soles emendari cupere, quæ jam corrigere difficile est. Nunc respiciamus domos nostras. Ecquid omnia in tua re? in mea novi nihil. Mihi autem & gratiora sunt bona,

quòd

quòd perseverant; & leviora incommoda, quòd afflue-
vi. Vale.

III. C. PLINIUS VERO SUO S.

GRatias ago quòd agellum, quem nutrici meæ do-
naveram, colendum suscepisti. Erat quum do-
narem centum millium nummum: postea, decrescente
reditu, etiam pretium minuit, quod nunc te curante
reparabit. Tu modò memineris, còmmendari tibi a
me non arbores & terram (quanquam hæc quoque) sed
munusculum meum; quod esse quàm fructuosissimum
non illius magis interest quæ accepit, quàm mea qui
dedi. Vale.

IV. C. PLINIUS CALPHURNIÆ SUÆ S.

Nunquam sum magis de occupationibus meis ques-
tus; quæ me non sunt passæ aut proficiscentem
te valetudinis causa, in Campaniam prosequi, aut pro-
fectum e vestigio subsequi. Nunc enim præcipuè simul
esse cupiebam, ut oculis meis crederem, quid viribus,
quid corpasculo acquirereres, & qui denique secessus, vo-
luptates, regionisque abundantiam inoffensa transmit-
teres. Equidem etiam fortem te non sine cura deside-
rarem. Est enim suspensum & anxium de eo quem ar-
dentissimè diligas, interdum nihil scire. Nunc verò
me cum absentia, tum infirmitatis tuæ ratio, incerta &
varia sollicitudine exteret. Vereor omnia, [imagitor
omnia] quæque natura metuentium est, ea maximè
mihi quæ maximè abominor fingo. Quo impensius
rogo, ut timori meo quotidie singulis, vel etiam binis
epistolis consulas. Ero enim securior, dum legam;
statimque timebo, quum legero. Vale.

V. C. PLINIUS URSO SUO S.

Scripseram tenuisse Varenum, ut sibi evocare testes
liceret: quod pluribus æquum, quibusdam iniqu-
um, & quidem pertinaciter, visum; maximè Licinio
Nepoti, qui sequenti Senatu, quum de rebus aliis re-
ferretur, de proximo SC. differuit, finitamque causam
retractavit. Addidit etiam, petendam a consulibus ut
referrent sub exemplo legis ambitus de lege repetunda-
rum, an placeret in futurum ad eam legem adjici, ut,

sicut accusatoribus inquirendi, testibusque denunciandi potestas ex ea lege esset, ita reis quoque fieret. Fuerunt quibus hæc ejus oratio, ut sera & intempestiva & præpostera, displiceret: quæ omisso contradicendi tempore castigaret peractum, cui potuisset occurrere. Jubentius quidem Celsus prætor, tanquam emendatorem Senatûs, & multis & vehementer increpuit. Respondit Nepos, rursusque Celsus: neuter contumeliis temperavit. Nolo referre quæ dici ab ipsis molestè tuli: quo magis quosdam e numero nostro improbavi, qui modò ad Celsum, modò ad Nepotem, prout hic vel ille diceret, cupiditate audiendi cursitabant; & nunc quasi stimulant & accenderent, nunc, quasi reconciliarent componerentque, frequentius singulis, ambobus interdum, propitium Cæsarem, ut in ludicro aliquo, precarentur. Mihi quidem illud etiam peracerbum fuit, quod sunt alter alteri quid pararent indicati. Nam & Celsus Nepoti ex libello respondit, & Celso Nepos ex pugillaribus. Tanta loquacitas amicorum fuit, ut homines jurgaturi id ipsum invicem scirent, tanquam convenissent. Vale.

VI. C. PLINIUS FUNDANO SUO S.

SI quando, nunc præcipuè cuperem esse te Romæ, & sis, rogo. Opus est mihi voti, laboris, sollicitudinis socio. Petit honores Julius Naso: petit cum multis, cum bonis; quos ut gloriosum, sic est difficile superare. Pendeo ergo & exerceor spe, atque afficior metu, & me consularem esse non sentio. Nam rursus mihi videor omnium quæ decurri candidatus. Mereatur hæc curam longa mei caritate. Est mihi cum illo non sanè paterna amicitia; neque enim potuit esse per meam ætatem. Solebat tamen vixdum adolescentulo mihi pater ejus cum magna laude monstrari. Erat non studiorum tantum, verum etiam studioforum amantissimus: ac propè quotidie ad audiendos, quos tunc ego frequentabam, Quintilianum & Niceten sacerdotem ventitabat: vir alioqui clarus & gravis, & qui prodesse filio memoria suâ debeat. Sed multi nunc in Senatu, quibus ignotus ille, multi quibus notus, sed non nisi viventes reverentur: quo magis huic, omiſſa gloria pa-

tris,

tris, in qua magnum ornamentum, gratia infirma, ipsi enitendum & laborandum est. Quod quidem semper, quasi provideret hoc tempus, sedulò fecit; paravit amicos; quos paraverat, coluit: me certè, ut primum sibi judicare permisit, ad amorem imitationemque delegit. Dicenti mihi sollicitè assiluit, assidet recitanti: primus etiam & cum maximè nascentibus opusculis meis interest, nunc solus, antè cum fratre, cujus nuper amissi ego suscipere partes, ego vicem debeo implere. Doleo enim & illum immatura morte indignissimè raptum, & hunc optimi fratris adjumento destitutum, solisque amicis relictum. Quibus ex causis exigo ut venias, & suffragio meo tuum jungas. Permultum interest mea, te ostentare & mecum circuire. Ea est auctoritas tua, ut putem me efficacius tecum etiam meos amicos rogaturum. Abrumpe siqua te retinent. Hoc tempus meum, hoc fides, hoc etiam dignitas postulat. Suscepi candidatum, & suscepisse me notum est: ego ambio, ego periclitor. In summa, si datur Nasoni quod petit, illius honor; si negatur, mea repulsa est. Vale.

VII. C. PLINIUS CALPHURNIÆ
S U Æ S.

Scribis te absentia mea non mediocriter affici; unumque habere solatium, quòd pro me libellos meos teneas, sæpe etiam in vestigio meo colloces. Gratum est quòd nos requiris, quòd his fomentis acquiescis: invicem ego epistolas tuas lectito, atque identidem in manus quasi novas sumo; sed eò magis ad desiderium tuum accendor. Nam cujus literæ tantum habent suavitatis, hujus sermonibus quantum dulcedinis inest? Tu tamen frequentissimè scribe, licet hoc ita me delectet ut torqueat. Vale.

VIII. C. PLINIUS PRISCO SUO S.

Atilium Crescentem & nôsti & amas. Quis enim illum spectatior paulò aut non novit, aut non amat? Hunc ego non ut multi, sed arctissimè diligo. Oppida nostra unius diei itinere dirimuntur: ipsi amare invicem, qui est flagrantissimus amor, adolescentuli cœpimus.

cœpimus. Mansit hic postea, nec refrixit iudicio, sed invaluit. Sciunt qui alterutrum nostrum familiarius intuentur. Nam & ille amicitiam meam latissima prædicatione circumfert, & ego præ me fero, quàm sit mihi curæ modestia, quies, securitas ejus. Quin etiam quum insolentiam cujusdam tribunatum plebis inituri vereretur, idque indicasset mihi, respondi;

Οὐ τις ἐμεῦ ζῶντος καὶ ἐπὶ χθονὶ δεκόμενος,
Σοὶ κούλης παρὰ νῆυσιν βαρβέλαις χεῖρας ἐπὶ τοῖσι.

Quorsum hæc? Ut scias non posse Attilium, me incolumi, injuriam accipere. Iterum dices, Quorsum hæc? Debuit ei pecuniam Valerius Varus: hujus est hæres Maximus noster, quem & ipse amo, sed conjunctiûs tu. Rogo ergo, exigo etiam pro jure amicitiae, cures ut Attilio meo salva sit non fors modò, sed etiam usura plurium annorum. Homo est alieni abstinentissimus, sui diligens: nullis quaestibus sustinetur, nullus illi nisi ex frugalitate redditus. Nam studia, quibus plurimum præstat, ad voluptatem tantum & gloriam exercet. Gravis est ei vel minima jactura; quia reparare quod amiseris gravius est. Exime hunc illi, exime hunc mihi scrupulum: sine me suavitate ejus, sine leporibus perfrui. Neque enim possum tristem videre, cujus hilaritas me tristem esse non patitur. In summa, nôli facetias hominis; quas velim attendas, ne in bilem & amaritudinem vertat injuria. Quam vim habeat offensus, crede ei quam in amore habet. Non feret magnum & liberum ingenium cum contumelia damnum. Verùm ut ferat ille, ego meum damnum, meam contumeliam judicabo: sed non tanquam pro mea (hoc est gravius) irascat. Quanquam quid denuntiationibus & quasi minis ago? Quin potius, ut cœperam, rogo, oro, des operam, ne ille se, quod validissimè vereor, a me, ego me neglectum a te putem. Dabis autem, si hoc perinde curæ est tibi quàm illud mihi. Vale.

IX. C. PLINIUS TACITO SUO S.

Commendas mihi Julium Nasonem candidatum. Nasonem mihi? quid si meipsum? Fero tamen & ignosco. Eundem enim commendâssem tibi, si, te Ro-

mæ morante, ipse abfuiſſem. Habet hoc ſollicitudo, quòd omnia neceſſaria putat. Tu tamen cenſeo alios roges, ego precum tuarum miniſter, adjutor, particeps ero. Vale.

X. C. PLINIUS ALBINO SUO S.

QUum veniſſem in ſocrûs mæ villam Alſienſem, quæ aliquando Ruſi Virginii fuit, ipſe mihi locus optimi illius & maximi viri deſiderium non ſine dolore renovavit. Hunc enim incolere ſeceſſum, atque etiam ſenectutis ſuæ nidulum vocare conſueverat. Quocunque me contuliſſem, illum animus, illum oculi requirerant. Libuit etiam monimentum ejus videre, & viſiſſe pœnituit. Eſt enim adhuc imperſectum, nec difficultas operis in cauſa, modici, ac potiùs exigui; ſed inertia ejus, cui cura mandata eſt. Subit indignatio cum miſeratione, poſt decimum mortis annum reliquias, neglectumque cinerem, ſine titulo, ſine nomine jacere, cujus memoria orbem terrarum gloriâ pervagetur. At ille mandaverat caveratque, ut divinum illud & immortale factum verſibus inſcriberetur;

HIC SITUS EST RUFUS, PULSO QUI VIN-
DICE QUONDAM,

IMPERIUM ASSEKUIT NON SIBI, SED PA-
TRIE.

Tam rara in amicitiiſ fides, tam parata oblivio mortuorum, ut ipſi nobis debeamus etiam conditoria exſtruere, omniaque hæredum officia præſumere. Nam cui non eſt verendum quod videmus accidiſſe Virginio? cujus injuriam ut indigniorem, ſic etiam notiorem ipſius claritas facit. Vale.

XI. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

O Diem lætum! Adhibitus in conſilium a præſecto urbis audiſi ex diverſo agentes ſummæ ſpei, ſummæ indolis juvenes duos, Fuſcum Salinatorem & Numidium Quadratum, egregium par, nec modò temporibus noſtris, ſed literis ipſis ornamento futurum. Mira utrique probitas, conſtantia ſalva, decorus habitus, os Latinum, vox virilis, tenax memoria, magnum ingenium, judicium æquale: quæ ſingula mihi voluptati fuerunt:

fuerunt: atque inter hæc illud, quod & ipsi me rectorem, ut magistrum intuebantur, & iis qui audiebant me æmulari, meis instare vestigiis videbantur. O diem (repetam enim) lætum, notandumque mihi candidissimo calculo! Quid enim aut publice lætius, quàm clarissimos juvenes nomen & famam ex studiis petere, aut mihi optatius, quàm me ad recta tendentibus quasi exemplar esse propositum? Quod gaudium ut perpetuò capiam, deos oro: ab iisdem, teste te, peto, ut omnes qui me imitari tanti putabunt, meliores esse quàm me velint. Vale.

XII. C. PLINIUS FABATO PROSO-
CERO SUO S.

TU verò non debes suspensa manu commendare mihi quos tuendos putas. Nam & te decet multus prodesse, & me suscipere quicquid ad curam tuam pertinet. Itaque Victio Prisco quantum plurimum potero, præstabo, præsertim in arena mea, hoc est, apud Centumviros. Epistolarum, quas mihi, ut ais, aperto pectore scripsisti, oblivisci me jubes: at ego nullarum libentiùs memini. Ex illis enim vel præcipuè sentio quantopere me diligas, cum sic exegeris mecum ut solebas cum tuo filio. Nec dissimulo, hoc mihi jucundiores eas fuisse, quod habebam bonam causam, cum summo studio curàsem quod tu curari volebas. Proinde etiam atque etiam rogo, ut mihi semper eadem simplicitate, quoties cessare videbor (nunquam enim cenabo) convitium facias. Quod & ego intelligam a summo amore proficisci, & tu non meruisse me gaudeas. Vale.

XIII. C. PLINIUS URSO SUO S.

UNquamne vidisti quemquam tam laboriosum & exercitum, quam Varenum meum? cui quod summa contentione impetraverat, defendendum & quasi rursus petendum fuit. Bithyni SC. apud consules carpere & labefactare sunt ausi, atque etiam absenti principi criminari: ab illo ad senatum remissi, non destiterunt. Egit Claudius Capito irreverenter magis quàm constanter, ut qui ipsum SC. apud Senatum accusaret.

Respondit

Respondit Fronto Carius graviter magis & firmè: senatus ipse mirificus. Nam illi quoque, qui prius negarant Varenò quæ petebat, eadem danda, postquam erant data, censuerunt. Singulos enim, integrâ re, dissentire fas esse: peractâ, quod pluribus placuisset, cunctis tuendum. Acilius tantum Rufus, & cum eo septem an octo? (septem immo) in priorè sententiâ perseverarunt. Erant in hac paucitate nonnulli, quorum temporaria gravitas, vel potius gravitatis imitatio, ridebatur. Tu tamen æstima, quantum nos in ipsâ pugna praelii & certaminis maneat, cujus quasi præludio atque præcursorio has contentiones excitavit. Vale.

XIV. C. PLINIUS MAURICO SUO S.

Solicitâs me in Formianum: veniam ea conditione, ne quid contra commodum tuum facias: quâ pactione invicem mihi caveo. Neque enim mare & litus, sed te, otium, libertatem sequor: alioqui satius est in urbe remanere. Oportet enim omnia aut ad alienum arbitrium, aut ad suum facere: mei certè stomachi hæc natura est, ut nihil nisi totum & merum velit. Vale.

XV. C. PLINIUS ROMANO SUO S.

Mirificæ rei non intersisti: ne ego quidem, sed me recens fabula excepit. Passienus Paulus, splendidus eques Romanus, & imprimis eruditus, scribit elegos. Gentilitium hoc illi. Est enim municeps Propertii, atque etiam inter majores suos Propertium numerat. Is quum recitaret, ita cœpit dicere. *Prisce, jubes?* Ad hoc Jabolenus Priscus (aderat enim ut Paulo amicissimus) *Ego verò non jubeo.* Cogita qui risus hominum, qui joci. Est omnino Priscus dubiæ sanitatis: interest tamen officiis, adhibetur consiliis, atque etiam jus civile publicè respondet: quo magis quod tunc fecit, & ridiculum & notabile fuit. Interim Paulo aliena deliratio aliquantum frigoris attulit. Tam sollicitè recitaturis providendum est, non solum ut sint ipsi sani, verum etiam ut sanos adhibeant. Vale.

XVI. C. PLINIUS TACITO SUO S.

PETis ut tibi avunculi mei exitum scribam, quo verius tradere posteris possis : gratias ago. Nam video, morti ejus, si celebretur a te, immortalem gloriam esse propositam. Quamvis enim pulcherrimarum clade terrarum, ut populi, ut surbes memorabili casu, quasi semper victurus occiderit : quamvis ipse plurima opera & mansura condiderit, multum tamen perpetuitati ejus scriptorum tuorum æternitas addet. Equidem beatos puto, quibus deorum munere datum est aut facere scribenda, aut scribere legenda : beatissimos vero quibus utrumque. Horum in numero avunculus meus & suis libris & tuis erit. Quo libentius suscipio, deponso etiam quod injungis. Erat Miseni, classemque imperio præsens regebat. Nono calend. Septembris, hora diei fere septima, mater mea indicat ei, apparere nubem inusitata & magnitudine & specie. Usus ille sole mox frigidam gustaverat jacens, studebatque : poscit soleas, ascendit locum ex quo maximè miraculum illud conspici poterat : nubes (incertum procul intuentibus ex quo monte : Vesuvium fuisse postea cognitum est) oriebatur, cujus similitudinem & formam non alia magis arbor quàm pinus expresserit. Nam longissimo velut trunco elata in altum, quibusdam ramis diffundebatur. Credo quia recenti spiritu evecta, deinde senescente eo destituta, aut etiam pondere suo victa, in latitudinem vanescebat : candida interdum, interdum fordida & maculosa, prout terram cineremve sustulerat. Magnum propiusque noscendum id eruditissimo viro visum. Jubet Liburnicam aptari : mihi, si venire unum vellem, facit copiam. Respondi, studere me malle, & fortè ipse quod scriberem dederat. Egrediebatur domo, accipit codicillos. Retinæ Classiarii imminenti periculo exterriti (nam villa ea subiacebat, nec una nisi navibus fuga) ut se tanto discrimini eriperet, orabant. Non vertit ille consilium, sed quod studioso animo inchoaverat, obit maximo. Deducit quadriremes, ascendit ipse non Retinæ modò, sed multis (erat enim frequens amœnitas oræ) laturus auxilium. Properat illuc unde alii fugiunt ; rectumque cursum, recta gubernacula in
periculum

periculum tenet, adeò solutus metu, ut omnes illius mali motus, omnes figuras, utprehenderat oculis, dictaret enotaretque. Jam navibus cinis inciderat, quò propius accederet, calidior & densior; jam pumices etiam, nigrique & ambulli & fracti igne lapides: jam vadam subitum, ruinaque montis littora obstantia, cunctatusque paulum an retro flecteret, mox gubernatori ut ita faceret monenti, *Fortes*, inquit, *fortuna juvat*: Pomponianum pete. Stabiis erat, diremptus sinu medio. Nam sensim circumactis curvatisque littoribus mare infunditur. Ibi, quanquam nondum periculo appropinquante, conspicuo tamen, & quum cresceret, proximo, sarcinas contulerat in naves, certus fugæ, si contrarius ventus resedisset: quo tunc avunculus meus secundissimo invehitus, complectitur trepidantem, consolatur, hortatur: utque timorem ejus sua securitate leniret, deferri se in balineum jubet; lotus accubat, cœnat, atque hilaris, aut, quod est æquè magnum, similis hilari. Interim e Vesuvio monte pluribus locis latissimæ flammæ altaque incendia relucebant, quorum fulgor & claritas tenebris noctis excitabatur. Ille agrestium trepidatione igni relictas desertasque villas per solitudinem ardere, in remedium formidinis, dictabat: tum se quieti dedit, & quievit verissimo quidem somno. Nam meatus animæ, qui illi propter amplitudinem corporis gravior & sonantior erat, ab iis qui limini obversabantur, audiebatur. Sed ærea ex qua diæta adibat, ita jam cinere, mixtisque pumicibus oppleta surrexerat, ut si longior in cubiculo mora esset, exitus negaretur. Excitatus procedit, seque Pomponiano, ceterisque qui pervigilant reddidit. In commune consultant an intra tecta subsistant, an in aperto vagentur. Nam crebris vastisque tremoribus tecta nutabant, & quasi emota sedibus suis, nunc huc, nunc illuc abire aut referri videbantur. Sub dio rursus, quamquam levium exesorumque pumicum casus metuebatur: quod tamen periculorum collatio elegit, & apud illum quidem ratio rationem, apud alios timorem timor vicit. Cervicalia capitibus imposita linteis constringunt. Id munimentum adversus decidentia fuit. Jam dies alibi, illic nox omnibus noctibus nigrior densiorque: quam tamen
faces

faces multæ variaque lumina solvebant. Placuit egredi in litus, & e proximo aspicere ecquid jam mare admitteret, quod adhuc vastum & adversum permanebat. Ibi super abjectum linteum recubans, semel atque iterum frigidam poposcit, haussitque: deinde flammæ, flammarumque prænuntius odor sulfuris, alios in fugam vertuit, excitant illum. Innixus servis duobus assurrexit, & statim concidit, ut ego conjecto, crassiore caligine spiritu obstructo, clausoque stomacho, qui illi natura invalidus & angustus & frequenter interastans erat. Ubi dies redditur (is ab eo, quem novissimè viderat, tertius) corpus inventum est integrum, illud opertumque, ut fuerat indutus: habitus corporis quiescenti quàm defuncto similior. Interim Miseni ego & mater. Sed nihil ad historiam, nec tu aliud quàm de exitu ejus scire voluisti. Finem ego faciam: unum adjiciam, omnia me, quibus interfueram, quæque statim quum maximè vera memorantur, audiveram, verè persequutum: tu potissima excerpes. Aliud est enim epistolam, aliud historiam; aliud amico, aliud omnibus scribere. Vale.

XVII. C. PLINIUS RESTITUTO
SUO S.

INDignatiunculam, quam in cujusdam amici auditorio cepi, non possum mihi temperare quo minùs apud te, quia non contingit coràm, per epistolam effundam. Recitabatur liber absolutissimus: hunc duo aut tres, ut tibi & paucis videntur, disertis, surdis mutisque similes audiebant. Non labra diduxerunt, non moverunt manum, non denique assurrexerunt, saltem lassitudine sedendi. Quæ tanta gravitas? quæ tanta sapientia? quæ immo pigritia, arrogantia, sinisteritas, ac potius amentia, in hoc totum diem impendere; ut offendas, ut inimicum relinquo, ad quem tanquam amicissimus veneris? Disertior ipse es? tantò magis ne invidaris. Nam qui invidet, minor est. Denique, sive plus, sive minus, sive idem præstas, lauda vel inferiorem, vel superiorem, vel parem. Superiorem, quia nisi laudandus ille est, non potes ipse laudari; inferiorem aut parem, quia pertinet ad tuam gloriam quàm maximum
videri

videri quem præcedis vel exæquas. Equidem omnes qui aliquid in studiis faciunt, venerari etiam mirarique soleo, Est enim res difficilis, ardua, fastidiosa, & quæ eos a quibus contemnitur, dedignatur. Nisi fortè aliud judicas tu: quanquam quis uno te reverentior hujus operis, quis benignior æstimator? Qua ratione ductus, tibi potissimum indignationem meam prodidi, quem habere socium maximè poteram. Vale.

XVIII. C. PLINIUS SABINO SUO S.

ROgas ut agam Firmanorum publicam causam: quod ego, quanquam plurimis occupationibus distentus, adnitar. Cupio enim & ornatissimam coloniam advocacionis officio, & te gratissimo tibi munere obstringere. Nam cum familiaritatem nostram, ut soles prædicare, ad præsidium ornamentumque tibi sumpseris, nihil est quod negare debeam, præsertim pro patria petenti. Quid enim precibus aut honestius piis, aut efficacius amantis? Proinde Firmanis tuis, ac jam potius nostris, obliga fidem meam; quos labore & studio meo dignos cum splendor ipsorum, tum hoc maximè pollicetur, quod credibile est optimos esse, inter quos tu talis extiteris. Vale.

XIX. C. PLINIUS NEPOTI SUO S.

SCis tu accessisse pretium agris, præcipuè suburbanis. Causa subitæ caritatis, res multis agitata sermonibus, proximis comitiis honestissimas voces Senatui expressit, Candidati ne conviventur, ne mittant munera, ne pecunias deponant. Ex quibus duo priora tam aperte quam immodicè fiebant: hoc tertium, quanquam occultaretur, pro comperto habebatur. Homulus deinde noster usus vigilanter hoc consensu Senatûs, sententiæ loco postulavit, ut consules desiderium universorum notum principi facerent, peterentque sicut aliis vitiis, huic quoque providentia sua occurreret: occurrat. Nam sumptus candidatorum, fœdos illos & infames ambitus lege restrinxit: eosdem patrimonii tertiam partem conferre jussit in ea quæ solo continerentur, deforme arbitratus (ut erat) honorem petituros, urbem Italiamque non pro patria, sed pro hospitio aut stabulo quasi peregrinantes habere. Concurfant ergo
candidati

candidati certatim : quicquid venale audiunt emptitant ; ut sint quoque plura venalia, efficiunt. Proinde, si poenitet te Italicorum prædiorum, hoc vendendi tempus, tam hercule quam in provinciis comparandi, dum iidem candidati illic vendunt, ut hinc emant. Vale.

XX. C. PLINIUS CORNELIO TACITO SUO S.

AIS te adductum literis, quas exigenti tibi de morte avunculi mei scripsi, cupere cognoscere, quos ego Miseni relictus (id enim ingressus abruperam) non solum metus, verum etiam casus pertulerim. Quamquam animus meminisse horret, incipiam. Profecto avunculo, ipse reliquum tempus studiis (ideo enim remanseram) impendi: mox balineum, cœna, somnus inquietus & brevis. Præcesserat per multos dies tremor terræ minùs formidolosus, qui Campaniæ non solum castella, verum etiam oppida vexare solitus: illa verò nocte ita invaluit, ut non moveri omnia, sed everti crederentur. Irrumpit cubiculum meum mater: surgebam invicem, si quiesceret, excitaturus. Resedimus in area domûs, quæ mare a tectis modico spatio dividebat. Dubito constantiam vocare an prudentiam debeam: agebam enim duodevicesimum annum. Posco librum Titi Livii, & quasi per otium lego, atque etiam, ut cæperam, excerpo. Ecce, amicus avunculi, qui nuper ad eum ex Hispania venerat, ut me & matrem sedentes, me verò etiam legentem videt, illius patientiam, securitatem meam corripit: nihilo segnius ego intentus in librum. Jam hora diei prima, & adhuc dubius & quasi languidus dies, jam quassatis circumjacentibus tectis, quamquam in aperto loco, angusto tamen, magnus & certus ruinæ metus. Tum demum excedere oppido visum. Sequitur vulgus attonitum, quodque in pavore simile prudentiæ, alienum consilium suo præfert, ingentique agmine abeuntes premit & impellit. Egressi tecta consistimus: multa ibi miranda, multas formidines patimur. Nam vehicula quæ produci iusseramus, quamquam in planissimo campo, in contrarias partes agebantur, ac ne lapidibus quidem fulta, in eodem vestigio quiescebant. Præterea mare in se resor-

ber,

beri, & tremore terræ quasi repelli videbatur. Certè processerat littus, multaque animalia maris in siccis arenis detinebat. Ab altero latere nubes atra & horrenda ignei spiritûs tortis vibratisque discursibus rupta, in longas flammarum figuras dehiscibat: fulgoribus illæ & similes & majores erant. Tum verò ille idem ex Hispania amicus, acriùs & instantiùs, Si frater, inquit, tuus, si tuus avunculus vivit, vult esse vos salvos: si periit, superstites voluit: proinde quid cessatis evadere? Respondimus, non commissuros nos, ut de salute ejus incerti, nostræ consuleremus. Non moratus ultrà proripit se, effusoque cursu periculo aufertur: nec multò pòst, illa nubes descendere in terras, operire maria. Cinxerat Capreas & absconderat: Miseni quod procurrit, abstulerat. Tum mater orare, hortari, jubere, quoquo modo fugerem: posse enim juvenem; se & annis & corpore gravem bene morituram, si mihi causa mortis non fuisset. Ego contrà, salvum me, nisi unà non futurum: deinde manum ejus amplexus, addere gradum cogo: paret agrè, incusatque se quòd me moretur. Jam cinis adhuc tamen rarus: respicio; densa caligo tergis imminebat, quæ nos torrentis modo infusa terræ, sequebatur. Deslectamus (inquam) dum videmus, ne in via strati, comitantium turba in tenebris obteramur. Vix confederamus, & nox, non quasi illunis aut nubila, sed qualis in locis clausis lumine extincto: audires ululatus seminarum, infantium quiritatus, clamores virorum: alii parentes, alii liberos, alii conjuges vocibus requirebant, vocibus noscitabant: hi suum casum, illi suorum miserebantur: erant qui metu mortis mortem precarentur. Multi ad deos manus tollere, plures nusquam jam deos ullos, æternamque illam & novissimam noctem mundo interpretabantur. Nec defuerunt qui fictis mentitisque terroribus vera pericula augerent. Aderant qui Miseni illud ruisse, illud ardere, falsò, sed credentibus nuntiabant. Paulum reluxit; quod non dies nobis, sed adventantis ignis indicium videbatur: & ignis quidem longiùs substitit: tenebræ rursus, cinis rursus multus & gravis: hunc identidem assurgentes excutiebamus: operi aliòqui, atque etiam obliti pondere essemus. Possem gloriari,

non

non gemitum mihi, non vocem parum fortem in tantis periculis excidisse, nisi me cum omnibus, omnia mecum perire, misero, magno tamen mortalitatis solatio credidissem. Tandem illa caligo tenuata quasi in summum nebulamve decessit: mox dies verus; sol etiam effulsit, luridus tamen; qualis esse quum deficit solet. Occursabant trepidantibus adhuc oculis mutata omnia, altoque cinere tanquam nive obducta. Regressi Misenum, curatis utcumque corporibus, suspensam dubiamque mentem spe ac metu exegimus: metus praevalebat. Nam & tremor terrae perseverabat, & plerique lymphati terrificis vaticinationibus & sua & aliena mala ludificabantur. Nobis tamen ne tunc quidem, quanquam & expertis periculum, & expectantibus, abeundi consilium, donec de avunculo nuntius veniret. Haec, nequaquam historia digna, non scripturus leges, & tibi, scilicet qui requisisti, imputabis, si digna ne epistola quidem videbuntur. Vale.

XXI. C. PLINIUS CANINIO SUO S.

SUM ex iis qui mirer antiquos: non tamen, ut quidam, temporum nostrorum ingenia despicio. Neque enim quasi lassae & effoctae natura, ut nihil jam laudabile pariat. Atque adeo nuper audii Verginium Romanum paucis legentem comœdiam, ad exemplar veteris comœdiæ scriptam, tam bene, ut esse quandoque possit exemplar. Nescio an nôris hominem, quanquam nôsse debes. Est enim probitate morum, ingenii elegantia, operum varietate monstrabilis. Scripsit mimambos tenuiter, argutè, venustè, atque in hoc genere eloquentissimè. Nullum est enim genus quod absolutum, non possit eloquentissimum dici. Scripsit comœdias, Menandrum aliosque ætatis ejusdem æmulatus. Licet has inter Plautinas, Terentianasque numeres. Nunc primum se in vetere comœdia, sed non tanquam inciperet, ostendit. Non illi vis, non granditas, non subtilitas, non amaritudo; non dulcedo, non lepos defuit. Ornavit virtutes, insectatus est vitia, fictis nominibus decenter, veris usus est aptè. Circa me tantum benignitate nimia modum excessit, nisi quod tamen potes mentiri licet. In summa, extorquebo ei librum,

legen-

legendumque, immo ediscendum, mittam tibi. Neque enim dubito futurum ut non deponas, si semel sumpseris. Vale.

XXII. C. PLINIUS TIRONI SUO S.

Magna res acta est omnium qui sunt provinciis præfutura, magna omnium qui se simpliciter credunt amicis. Lustricus Bruttianus quum Montanum Atticinum comitem suum in multis flagitiis deprehendisset, Cæsari scripsit: Atticinus flagitiis addidit, ut quem deceperat, accusaret. Recepta cognitio est: sui in consilio; egit uterque pro se; egit autem carptim, & *κατὰ κερδαν*, quo genere veritas statim ostenditur. Protulit Bruttianus testamentum suum, quod Atticini manu scriptum esse dicebat. Hoc enim & arcana familiaritas, & querendi de eo quem sic amasset, necessitas indicabatur. Enumeravit crimina sœda manifestaue, ille, quum diluere non posset, ita regessit, ut, dum defenditur, turpis; dum accusat, sceleratus probaretur. Corrupto enim scribæ servo, interceperat commentarios, intercideratque; ac per summum nefas utebatur adversus amicum crimine suo. Fecit pulcherrimè Cæsar. Non enim de Bruttiano, sed statim de Atticino pronuntiavit. Damnatus & in insulam relegatus: Bruttiano iustissimum integritatis testimonium redditum, quem quidem etiam constantiæ gloria secuta est. Nam defensus expeditissimè, accusavit vehementer: nec minus acer quam bonus & sincerus apparuit. Quod tibi scripsi, ut te sortitum provinciam præmonerem, plurimum tibi credas, nec cuiquam satis fidas: deinde scias, si quis fortè te, quod abominor, fallat, paratam ultionem: qua tamen ne sit opus, etiam atque etiam attende. Neque enim tam jucundum est vindicari, quam decipi miserum. Vale.

XXIII. C. PLINIUS TRIARIO SUO S.

Impensè petis ut agam causam pertinentem ad curam tuam, pulchram alioquin & famosam: faciam, sed non gratis. Quæ fieri potest (inquis) ut non gratis tu? Potest. Exigam enim mercedem honestiorem gratuito patrocinio. Peto, atque etiam paciscor, ut simul agat

Cremutius Ruso. Solitum hoc mihi, & jam in pluribus claris adolescentibus factitatum. Nam mire concupisco bonos juvenes ostendere foro, assignare famam. Quod, si cui, præstare Rusoni meo debeo, vel propter natales ipsius, vel propter eximiam mei caritatem: quem magni æstimio in iisdem judiciis, ex iisdem etiam partibus, conspici, audiri. Obliga me, obliga ante quam dicat. Nam quum dixerit, gratias ages. Spondeo sollicitudini tuæ, spei meæ, magnitudini causæ suffecturum. Est indolis optimæ, brevi producturus alios, si interim provectus fuerit a nobis. Neque enim cuiquam tam clarum statim ingenium est, ut possit emergere, nisi illi materia, occasio, fautor etiam commendatorque contingat. Vale.

XXIV. C. PLINIUS MACRO SUO S.

QUàm multum interest, quid a quo fiat! Eadem enim facta claritate vel obscuritate facientium aut tolluntur altissimè, aut humillimè deprimuntur. Navigabam per Larium nostrum, quum senior amicus ostendit mihi villam, atque etiam cubiculum, quod in lacum prominet. Ex hoc, (inquit,) aliquando municipis nostra cum marito se præcipitavit. Causam requisivi. Maritus ex diutino morbo circa velanda corporis, ulceribus putrescebat: uxor ut inspiceret exegit: neque enim quenquam fidelius iudicaturum, possetne sanari. Vidit, desperavit: horata est ut moreretur, comesque ipsa mortis, dux immo & exemplum, & necessitas fuit. Nam se cum marito ligavit, abiecitque in lacum. Quod factum ne mihi quidem, qui municipis, nisi proximè auditum est: non quia minus illo clarissimo Arriæ factio, sed quia minor est ipsa. Vale.

XXV. C. PLINIUS HISPANO SUO S.

SCRIBIS, Robustum, splendidum equitem Romanum, cum Attilio Scauro, amico meo, Oriculum usque commune iter fecisse, deinceps nusquam comparuisse: petis ut Scaurus veniat, nosque, si potest, in aliqua inquisitionis vestigia inducat. Veniet; vereor ne frustra. Suspicio enim tale nescio quid Robusto accidisse, quale aliquando Metilio Crispo, municipi meo. Huic ego

ordines

ordines impetraveram, atque etiam proficiscenti quadringenta millia nummum ad instruendum se ornandumque donaveram; nec postea aut epistolas ejus, aut aliquem de exitu nuntium accepi. Interceptusne sit a suis, an cum suis, dubium: certè non ipse, non quisquam ex servis ejus apparuit. Utinam ne in Robusto idem experiamur! Tamen accersamus Scaurum. Demus hoc tuis, demus optimi adolescentis honestissimis precibus, qui pietate summa, mira etiam sagacitate, patrem querit. Dii faveant ut sic inveniat ipsum, quem admodum jam cum quo fuisset, invenit! Vale.

XXVI. C. PLINIUS SERVIANO SUO S.

GAudeo, & gratulor, quòd Fusco Salinatori filiam tuam destinasti. Domus patricia; pater honestissimus; mater pari laude. Ipse est studiosus, literatus, etiam disertus; puer simplicitate, comitate juvenis, senex gravitate: neque enim amore decipior. Amo quidem effusè (ita officiis, ita reverentia meruit) judico tamen, & quidem tantò acrius, quanto magis amo: tibi, ut qui exploraverim, spondeo, habiturum te generum, quo melior fingi, ne voto quidem potuit. Scire est ut avum te quàm maturissimè simillimo sui faciat. Quàm felix tempus illud, quo mihi liberos illius, nepotes tuos, ut meos vel liberos vel nepotes, ex vestro sinu sumere, & quasi pari jure tenere continget! Vale.

XXVII. C. PLINIUS SEVERO SUO S.

ROgas ut cogitem quid designatus consul in honorem principis censeas. Facilis inventio, non facilis electio. Est enim ex virtutibus ejus larga materia; tamen quod sentiam indicabo, si prius hæsitatio nem meam ostendero. Dubito num idem tibi suadere, quod mihi, debeam. Designatus ego consul, omni hac, etsi non adulatione, specie tamen adulationis, abstinui: non tanquam liber & constans, sed tanquam intelligens principis nostri: cujus videbam hanc esse præcipuam laudem, si nihil quasi ex necessitate decernerem. Recordabar etiam, plurimos honores pessimo cuique delatos; a quibus hic Optimus separari non alio modo magis poterat quàm diversitate censendi; quod ipsum dissimulatione & silentio non præterii, ne fortè non judi-

cium illud meum, sed oblivio videretur. Hoc tunc ego: sed non omnibus eadem placent, nec conveniunt quidem. Præterea, faciendi aliquid, vel non faciendi, vera ratio, cum hominum ipsorum, tum rerum etiam ac temporum conditione nititur. Nam recentia opera maximi principis præbent facultatem nova, magna, vera censendi: quibus ex causis (ut suprâ scripti) dubito, an idem nunc tibi quod tunc mihi suadeam. Illud non dubito, debuisse me in partes consilii tui ponere quod ipse fecissem. Vale.

XXVIII. C. PLINIUS PONTIO SUO S.

SCio quæ tibi causa fuerit impedimento, quo minus præcurrere adventum meum in Campaniam posses: sed, quanquam absens, totus huc migrâsti: tantum mihi copiarum tam urbanarum quam rusticarum nomine tuo oblatum est, quas omnes improbè quidem, accepi tamen. Nam me tui, ut ita facerem, rogabant; & vererebar ne & mihi & illis irascereris, si non fecissem: in posterum, nisi adhibueris modum, ego adhibebo. Etiam tuis denuntiavi, si rursus tam multa attulissent, omnia relatu-ros. Dices, oportere me tuis rebus ut meis uti: etiam; sed perinde illis ac meis parco. Vale.

XXIX. C. PLINIUS QUADRATO SUO S.

AVidius Quietus, qui me unicè dilexit, &, quo non minùs gaudeo, probavit, ut multa alia Thraseæ (fuit enim familiaris) ita hoc sæpe referebat, præcipere solitum, suscipiendas esse causas aut amicorum, aut destitutas, aut ad exemplum pertinentes. Cur amicorum? Non eget interpretatione. Cur destitutas? Quòd in illis maximè & constantia agentis & humanitas cernetur. Cur pertinentes ad exemplum? Quia plurimum refert, bonum an malum induceretur. Ad hæc ego genera causarum, ambitiosè fortasse, addam tamen claras & illustres. Æquum enim est agere nonnunquam gloriæ & famæ: id est, suam causam. Hos terminos, quia me consuluisti, dignitati ac verecundiæ tuæ statuo. Nec me præterit, usum & esse & haberi optimum dicendi nagistrum. Video etiam, multos parvo ingenio, literis nullis, ut bene agerent agendo consequutos. Sed

&

& illud quod vel Pollionis, vel tanquam Pollionis, accepi, verissimum experior; *Commodè agendo factum est, ut sæpe agerem: sæpe agendo, ut minùs commodè.* Quia scilicet assiduitate nimia facilitas magis quàm facultas, nec fiducia, sed temeritas, paratur. Nec verò Isocrati, quo minòs haberetur summus orator, offecit, quòd infirmitate vocis, mollitie frontis, ne in publico diceret, impediabatur. Proinde multum lege, scribe, meditare, ut possis, cùm voles, dicere; dicas, quum velle debebis. Hoc fere temperamentum ipse servavi. Nonnunquam necessitati, quæ pars rationis est, parui. Egi enim quâsdam, a Senatu jussus, quæ tertio in numero fuerunt ex illa Thræseæ divisione, hæc est, ad exemplum pertinentes. Ad sui Bæticis contra Bæbium Massam. Quæsitum est, an danda esset inquisitio: data est. Autui rursus iisdem querentibus de Cæcilio Classico. Quæsitum est, an provinciales, ut socios ministrosque proconsulis, plecti oporteret: pœnas luerunt. Accusavi Marium Priscum; quì, lege Repetundarum damnatus, utebatur clementia legis, cujus severitatem immanitate criminum excefferat: relegatus est. Tuius sum Julium Bassum, ut incustoditum nimis & incautum, ita minimè malum; iudiciis acceptis in Senatu remansit. Dixi proximè pro Vareno; postulante ut sibi invicem vocare testes liceret: impetratum est. In posterum opto, ut ea potissimum jubeam, quæ me deceat vel sponte fecisse. Vale.

XXX. C. PLINIUS FABATO SUO S.

DEBEMUS, mehercule, natales tuos perinde ac nostros celebrare, cùm lætitia nostrorum ex tuis pendeat, cujus diligentia & cura hîc hilares, istic securi sumus. Villa Camilliana, quam in Campania possides, est quidem vetustate vexata; ea tamen quæ sunt pretiosiora, aut integra manent, aut levissimè læsa sunt. Attendimus ergo, ut quàm saluberrimè resciantur. Ego videor habere multos amicos, sed hujus generis, cujus & tu quæris, & res exigit, propè neminem. Sunt enim omnes togati & urbani: rusticorum autem prædiorum administratio poscit durum aliquem & agrestem, cui nec labor ille gravis, nec cura sordida, nec tristis solitudo videatur.

videatur. Tu de Rufo honestissimè cogites : fuit enim filio tuo familiaris. Quid tamen nobis ibi præstare possit, ignoro : velle plurimum, credo. Vale.

XXXI. C. PLINIUS CORNELIANO
SUO S.

EVocatus in consilium a Cæsare nostro ad Centum Cellas (hoc loco nomen) longè maximam ceptu voluptatem. Quid enim jucundius, quàm principis justitiam, gravitatem, comitatem in secessu quoque, ubi hæc maximè recluduntur, inspicere ? Fuerunt variae cognitiones, & quæ virtutes iudicis per plures species experirentur. Dixit causam Claudius Aristo, princeps Ephesiorum, homo munificus, & innoxiae popularitatis : inde invidia, & ab dissimillimis dissimilis delator immissus : itaque absolutus vindicatusque est. Sequenti die audita est Gallita, adulterii rea. Nupta hæc tribuno militum, honores petituto, & suam & mariti dignitatem centurionis amore maculaverat : maritus legato consulari, ille Cæsari scripserat. Cæsar, excussis probationibus, centurionem exauctoravit, atque etiam relegavit. Supererat crimini, quòd nisi duorum esse non poterat reliqua pars ultionis ; sed maritum, non sine aliqua reprehensione patientiæ, amor uxoris retardabat. Quam quidem, etiam post delatum adulterium, domi habuerat, quasi contentus æmulum removisse. Admonitus ut perageret accusationem, peregit invitus, sed illam damnari, etiam invito accusatore, necesse erat : damnata & Juliæ legis poenis relicta est. Cæsar & nomen centurionis, & commemorationem disciplinæ militaris sententiæ adjecit, ne omnes ejusmodi causas revocare ad se videretur. Tertio die inducta cognitio est, multis sermonibus, & vario rumore jactata. Julii Tironis codicilli, quos ex parte veros esse constabat, ex parte falsi dicebantur. Substituebantur crimini Sempronius Senecio, eques Romanus, & Eurythmus, Cæsaris libertus & procurator. Hæredes, quum Cæsar esset in Dacia, communiter epistola scripta, petierant ut susciperet cognitionem : susceperat. Reversus diem dixerat : &, quum ex hæredibus quidam, quasi reverentia Eurythmi, remitterent accusationem, pulcherrimè dixerat,

erat,

erat, *Nec ille Polycletus est, nec ego Nero.* Indulserat tamen petentibus dilationem; cuius tempore exacto, confederat auditurus. A parte hæredum intraverunt duo: omnino postulârunt ut omnes hæredes agere cogerentur, quum detulissent omnes, aut sibi quoque desistere permitteretur. Loquutus est Cæsar summa gravitate, summa moderatione: quumque advocatus Sanectionis & Eurythmi dixisset, Suspicionibus relinqui reos, nisi audirentur; *Non curo* (inquit), *an isti suspicionibus relinquuntur, ego relinquer.* Dein, conversus ad nos, *Εὐρυθμί,* quid facere debeamus? isti enim queri volunt quod sibi licuerit non accusare. Tum ex consilii sententia iussit denuntiari hæredibus omnibus aut agerent, aut singuli approbarent causas non agendi, alioqui se vel de calumnia pronuntiaturum. Vides quàm honesti, quàm severi dies, quos jucundissimæ remissiones sequebantur. Adhibebamur quotidie cœnæ: erat modica, si principem cogites: interdum *ἀνφοράσια* audiebamus; interdum jucundissimis sermonibus nox ducebatur. Summo die abeuntibus nobis (tam diligens in Cæsare humanitas fuit) xenia sunt missa: sed mihi, ut gravitas cognitionum, consilii honor, suavitas simplicitasque convictus, ita locus ipse perjucundus fuit. Villa pulcherrima cingitur viridissimis agris: imminet littori, cujus in sinu quàm maximus portus, velut amphitheatrum. Hujus sinistrum brachium firmissimo opere munitum est; dextrum elaboratur. In ore portus insula affurgit, quæ illatum vento mare objacens frangat, tutumque ab utroque latere decursum navibus præstet. Affurgit autem arie visenda. Ingentia saxa latissima navis provehit: contrà, hæc alia super alia dejecta ipso pondere manent, ac sensim, quodam velut aggere, construuntur. Eminent jam & apparet saxeum dorsum: impactosque fluctus in immensum elidit & tollit. Vastus illic fragor, canumque circa mare. Saxis deinde pilæ adjiciuntur; quæ procedenti tempore enatam insulam imitentur. Habebit hic portus etiam nomen auctoris, eritque vel maxime salutaris. Nam per longissimum spatium littus importuosum hoc receptaculo utetur. Vale.

XXXII. C. PLINIUS QUINTILIANO
SUO S.

QUamvis & ipse sis continentissimus & filiam tuam ita institueris, ut decebat filiam tuam, Tutillii nepotem, quum tamen sit nuptura honestissimo viro, Nonio Celeri; cui ratio civilium officiorum necessitatem quandam nitoris imponit; debet, secundum conditiones mariti, veste, comitatu augeri: quibus non quidem augetur dignitas, ornatur tamen & instruitur. Te porro animo beatissimum, modicum facultatibus scio: itaque partem oneris tui mihi vindico, &, tanquam parens alter puellæ nostræ, confero quinquaginta millia nummum: plus collaturus, nisi a verecundia tua sola mediocritate munusculi impetrari posse considerem, ne requares. Vale.

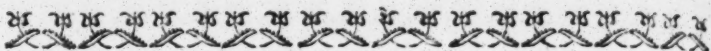
XXXIII. C. PLINIUS ROMANO SUO S.

Tollite cuncta, inquit, captosque auferite labores. Seu scribis aliquid, seu legis, tolli, auferri jube, & accipe orationem meam, ut illi arma divina. (Num superbius potui?) revera, ut inter meas pulchram. Nam mihi satis est certare tecum. Est hæc pro Accia Variola & dignitate personæ & exempli raritate, & iudicii magnitudine insignis. Nam femina splendide nata, nupta prætorio viro, exheredata ab octogenario patre, intra undecim dies, quàm ille novercam ei, amore captus, induxerat, quadruplici iudicio bona paterna repetebat. Sedebant iudices centum & octoginta: tot enim quatuor consiliis conscribuntur, ingens utrinque advocatio, & numerosa subsellia: præterea densa circumstantium corona latissimum iudicium multiplici circulo ambibat. Ad hoc, stipatum tribunal, atque etiam ex superiore basilicæ parte, qua femina, qua viri, & audiendi, quod erat difficile, &, quod facile, visendi studio imminebant. Magna expectatio patrum, magna filiarum, magna etiam novercarum. Secutus est varius eventus. Nam duobus consiliis vicimus, totidem victi sumus. Notabilis prorsus res & mira; eadem in causa, iisdem iudicibus, iisdem advocatis, eodem tempore tanta diversitas accidit casu quidem, sed non ut casus videretur. Victa est noverca, ipsa hæres ex parte sexta: victus Suburranus,

barranus, qui exheredatus a patre singulari impudentia alieni patris bona vindicabat, non ausus sui petere. Hæc tibi exposui, primùm ut ex epistola scires quæ ex oratione non poteras: deinde (nam detegam artes,) ut orationem libentiùs legeres, si non legere tibi, sed interesse judicio videreris: quam, sit licèt magna non despero gratiam brevissimæ impetraturam. Nam & copia rerum, & arguta divisione, & narratiunculis pluribus, & eloquendi varietate, renovatur. Sunt multa (non auderem nisi tibi dicere) elata; multa pugnancia, multa subtilia. Intervenit enim acribus illis & erectis frequens necessitas computandi, ac penè calculos tabulamque poscendi, ut repente in privati judicii formam centumvirale vertatur. Dedimus vela indignationi; dedimus iræ, dedimus dolori; & in amplissima causa, quasi magno mari, pluribus ventis sumus vecti. In summa, solent quidam ex contubernalibus nostris existimare hanc orationem (iterum dicam) præcipuam, ut inter meas *ὡς ἡπὲρ Κτησιφῶντος* esse. An verè, tu facillimè judicabis, quia tam memoriter tenes omnes, ut conferre cum hac, dum hanc solam legis, possis. Vale.

XXXIV. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

RECÈ fecisti, quòd gladiatorium munus Veronensibus nostris promissisti; a quibus olim amaris, suspiceris; ornaris. Inde etiam uxorem carissimam tibi & probatissimam habuisti; cujus memoriæ aut opus aliquod, aut spectaculum, atque hoc potissimum, quod maximè funeri, debeat. Præterea, tanto consensu rogaboris, ut negare non constans, sed durum videretur: illud quoque egregium, quòd tam facilis, tam liberalis in edendo fuisti. Nam per hæc etiam magnus animus ostenditur. Vellem Africanæ, quas coëmeras plurimas, ad præfinitum diem occurrissent: sed licèt cessaverint illæ, tempestate detentæ, tu tamen meruisti ut acceptum tibi fieret, quòd quo minùs exhiberes, non per te ætuit. Vale.

LIBER VII.

EPIST. I.

C. PLINIUS RESTITUTO SUO S.

TERRET me hæc tua tam pertinax valetudo, & quanquam te temperantissimum noverim, vereor tamen ne quid illi etiam in mores tuos liceat. Proinde moneo patienter resistas. Hoc laudabile, hoc salutare admittit humana natura. Quod suadeo, ipse certè sic agere sanus cum meis soleo. Spero quidem, si fortè in adversum valetudinem incidero, nihil me desideraturum vel pudore vel pœnitentia dignum: si tamen superaverit morbus, dênuntio ne quid mihi detur, nisi permittentibus medicis: sciantque, si dederint, ita vindicaturum ut solent alii quæ negantur. Quinetiam quum perustus ardentissima febris, tandem remissus unctusque acciperam a medico potionem, porrexì manum, utque me tangeret dixi, admotumque jam labris poculum reddidi. Postea quum vicesimo valetudinis die balineo præpararer, mussantesque medicos repente videssem, causam requisivi. Responderunt, posse me tutò lavari, non tamen omnino sine aliqua suspitione. Quid (inquam) necesse est? Atque ita spe balinei, cui jam videbar inferri, placide leniterque dimissa, ad abstinentiam rursus, non secus ac modò ad balineum, animum vultumque composui. Quæ tibi scripsi, primum ut te non sine exemplo monerem; deinde ut in posterum ipse ad eandem temperantiam astringerer, quum me hac epistola quasi pignore obligavissem. Vale.

II. C. PLINIUS JUSTO SUO S.

Quemadmodum congruit, ut simul & affirmes te assiduis occupationibus impediri, & scripta nostra desideres, quæ vix ab otiosis imperare aliquid perituri temporis possunt? Patiar ergo æstatem inquietam no-

bis

his exercitamque transcurrere; & hyeme demum, quum credibile erit noctibus saltem vacare te posse, quæram quid potissimum ex nugis meis tibi exhibeam. Interim abunde est, si epistolæ non sunt molestæ. Sunt autem, & ideo breviores erunt. Vale.

III. C. PLINIUS PRÆSENTI SUO S.

TAntane perseverantiâ tu modò in Lucania, modò in Campania? Ipse enim (inquis) Lucanus, uxor Campana. Iusta causa longioris absentiae, non perpetuæ tamen. Quin ergo aliquando in urbem redis? ubi dignitas, honor, amicitiae tam superiores quam minores. Quousque regnabis: quousque vigilabis quum voles? dormies quamdiu voles? quousque calcei? nusquam toga feriata: liber totos dies? Tempus est, te revivere molestias nostras, vel ob hoc solum, ne voluptates istæ satietate languescant. Saluta paulisper, quo sit tibi jucundius salutari: Terere in hac turba, ut te solitudo delectet. Sed quid imprudens quem revocare conor, retardo? Fortasse enim his ipsis admoneris, ut te magis ac magis otio involvas; quod ego non abrumpi, sed intermittere volo. Ut enim si cœnam tibi facerem, dulcibus cibus acies acutosque miscerem, ut obtusus illis & oblitus stomachus his excitaretur; ita nunc hortor, ut jucundissimum genus vitæ nonnullis interdum quasi acrioribus condias. Vale.

IV. C. PLINIUS PONTIO SUO S.

AIS legisse te hendecasyllabos meos: requiris etiam quamadmodum cœperim scribere, homo, ut tibi videor, severus, ut ipse fateor, non ineptus. Nunquam a poetice (altiùs enim repetam) alienus fui: quin etiam quatuordecim natus annos Græcam tragœdiam scripsi. Qualem? inquis. Nescio, tragœdia vocabatur. Mox quum e militia rediens, in Icaria insula ventis detinerer, Latinos elegos in illud ipsum mare ipsamque insulam feci. Expertus sum me aliquando & heroico, hendecasyllabis nunc primùm, quorum hic natalis, hac causa est. Legebantur in Laurentino mihi libri Asinii Galli de comparatione patris & Ciceronis: incidit epigramma Ciceronis in Tironem suum: dein, quam merdie (erat enim æstas) dormiturus me recepissẽm, nec

obreperet somnus, cœpi reputare, maximos oratores hoc studii genus, & in oblectationibus habuisse & in laude posuisse. Intendi animum, contraque opinionem meam, post longam desuetudinem, perquam exiguo temporis momento id ipsum quod me ad scribendum sollicitaverat, his versibus exaravi ;

*Quum libros Galli legerem, quibus ille parenti
Ausus de Cicerone dare palmamque, decusque,
Lascivum inveni lusum Ciceronis, & illo
Spectandum ingenio quo seria condidit, & quo
Humanis salibus, multo varioque lepore
Magnorum ostendit mentes gaudere virorum.
Nam queritur quòd fraude mala frustratus amantem
Paucula cœnato sibi debita suavia Tyro
Tempore nocturno subtraxerit. His ego lectis,
Cur post hæc, inquam, nostros celamus amores ?
Nullumque in medium timidi damus ? atque fatemur
Tyrenisque dolos, Tyronis nosse fugaces
Blanditias, & furta novas addentia flammæ ?*

Transii ad elegos ; hoc quoque non minùs celeriter explicui : addidi alias facilitate corruptus : deinde in urbem reversus, sodalibus legi. Probaverunt. Dein plura metra, si quid otii, maximè in itinere, tentavi. Postremo placuit exemplo multorum unum separatim hendecasyllaborum volumen absolvere, nec pœnitet. Legitur, describitur, cantatur, etiam ; a Græcis quoque, quos Latinè hujus libelli amor docuit, nunc cithara, nunc lyra personatur. Sed quid ego tam furiosè ? quam poëtis furere concessum est ; & tamen non de meo, sed de aliorum judicio loquor, qui sive judicant, sive errant, me delectant. Unum precor, ut posterique quoque aut errent similiter, aut judicent. Vale.

V. C. PLINIUS CALPHURNIÆ
SUÆ S.

Incredibile est quanto desiderio tuî tenear. In causa amor primùm ; deinde, quòd non consuevimus abesse. Inde est quòd magnum partem noctium in imagine tua vigil exigo : inde quòd interdiu quibus horis

te visere solebam, ad diætam tuam ipse me, ut verissimè dicitur, pedes ducunt: quòd denique æger & mœstus, & similis excluso, a vacuo limine recedo. Unum tempus his tormentis caret, quo in foro & amicorum litibus conteror. Æstima tu quæ vita mea sit, cui requies in labore, in miseria curisque solatium est. Vale.

VI. C. PLINIUS MACRINO SUO S.

RAra & notabilis res contigit Vareno, sit licèt adhuc dubia. Bithyni accusationem ejus, ut temerè inchoatam, omisisse narrantur; de eo adest provinciæ legatus: attulet decretum concilii ad Cæsarem, attulit ad multos principes viros, attulit etiam ad nos, Vareni advocatos. Perstat tamen idem ille Magius: quin etiam Nigrinum, optimum virum, pertinacissimè exercet. Per hunc a Consulibus postulabat, ut Varenius exhibere rationes cogeretur. Adsissebam Vareno jam tantum ut amicus, & tacere decreveram. (Nihil enim tam contrarium, quam si advocatus a Senatu datus defenderem ut reum, cui opus esset ne reus videretur.) Quum tamen, finita postulatione Nigrini, consules ad me oculos retulissent: Scietis, inquam, constare nobis silentii nostri rationem, quum veros legatos provinciæ audieritis contra Nigrinum, ad quem missi sunt: ego ad me quoque habeo decretum provinciæ. Rursus ille; Potest tibi liquere. Ad hoc ego: Si tibi ex diverso liquet, potest & mihi quod est melius in causa liquere. Tum legatus Polyænus causas abolitæ accusationis exposuit, postulavitque ne cognitioni Cæsaris præjudicium fieret. Respondit Magius; iterumque Polyænus ipse rarò & breviter interloquutus. Multum me intra silentium tenui. Accepi enim, non minus interdum oratorium esse tacere, quàm dicere: atque adeò repeto, quibusdam me capitis reis vel magis silentio quàm oratione accuratissima profuisse. Mater amisso filio (quid enim prohibet, quanquam alia ratio scribendæ epistolæ fuerit, de studiis disputare?) libertos ejus, eosdem cohæredes suos, falsi, & beneficii reos detulerat ad principem, judicemque impetraverat Julium Servianum. Defenderam reos ingenti quidem cœtu. (Erat enim causa notissima, præterea utrinque ingenia clarissima.) Finem cognitioni
quæstio

quæstio imposuit; quæ secundum reos dedit. Postea mater adiit Principem: affirmavit se novas probationes invenisse. Præceptum est Serviano, ut vacaret finitam causam retractanti, si quid novi afferret. Aderat matri Julius Africanus, nepos Julii oratoris: quo audito Paffienus Crispus dixit, Bene, me hercule, bene: sed quò tam bene? Julius Nepos, juvenis ingeniosus, sed parum callidus, quum multa dixisset, assignatumque tempus implèssset; Rogo, inquit, Serviane, permittas mihi unum verbum adjicere. Tum ego, quum omnes me, ut dia responsurum, intuerentur, Respondissem, inquam, si unum illud verbum Africanus adjecisset, in quo non dubito omnia nova fuisse. Non facilè me repetò tantum consequutum assensum agendo, quantum tunc non agendo. Similiter nunc & probatum & exceptum est, quòd pro Vareno hætenus tacui. Consules, ut Polyænus postulabat, omnia integra Principi servaverunt; cujus cognitionem suspensus expecto. Nam dies ille nobis pro Vareno aut securitatem & otium dabit, aut intermissum laborem renovata sollicitudine injunget. Vale.

VII. C. PLINIUS SATURNINO
SUO S.

ET proximè Prisco nostro, & rursus, quia ita jussisti, gratias egi, libentissimè quidem. Est enim mihi per jucundum, quòd viri optimi mihiq; amicissimi adeò cohaesistis, ut invicem vos obligari putetis. Nam ille quoque præcipuam se voluptatem ex amicitia tua capere profitetur, certatq; tecum honestissimo certamine mutæ caritatis, quam ipsum tempus augebit. Te negotiis distineri ob hoc molestè fero, quòd deservire studiis non potes: si tamen alteram litem per judicem, alteram, ut ais, ipse finieris, incipies primùm illic otio frui, deinde fatiatus ad nos reverti. Vale.

VIII. C. PLINIUS PRISCO SUO S.

EXprimere non possum, quàm jucundum sit mihi quòd Saturninus noster summas tibi apud me gratias aliis super alias epistolis agit. Perge ut cœpisti, virumque optimum quàm familiarissime dilige, magnam voluptatem ex amicitia ejus percepturus, nec ad breve
tempus.

tempus. Nam quum omnibus virtutibus abundet, tum hac præcipuè, quòd habet maximam in amore constantiam. Vale.

IX. C. PLINIUS FUSCO SUO S.

QUæris quemadmodum in secessu, quo jamdiu frueris, putem te studere oportere. Uule inprimis, & multi præcipiunt, vel ex Græco in Latinum, vel ex Latino vertere in Græcum: quo genere exercitationis proprietas splendorque verborum, copia figurarum, vis explicandi, præterea imitatione optimorum similia inveniendi facultas paratur: simul quæ legentem fefellissent, transferentem fugere non possunt. Intelligentia ex hoc & iudicium acquiritur. Nihil obfuerit, quæ legeris hætenus, ut rem argumentumque teneas, quasi æmulum scribere, lectisque conferre, ac sedulò pensitare, quid tu, quid ille commodius. Magna gratulatio, si tu nonnulla; tum magnus pudor, si cuncta ille melius. Licet interdu & notissima eligere, & certare cum electis. Audax hæc, non tamen improba, quia secreta, contentio: quanquam multos videmus ejusmodi certamina sibi cum multa laude sumpsisse, quosque subsequi satis habebant, dum non desperant, antecessisse. Poteris & quæ dixeris, post oblivionem retractare, multa retinere, plura transire; alia interscribere, alia rescribere. Laboriosum istud & tædio plenum, sed difficultate ipsa fructuosum, recalescere ex integro, & resumere impetum fractum omissumque; postremo, nova velut membra peracto corpori intexere, nec tamen priora turbare. Scio nunc tibi esse præcipuum studium orandi; sed non ideo semper pugnacem hunc & quasi bellatorium stylen suaserim. Ut enim terræ variis mutatisque seminibus, ita ingenia nostra nunc hac, nunc illa meditatione recoluntur. Volo interdum aliquem ex historia locum apprehendas: volo epistolam diligentius scribas, volo carmina. Nam sæpe in orationes quoque non historica modò, sed prope poetica descriptionum necessitas incidit; & pressus sermo purusque ex epistolis petitur. Fas est & carmine remitti, non dico continuo & longo (id enim perfici nisi in otio non potest) sed hoc arguto & brevi, quod aptè quantalibet occupationes curasque distinguat

stinguit. Lusus vocantur; sed hi lusus non minorem interdum gloriam quàm seria consequentur: atque adeò (cur enim te ad versus non versibus adhorter?)

*Ut laus est ceræ, mollis cedensque sequatur
Si doctos digitos, jussaque fiat opus;
Et nunc informet Martem, castamque Minervam,
Nunc Venerem effingat, nunc Veneris puerum
Utque sacri fontes non sola incendia sistunt,
Sæpe etiam flores vernaque prata juvant;
Sic hominum ingenium fœcti ducique per artes
Non rigidas docta mobilitate decet.*

Itaque summi oratores, summi etiam viri sic se aut exercebant aut delectabant, immo delectabant exercebantque. Nam mirum est, ut his opusculis animus intendatur remittaturque. Recipiunt enim amores, odia, iras, misericordiam, urbanitatem, omnia denique quæ ad vitam pertinent, atque etiam in foro causisque versantur. Inest his quoque eadem quæ aliis carminibus utilitas, quòd metri necessitate devincti soluta oratione lætatur, & quòd facilius esse comparatio ostendit, libentius scribimus. Habes plura etiam fortasse quàm requirebas: unum tamen omisi. Non enim dixi quæ legenda arbitraret: quanquam dixi, quum dicerem, quæ scribenda. Tu memineris, sui cujusque generis auctores diligentur eligere. (Aiunt enim, multum legendum esse, non multa.) Qui sint hi, adeò notum provocatumque est, ut demonstratione non egeant; & alioqui tam immodicè epistola me extendi, ut dum tibi quemadmodum studere debeas suadeo, studendi tempus abstulerim. Quin ergo pugillares resumis, & aliquid ex his, vel istud ipsum quod cœperas, scribis Vale.

X. C. PLINIUS MACRINO SUO S.

Quia ipse, quum prima cognovi, jungere extrema quasi avulsa cupio, te quoque existimo velle de Varenò & Bithynis reliqua cognoscere. Acta causa hinc a Polyæno, inde a Magio. Finitis actionibus Cæsar, Neutra, inquit pars de mora queretur. Erit mihi curæ, explorare provinciæ voluntatem. Multum interim Varenus tulit. Etenim quàm dubium est, an merito

merito accusetur, qui an omnino accusetur, incertum est? Superest, ne rursus provinciæ quod damnâsse dicitur, placeat, agatque pœnitentiam pœnitentiæ suæ. Vale.

XI. C. PLINIUS FABATO SUO S.

MIraris quòd Hermes libertus meus hæreditarios agros, quos ego jusseram proscribi, non expectata auctione pro meo quincunce ex septingentis millibus Corellia addixerit. Adjicis posse eos nongentis millibus vâire, ac tantò magis quæris, an quod gesserit ratum ferverem. Ego verò servo: quibus ex causis accipe: cupio enim & tibi probatum & cohæredibus meis excusatum esse, quòd me ab illis, majore officio jubente, secerno. Corelliam cum summa reverentia diligo; primùm ut sororem Corellii Rufi, cujus mihi memoria sacrosancta est; deinde ut matri meæ familiarissimam. Sunt mihi & cum marito ejus, Minutio Fusco, optimo viro, vetera jura: fuerunt & cum filio maxima: adeò quidem ut prætore me ludis meis præfederit. Hæc, quum proximè istic fui, indicavit mihi, cupere se aliquid circa Larium nostrum possidere: ego illi ex prædiis meis quod vellet, & quanti vellet, obtuli, exceptis paternis maternisque: his enim cedere ne Corellia quidem possum. Igitur quum obvenisset mihi hæreditas in qua prædia ista, scripsi, ei venalia futura. Has epistolas Hermes tulit, exigentique ut statim portionem meam sibi addiceret, paruit. Vides quàm ratum habere debeam, quod libertus meus meis moribus gessit? Superest ut cohæredes æquo animo ferant, separatim me vendidisse quod mihi licuit omnino vendere. Nec verò coguntur imitari meum exemplum. Non enim illis eadem cum Corellia jura sunt. Possunt ergo intueri utilitatem suam, pro qua mihi fuit amicitia. Vale.

XII. C. PLINIUS MINUTIO SUO S.

Libellum formatum a me, sicut exegeras, quo amicus tuus, immo noster (quid enim non commune nobis?) si res posceret, uteretur, nisi tibi ideo tardiùs, ne tempus emendandi eum, id est, disperdendi, haberes. Habebis tamen, an emendandi nescio, utique disperdendi (*ἡμῖς γὰρ κακόζηλοι*) optima quæque si detraxeris. Quod
fi

si feceris, boni consulam. Postea enim illis ex aliqua occasione ut meis utar, & beneficio fastidii tui ipse laudabor, ut in eo quod annotatum invenies, & superscripto aliter explicitum. Nam quum suspicarer futurum ut tibi tumidius videretur quod est sonantius & elatius, non alienum existimavi, ne te torqueres, addere statim pressius quiddam & exilius, vel potius humiliter & pejus, vestro tamen iudicio rectius. Cur enim non usquequaque tenuitatem vestram insequar & exagitem? Hæc, ut inter istas occupationes aliquid aliquando rideres: illud serio. Vide ut mihi viaticum reddas quod impendi data opera cursore dimisso. Næ tu, quum hoc legeris, non partes libelli, sed totum libellum improbabis, negabisque ullius pretii esse cujus pretium reposceris. Vale.

XIII. C. PLINIUS FEROCI SUO S.

EAdem epistola & studere te & non studere significat. Ænigmata loquor. Ita planè, donec distinctius quod sentio enuntiem. Negat enim te studere; sed est tam polita, quæ nisi a studente non potest scribi: aut es tu super omnes beatus, si talia per desidiam & otium perlices. Vale.

XIV. C. PLINIUS CORELLIÆ SUÆ S.

TU quidem honestissimè, quòd tam impensè & rogas & exigis, ut accipi jubeam a te pretium agrorum non ex septingentis millibus, quanti illos a liberto meo, sed ex nongentis, quanti a publicanis partem vicesimam emisti. Invicem ego & rogo & exigo, ut non solum quid te, verum etiam quid me deceat, aspicias, patiarisque me in hoc uno tibi eodem animo repugnare, quo in omnibus obsequi soleo. Vale.

XV. C. PLINIUS SATURNINO SUO S.

REquiris quid agam! Quo rōsti distringor officio, amicis deservio, studeo interdum, quod non interdum, sed solum semperque facere, non audeo dicere rectius, certè beatius erat. Te alia omnia quàm quæ velis agere, molestè ferrem, nisi ea quæ agis essent honestissima. Nam & reipub. suæ negotia curare, & disceptare inter amicos, laude dignissimum est. Prisci nostri contubernium jucundum tibi futurum sciebam.

Noveram

Noveram simplicitatem ejus, noveram comitatem : eundem esse, quod minùs nôram, gratissimum experior, quòd tam jucundè officiorum nostrorum meminisse eum scribas. Vale.

XVI. C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

CAlestrium Tyronem familiarissimè diligo, & privatis mihi & publicis necessitudinibus implicitum. Simul militavimus ; simul quæstores Cæsaris fuimus. Ille me in tribunatu liberorum jure præcessit ; ego illum in prætera sum consecutus, quum mihi Cæsar annum remississet. Ego in villas ejus sæpe secessi ; ille in domo mea sæpe convaleuit. Hic nunc proconsul provinciam Bæticam per Ticinum est petiturus. Spero, immo confido, faciliè me impetraturum, ut ex itinere desleat ad te. Si voles vindicta liberare quos proximè inter amicos manumisisti, nihil est quod verearis ne sit hoc illi molestum, cui orbem terrarum circumire, non erit longum mea causa. Proinde nimiam verecundiam pone, teque quid velis consule. Illi tam jucundum est quod ego, quam mihi quod tu jubes. Vale.

XVII. C. PLINIUS CELERI SUO S.

SUA cuique ratio recitandi : mihi, quod sæpe jam dixi, ut si quid me fugit, ut certè fugit, admonear. Quo magis miror quod scribis fuisse quosdam, qui reprehenderent quòd orationes omnino recitarem : nisi verò has solas non putant emendandas. A quibus libenter requisierim, cur concedant (si concedant tamen) historiam debere recitari, quæ non ostentationi, sed fidei veritæque componitur : cur tragædiam, quæ non auditorium, sed scenam & actores : cur lyrica, quæ non lectorem, sed chorum & lyram poscunt ? At horum recitatio usu jam recepta est : num ergo culpandus est ille qui cœpit ? quanquam orationes quoque & nostri quidam, & Græci lestitaverunt. Supervacuum tamen est recitare quæ dixeris : etiam, si eadem omnia, si iisdem omnibus, si statim recites : si verò multa inferas, multa commutes ; si quosdam novos, quosdam eosdem, sed post tempus, assumes, cur minùs probabilis sit causa recitandi quæ

quæ dixeris, quàm edendi? Sed difficile est ut oratio dum recitatur, satisfaciat. Jam hoc ad laborem recitantis pertinet, non ad rationem non recitandi. Nec verò ego dum recito, laudari, sed dum legor, cupio. Itaque nullum emendandi genus omitto: ac primum quæ scripsi mecum ipse pertracto; deinde duobus aut tribus lego, mox aliis trado annotanda, nota (que eorum, si dubito, cum uno rursus aut altero pensito; novissimè pluribus recito, ac si quid mihi credis, tunc acerrimè emendo. Nam tantò diligentius, quantò sollicitius, intendo. Optimè autem reverentia, pudor, metus judicant. Idque adeò, sic habe. Nonne, si loquuturus es cum aliquo, quamlibet docto, uno tamen, minùs commoveris quàm si cum multis vel indoctis? Nonne, quum surgis ad agendum, tum maxime tibi ipse diffidis, tum commutata, non dico plurima, sed omnia cupis? Utique, si latior scena, & corona diffusior. Nam illos quoque sordidos pullatosque reveremur. Nonne, si prima quæque improbari putas, debilitaris & concidis? Opinor; quia in numero ipso est quoddam magnum collatumque consilium; quibusque singulis iudicii parum, omnibus plurimum. Itaque Pomponius Secundus (hic scriptor tragœdiarum) si quid fortè familiarior amicus tollendum, ipse retinendum arbitraretur, dicere solebat, *Ad populum provoco*: atque ita ex populi vel silentio vel assensu aut suum aut amici sententiam sequebatur. Tantum ille populo dabat. Rectè an secus, nihil ad me. Ego enim non populum advocare, sed certos electosque soleo, quos intuear, quibus credam, quos denique & tanquam singulos observem, & tanquam non singulos timeam. Nam quòd M. Cicero de Sylo, ego de metu sentio. Timor est emendator acerrimus. Hoc ipsum, quòd nos recitatuos cogitamus, emendat: quòd auditorium ingredimur, emendat: quòd pallemus, horrescimus, circumspicimus, emendat. Proinde non pœnit me consuetudinis meæ, quam utilissimam experior: adeoque non deterreor fermunculis istorum, ut ultro te rogem monstres aliquid quod his addam. Nihil enim curæ meæ satis est. Cogito, quàm sit magnum dare aliquid in manus hominum: nec persuadere mihi possum,

sum, non & cum multis & sæpe tractandum, quod placere & semper & omnibus cupias. Vale.

XVIII. C. PLINIUS CANINIO SUO S.

DEliberas mecum quemadmodum pecunia, quam municipibus nostris in epulum obtulisti, post te quoque salva sit. Hæc consulta, non expedita sententia. Numeres reip. summam? Verendum est ne dilabatur. Des agros: Ut publici negligentur. Equidem nihil commodius invenio quàm quod ipse feci. Nam pro quingentis millibus nummum, quæ in alimenta ingenuorum promiseram, agrum ex meis longè pluris auctori publico mancipavi: eundem vectigali imposito recepi, tricena millia annua daturus. Per hoc enim & reipublicæ fors in tuto, nec reditus incertus, & ager ipse propter id quod vectigali largè supercurrit, semper dominum, a quo exerceatur, inveniet. Nec ignoro, me plus aliquanto quàm donasse videor, erogavisse, cum pulcherrimi agri pretium necessitas vectigalis infregerit. Sed oportet privatis utilitatibus publicas, mortalibus æternas anteferre; multoque diligentius muneri suo consulere, quàm facultatibus. Vale.

XIX. C. PLINIUS PRISCO SUO S.

Angit me Fanniæ valetudo. Contraxit hanc dum assidet Junie, virgini Vestali, sponte primum (est enim affinis,) deinde etiam ex auctoritate pontificum. Nam virgines, quum vi morbi atrio Vestæ coguntur excedere, matronarum curæ custodiæque mandantur. Quo munere Fannia dum sedulo fungitur, hoc discrimine implicata est. Insident febres, tussis increfcit, summa macies, summa defectio: animus tantum & spiritus vigent, Helvidio marito, Thrasea patre dignissima: reliqua labuntur, meque non metu tantum, verum etiam dolore conficiunt. Doleo enim maximè, feminam eripi oculis civitatis, nescio an aliquid simile visuris. Quæ castitas illius? quæ sanctitas? quanta gravitas? quanta constantia? Bis maritum sequuta in exilium est, tertio ipsa propter maritum relegata. Nam quum Senecio reus esset, quod de vita Helvidii libros composuisset, rogatumque se a Fannia in defensione dixisset, quærente minaciter

minaciter Mettius Caro an rogasset, respondit; Rogavi: an commentarios scripturo dedisset; Dedi: an sciente matre; Nesciente. Postremo nullam vocem cedentem periculo emisit. Quin etiam illos ipsos libros, quanquam ex necessitate & metu temporum abolutos, SC. publicatis bonis, habuit, servavit, tulitque in exilium exilii causam. Eadem quàm jucunda, quàm comis, quàm deinde (quod paucis datum est) non minùs amabilis quàm veneranda? Erit sanè, quam postea uxoribus nostris ostentare possimus: erit, a qua viri quoque fortitudinis exempla sumamus; quam sic cernentes audientesque miramur, ut illas quæ leguntur. Ac mihi domus ipsa nutare, convulsæque sedibus suis ruitura suprâ videtur, licet adhuc posteros habeat. Quantis enim virtutibus, quantisque factis assequuntur, ut hæc non novissima occiderit? Me quidem illud etiam affligit & torquet, quòd matrem ejus, illam (nihil possum illustrius dicere) tantæ feminae matrem, rursus videor amittere, quam hæc ut reddit ac refert nobis, sic auferet secum, meque & novo pariter & rescisso vulnere afficiet. Utramque colui, utramque dilexi: utram magis, nescio; nec discerni volebant. Habuerunt officia mea in secundis; Habuerunt in adversis. Ego solatium relegatarum, ego ultor reversarum: non feci tamen paria, atque eò magis hanc cupio servari, ut mihi solvendi tempora supersint. In his eram curis quum scriberem ad te; quas si deus aliquis in gaudium verterit, de metu non querar. Vale.

XX. C. PLINIUS TACITO SUO S.

Librum tuum legi, & quàm diligentissimè potui, annotavi quæ commutanda, quæ eximenda arbitrarer. Nam & ego verum dicere assuevi, & tu libenter audire. Neque enim ulli patientius reprehenduntur, quàm qui maximè laudari merentur. Nunc a te librum meum cum annotationibus tuis exspecto. O jucundas, ô pulchras vices! Quàm me delectat, quòd, si qua posteris cura nostri, usque quaque narrabitur, qua concordia, simplicitate, fide vixerimus! Erit rarum & insigne, duos homines ætate, dignitate propemodum æquales, nonnullius in literis nominis (Cogor enim de te quoque parcius dicere, quia de me simul dico,) alterum

rum alterius studia fovisse. Equidem adolescentulus, quum jam tu fama gloriaque floreret, te sequi, tibi longo, sed proximus, intervallo & esse & haberi concupiscebam. Et erant multa clarissima ingenia; sed tu mihi (ita similitudo naturæ ferebat) maximè imitabilis, maximè imitandus videbaris. Quo magis gaudeo, quòd, si quis de studiis sermo, una nominamur; quòd de te loquentibus statim occurro. Nec desunt qui uni ut utrique nostrum præferantur. Sed nihil interest mea, quo loco jungimur. Nam hoc ego primus, quia tu proximus: & ego proximus quia tu primus. Quin etiam in testamentis debes annotasse, nisi quis fortè alterutri nostrum amicissimus, eadem legata, & quidem pariter, accipimus. Quæ omnia huc spectant, ut invicem ardentius diligamus, cum tot vinculis nos studia, mores, fama, suprema denique hominum judicia constringant. Vale.

XXI. C. PLINIUS CORNUTO SUO S.

PAreo, collega carissime, & infirmitati oculorum, ut jubes, consulo. Nam & huc, tecto vehiculo undique inclusus, quasi in cubiculo, perveni, & non stylo modò, verum etiam lectionibus difficulter, sed abstineo, solisque auribus studeo. Cubicula obductis velis opaca, nec tamen obscura, facio. Cryptoporticus quoque, adopertis inferioribus fenestris, tantum umbræ quantum luminis habet. Sic paulatim lucem ferre condisco. Balineum assumo, quia prodest: vinum, quia non nocet; parcissimè tamen. Ita assuevi, & nunc cultos adest. Gallinam, ut a te missam, libenter accepi; quam satis acris oculis, quanquam adhuc lippus, pinguis simam vidi. Vale.

XXII. C. PLINIUS FALCONI SUO S.

Minùs miraberis me tam instanter petisse, ut in amicum meum conferres tribunatum, quum scieris quis ille qualisque. Possum autem jam tibi & nomen indicare & describere ipsum, postquam policeris. Est Cornelius Minutianus, ornamentum regionis meæ, seu dignitate, seu moribus. Natus splendide, abundat facultatibus; amat studia, ut solent pauperes. Idem
rectissimus

rectissimus iudex, fortissimus advocatus, fidelissimus amicus. Accepisse te beneficium credes, quum propius inspexeris hominem, omnibus honoribus, omnibus titulis (nihil volo elatius de modestissimo viro dicere) parem. Vale.

XXIII. C. PLINIUS FABATO PROSOCE-
RO SUO S.

GAudeo quidem, esse te tam fortem, ut Mediolani occurrere Tyroni possis : sed, ut perseveres esse tam fortis, rogo, ne tibi contra rationem ætatis tantum laboris injungas. Quinimmo denuntio, ut illum & domi, & intra domum, atque etiam intra cubiculi limen, exspectes. Etenim quum a me ut frater diligatur, non debet ab eo, quem ego parentis loco observo, exigere officium quod parenti suo remisisset. Vale.

XXIV. C. PLINIUS GEMINIO SUO S.

Numidia Quadratilla paulo minus octogesimo ætatis anno decessit, usque ad novissimam valetudinem viridis, etiam ultra matronalem modum compacto corpore & robusto. Decessit honestissimo testamento. Reliquit hæredes, ex besse nepotem, ex tertia parte neptem. Neptem parum novi : nepotem familiarissimè diligo ; adolescentem singularem, nec iis tantum, quos sanguine attingit, inter propinquos amandum. Ac primum, conspicuus forma omnes sermones malignorum & puer & juvenis evasit : intra quartum & vicesimum annum maritus, &, si deus annuisset, pater. Vixit in contubernio aviæ delicatæ severissimè, & tamen obsequentissimè. Habebat illa pantomimos, fovebatque effusius quàm principi feminæ conveniret. Hos Quadratus non in theatro, non domi spectabat ; nec illa exigebat. Audii ipsam, quum mihi commendaret nepotis sui studia, solere se, ut feminam in illo otio sexûs, laxare animum lusu calculorum, solere spectare pantomimos suos ; sed quum factura esset alterutrum, semper se nepoti suo præcepisse, abiret, studeretque : quod mihi non amore ejus magis facere quàm reverentia videbatur. Miraberis, & ego miratus sum. Proximis sacerdotalibus ludis, productis in commissione pantomimis, quum simul theatro ego & Quadratus egrederemur, ait mihi ; Scis me hodie

hodie primum vidisse saltantem aviæ meæ libertum? Hoc nepos. At, hercule, alienissimi homines in honorem Quadratillæ (pudet me dixisse honorem) per adulationis officium, in theatrum cursitabant, exultabant, plaudebant, mirabantur: ac deinde singulos gestus dominæ cum canticis reddebant; qui nunc exiguissima legata theatrialis operæ corollarium, accipient ab hærede qui non spectabat. Hæc scripsi, quia soles, si quid incidat novi, non invitus audire: deinde, quia jucundum est mihi, quod ceperim gaudium scribendo retractare. Gaudeo enim pietate defunctæ, honore optimi juvenis: lætor etiam quòd domus aliquando C. Cassii, hujus quæ Cassianæ scholæ princeps & parens fuit, serviet domino non minori. Implebit enim illam Quadratus meus ut decebit, rursusque ei pristinam dignitatem, celebritatem, gloriamque reddet, quum tantus orator inde procedet, quantus juris ille consultus. Vale.

XXV. C. PLINIUS RUFO SUO S.

O Quantum eruditorum aut modestia ipsorum, aut quies, operit & subtrahit famæ! At nos eos tantum dicturi aliquid aut lecturi timemus, qui studia sua proferunt; quum illi qui tacent, hoc amplius præstent, quòd maximum opus silentio reverentur. Expertus scribo quod scribo. Terentius Junior, equestribus militiis, atque etiam procuratione Narbonensis provinciæ integerrimè functus, recepit se in agros suos, paratisque honoribus tranquillissimum otium prætulit. Hunc ego invitatus hospitio, ut bonum patremfamilia, ut diligentem agricolam intuebar, de his locuturus, in quibus illum versari putabam: & cœperam, quum ille me doctissimo sermone revocavit ad studia. Quàm terfa omnia? quàm Latina? quàm Græca? Nam tantum utrâque linguâ valet, ut eâ magis videatur excellere, quam cum maximè loquitur. Quantum ille legit? quantum tenet? Athenis vivere hominem, non in villa, putes. Quid multa? Auxit solitudinem meam, effecitque ut illis quos doctissimos novi, non minùs hos seductos & quasi rusticos verear. Idem suadeo tibi. Sunt enim ut in castris, sic etiam in literis nostris plures cultu pagano, quos cinctos & armatos, & quidem ardentissimo ingenio, diligentius scrutari invenies. Vale.

XXVI. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

Nuper me cuiusdam amici languor admonuit, optimos esse nos dum infirmi sumus. Quem enim infirmum aut avaritia aut libido sollicitat? Non amoribus servit, non appetit honores, opes negligit, & quantumcunque, ut relicturus, satis habet: tunc deos, tunc hominem esse se meminit: invidet nemini, neminem miratur, neminem despicit, ac ne sermonibus quidem malignis aut attendit, aut alitur: balinea imaginatur & fontes. Hæc summa curarum, summa votorum; mollemque in posterum & pinguem, si contingat evadere, hoc est, innoxiam beatamque destinat vitam. Possum ergo, quod pluribus verbis, pluribus etiam voluminibus philosophi docere conantur, ipse breviter tibi mihiq; præcipere, ut tales esse sani perseveremus, quales nos futuros profitemur infirmi. Vale.

XXVII. C. PLINIUS SURÆ SUO S.

ET mihi discendi & tibi docendi facultatem otium præbet. Igitur perquam velim scire, esse aliquid phasmata, & habere propriam figuram numenque aliquod putes, an inania & vana ex metu nostro imaginem accipere. Ego ut esse credam, imprimis eo ducor quod audio accidisse Curtio Rufo. Tenuis adhuc & obscurus obtinenti Africam comes hæserat: inclinato die spatiabatur in porticu: offertur ei mulieris figura, humana grandior pulchriorque; perterrita Africam se, futurorum prænuntiam, dixit: iturum enim Romam, honoresque gesturum, atque etiam cum summo imperio in eandem provinciam reversurum, ibique moriturum. Facta sunt omnia. Præterea accedenti Carthaginem, egredientique navem, eadem figura in littore occurrere narratur. Ipse certè implicitus morbo, futura præteritis, adversa secundis auguratus, spem salutis, nullo suorum desperante, projecit. Jam illud, nonne & magis terribile, & non minùs mirum est? quod exponam ut accepi. Erat Athenis spatiosa & capax domus, sed infamis & pestilens. Per silentium noctis sonus ferri, & si attenderes acriùs, strepitus vinculorum longiùs primo, deinde e proximo reddebatur: mox apparebat idolon, senex macie & squallore confectus, promissa barba,

horrenti

horrenti capillo cruribus compedes, manibus catenas gerebat quatiebatque. Inde inhabitantibus tristes di-
 raque noctes per metum vigilabantur: vigiliam morbus
 & crescente formidine mors sequebatur. Nam inter-
 diu quoque quanquam abscesserat imago, memoria
 imaginis oculis inhærebat; longiorisque causa timoris
 timor erat. Deserta inde & damnata solitudine domus,
 totaque illi monstro relicta: proscribebatur tamen seu
 quis emere, seu quis conducere ignarus tanti mali vel-
 let. Venit Athenas philosophus Athenodorus, legit ti-
 tulum: auditoque pretio, quia suspecta vilitas, percunc-
 tatus, omnia docetur, ac nihilominus, immo tantò ma-
 gis, conducit: ubi cœpit advesperascere, jubet sterni si-
 bi in prima domûs parte, poscit pugillares, stylum, lu-
 men: suos omnes in interiora dimittit, ipse ad scriben-
 dum, animum, oculos, manum intendit, ne vacua mens
 audita simulacra & inanes sibi metus fingeret. Initio,
 quale ubique, silentium noctis, deinde concuti ferrum,
 vincula moveri: ille non tollere oculos, non remittere
 stylum, sed obfirmare animum, auribusque prætere-
 tum crebescere fragor, adventare etiam, ac jam ut in
 limine, jam ut intra limen audiri: respicit, videt, ag-
 noscitque narratam sibi effigiem. Stabat innuebatque
 digito, similis vocanti: hic contrà ut paululum expec-
 taret, manu significat, rursusque ceris & stylo incumbit:
 illa scribentis capiti catenis insonabat: respicit rursus
 idem quod priùs innuentem: nec moratus tollit lumen
 & sequitur: Ibat illa lento gradu, quasi gravis vinculis:
 postquam deflexit in aream domûs, repente dilapsa de-
 serit comitem; desertus herbas & folia concepta sig-
 num loco ponit. Postero die adit magistratus, monet
 ut illum locum effodi jubeant. Inveniuntur ossa inser-
 ta catenis & implicita, quæ corpus ævo terraque putre-
 factum nuda & exesa reliquerat vinculis: collecta pub-
 licè sepeliuntur: domus postea rite conditis manibus
 caruit. Et hæc quidem affirmantibus credo: illud af-
 firmare aliis possum. Est libertus mihi Marcus, non
 illiteratus. Cum hoc minor frater eodem lecto quiesce-
 bat. Is visus est sibi cernere quendam in toro residen-
 tem, admoventemque capiti suo cultros, atque etiam
 ex ipso vertice amputantem capillos. Ubi illuxit, ipse

circa verticem tonsus, capilli jacentes reperiuntur. Exiguum temporis medium, & rursus simile aliud priori fide fecit. Puer in pædagogio missus pluribus dormiebat: venerunt per fenestras (ita narrat) in tunicis albis duo, cubantemque detonderunt; & qua venerant, recesserunt. Hunc quoque tonsum, sparsosque circa capillos dies ostendit. Nihil notabile secutum, nisi fortè, quòd non fui reus: futurus, si Domitianus, sub quo hæc acciderunt, diutius vixisset. Nam in scrinio ejus datus a Caro de me libellus inventus est; ex quo conjectari potest, quia reis moris est submittere capillum, recisos meorum capillos depulsi quod imminere periculi signum fuisse. Digna res est, quam diu multumque consideres: ne ego quidem indignus, cui copiam scientiæ tuæ facias. Licet etiam utramque in partem, ut soles, disputes: ex altera tamen fortiùs, ne me suspensum incertumque dimittas, cùm mihi consulendi causa fuerit, ut dubitare desinerem. Vale.

XXVIII. C. PLINIUS SEPTITIO SUO S.

AIS quosdam apud te reprehendisse, tanquam amicos meos ex omni occasione ultra modum laudem. Agnosco crimen, amplector etiam. Quid enim honestius culpa benignitatis? Qui sunt tamen isti, qui amicos meos meliùs nôrint? Sed ut nôrint, quid invident mihi felicissimum errorem? Ut enim non sint tales, quales a me prædicantur, ego tamen beatus quòd mihi videntur. Igitur ad alios hanc sinistram diligentiam conferant (nec sunt parum multi) qui carpere amicos suos judicium vocant: mihi nunquam persuadebunt ut meos amari a me nimium putem. Vale.

XXIX. C. PLINIUS MONTANO SUO S.

Ridebis, deinde indignaberis, deinde ridebis, si legeris, quod nisi legeris, non potes credere. Est viâ Tiburtinâ intra primum lapidem (proximè annotavi) monumentum Pallantis, ita inscriptum; **HUIC SENATUS, OB FIDEM PIETATEMQUE ERGA PATRONOS, ORNAMENTA PRÆTORIA DECREVIT, ET SESTERTIUM CENTIES QUINGUAGIES: CUJUS HONORE CONTENTUS FUIT.** Equidem nunquam sum miratus quæ sæpius a fortuna quàm

quàm a iudicio proficiscerentur: maximè tamen hic me titulus admonuit, quàm essent mimica & inepta quæ interdum in hoc cœnum, in has sordes abjicerentur: quæ denique ille furcifer & recipere ausus est, & recusare, atque etiam, ut moderationis exemplum, posteris prodere. Sed quid indignor? Ridere satius est, ne se magnum aliquod adeptos putent, qui huc felicitate perveniunt, ut rideantur. Vale.

XXX. C. PLINIUS GENITORI SUO S.

Torqueor quòd discipulum, ut scribis, optimæ spei amisisti, cujus & valetudine & morte impedita studia tua quid nesciam? cùm sis omnium officiorum observantissimus, cùmque omnes quos probas, effusissimè diligas? Me huc quoque urbana negotia persequuntur, non delectant. Sunt enim qui me aut iudicem aut arbitrum faciant. Accedunt querelæ rusticorum, qui auribus meis post longum tempus suo jure abutuntur. Instat & necessitas agrorum locandorum perquam molesta. Adeò rarum est invenire idoneos conductores. Quibus ex causis precariò studeo: studeo tamen. Nam & scribo aliquid & lego: sed quum lego, ex comparatione sentio quàm malè scribam; licèt tu mihi bonum animum facias, qui libellos meos de ultione Helvidii, Orationi Demosthenis *κατὰ Μυδίου* confers: quam sanè, quum componerem illos, habui in manibus, non ut amularer (improbum enim ac penè furiosum) sed tamen imitarer & sequerer, quantum aut diversitas ingeniorum, maximi & minimi, aut causæ dissimilitudo pateretur. Vale.

XXXI. C. PLINIUS CORNUTO SUO S.

Claudius Pollio amari a te cupit: dignus hoc ipso quòd cupit: deinde, quòd ipse te diligit. Neque enim ferè quisquam exigit istud nisi qui facit. Vir aliqui rectus, integer, quietus, ac penè ultra modum (si quis tamen ultra modum) verecundus. Hunc, quum simul militarem, non solum ut commilito inspexi: (nam præerat alæ militari) Ego iussus a legato consulari rationem alarum & cohortium excutere, ut magnam quorundam sœdamque avaritiam, & negligentiam parem, ita hujus summam integritatem, sollicitam diligentiam inveni. Postea promotus ad amplissimas pro-

curationes, nulla occasione corruptus ab insito abstinentiæ amore deflexit; nunquam secundis rebus intumuit, nunquam officiorum varietate continuam laudem humanitatis infregit: eademque firmitate animi laboribus suffecit, qua nunc otium patitur. Quod quidem paucisper cum magna sua laude intermisit & posuit, a Corelio nostro ex liberalitate imperatoris Nervæ emendis dividendisque agris adjutor assumptus. Etenim qua gloria dignum est, summo viro in tanta eligendi facultate præcipuè placuisse? Idem quàm reverenter, quàm fideliter amicos colat, multorum supremis judiciis, in his Musonii Bassi, gravissimi civis, credere potes, cujus memoriam tam grata prædicatione prorogat & extendit, ut librum de vita ejus (nam studia quoque, sicut alias artes bonas, veneratur) edideret. Pulchrum istud, & raritate ipsa probandum, cùm plerique hætenus defunctorum meminerint, ut querantur. Hunc hominem, appetentissimum tuum (mihi crede) complectere, apprehendere, immo & invita, ac sic ama tanquam gratiam referas. Neque enim obligandus, sed remunerandus est in amoris officio qui prior cœpit. Vale.

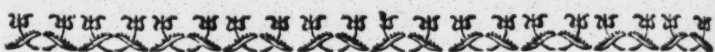
XXXII. C. PLINIUS FABATO PROSO- CERO SUO S.

Dilector jucundum tibi fuisse Tyronis mei adventum: quod verò scribis, oblata occasione proconsulis, plurimos, manumissos, unicè lætor. Cupio enim patriam nostram omnibus quidem rebus augeri, maximè tamen civium numero. Id enim oppidis firmissimum ornamentum. Illud etiam me, non ut ambitiosum, sed tamen juvat, quod adjicis, me teque & gratiarum actione & laude celebratos. Est enim, ut Xenophon ait, *ἀνθρώπων ἰσχυρότερον*, utique si te mereri putes. Vale.

XXIII. C. PLINIUS TACITO SUO S.

Auguror (nec me fallit augurium) Historias tuas immortales futuras: quo magis illis (ingenuè fatebor) inseri cupio. Nam si esse nobis curæ solet ut facies nostra ab optimo quoque artifice exprimatur, nonne debemus optare, ut operibus nostris similis tui scriptor prædicatorque contingat? Demonstrò itaque, quamquam

quanquam diligentiam tuam non fugere possit, cùm sit
 in publicis actis, demonstro tamen, quò magis credas,
 iacundum mihi futurum, si factum meum, cujus gratia
 periculo crevit, tuo ingenio, tuo testimonio ornaveris.
 Dederat me Senatus cum Herennio Senecione advoca-
 tum provinciæ Bæticæ contra Bæbium Massam: dam-
 natoque Massa censuerat ut bona ejus publicè custodi-
 rentur. Senecio, quum explorâisset consules postulati-
 onibus vacaturos, convenit me: & Qua concordia,
 inquit, injunctam nobis accusationem exsequuti sumus,
 hac adeamus consules, petamusque ne bona dissipari si-
 nant, quorum esse in custodia debent. Respondi; Quum
 sumus advocati a Senatu dati, dispice, num peractas pu-
 tes partes nostras, Senatûs cognitione finita. Et ille;
 Tu quem voles tibi terminum statues, cui nulla cum
 provincia necessitudo, nisi ex beneficio tuo, & hoc re-
 centi: ipse & natus ibi, & quæstor in ea fui. Tum
 ego; Si fixum tibi istud ac deliberatum, sequar te, ut
 si qua ex hoc invidia erit, non tua tantum sit. Veni-
 mus ad coff. dicit Senecio quæ res ferebat: aliqua sub-
 jungo. Vixdum conticueramus, & Massa questus Se-
 necionem non advocati fidem, sed inimici amaritudi-
 nem implêsse, impietatis reum postulat. Horror omni-
 um: ego autem, Vereor, inquam, clarissimi consules,
 ne mihi Massa silentio suo prævaricationem objecerit,
 quòd non & me reum postulavit. Quæ vox & statim
 excepta, & postea multo sermone celebrata est. Divus
 quidem Nerva (nam privatus quoque attendebat his
 quæ rectè in publico fierent) missis ad me gravissimis
 literis, non mihi solum, verum etiam seculo est gratu-
 latus, cui exemplum (sic enim scripsit) simile antiquis
 contigisset. Hæc, utcunque se habent, notiora, clari-
 ora, majora tu facies: quanquam non exigo ut excedas
 actæ rei modum. Nam nec historia debet egredi veri-
 tatem, & honestè factis veritas sufficit. Vale.

LIBER VIII.

EPIST. I.

C. PLINIUS SEPTITIO SUO S.

ITER commodè explicui, excepto quòd quidam ex meis adversam valetudinem *servescentibus* æstibus contraxerint. Encolpius quidem lector, ille seria nostra, ille deliciæ, exasperatis faucibus pulvere, sanguinem rejicit. Quàm triste hoc ipsi, quàm acerbum mihi! si is, cui omnis ex studiis gratia, inhabilis studiis fuerit. Quis deinde libellos meos sic leget? sic amabit? quem aures meæ sic sequuntur? Sed dii lætiora promittunt. Stetit sanguis, resedit dolor. Præterea continens ipse: nos solliciti, medici diligentes. Ad hoc salubritas cœli, secessus, quies, tantum salutis, quantum otii, pollicentur. Vale.

II. C. PLINIUS CALVISIO SUO S.

Alit in prædia sua proficiscuntur, ut locupletiores revertantur; ego, ut pauperior. Vendideram vindemias certatim negotiatoribus ementibus. Invitabat pretium; & quod tunc, & quod fore videbatur. Spes fefellit. Erat expeditum, omnibus remittere æqualiter, sed non satis æquum. Mihi autem egregium imprimis videtur, ut foris, ita domi, ut in magnis, ita in parvis, ut in alienis, ita in suis, agitare iustitiam. Nam si paria peccata, pares etiam laudes. Itaque omnibus quidem, ne quis mihi non donatus abiret, partem octavam pretii, quo quis emerat, concessi: deinde iis, qui amplissimas summas emptionibus occupaverant, separatim consului. Nam & me magis juverant, & majus ipsi fecerant damnum. Igitur iis, qui pluris quàm decem millibus emerant, ad illam communem, & quasi publicam octavam, addidi decimam ejus summæ, quæ decem millia exçesserat. Vereor, ne parum expresse-
aperit

apertius calculos ostendam. Si qui fortè quindecim millibus emerant, hi & quindecim millium octavam & quinque millium decimam, tulerunt. Præterea, quum reputarem, quosdam ex debito aliquantum, quosdam aliquid, quosdam nihil reposuisse, nequaquam verum arbitrabar, quos non æquasset fides solutionis, hos benignitate remissionis æquari. Rursus ergo iis qui solverant, ejus, quod solverant, decimam remisi. Per hoc enim aptissimè & in præteritum singulis, pro cujusque merito, gratia referri, & in futurum omnes cum ad emendum tum etiam ad solvendum allici videbantur. Magno mihi seu ratio hæc, seu facilitas ilegit: sed fuit tanti. Nam regione tota & novitas remissionis & forma laudatur. Ex ipsis etiam, quos non una (ut dicitur) pertica, sed distinctè gradatimque tractavi: quanto quis melior & probior, tantò mihi obligatior abit, expertus non esse apud me, *Ἐν δ' ἡ τιμὴ ἡ μὲν καὶς, ἡ δὲ καὶ ἰσότης.*

III. C. PLINIUS SPARSO SUO S.

Librum, quem novissimè tibi misi, ex omnibus meis vel maximè placere significas. Est eadem opinio cujusdam eruditissimi. Quo magis adducor, ut neutrum falli putem; quia non est credibile utrumque falli, & quia tantum blandior mihi. Volo enim proxima quæque absolutissima videri: & adeò jam nunc contra istum librum faveo orationi, quam nuper in publicum dedi: communicaturus tecum, ut primum diligentem tabellarium invenero. Erexì expectationem tuam; quam vereor ne destituat oratio in manus sumpta. Interim tamen, tanquam placituram (& fortasse placebit) expecta. Vale.

IV. C. PLINIUS CANINIO SUO S.

Optimè facis, quòd bellum Dacicum scribere paras. Nam quæ tam recens, tam copiosa, tam lata, quæ denique tam poetica, & (quanquam in verissimis rebus) tam fabulosa materia? Dices immissa terris nova flumina, novos pontes fluminibus injectos, insecsa castris montium abrupta, pulsum regia, pulsum etiam vita, regem nihil desperantem. Super hæc, actos bis triumphos: quorum alter ex invicta gente primus, alter novissimus

fuit. Una, sed maxima, difficultas, quòd hæc æquare dicendo, arduum, immensum, etiam tuo ingenio, quam altissimè assurgat, & amplissimis operibus increcat. Nonnullus & in illo labor, ut barbara & fera nomina, imprimis regis ipsius, Græcis versibus non resistent. Sed nihil est quod non arte curaque, si non potest vinci, mitigetur. Præterea, si datur Homero & mollia vocabula & Græca ad lenitatem versûs contrahere, extendere, inflectere, cur tibi similis audentia, præsertim non delegata, sed necessaria, negetur? Proinde jure vatum, invocatis diis, & inter deos, ipso, cuius res, opera, consilia dicturus es, immitte rudentes, pande vela, ac, si quando aliàs, toto ingenio vehere. Cur enim non ego quoque poëticè cum poëta? Illud jam nunc paciscor; prima quæque ut absolveris, mitte, immo etiam antequam absolvas, sic ut erunt recentia, & rudia, & adhuc similia nascentibus. Respondebis, non posse perinde carptim, ut contexta, perinde inchoata placere, ut effecta. Scio. Itaque & a me æstimantur ut cœpta; spectabuntur ut membra; extremamque limam tuam operientur in scrinio nostro. Patere hoc me super cætera habere amoris tui pignus, ut ea quoque nôrim quæ nôsse neminem velles. In summa, potero fortasse scripta tua magis probare, laudare, quantò illa tardiùs cautiùsque; sed ipsum te magis amabo, magisque laudabo, quantò celeriùs & incautiùs miseris. Vale.

V. C. PLINIUS GEMINIO SUO S.

GRave vulnus Macrinus noster accepit. Amisit uxorem singularis exempli, etiam si olim fuisset. Vixit cum hac triginta novem annis, sine jurgio, sine offensa. Quam illa reverentiam marito suo præstitit, cum ipsa summam mereretur? Quot quantasque virtutes ex diversis ætatibus sumptas collegit & miscuit? Habet quidem Macrinus grande solatium, quòd tantum bonum tam diu tenuit: sed hoc magis exacerbatur, quòd amissit. Nam fruendis voluptatibus crescit carendi dolor. Ero ergo suspensus pro homine amicissimo, dum admittere avocamenta, & cicatricem pati possit; quam nihil æquè ac necessitas ipsa, & dies longa, & satietas doloris inducit. Vale.

VI. C. PLINIUS MONTANO SUO S.

COgnovisse jam ex epistola mea debes, annotasse me nuper monumentum Pallantis sub hac inscriptione: **HUIC SENATUS OB FIDEM PIETATEM QUE ERGA PATRONOS, ORNAMENTA PRÆTORIA DECREVIT, ET SESTERTIUM CENTIES QUINQUAGIES: CUJUS HONORE CONTENTUS FUIT.** Postea mihi visum est pretium curæ ipsum SC. quærere. Inveni tam copiosum & effusum, ut ille superbissimus titulus, modicus atque etiam demissus videretur. Conferant se, non dico illi veteres, Africani, Achaici, Numantini, sed his proximi, Marii, Syllæ, Pompeii; (nolo progredi longius) infra Pallantis laudes jacebunt. Urbanos, qui illa censuerunt, putem, an miseros? Dicerem urbanos, si Senatum deceret urbanitas. Miseros ergo? sed nemo tam miser est, ut ad illa cogatur. Ambitio ergo, & procedendi libido? Sed quis adeò demens ut aut per suum aut per publicum dedecus procedere vellet in ea civitate, in qua hic esset usus potentissimæ dignitatis, ut primus in Senatu laudare Pallantem posset? Omitto, quòd Pallanti servo prætoria ornamenta offeruntur: (quippe offeruntur & servis) mitto quòd censent, non exhortandum modò, verùm etiam compellendum ad usum aureorum annulorum. Erat enim contra majestatem Senatûs, si ferreis prætorius uteretur. Levia hæc & transeunda; illa memoranda, quòd nomine Pallantis Senatus (nec expiata postea curia est) Pallantis nomine Senatus gratias agit. Cæsari: quòd & ipse cum summo honore mentionem ejus prosecutus esset, & Senatui facultatem fecisset testandi erga eum benevolentiam suam. Quid enim Senatui pulchrius, quàm ut erga Pallantem satis gratus videretur? Additur, ut Pallas, cui se omnes pro virili parte obligatos fatentur, singularis fidei, singularis industriæ fructum meritissimò ferat. Prolatos imperii fines, redditos exercitus reipub. credas. Astringitur his, quum Senatui Populoque Romano liberalitatis gratior representari nulla materia posset, quàm si abstinentissimæ fidelissimique custodis principalium opum facultates adjuvare contigisset. Hoc tunc votum Senatûs, hoc præcipuum gaudium populi, hæc liberalitatis materia

gratissima, si Pallantis facultates adjuvare publicarum opum egestionem contingeret. Jam quæ sequuntur, voluisse quidem Senatum censere, dandum ex ærario sestertiū centies quinquagies, & quantò ab ejusmodi cupiditatibus remotior ejus animus esset, tantò impensius petere a publico parente, ut eum compelleret ad cedendum Senatui. Id verò deerat, ut cum Pallante auctoritate publica ageretur, Pallas rogaretur ut Senatui cederet; ut illi superbissimæ abstinentiæ Cæsar ipse patronus advocaretur, ne sestertiū centies quinquagies sperneret. Sprevit quod solum potuit, tantis opibus publicè oblati: arrogantiùs fecit quàm si accepisset. Senatus tamen id quoque, similis querenti, laudibus tulit, his quidem verbis; SED QUUM PRINCEPS OPTIMUS, PARENSQUE PUBLICUS, ROGATUS A PALLANTE, EAM PARTEM SENTENTIÆ, QUÆ PERTINEBAT AD DANDUM EI EX ÆRARIO CENTIES QUINQUAGIES SESTERTIUM, REMITTI VOLUISSET, TESTARI SENATUM SE LIBENTER AC MERITO HANC SUMMAM INTER RELIQUOS HONORES, OB FIDEM DILIGENTIAMQUE PALLANTIS, DECERNERE COEPISSE, VOLUNTATI TAMEN PRINCIPIS SUI, CUI IN NULLA RE FAS PUTARET REPUGNARE, IN HAC QUOQUE RE OBSEQUI. Imaginare Pallantem velut intercedentem SC. moderantemque honores suos, & sestertiū centies quinquagies, ut nimium, recusantem, cum prætoriam ornamenta, tanquam minus, recepisset. Imaginare Cæsarem, liberti precibus, vel potius imperio, coram Senatu obtemperantem. Imperat enim libertus patrono, quem in Senatu rogat. Imaginare Senatum, usquequaque testantem, meritò libenterque se hanc summam, inter reliquos honores, Pallanti coepisse decernere; & perseveraturum fuisse se, nisi obsequeretur Principis voluntati, cui non esset fas in ulla re repugnare. Ita, ne sestertiū centies quinquagies Pallas ex ærario referret, verecundia ipsius, obsequio Senatus opus fuit; in hoc præcipue non obsequuturi, si in ulla re reputasset fas esse non obsequi. Finem existimas? Mane dum, & majora accipe. UTI QUÆ, CUM

SIT UTILE, PRINCIPIS BENIGNITATEM PROMPTISSIMAM AD LAUDEM PRÆMIQUE MERENTIUM ILLUSTRARI UBIQUE, ET MAXIME IIS LOCIS, QUIBUS INCITARI AD IMITATIONEM PRÆPOSITI RERUM EJUS CURA POSSENT, ET PALLANTIS SPECTATISSIMA FIDES, ATQUE INNOCENTIA EXEMPLO PROVOCARE STUDIUM TAM HONESTÆ ÆMULATIONIS POSSET, EA QUÆ QUARTO CALEND. FEBRUARII, QUÆ PROXIME FUISSENT, IN AMPLISSIMO ORDINE OPTIMUS PRINCEPS RECITASSET, SENATUSQUE CONSULTA DE HIS REBUS FACTA IN ÆS INCIDERENTUR, IDQUE ÆS FIGERETUR AD STATUAM LORICATAM DIVI JULII. Parum visum tantorum dedecorum esse curiam testem: delectus est celeberrimus locus, in quo legenda præsentibus, legenda futuris proderentur. Placuit ære signari omnes honores fastidiosissimi mancipii: quosque repudiasset, quosque quantum ad decernentes pertinet, gessisset. Incisa & insculpta sunt publicis æternisque monumentis ornamenta prætoria: sic quasi fœdera antiqua, sic quasi sacrae leges. Tanta Principis, tanta Senatûs, tanta Pallantis ipsius (quid dicam, nescio) ut veller in oculis omnium figi Pallas insolentiam suam, patientiam Cæsar, humilitatem Senatûs. Nec puduit rationem turpitudini obtendere: egregiam quidem pulchramque rationem, ut exemplo Pallantis præmiorum ad studium æmulationis cæteri provocarentur. Ea honorum vilitas erat, illorum etiam, quos Pallas non dedignabatur. Inveniebantur tamen honesto loco nati, qui peterent cuperentque, quod dari liberto, promitti servis videbant. Quàm juvat quòd in tempora illa non incidi, quorum sic me, tanquam illis vixerim, pudet! Non dubito similiter affici te. Scio quàm sit tibi vivus & ingenuus animus: ideoque facilius est, ut me (quanquam indignationem quibusdam in locis fortasse ultra epistolæ modum extulerim) parum doluisse, quàm nimis credas. Vale.

VII. C. PLINIUS TACITO SUO S.

NEque ut magistro magister, neque ut discipulo discipulus (sic enim scribis;) sed ut discipulo magister (nam tu magister, ego contrà. Atque ideo tu in scholam revocas, ego adhuc Saturnalia extendo,) librum misisti. Non potui longius hyperbaton facere, atque hoc ipso probare, eum me esse, qui non modò magister tuus, sed ne discipulus quidem debeam dici. Sumam tamen personam magistri; exeramque in librum tuum jus quod dedisti; eo liberius, quo nihil ex meis interim missurus sum tibi, in quo te ulciscaris. Vale.

VIII. C. PLINIUS ROMANO SUO S.

Vidistine aliquando Clitumnum fontem? Si nondum (& puto nondum: alioqui narrâsses mihi,) vide; quem ego (pœnitet tarditatis) proximè vidi. Modicus collis assurgit, antiqua cupressu nemorosus & opacus. Hunc subter fons exit, & exprimitur pluribus venis, sed imparibus; eluctatusque facit gurgitem, qui lato gremio patescit purus & vitreus, ut numerare jacras stipes & relucentes calculos possis. Inde non loci devexitate, sed ipsa suâ copia & quasi pondere, impellitur. Fons adhuc, & jam amplissimum flumen atque etiam navium patiens; quas obvias quoque & contrario nisu in diversa tendentes, transmittit & perfert; adèò validus ut illà quâ properat, ipse, tanquam per solum planum, remis non adjuvetur. Idem ægerrimè remis contisque superetur adversus. Jucundum utrumque per jocum ludumque fluitantibus, ut flexerint cursum, laborem otio, otium labore variare. Ripæ fraxino multa, multa populo vestiuntur: quas perspicuus amnis, velut mersas, viridi imagine annumerat. Rigor aquæ certaverit nivibus; nec color cedit. Adjacet templum, priscum & religiosum. Stat Clitumnus ipse amictus ornatusque prætexta. Præsens numen, atque etiam fatidicum, indicant sortes. Sparsa sunt circà sacella complura, totidemque dei simulacra: sua cuique veneratio, suum nomen; quibusdam verò etiam fontes. Nam, præter illum quasi parentem cæterorum, sunt minores capite discreti: sed flumini miscentur, quod ponte transmittitur. Is terminus sacri profanique. In superiore
parte

parte navigare tantum, infra etiam natare concessum. Balineum Hispellates, quibus illum locum divus Augustus dono dedit, publicè præbent, & hospitium. Nec desunt villæ, quæ secutæ fluminis amœnitatem, margini insunt. In summa, nihil erit ex quo non capias voluptatem. Nam studebis quoque, & leges multa multorum omnibus columnis, omnibus parietibus inscripta, quibus fons ille deusque celebratur. Plura laudabis, nonnulla ridebis; quanquam tu verò, quæ tua humanitas, nulla ridebis. Vale.

IX. C. PLINIUS URSO SUO S.

Olim non librum in manus, non stylum sumpsi. Olim nescio, quid sit otium, quid quies, quid denique illud iners quidem, jucundum tamen, nihil agere, nihil esse: adeò multa me negotia amicorum nec secedere nec studere patiuntur. Nulla enim studia tanti sunt, ut amicitiae officium deferatur: quod religiosissimè custodiendum studia ipsa præcipiunt. Vale.

X. C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

QUO magis cupis ex nobis pronepotes videre, hoc tristior audies, neptem tuam abortum secisse, dum se prægnantem esse puellariter nescit; ac per hoc quædam custodienda prægnantibus omittit, facit omittenda. Quem errorem magnis detrimentis expiavit, in summum periculum adducta. Igitur, ut necesse est, graviter accipias senectutem tuam quasi paratis posteris destitutam; sic debes agere diis gratias, quòd ita tibi in præsentia pronepotes negaverint, ut servârint neptem, illos reddituri quorum nobis spem certiore hanc ipsa, quanquam parum prosperè explorata, fecunditas facit. Iisdem nunc ego te, quibus ipsum me, hortor, moneo, confirmo. Neque enim ardentius tu pronepotes, quàm ego liberos cupio: quibus videor a meo tuoque latere pronum ad honores iter, & audita latius nomina, & non subitas imagines relicturus. Nascantur modò, & hunc nostrum dolorem gaudio mutant. Vale.

XI. C. PLINIUS HISPULLÆ SUÆ S.

QUum affectum tuum erga fratris filiam cogito, etiam materna indulgentia molliorem, intelligo prius tibi quod est posterius nuntiandum, ut præsumpta lætitia sollicitudini locum non relinquat: quanquam vereor ne post gratulationem quoque in metum redeas; atque ita gaudeas periculo liberatam, ut simul quod periclitata sit perhorrescas. Jam hilaris, jam sibi, jam mihi reddita, incipit refici, transmissumque discrimen convalescendo remetiri. Fuit alioqui in summo discrimine (impune dixisse liceat,) fuit nulla sua culpa, ætatis aliqua. Inde abortus, & ignorati uteri triste experimentum. Proinde, etsi non contigit tibi desiderium fratris amissi aut nepote ejus aut nepote solari, memento tamen, dilatum magis istud quam negatum, cum salva sit, ex qua sperari potest. Simul excusa patri tuo causum, cui paratior apud feminas venia est. Vale.

XII. C. PLINIUS MINUTIANO SUO S.

HUnc solum diem excuso. Recitaturus est Titinius Capito; quem ego audire nescio magis debeam an cupiam. Vir est optimus, & inter præcipua seculi ornamenta numerandus: colit studia, studiosos amat, fovet, provehit, multorumque qui aliqua componunt, portus, sinus, præmium, omnium exemplum; ipsam denique literarum jam senescentium reductor ac reformator. Domum suam recitantibus præbet; auditoria non apud se tantum benignitate mira frequentat: mihi certè, si modò in urbe est, desuit nunquam. Porro, tantò turpius gratiam non referre, quando honestior causa referendæ. An, si litibus tererer, obstrictum esse me crederem obeunti ad vadimonia mea? nunc, quia mihi omne negotium, omnis in studiis cura, minùs obligor tanta sedulitate celebranti? in quo obligari ego, ne dicam soleo, certè maximè possum? Quòd si illi nullam vicem, nulla quasi mutua officia deberem, sollicitarer tamèn vel ingenio hominis pulcherrimo & maximo, & in summa severitate dulcissimo, vel honestate materiæ. Scribit exitus illustrium virorum, in iis quorundam mihi carissimorum. Videor ergo surgi pio munere, quorumque exequias celebrare non licuit, ho-

rum

rum quasi funebribus laudationibus, seris quidem, sed tantò magis veris, interesse. Vale.

XIII. C. PLINIUS GENIALI SUO S.

PROBO quòd libellos meos cum patre legisti. Pertinet ad profectum tuum, a disertissimo viro discere quid laudandum, quid reprehendendum; simul ita institui, ut verum dicere assuescas. Vides quem sequi, cujus debeas implere vestigia. O te beatum! cui contigit unum atque idem optimum & conjunctissimum exemplar: qui denique eum potissimum imitandum habes, cui natura esse te simillimum voluit. Vale.

XIV. C. PLINIUS ARISTONI SUO S.

CUM sis peritissimus & privati juris & publici, cujus pars senatorium est, cupio ex te potissimum audire, erraverim in Senatu proximè, necne: non ut in præteritum (serum enim) verum ut in futurum, si quid simile inciderit, erudiar. Dices, Cur quæris quod nòsse debeas? Priorum temporum servitus, ut aliarum optimarum artium, sic etiam juris senatorii oblivionem quandam & ignorationem induxit. Quotus enim quisque tam patiens, ut velit discere quod in usu non sit habiturus? Adde, quòd difficile est tenere quæ acceperis, nisi exerceas. Itaque reducta libertas rudes nos & imperitos deprehendit: cujus dulcedine accensi cogimur quædam facere antequam nòsse. Erat autem antiquitus institutum, ut a majoribus natu, non auribus modò, verum etiam oculis disceremus quæ facienda; mox ipsi, ac per vices quasdam, tradenda minoribus haberemus. Inde adolescentuli statim castrensibus stipendiis imbuebantur, ut imperare parendo, duces agere dum sequuntur, assuescerent: inde honores petituri assistebant curiæ foribus, & concilii publici spectatores, antequam confortes, erant. Suus cuique parens pro magistro, aut cui parens non erat, maximus quisque & vetustissimus pro parente. Quæ potestas referentibus, quod consentibus jus, quæ vis magistratibus, quæ ceteris libertas; ubi cedendum, ubi resistendum: quod silentii tempus, quis dicendi modus, quæ distinctio pugnantium sententiarum, quæ executio prioribus aliquid addentium, omnem denique senatorium morem, quod fidelissimum præcipiendi genus,

genus, exemplis docebantur. At nos juvenes fuimus quidem in castris; sed quum suspecta virtus, inertia in pretio, quum ducibus auctoritas nulla, nulla militibus verecundia, nusquam imperium, nusquam obsequium, omnia soluta, turbata, atque etiam in contrarium versa, postremò obliviscenda magis quàm tenenda. Idem prospeximus curiam; sed curiam trepidam & elinguem; quum dicere quod velles, periculosum, quod nolles, miserum esset. Quid tunc disci potuit; quid didicisse juvat, cum Senatus aut ad otium summum, aut ad summum nefas vocaretur? & modò ludibrio, modò dolori retentus, nunquam seria, tristitia sæpe censeret? Eadem mala jam senatores, jam participes malorum, multos per annos vidimus, tulimusque: quibus ingenia nostra in posterum quoque hebetata, fracta, contusa sunt. Breve tempus (nam tantò brevius omne, quantò felicius tempus) quod libet scire quid simus, libet exercere quod scimus. Quo justius peto; primum ut errori (si quis est error) tribuas veniam, deinde me dearis scientia tua, cui semper fuit curæ, sic jura publica ut privata; sic antiqua ut recentia; sic rara ut assidua, tractare. Atque ego arbitror illis etiam, quibus plurimarum rerum agitatio frequens nihil esse ignotum patiebatur, genus quæstionis quod afferro ad te, aut non satis tritum, aut etiam inexpertum fuisse. Hoc & ego excusator, si fortè sum lapsus, & tu dignior laude, si potes id quoque docere, quod in obscuro est an didiceris. Referebatur de libertis Afranii Dextrî consulis, incertum sua an suorum manu, scelere an obsequio, perempti. Hos alius, (Quis? Ego; sed nihil refert) post quæstionem supplicio liberandos, alius in insulam relegandos, alius morte puniendos arbitrabatur. Quarum sententiarum tanta diversitas erat, ut non possent esse nisi singulæ. Quid enim commune habet, occidere & relegare? non hercule magis quàm relegare & absolvere: quanquam propior aliquanto est sententiæ relegantis, quæ absolverit, quàm quæ occiderit. Utraque enim ex illis vitam relinquit, hæc adimit: quum interim & qui morte puniebant, & qui relegabant, unà sedebant, & temporaria simulatione concordiae discordiam differebant. Ego postulabam ut tribus sententiis constaret

suus

suus numerus, nec se brevibus induciis duæ jungerent. Exigebam ergo, ut qui capitali supplicio afficiendos putabant, discederent a relegante, nec interim contra absolventes mox dissensuri congregarentur, quia parvulum referret an idem displiceret, quibus non idem placuisset. Illud etiam mihi permirum videbatur, eum quidem qui liberos rel-gandos, servos supplicio afficiendos censuisset, coactum esse dividere sententiam: hunc autem qui liberos morte multaret, cum relegante numerari. Nam si oportuisset dividi sententiam unius, quia res duas comprehendebat, non reperiebam quemadmodum posset jungi sententia duorum tam diversa censentiam. Atque adeo permittite mihi, sic apud te, tanquam ibi; sic peracta re, tanquam adhuc integra, rationem iudicii mei reddere: quæque tunc carptim, multis obitrementibus, dixi, per otium jungere. Pingamus tres omnino iudices in hanc causam datos esse: horum uni placuisse, perire liberos; alteri, relegari; tertio, absolvi: utrumne sententiæ duæ, collatis viribus, novissimam periment, an separatim unaquæque tantundem quantum altera valebit? nec magis poterit cum secunda prima connecti; quàm secunda cum tertia? Igitur in Senatu quoque numerari tanquam contrariæ debent, quæ tanquam diversæ dicuntur. Quòd si unus atque idem & perdendos censeret & relegandos, num ex sententia unius & perire possent & relegari? num ex sententia unius & perire possent & relegari? num denique omnino una sententia putaretur, quæ tam diversa conjungeret? Quemadmodum igitur cum alter puniendos, alter censeat relegandos, videri potest una sententia, quæ dicitur a duobus: quæ non videretur una, si ab uno diceretur? Quid? Lex non aperte docet dirimi debere sententias occidentis & relegantis, quum ita discessionem fieri iubet, QUI HÆC SENTITIS, IN HANC PARTEM: QUI ALIA OMNIA, IN ILLAM PARTEM ITE QUI SENTITIS? Examina singula verba & expende, QUI HÆC CENSETIS, hoc est, qui relegandos putatis: IN HANC PARTEM, id est, in eam in qua sedet qui censuit relegandos. Ex quo manifestum est, non posse in eadem parte remanere eos qui interficiendos arbitrantur. QUI ALIA OMNIA: animadvertis, ut non contenta lex dicere

ALIA,

ALIA, addiderit, OMNIA. Num ergo dubium est, alia omnia sentire eos qui occidunt, quàm qui relegant? IN ILLAM PARTEM ITE QUA SENTITIS; nonne videtur ipsa lex eos qui dissentiunt, in contrariam partem vocare, cogere, impellere? num consulere etiam ubi quisque remanere, quò transgredi debeat, non tantùm solennibus verbis, sed manu gestuque demonstrat? At enim futurum est, ut, si dividantur sententiæ interficientis & relegantis, prævaleat illa quæ absolvit. Quid istud ad censentes? quòs certè non decet omnibus artibus, omni ratione pugnare ne fiat quod est mitius: oportet tamen eos qui puniunt & qui relegant, absolventibus primùm, mox inter se comparari; scilicet ut in spectaculis quibusdam fors aliquem seponit ac servat, qui cum victore contendat: sic in Senatu sunt aliqua prima, sunt secunda certamina: & ex duabus sententiis eam quæ superior exierit, tertia exspectat. Quid quòd prima sententia comprobata, ceteræ perimuntur? Qua ergo ratione potest esse non unus atque idem locus sententiarum, quarcum nullus est postea? Planius repetam. Nisi, dicente sententiam eo qui relegat, illi qui puniunt capite, initio statim in alia discedunt, frustra postea in eo dissentient ab eo cui paulo antè consenserint. Sed quid ego similis docenti, cùm discere velim, an sententias dividi, an iri in singulas, oportuerit? Obtinui quidem quod postulabam: nihilominus tamen quæro, an postulare debuerim, an abstinere, quemadmodum abstinuit is qui ultimum supplicium sumendum esse censebat. Nescio an jure, certè æquitate postulationis meæ victus, ommissa sententia sua, accessit releganti: veritus, scilicet, ne, si dividerentur sententiæ (quod alioqui fortè videbatur) ea quæ absolvendos esse censebat, numero prævaleret. Etenim longè plures in hac una, quàm in duabus singulis erant. Tum illi quoque qui auctoritate ejus traherentur, transeunte illo destituti, reliquerunt sententiam ab ipso auctore desertam, sequutique sunt quasi transfugam, quem ducem sequebantur. Sic ex tribus sententiis duæ factæ; tenuitque ex duabus altera, tertia expulsa, quæ quum ambas superare non posset, elegit ab utra vinceretur. Vale.

XV. C. PLINIUS JUNIORI SUO S.

Oneravi te tot pariter missis voluminibus. Sed oneravi, primum, quia exegeras; deinde, quia scriberas tam graciles ~~hic~~ vindemias esse, ut planè scirem tibi vacaturum (quod vulgò dicitur) librum legere. Eadem ex meis agellis nuntiantur. Igitur mihi quoque licebit scribere quæ legas, sit modò unde chartæ emi possint: quæ si scabræ bibulæve sint, aut non scribendum, aut necessariò quicquid scripserimus boni mali,ve, delebimus. Vale.

XVI. C. PLINIUS PATERNO SUO S.

Confecerunt me infirmitates meorum, mortes etiam, & quidem juvenum. Solatia duo, nequaquam paria tanto dolori, solatia tamen: unum facilitas manumittendi (videor enim non omnino immaturos perdidisse, quos jam liberos perdidici) alterum, quum permitto servis quoque quasi testamenta facere, eaque ut legitima custodio. Mandant rogantque quod visum: pareo ocyus: Suis dividunt, donant; relinquunt duntaxat intra domum. Nam servis resp. quædam & quasi civitas domus est. Sed quanquam his solatiis acquiescam, debilitor & frangor eadem illa humanitate, quæ me, ut hoc ipsum permitterem, induxit. Non ideo tamen velim durior fieri: nec ignoro alios hujusmodi casus nihil amplius vocare quàm damnum; eoque sibi magnos homines & sapientes videri. Qui an magni sapientesque sint, nescio: homines non sunt. Hominis est enim affici dolore, sentire; resistere tamen, & solatia admittere, non solatiis non egere. Verùm de his plura fortasse quàm debui, sed pauciora quàm volui. Est enim quædam etiam dolendi voluptas: præsertim si in amici sinu desleas, apud quem lacrymis tuis vel laus sit parata, vel venia. Vale.

XVII. C. PLINIUS MACRINO SUO S.

NUM istic quoque immite & turbidum cælum? Hic assiduæ tempestates, & crebra diluvia. Tiberis alveum excessit, & demissioribus ripis altè superfunditur. Quanquam fossa, quam providentissimus imperator fecit, exhaustus, premit valles, innatat campis;

pis; quaque planum solum, pro solo cernitur. Inde, quæ solet flumina accipere, & permista devehere, velut obuius retro cogit; atque ita alienis aquis operit agros, quos ipse non tangit. Anio, delicatissimus amnium, ideoque adjacentibus villis velut invitatus retentusque, magna ex parte nemora, quibus inumbratur, & fregit & rapuit. Subruit montes, & decidentium mole pluribus locis clausus, dum amissum iter quærit, impulit tecta, ac sese super ruinas evexit atque extulit. Videntur hi, quos excelsioribus terris illa tempestas non deprehendit, alibi divitum apparatus, & gravem supellectilem, alibi instrumenta ruris: ibi boves, aratra, rectores; hinc soluta & libera armenta; atque inter hæc arborum truncos, aut villarum trabes atque culmina, variè latèque fluitantia. Ac ne illa quidem loca malo vacaverunt, ad quæ non ascendit amnis. Nam pro amne imber assiduus, & dejecti nubibus turbines: prorupta opera, quibus pretiosa rura cinguntur: quassata atque etiam decussa monimenta. Multi ejusmodi casibus debilitati, obruti, obtriti, & aucta luctibus damna. Ne quid simile istuc, pro mensura periculi, vereor: teque rogo, si nihil tale est, quàm maturissimè sollicitudini meæ consulas: sed &, si tale, id quoque nunties. Nam parvulum differt, patiaris adversa an expectes: nisi quòd tamen est dolendi modus, non est timendi. Doleas enim, quantum scias accidisse: timeas, quantum possit accidere. Vale.

XVIII. C. PLINIUS RUFINO SUO S.

Falsum est nimirum, quod creditur vulgò, testamenta hominum speculum esse morum: quum Domitius Tullus longè melior apparuerit morte, quàm vita. Nam, quum se captandum præbuisset, reliquit filiam hæredem, quæ illi cum fratre communis, quia genitam fratre adoptaverat. Prosequutus est nepotes plurimis jucundissimisque legatis; prosequutus etiam pronepotem. In summa, omnia pietate plenissima; ac tantò magis, quoniam inexpectata sunt. Ergo varii tota civitate sermones: alii fictum, ingratum, immemorem loquuntur, seque ipsos, dum insectantur illum, turpissimis confessionibus produnt, qui de illo uti de patre,

avo,

avo, proavo, quasi orbi, querantur: alii contrà hoc ipsum laudibus ferunt, quòd sit frustratus improbas spes hominum: quos sic decipere, pro moribus temporum, prudentia est. Addunt etiam, non fuisse ei liberum, alio testamento mori; neque enim reliquisse opes filiae, sed reddidisse, quibus auctus per filiam fuerat. Nam Curtius Mantia, perosus generum suum Domitium Lucanum (frater est Tulli) sub ea conditione filiam ejus, neptem suam, instituerat hæredem, si esset manu patris emissa. Emiserat pater, adoptaverat patruus: atque ita circumscripto testamento, consors frater in patris potestate emancipatam filiam adoptionis fraude revocaverat, & quidem cum opibus amplissimis. Fuit alioqui fratribus illis quasi fato datum, ut divites fierent invittissimis a quibus facti sunt. Quin etiam Domitius Afer, qui illos in nomen assumpsit, reliquit testamentum ante octo & decem annos nuncupatum; adeoque postea improbatum sibi, ut patris eorum bona proscribenda curaverit. Mira illius asperitas, qui numero civium excidit, quem socium etiam in liberis habuit; felicitas horum, quibus successit in locum patris, qui patrem abstulerat. Sed hæc quoque hæreditas Afri, ut reliqua cum fratre quæsitæ, transmittenda erant filiae fratris: a quo Tullus ex asse hæres institutus, prælatusque filiae fuerat, ut reconciliaretur. Quo laudabilius testamentum est, quod pietas, fides, pudor, scripsit: in quo denique omnibus affinitatibus, pro cujusque officio, gratia relata est, relata & uxori. Accepit amœnissimas villas, accepit magnam pecuniam uxor optima & patientissima: ac tantò melius de viro merita, quantò magis est reprehensa quòd nupsit. Nam mulier natalibus clara, moribus proba, ætate declivis, diu vidua, mater olim, parum decorè sequuta matrimonium videbatur divitis senis, ita perdit morbo, ut esse tædio posset uxori, quam juvenis sanusque duxisset. Quippe omnibus membris extortus & fractus tantas opes solis oculis obibat: ac ne in lectulo quidem, nisi ab aliis, movebatur. Quin etiam (scædum miserandumque dictu) dentes lavandos fricandosque præbebat. Auditum est frequenter ab ipso, quum quereretur de contumeliis debilitatis suæ, se digitos servorum suorum quotidie lingere. Vivebat

Vivebat tamen, & vivere volebat, sustentante maximè uxore; quæ culpam inchoati matrimonii in gloriam perseverantia verterat. Habes omnes fabulas urbis. Jam sunt venales tabulæ Tulli; expectatur auctio. Fuit enim tam copiosus, ut amplissimos hortos eodem quo emerat die instruxerit plurimis & antiquissimis statuis. Tantum illi pulcherrimorum operum in horreis, quæ negligebantur. Invicem tu, si quid istic epistola dignum, ne gravare scribere. Nam cùm aures hominum novitate lætantur, tum ad rationem vitæ exemplis erudimur. Vale.

XIX. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

ET gaudium mihi & solatium in literis; nihilque tam lætum, quod his lætius; nihil tam triste, quod non per has sit minùs triste. Itaque & infirmitate uxoris, & meorum periculo, quorundam verò etiam morte, turbatus, ad unicum doloris levamentum studia confugio; quæ præstant ut adversa magis intelligam, sed patientiùs feram. Est autem mihi moris, quod sum daturus in manus hominum, antè amicorum judicio examinare, inprimis tuo. Proinde, si quando, nunc intende libro, quem cum hac epistola accipies: quia vereor ne ipse, ut tristis, parum intenderim. Imperare enim dolori ut scriberem, potui, ut vacuo animo lætoque, non potui. Porro, ut ex studiis gaudium, sic studia hilaritate proveniunt. Vale.

XX. C. PLINIUS GALLO SUO S.

AD quæ noscenda iter ingredi, transmittere mare solemus, ea sub oculis posita negligimus: seu quia ita natura comparatum, ut proximorum inèturiosi, longinqua sectemur; seu quòd omnium rerum cupido languescit, quum facilis occasio est; seu quòd differimus, tanquam sæpe visuri quod datur videre, quoties velis cernere. Quacunque de causa, permulta in urbe nostra, juxtaque urbem, non oculis modò, sed ne auribus quidem novimus: quæ si tulisset Achaia, Ægyptus, Asia, aliave quælibet miraculorum ferax commendatrixque terra, audita, perfecta, lustrataque haberemus. Ipse certè nuper, quod nec audieram ante, nec videram, adivi pariter & vidi. Exegerat profocer meus, ut Ame-

rina

rina prædia sua inspicerem. Hæc perambulanti mihi ostenditur subjacens lacus, nomine Vadimonis; simul quædam incredibilia narrantur. Pervenit ad ipsum. Lacus est in similitudinem jacentis rotæ circumscriptus, & undique æqualis; nullus sinus, obliquitas nulla, omnia dimensa, paria, & quasi artificis manu cavata & excisa. Color cæruleo albidior, viridior, & pressior; sulphuris odor, saporque medicatus, vis qua fracta solidantur. Spatium modicum, quod tamen sentiat ventos, & fluctibus intumescat. Nulla in hoc navis (sacer enim est) sed innatant insulæ herbidæ, omnes arundine & junco rectæ, quæque alia fecundior palus, ipsaque illa extremitas lacûs effert. Sua cuique figura, ut motus: cunctis margo derasus, quia frequenter vel littori vel sibi illisæ terunt terunturque. Par omnibus altitudo, par levitas: quippe in speciem carinæ humili radice descendunt. Hæc ab omni latere prospicitur: eadem aqua pariter suspensa & mersa. Interdum junctæ copulatæque & continenti similes sunt; interdum discordantibus ventis digeruntur; nonnunquam destitutæ tranquillitate singulæ fluitant. Sæpe minores majoribus, velut cymbulæ onerariæ, adhærescunt; sæpe inter se majores minoresque quasi cursum certamenque desumunt; rursus omnes in eundem locum appulsæ, qua steterunt, promovent terram, & modò hac, modò illac, lacum reddunt auferuntque; ac tum demum, quum medium tenere, non contrahunt. Constat, pecora herbas sequuta, sic in insulas illas, ut in extremam ripam, procedere solere, nec prius intelligere mobile solum, quàm littore abrepta, quasi illata & imposita, circumfusum undique lacum pavent; mox quo tulerit ventus egressa, non magis se descendisse sentire, quàm senserint ascendisse. Idem lacus in flumen egeritur: quod ubi se paulisper oculis dedit, specu mergitur, altèque conditum meat: ac, si quid ante quàm subduceretur accepit, servat & profert. Hæc tibi scripsi, quia nec minùs ignota quàm mihi, nec minùs grata credebam. Nam te quoque, ut me, nihil æquè ac naturæ opera delectant. Vale.

XXI. C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

UT in vita, sic in studiis pulcherrimum & humanissimum existimo, severitatem comitatemque miscere, ne illa in tristitiam, hæc in petulantiam procedat. Qua ratione ductus, graviora opera lusu & jocisque didistinguo. Ad hos proferendos & tempus & locum opportunissimum elegi, utque jam nunc assuescerent & ab otiosis, & in triclinio, audiri, Julio mense, quo maxime lites interquiescunt, positis ante lectos cathedris, amicos collocavi. Fortè accidit, ut eo die manè in advectionem subitam rogarer: quod mihi causam præloquendi dedit. Sum enim deprecatus, ne quis ut irreverentem operis argueret, quod recitaturus quanquam & amicis & paucis, idem iterum amicis, foro & negotiis non abstinuissem. Addidi, hunc ordinem me & in scribendo sequi, ut necessitates voluptatibus, seria jucundis anteferrem, ac primum amicis, tum mihi scriberem. Liber fuit & opusculis varius & metris. Ita solemus qui ingenio parum fidimus, satietatis periculum fugere. Recitavi biduo: hoc assensus audientium exegit: & tamen ut alii transeunt quædam, imputantque quod transeant; sic ego nihil prætereo, atque etiam non præterire me, testor. Lego enim omnia, ut omnia emendem. Quod contingere non potest electa recitantibus. At illud modestius, & fortasse reverentius, sed hoc simplicius & amantius. Amat enim, qui se sic amari putat, ut tædium non pertimescat. Alioqui quid præstant sodales, si conveniunt voluptatis suæ causa? Delicatus ac similis ignoto est, qui amici librum bonum mavult audire quàm facere. Non dubito, cupere te, pro cætera mei caritate, quàm maturissimè legere hunc adhuc musteum librum. Leges, sed retractatum; quæ causa recitandi fuit; & tamen nonnulla jam ex eo nostri. Hæc vel emendata postea, vel (quod interdum longiore mora solet) deteriora facta, quasi nova rursus, & rescripta, cognoscēs. Nam, plerisque mutatis, ea quoque mutata videntur quæ manent. Vale.

XXII. C. PLINIUS GEMINIO SUO S.

Nostine hos, qui omnium libidinum servi sic aliorum vitiis irascuntur, quasi invideant, & gravissimè puniunt, quos maximè imitantur? quum eos etiam, qui non indigent clementia ullius, nihil magis quàm lenitas deceat. Atque ego optimum & emendatissimum existimo, qui ceteris ita ignoscit, tanquam ipse quotidie peccet; ita peccatis abstinet, tanquam nemini ignoscat. Proinde hoc domi, hoc foris, hoc in omni vitæ genere teneamus, ut nobis implacabiles simus; exorabiles istis etiam, qui dare veniam nisi sibi nesciunt: mandemusque memoriæ, quod vir mitissimus, & ob hoc quoque maximus, Thrasea, crebrò dicere solebat, QUI VITIA ODIT, HOMINES ODIT. Fortasse quæris, quo commotus hæc scribam? Quidam nuper. Sed meliùs coràm; quanquam ne tunc quidem. Vereor enim, ne id quod improbo eos sectari, carpere, referre, huic, quod quàm maximè præcipimus, repugnet. Quisquis ille, qualiscunque, fileatur: quem insignire, exempli non nihil; non insignire, humanitatis plurimùm refert. Vale.

XXIII. C. PLINIUS MARCELLINO SUO S.

OMnia mihi studia, omnes curas, omnia avocamenta exemit, excussit, eripuit dolor, quem ex morte Junii Aviti gravissimum cepi. Latum clavum in domo mea induerat; suffragio meo adjutus in petendis honoribus fuerat; ad hoc, ita me diligebat, ita verebatur, ut me formatore morum, me quasi magistro uteretur. Rarum hoc adolescentibus nostris. Nam quotusquisque vel ætati alterius, vel auctoritati, ut minor, cedit? Statim sapiunt, statim sciunt omnia: neminem verentur, imitantur neminem, atque ipsi sibi exempla sunt. Sed non Avitus: cujus hæc præcipua prudentia, quòd alios prudentiores arbitrabatur; hæc præcipua eruditio, quòd discere volebat. Semper ille aut de studiis aliquid, aut de officiis vitæ consulebat: semper ita recedebat, ut melior factus: & factus vel eo quod audierat, vel quod omnino quæsierat. Quod ille obsequium Serviano, exactissimo viro, præstitit? quem legatum tribunus ita & intellexit,

& exceperit, ut ex Germania in Pannoniam transeuntem, non ut commilito, sed ut comes affectatorque sequeretur. Qua industria, qua modestia quæstor consulibus suis (& plures habuit) non minùs jucundus & gratus, quàm ului fuit? Quo discursu, qua vigilantia, hanc ipsam ædilitatem, cui præreptus est, petiit? Quod vel maximè dolorem meum exulcerat. Obversantur oculis cassi labores, & infructuosæ preces, & honor quem meruit tantùm. Redit animo ille latus clavus, in penatibus meis sumptus; redeunt illa prima, illa postrema suffragia mea, illi sermones, illæ consultationes. Afficior adolescentia ipsius, afficior necessitudinum casu. Erat illi grandis natu parens; erat uxor, quam antè annum virginem acceperat; erat filia, quam paulò antè sustulerat. Tot spes, tot gaudia dies unus in diversa convertit. Modò designatus ædilis, recens maritus, recens pater, intactum honorem, orbam matrem, viduam uxorem, filiam pupillam, ignaram avi ignaramque patris, reliquit. Accedit lacrymis meis, quòd absens, & impendentis mali nescius, pariter ægrum, pariter decessisse cognovi; ne gravissimo dolori timore consuescerem. In tantis tormentis eram, quum scriberem hæc, scriberem sola. Neque enim nunc aliud aut cogitare aut loqui possum. Vale.

XXIV. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

AMor in te meus cogit, non ut præcipiam (neque enim præceptore egēs) admoneam tamen, ut quæ scis, teneas & observes, aut scias meliùs. Cogita, te missum in provinciam Achaiam, illam veram & meram Græciam, in qua primùm humanitas, literæ, etiam fruges, inventæ esse creduntur; missum ad ordinandum statum liberarum civitatum, id est, ad homines maximè liberos, qui jus a natura datum, virtute, meritis, amicitia, fœdere denique & religione tenuerunt. Reverere conditores deos, numina deorum. Reverere gloriam veterem, & hanc ipsam senectutem, quæ in homine venerabilis, in urbibus sacra est. Sit apud te honor antiquitati, sit ingentibus factis, sit fabulis quoque: nihil ex cujusquam dignitate, nihil ex libertate, nihil etiam ex jactatione decerpseris. Habe ante oculos,

hanc

hanc esse terram quæ nobis miserit jura, quæ leges non victa acceperit, sed petentibus dederit; Athenas esse, quas adeas; Lacedæmonem esse, quam regas: quibus reliquam umbram, & residuum libertatis nomen eripere, durum, ferum, barbarumque est. Vides a medicis, quanquam in adversa valetudine nihil servi ac liberi differant, mollius tamen liberos clementiusque tractari. Recordare, quid quæque civitas fuerit; non ut despicias quod esse desierit. Absit superbia, asperitas; nec timeris contemptum. An contemnitur, qui imperium, qui fasces habet, nisi qui humilis, & sordidus, & qui se primus ipse contemnit? Malè vim suam potestas aliorum contumeliis experitur; malè terrore veneratio acquiritur: longèque valentior amor ad obtinendum quod velis, quàm timor. Nam timor abit si recedas, manet amor: ac sic, ut ille in odium, hic in reverentiam vertatur. Te verò etiam atque etiam (repetam enim) meminisse oportet officii tui titulum, ac tibi ipsi interpretari, quale quantumque sit ordinare statum liberarum civitatum. Nam quid ordinatione civilius? Quid libertate pretiosius? Porro quàm turpe, si ordinatio everfione, libertas servitute mutetur? Accedit, quòd tibi certamen est tecum: onerat te quaesiturae turæ fama, quam ex Bithyâ optimam revexisti: onerat testimonium principis: onerat tribunatus, prætura, atque hæc ipsa legatio, quasi præmium data. Quo magis nitendum est, ne in longinquam provinciam quàm suburbanum, ne inter servientes quàm liberos, ne forte quàm judicio missus, ne rudis & incognitus quàm exploratus probatusque, humanior, melior, peritior fuisse videaris: cùm sit alioqui, ut sæpe audisti, sæpe legisti, multo deformius, amittere quàm non assequi laudem. Hæc velim credas (quod initio dixi,) scripsisse me admonentem, non præcipientem; quanquam præcipientem quoque. Quippe non vereor, in amore ne modum excesserim. Neque enim periculum est, ne sit nimium, quod esse maximum debet. Vale.

LIBER IX.

EPIST. I.

C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

SÆPE te monui, ut libros, quos vel pro te, vel in Blateram, immo & pro te & in illum (ita enim materia cogebat) composuisti quàm materissimè emitteres : quod nunc præcipuè, morte ejus audita, & hortor, & moneo. Quamvis enim legeris multis, legendosque dederis, nolo tamen quemquam opinari, defuncto demum inchoatos, quos incolumi eo peregisti. Salva sit tibi constantiæ fama. Erit autem, si notum aquis iniquisque fuerit, non post inimici mortem scribendi tibi natam esse fiduciam, sed jam paratam editionem morte præventam. Simul vitabis illud :

Οὐχ ὅστιον φθιμένῳ σιν ἐπ' ἀνδράσιν εὐχετάσθαι.

Nam quod de vivente scriptum, de vivente recitatum est, in defunctum quoque, tanquam viventem adhuc editur si editur statim. Igitur, si quid aliud in manibus, differ : interim hoc perface, quod nobis, qui legimus olim, absolutum videtur : sed jam videatur & tibi ; cujus curationem nec res ipsa desiderat, & temporis ratio præcidit. Vale.

II. C. PLINIUS SABINO SUO S.

FAcis jucundè, quòd non solùm plurimas epistolas meas, verùm etiam longissimas, flagitas, in quibus parciore fui, partim quia tuas occupationes verebar, partim quia ipse multùm distringebar, plerumque frigidis negotiis : quæ simul & avocant animum & comminuunt. Præterea nec materia plura scribendi dabatur. Neque enim eadem nostra conditio, quæ M. Tullii, ad cujus exemplum nos vocas. Illi enim & copiosissimum ingenium, & par ingenio materia ; quam tam varietas

rerum,

rerum,
quàm
perspic
ut ita
minùs
castra,
soles c
quam
summi
corum

II
AL
n
tasque
præmi
que or
oportet
gitare
hos qu
gare :
indult
com,
senties
clarum

IV
VE
ut sæp
gulis
teris
quæ d
quasi
breviss

EG
t
mend
que c
princi

serum, quam magnitudo largissimè suppeditabat. Nos quàm angustis terminis claudamur, etiam tacente me, perspicis; nisi fortè volumus scholasticas tibi, atque (ut ita dicam) umbraticas literas mittere. Sed nihil minùs aptam arbitramur, quum arma vestra, quum castra, quum denique cornua, tubas, sudorem, pulverem, soles cogitamus. Habes, ut puto, justam excusationem: quam tamen dubito an tibi probari velim. Est enim summi amoris negare veniam brevibus epistolis amicorum, quamvis scias illis constare rationem. Vale.

III. C. PLINIUS PAULINO SUO S.

Alius alium, ego beatissimum existimo, qui bonæ mansuræque famæ præsumptione perfruitur, certusque posteritatis cum futura gloria vivit. Ac mihi nisi præmium æternitatis ante oculos, pingue illud altumque otium, placeat. Etenim omnes homines arbitror oportere aut immortalitatem suam aut mortalitatem cogitare: & illos quidem contendere & non remitti, tum hos quiescere, nec brevem vitam caducis laboribus fatigare: ut video multos, misera simul & ingrata imagine industriæ, ad mortalitatem suâ pervenire. Hæc ego tecum, quæ quotidie mecum, ut desinam mecum, si dissenties tu; quanquam non dissenties, ut qui semper præclarum aliquid & immortale meditaris. Vale.

IV. C. PLINIUS MACRINO SUO S.

Vererer ne immodicam orationem putares, quam cum hac epistola accipies, nisi esset generis ejus, ut sæpe incipere, sæpe desinere videatur. Nam singulis criminibus singulæ velut causæ continentur. Poteris ergo, undecunque inceperis, ubicunque desieris, quæ deinceps sequentur & quasi incipientia legere, & quasi cohærentia; meque in universitate longissimum, brevissimum in partibus judicare. Vale.

V. C. PLINIUS TIRONI SUO S.

Egregiè facis (inquiro enim, & persevero) quòd justitiam tuam provincialibus multa humanitate commendas: cujus præcipua pars est, honestissimum quemque complecti, atque ita a minoribus amari, ut simul a principibus diligere. Plerique autem, dum verentur ne

gratiæ potentium nimium impertiri videantur, sinisteritatis atque etiam malignitatis famam consequuntur. A quo vitio tu longè recessisti, scio : sed temperare mihi non possum, quo minùs laudem, similis monenti, quòd eum modum tenes, ut discrimina ordinum dignitatumque custodias : quæ si confusa, turbata, permista sint, nihil est ipsa æqualitate inæqualius. Vale.

VI. C. PLINIUS CALVISIO SUO S.

OMne hoc tempus inter pugillares ac libellos iucundissima quiete transiit. Quemadmodum, inquis, in urbe potuisti ? Circenses erant ; quo genere spectaculi ne levissimè quidem teneor. Nihil novum, nihil varium, nihil quod non semel spectasse sufficiat. Quomagis miror, tot millia virorum tam pueriliter identidem cupere currentes equos, insistentes curribus homines videre. Si tamen aut velocitate equorum, aut hominum arte traherentur, esset ratio nonnulla : nunc farent panno, pannum amant : & si in ipso cursu, medioque certamine, hic color illuc, ille huc transferatur, studium favorque transibit, & repente agitatores illos, equos illos, quos procul noscitant, quorum clamitant nomina, relinquunt. Tanta gratia, tanta auctoritas in una vilissima tunica. Mitto apud vulgus, quod vilius tunica est ; sed apud quosdam graves homines : quos ego quum recorder, in re inani, frigida, assidua, tam insatiabiliter desiderare, capio aliquam voluptatem, quòd hac voluptate non capiar. Ac per hos dies libentissimè otium meum in literis colloco, quos alii otiosissimis occupationibus perdunt. Vale.

VII. C. PLINIUS ROMANO SUO S.

ÆDificare te scribis, bene est. Inveni patrocini-um. Ædifico enim jam ratione, quia tecum. Nam hoc quoque non dissimile, quòd ad mare tu, ego ad Larium lacum. Hujus in littore plures villæ me, sed duæ ut maximè delectant, ita exercent. Altera imposita faxi, more Baiano, lacum prospicit : altera, æquè more Baiano, lacum tangit. Itaque illam, tragœdiam ; hanc, appellare comœdiam soleo : illam, quòd quasi cothurnis ; hanc, quòd quasi socculis, sustinetur. Sua utrique amœnitas, & utramque possidenti ipsa diversitate jucundior.

Hæc

Hæc lacu propius, illa latius utitur : hæc unum finum molli curvamine amplectitur, illa editissimo dorso duos dirimit : illic recta gestatio longo limite super litus extenditur, hîc spatiosissimo xyſto leviter inflectitur : illa fluctus non sentit, hæc frangit : ex illa possis despicere piscentes, ex hac ipse piscari, hamumque e cubiculo, ac pene etiam leſtulo, ut e navicula, jacere. Hæ mihi causæ utrique quæ desunt aſtruendi, ob ea quæ superſunt. Sed quid ego rationem tibi, apud quem pro ratione erit, idem facere ? Vale.

VIII. C. PLINIUS AUGURIO SUO S.

SI laudatus a te laudare te cœpero, vereor ne non tam proferre iudicium meum, quam referre gratiam videar. Sed, licet videar, omnia scripta tua pulcherrima existimo ; maximè tamen illa quæ de nobis. Accedit hoc, una eademque de causa. Nam & tu, quæ de amicis, optimè scribis ; & ego quæ de me, ut optima, lego. Vale.

IX. C. PLINIUS COLONIS SUO S.

UNicè probo, quòd Pompeii Quintiani morte tam dolenter afficeris, ut amissi caritatem desiderio extendas ; non, ut plerique, qui tantum viventes amant, seu potius amare se simulant, ac ne simulant quidem, nisi quos florentes vident. Nam miserorum, non secus ac defunctorum obliviscuntur ; sed tibi perennis fides, tantaque in amore constantia, ut finire, nisi tua morte, non possit. Et, hercule, is fuit Quintianus, quem diligere deceat exemplo ipsius. Felices amabat, miseros tuebatur, desiderabat amissos. Jam illa quanta probitas in ore ? quanta in sermone cunctatio ? quàm pari libra gravitas comitasque ? quod studium literarum ? quod iudicium ; qua pietate cum dissimillimo patre vivebat ? quàm non obstabat illi, quo minùs vir optimus videretur, quòd erat optimus filius ? Sed quid dolorem tuum exulcero ? quanquam sic amasti viventem, ut hæc audire potius, quàm de illo fileri velis : a me præsertim, cujus prædicatione putas vitam ejus ornari, memoriam pro-rrogari, ipsamque illam, qua est raptus, ætatem posse reditui. Vale.

X. CORNELIO TACITO SUO
C. PLINIUS S.

CUpio præceptis tuis parere; sed aprorum tanta penuria est, ut Minervæ & Dianæ, quas ais pariter colendas, convenire non possit. Itaque Minervæ tantum serviendum est; delicatè tamen, ut in secessu, & ætate. In via planè nonnulla leviora, statimque delenda, ea garrulitate, qua sermones in vehiculo feruntur, extendi. His quædam addidi in villa, quum aliud non liberet. Itaque poëmata quiescunt; quæ tu inter nemora & lucos commodissimè perfici putas. Oratiunculam unam & alteram retractavi: quanquam id genus operis inamabile, inamœnum, magisque laboribus ruris, quàm voluptatibus simile. Vale.

XI. C. PLINIUS GEMINIO SUO S.

EPistolam tuam jucundissimam recepi; eo maxime, quòd aliquid ad te scribi volebas, quod libris inferi posset. Obveniet materia, vel hæc ipsa quam monstras, vel potior alia. Sunt enim in hac offendicula nonnulla; circumfer oculos, & occurrent. Bibliopolas Lugduni esse non putabam: ac tanto libentius ex literis tuis cognovi venditari libellos meos, quibus peregre manere gratiam, quam in urbe collegerint, delector. Incipio enim satis absolutum existimare, de quo tanta diversitate regionum discreta hominum judicia consentiunt. Vale.

XII. C. PLINIUS JUNIORI SUO S.

CAssigabat quidam filium suum, quòd paulo sumptuosius equos & canes emeret. Huic ego, juvene digressio, Heus tu, nunquamne fecisti, quod a patre corripiri posset? Fecisti, dico? Non interdum facis quòd filius tuus, si repente pater ille, tu filius, pari gravitate reprehendat? Non omnes homines aliquo errore ducuntur? Non hic in illo sibi, in hoc alius, indulget? Hæc tibi admonitus immodicæ severitatis exemplo, pro amore mutuo, scripsi, ne quando tu quoque filium tuum acerbius duriusque tractares. Cogita & illum puerum esse, & te fuisse; atque ita hoc quòd es pater utere, ut nomineris, & te hominem esse, & hominis patrem. Vale.

XIII. C. PLINIUS QUADRATO SUO S.

Quantò studiosius intentiusque legisti libros, quos de Helvidii ultione composui, tantò impensius postulas, ut perscribam tibi, quæque extra libros, quæque circa libros, totum denique ordinem rei, cui per ætatem non interfuisti: Occiso Domitiano statui mecum ac deliberavi, esse magnam pulchramque materiam insectandi nocentes, miseros vindicandi, se proferendi. Porro, inter multa scelera multorum, nullum atrocius videbatur, quàm quòd in Senatu senator senatori, prætorius consulari, reo iudex, manus intulisset. Fuerat aliqui mihi cum Helvidio amicitia, quanto potuerat esse cum eo, qui metu temporum nomen ingens, paresque virtutes, secessu tegebat. Fuerat cum Arria & Fannia: quarum altera, Helvidii noverca, altera mater novercæ. Sed non ita me jura privata, ut publicum fas, & indignitas facti, & exempli ratio, incitabat. Ac primis quidem diebus redditæ libertatis pro se quisque inimicos suos, duntaxat minores, incondito turbidoque clamore postulaverat simul & cõpresserat: ego & modestius & constantius arbitratus immanissimum reum non communi temporum invidia, sed proprio crimine urgere: quum jam satis ille primus impetus deferbuisset, & languidior indies ira ad iustitiam redisset, quanquam tum maximè tritis, amissa nuper uxore; mitto ad Anteiam, (nupta hæc Helvidio fuerat) rogo ut veniat, quia me recens adhuc luctus limine contineret. Ut venit; Destinatum est, inquam, mihi, maritum tuum non inultum pati: nuntia Arriæ & Fanniæ (ab exilio enim redierant) consule te, consule illas, an velitis adscribi facto, in quo ego comite non egeo: sed non ita gloriæ meæ faverim, ut vobis societatem ejus invideam. Perfert Anteia mandata; nec illæ morantur. Opportunè Senatus intra diem tertium. Omnia ego semper ad Corellium retuli, quem prudentissimum ætatis nostræ sapientissimumque cognovi: in hoc tamen contentus consilio meo fui, veritus ne vetaret (erat enim cunctantior cautiorque) sed non sustinui inducere in animum, quo minùs illi eodem die facturum me indicarem, quod an facerem non deliberabam: expertus usu, de eo quod destinaveris, non esse consulendos, quibus consultis obsequi debeas. Ve-

nio in Senatum; jus dicendi peto; dico paulisper maximo assensu. Ubi cœpi crimen attingere, reum destinare (adhuc tamen sine nomine) undique mihi reclamari. Alius; **SCIAMUS QUI SIT, DE QUO EXTRA ORDINEM REFERAS**: alius; **QUIS EST ANTE RELATIONEM REUS?** alius, **SALVI SIMUS QUI SUPERSUMUS**. Audio imperturbatus, interritus: tantum susceptæ rei honestas valet, tantumque ad fiduciam vel metum differt; nolint homines quod facias, an non probent. Longum est omnia, quæ tunc hinc inde jactata sunt, recensere. Novissimè consul; **SECUNDE, SENTENTIÆ LOCO DICES, SI QUID VOLUERIS**. **PERMISERIS**, inquam, **QUOD USQUE ADHUC OMNIBUS PERMISISTI**. Resido: aguntur alia. Interea me quidam ex consularibus amicis secreto accuratoque sermone, quasi nimis fortiter incautèque progressum, corripit, revocat, monet ut desistam. Adjecit etiam; Notabilem te futuris principibus fecisti. Esto, inquam, dum malis. Vix ille discesserat, rursus alter; Quid audes? cur ruis? quibus te periculis objicis? quid præsentibus confidis incertus futurorum? Lacescis hominem jam præfectum ærarii, & brevi consulem; præterea qua gratia, quibus amicitiiis fultum? Nominat quendam, qui tunc ad orientem amplissimum exercitum, non sine magnis dubiisque rumoribus, obtinebat. Ad hæc ego;

Omnia percepi, atque animo mecum antè peregi:

nec recuso, si ita casus attulerit. luere pœnas ob honestissimum factum, dum flagitiosissimum ulciscor. Jam censendi tempus. Dicit Domitius Apollinaris, consul designatus, dicit Fabritius Veiento, Fabius Posthumius, Vectius Proculus, collega Publicii Certi, de quo agebatur, uxoris autem meæ, quàm amiferam, vitricus: post hos Ammius Flaccus. Omnes Certum, nondum a me nominatum, ut nominatum defendunt: crimenque quasi in medio relictum defensione suscipiunt. Quæ præterea dixerint, non est necesse narrare; in libris habes. Sum enim cuncta ipsorum verbis persequutus. Dicunt contra Avidius Quietus, Cornutus Tertullus. Quietus; iniquissimum esse, querelas dolentium excludi: ideoque Arricæ & Fannix jus querendi non aufe-
rendum:

rendum: nec interesse cujus ordinis quis sit, sed quam causam habeat. Cornutus; datum se a consulibus tutorem Helvidii filiae, petentibus matre ejus & vitrico: nunc quoque non sustinere deferere officii sui partes; in quo tamen, & suo dolori modum imponere, & optimarum feminarum perferre modestissimum affectum: quas contentas esse admonere Senatum Publicii Certi cruentae adulationis: & petere, si poena flagitii manifestissimi remittatur, nota Certo quasi censoria inuratur. Tum Satrius Rufus medio ambiguoque sermone; Puto, inquit, injuriam factam Publicio Certo, si non absolvi- tur: nominatus est ab amicis Arriae & Fanniae, nomi- natus ab amicis suis: nec debemus solliciti esse. Idem enim nos qui bene sentimus de homine, judicaturi su- mus: si innocens est, sicuti & spero, & malo, donec aliquid probetur, credo poteritis absolvere. Haec illi, quo quisque ordine citabantur. Venitur ad me; con- surgo; utor initio, quod in libro est; respondeo singu- lis. Mirum qua intentione, quibus clamoribus omnia exceperint, qui modò reclamabant. Tanta conversio vel negotii dignitatem, vel proventum orationis, vel actoris constantiam, subsequuta est. Finio. Incipit re- spondere Veiento: nemo patitur: obturbatur, obstrepi- tur: adeò quidem ut diceret; Rogo, PATRES C. NE ME COGATIS IMPLORARE AUXILIUM TRIBUNO- RUM. Et statim Murena tribunus, PERMITTO TIBI, VIR CLARISSIME, VEIENTO, DICERE. Tunc quoque reclamatur. Inter moras consul citatis nominibus, & peracta decessione, mittit Senatum: ac penè adhuc stan- tem tentantemque dicere Veientonem relinquit. Mul- tum ille de hac (ita vocitabat) contumelia, questus est Homérico versu,

ὦ γέρον, ἢ μάλα δὴ σε νέοι τείρουσι μαχηταί.

Non fere quisquam in Senatu fuit qui non me complec- teretur, exoscularetur, certatimque laude cumlaret, quòd intermissum tamdiu morem in publicum consulendi, susceptis propriis simultatibus, reduxissem: quòd denique Senatum invidia liberássem, qua flagrabat apud ordines alios, quòd severus in ceteros, senatoribus so- lis, dissimulatione quasi mutua, parceret. Haec acta sunt

sunt absente Certo. Absuit enim, seu tale aliquid suspicatus, sive, ut excusabatur, infirmus. Et relationem quidem de eo Cæsar ad Senatum non remisit: obtinui tamen quod intenderam. Nam collega Certi consulatū, successorem Certus accepit: planēque factū est quod dixeram in fine; REDDAT PRÆMIUM SUB OPTIMO PRINCIPE, QUOD A PESSIMO ACCEPIT. Postea actionem meam, utcunque potui, recollegi: addidi multa. Accidit fortuitum (sed non tanquam fortuitum) quòd, editis libris, Certus intra paucissimos dies implicitus morbo decessit. Audivi referentes, hanc imaginem menti ejus, hanc oculis oberrasse, tanquam videret me sibi cum ferro imminere. Verane hæc, affirmare non ausim: interest tamen exempli, ut vera videantur. Habes epistolam; si modò epistolam cogitas libris quos legisti non minorem. Sed imputabis tibi, qui contentus libris non fuisti. Vale.

XIV. C. PLINIUS TACITO SUO S.

NEC ipse tibi plaudis, & ego nihil magis ex fide quàm de te scribo. Posteris an aliqua cura nostrī, nescio: nos certè meremur ut sit aliqua, non dico ingenio, (id enim superbū) sed studio, sed labore, & reverentia posterorum. Pergamus modò itinere instituto: quod ut paucos in lucem famamque provexit, ita multos e tenebris & silentio protulit. Vale.

XV. C. PLINIUS FALCONI SUO S.

Refugeram in Tuscos, ut omnia ad arbitrium meum facerem: at hoc ne in Tuscis quidem: tam multis undique rusticorum libellis, & tam querulis, inquietor: quos aliquanto magis invitus quàm meos lego. Nam & meos invitus. Retracto enim actiunculas quasdam: quod, post intercapedinem temporis, & frigidum & acerbū est. Ratiocinationes, quasi absente me, negliguntur. Interdum tamen equum conscendo, & patrem familiæ hætenus ago, quòd aliquam partem prædiorum, sed pro gestatione, percurro. Tu consuetudinem serva, nobisque sic rusticis urbana acta perscribe. Vale.

XVI. C. PLINIUS MAMILIANO SUO S.

Summam te voluptatem percepisse ex isto copiosissimo genere venandi non miror, cum historicorum more scribas numerum iniri non potuisse. Nobis venari nec vacat, nec libet: non vacat, quia vindemiæ in manibus: non libet, quia exiguae. Devehemus tamen pro novo multo novos versiculos tibi, quos jucundissimè exigenti, ut primùm videbuntur deferbuisset, mittemus. Vale.

XVII. C. PLINIUS GENITORI SUO S.

Accepi tuas literas, quibus quereris, tædio tibi fuisse quamvis lautissimam cenam, quia scurræ, cinædi, moriones mensis inerrabant. Vis tu remittere aliquid ex rugis? Equidem nihil tale habeo, habentes tamen fero. Cur ergo non habeo? quia nequaquam me ut inexpectatum festivumve delectat, si quid molle a cinædo, petulans a scurra, stultum a morione proferatur. Non rationem, sed stomachum tibi narro. Atque adeò quàm multos putas esse, quos æquè ea quibus ego & tu capimur & ducimur, partim ut inepta, partim ut molestissima offendant? Quàm multi, quum lector aut lyristes aut comædus inductus est, calceos poscunt, aut non minore cum tædio recubant, quàm tu ista (sic enim appellas) prodigia perpessus es? Demus igitur alienis oblectationibus veniam, ut nostris impetremus. Vale.

XVIII. C. PLINIUS SABINO SUO S.

QUA intentione, quo studio, qua denique memoria, legeris libellos meos, epistola tua ostendit. Ipse igitur exhibes negotium tibi, qui elicis & invitas, ut quamplurima communicare tecum velim. Faciam; per partes tamen, & quasi digesta, ne istam ipsam memoriam, cui gratias ago, assiduitate & copia turbem, oneratamque, & quasi oppressam, cogam pluribus singula, posterioribus priora dimittere. Vale.

XIX. C. PLINIUS RUFONI SUO S.

Significas, legisse te in quadam epistola mea, iussisse Virginium Rufum inscribi sepulchro suo;

HIC SITUS EST RUFUS; PULSO QUI VINDICE
QUONDAM

IMPERIUM

IMPERIUM ASSERUIT, NON SIBI, SED PATRIÆ.

Reprehendis quòd jufferit; addis etiam, melius rectiusque Frontinum, quòd vetuerit omnino monumentum sibi fieri: meque ad extremum, quid de utroque sentiam, consulis. Utrumque dilexi: miratus sum magis quem tu reprehendis, adeoque miratus, ut non potuissim rem satis unquam laudari posse, cujus nunc mihi subeunda defensio est. Omnes ego, qui magnum aliquod memorandumque fecerunt, non modò venia, verum etiam laude dignissimos judico, si immortalitatem, quam meruere, sectantur, victurique nominis famam suprema etiam titulis prorogare nituntur. Nec facilè quendam nisi Virginium invenio, cujus tanta in prædicando verrecundia, quanta gloria ex facto. Ipse sum testis, familiariter ab eo dilectus probatusque, semel omnino, me audiente, precessum, ut de rebus suis hoc unum referret, ita secum aliquando Clavinum loquentem; Scis, Virgini, quæ historiæ fides debeatur: proinde si quid in historiis meis legis aliter ac velles, rogo ignoscas. Ad hoc sic illum; Clavine, tu ignoras, ideo me fecisse quod feci, ut esset liberum vobis scribere quæ libuisset? Agedum, hunc ipsum Frontinum in hoc ipso, in quo tibi parcius videtur, & pressior, comparemus. Vetuit extrui monumentum: sed quibus verbis? Impensa monumenti supervacua est; memoria nostri durabit, si vitam meruimus. An restrictius arbitraris per orbem terrarum legendum, dare duraturam memoriam suam, quam uno in loco duobus versiculis signare quod feceris? Quanquam non habeo propositum illum reprehendendi, sed hunc tuendi: cujus quæ potest apud te justior esse defensio, quam ex collatione ejus quem prætulisti? Meo quidem judicio neuter culpandus, quorum uterque ad gloriam pari cupiditate, diverso itinere, contendit; alter, dum expetit debitos titulos: alter, dum mavult videri contempsisse. Vale.

XX. C. PLINIUS VENATORI SUO S.

TUA verò epistola tantò mihi jucundior fuit, quanto longior erat, præsertim cum de libellis meis tota loqueretur: quos tibi voluptati esse non miror, cum

omnia

omnia nostra perinde ac nos ames. Ipse cùm maximè vindemias, graciles quidem, uberiores tamen quàm expectaveram, colligo; si colligere est, nonnunquam decerpere uvam, torculum invisere, gustare de lacu mustum, obrepere urbanis, qui nunc rusticis præsunt, meque notariis & lectoribus reliquerunt. Vale.

XXI. C. PLINIUS SABINIANO SUO S.

Libertus tuus, cui succensere te dixeras, venit ad me, advolutusque pedibus meis tanquam tuis hæsit. Flevit multum, multumque rogavit; multum etiam tacuit: in summa, fecit mihi fidem pœnitentiæ. Verè credo emendatum, quia deliquisse se sentit. Irasceris, scio: & irasceris meritò, id quoque scio: sed tunc præcipua mansuetudinis laus, quom iræ causa iustissima est. Amasti hominem, &, spero, amabis: interim sufficit, ut exorari te sinas. Licebit rursus irasci, si meruerit: quod exoratus excusatiùs facies. Remitte aliquid adolescentiæ ipsius, remitte lacrymis, remitte indulgentiæ tuæ: ne torseris illum, ne torseris etiam te. Torqueris enim, quom tam lenis irasceris. Vereor ne videar non rogare, sed cogere, si precibus ejus meas junxero. Jungam tamen tantò plenius & effusius, quanto ipsum acriùs severiùsque corripui, districtè minatus, nunquam me postea rogaturum. Hoc illi, quem terreri oportebat, tibi non idem. Nam fortasse iterum rogabo, iterum impetrabo: sit modò tale, ut rogare me, præstare te deceat. Vale.

XXII. C. PLINIUS SEVERO SUO S.

Magna me solitudine affecit Passieni Pauli valetudo, & quidem plurimis iustissimisque de causis. Vir est optimus, honestissimus, nostrî amantissimus, præterea in literis veteres æmulatur, exprimit, reddit: Propertium imprimis, a quo genus ducit, vera soboles, eoque simillima illi, in quo ille præcipuus. Si elegos ejus in manum sumpseris, leges opus tersum, molle, jucundum, & planè in Propertii domo scriptum. Nuper ad lyrica deflexit. In quibus ita Horatium, ut in illis illum alterum, effingi putes, si quid in studiis cognatio valet, & hujus propinquum. Magna varietas, magna mobilitas. Amat ut qui verissimè, dolet ut qui impatientissimè,

tientissimè, laudat ut qui benignissimè, ludit ut qui facetissimè: omnia denique tanquam singula absolvit. Pro hoc ego amico, pro hoc ingenio, non minùs æger animo, quàm corpore ille, tandem illum, tandem me recepi. Gratulare mihi; gratulare etiam literis ipsis, quæ ex periculo ejus tantum discrimen adierunt, quantum ex salute gloriæ consequentur. Vale.

XXIII. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

Frequenter agenti mihi evenit, ut centumviri, quum diu se intra judicium auctoritatem gravitatemque tenuissent, omnes repente quasi victi coactique confugerent laudarentque. Frequenter e Senatu famam, qualem maxinè optaveram, retuli: nunquam tamen majorem cepi voluptatem, quàm nuper ex sermone Cornelii Taciti. Narrabat, sedisse secum Circensibus proximis equitem Rom. hunc post varios eruditosque sermones requisisse, Italicus es, an provincialis? se respondisse, Nôsi me, & quidem ex studiis. Ad hoc illum, Tacitus es, an Plinius? Expressere non possum, quàm sit jucundum mihi, quòd nomina nostra, quasi literarum propria, non hominum, literis redduntur: quòd uterque nostrum his etiam ex studiis notus, quibus aliter ignotus est. Accidit aliud ante pauculos dies simile. Recumbebat mecum vir egregius, Fabius Rufinus, super eum municeps ipsius, qui illo die primùm in urbem venerat: cui Rufinus, demonstrans me: Vides hunc? Multa deinde de studiis nostris. Et ille, Plinius est, inquit. Verum fatebor, capio magnum laboris mei fructum. An, si Demosthenes jure lætatus est, quòd illum anus Attica ita demonstravit, Οὗτός ἐστι Δημοσθένης! ego celebritate nominis mei gaudere non debeo? Ego verò & gaudeo, & gaudere me dico. Neque enim vereor ne jactantior videar, quum de me aliorum judicium, non meum, profero: præsertim apud te, qui nec ullius invides laudibus, & faves nostris. Vale.

XXIV. C. PLINIUS SABINIANO SUO S.

Bene fecisti quòd libertum, aliquando tibi carum, reducentibus epistolis meis in domum, in animum recepisti. Juvabit hoc te: me certè juvat: primùm, quòd te talem video, ut in ira regi possis: deinde quòd
tantum

tantam mihi tribuis, ut vel auctoritati meæ pareas, vel precibus indulgeas. Igitur & laudo & gratias ago. Simul in posterum moneo, ut te erroribus tuorum, etsi non fuerit qui deprecetur, placabilem præstes. Vale.

XXV. C. PLINIUS MAMILIANO SUO S.

Quereris de turba castrensium negotiorum, &, tanquam summo otio perfruare, lusus & ineptias nostras legis, amas, flagitas, meque ad similia condenda non mediocriter incitas. Incipio enim ex hoc genere studiorum non solum oblectationem, verum etiam gloriam petere, post iudicium tuum, viri gravissimi, eruditissimi, ac super ista verissimi. Nunc me rerum actus modice, sed tamen distringit: quo finito aliquid earundem Camænarum in litum benignissimum sinum mitam. Tu passerulis & columbulis nostris inter aquilas vestras dabis pennas, si tamen & sibi & tibi placebunt: si tantum sibi, continendos cavea nidove curabis. Vale.

XXVI. C. PLINIUS LUPERCO SUO S.

Dixi de quodam oratore seculi nostri, recto quidem & sano, sed parum grandi & ornato, ut opinor, aptè. Nihil peccat, nisi quod nihil peccat. Debet enim orator erigi, attolli, interdum etiam effervesce, efferri, ac sæpe accedere ad præceps. Nam plerumque altis & excelsis adjacent abrupta: tutius per plana, sed humiliter & depressius iter: frequentior currentibus quam reptantibus lapsus: sed his non labentibus nulla laus, illis nonnulla laus etiam si labantur. Nam ut quasdam artes, ita eloquentiam nihil magis quam ancipitia commendant. Vides, qui per funem in summa nituntur, quantos soleant excitare clamores, quum jam jamque casuri videntur. Sunt enim maximè mirabilia quæ maximè insperata, maximè periculosa, utque Græci magis exprimunt, *παράλογα*. Ideo nequaquam par gubernatoris est virtus, cum placido & cum turbato mari vehitur: tunc admirante nullo illaudatus, inglorius subit portum; at quum stridunt funes, curvatur arbor, gubernacula gemunt, tunc ille clarus & diis maris proximus. Cur hæc? Quia visus es mihi in scriptis meis annotasse quædam ut tumida, quæ ego sublimia; ut improba, quæ ego audentia; ut nimia, quæ ego plena arbitrabar.

arbitrabar. Plurimum autem refert, reprehendenda an-
notes, an insignia. Omnis enim advertit quod eminet
& extat; sed acri intentione dijudicandum est, immo-
dicum sit an grande, altum an enorme. Atque ut flo-
merum potissimum attingam, quem tandem alterutram
in partem potest fugere,

— βράχε δ' εἰρεῖα χθών,
Ἀμφὶ δ' ἐσάλπιγγε μέγας ἑρμῖος.

& totum illud,

Ὡς δ' ὅτε χεῖμαρ' οὐ ποταμὸν καὶ ὄρεσφι ζέοντες
Ἐς μισγύγκησαν συμβάλλεται ὑμῶν ὕδωρ.

Sed opus est examine & libra, incredibilia sunt hæc &
immania, an magnifica & cælestia. Nec nunc ego me
his similia aut dixisse aut posse dicere puto. Non im-
infansio: sed hoc intelligi volo, laxandos esse eloquen-
tiæ frenos, nec angustissimo gyro ingeniorum imperus
refringendos. At enim alia conditio oratorum, alia
poetarum. Quasi vero M. Tullius minus audeat. Quan-
quam hunc omitto: neque enim ambigi puto. Sed De-
mosthenes ipse, ille norma oratoris & regula, num se
cohibet & comprimit, quum dicit illa notissima? "An-
θρωποι μιαιοὶ, καὶ κόλακες, καὶ ἀλάτρες. Et rursus; ἐγὰρ λί-
θοις ἐτείχισα τὴν πόλιν, ἐδὲ πλίνθοις ἐγώ. Et statim: ἐκ ἐ-
μὴν θαλάττης τὴν Εὐβοίαν προσβολόμεν ἐγὼ πρὸ τῆς Ἀττικῆς.
[ὅσον ἦν ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ δυνατόν.] Et alibi: ἐγὼ δὲ ὅμαι
μὲν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἐν τῆς θεῆς ἐκείνου μεθύειν τῷ μεγέθει τῶν
πεπραγμένων. Jam quid audentius illo pulcherrimo ac
longissimo excessu? ἰόσημα γάρ. Quid hæc, breviora su-
perioribus, sed audacia paria? Τότε ἐγὼ μὲν τῷ Πίδω
δρασυνομένῳ καὶ πολλῶν ζέοντι κατ' ὑμῶν. Ex eadem nota:
Ὅταν δὲ ἐκ πλεονεξίας καὶ ποιητικῆς τις, ὥσπερ ἔστι ἰσχίσις, ἢ
πρώτῃ πρὸ φασίς καὶ μικρὸν πλάισμα ἅπαντα ἀνεχαίτισε καὶ
διελυσε. Simile his: Ἀπισχυρισμένῳ ἅπασιν ταῖς ἐν τῇ πόλει
δικαίαις γνώσεσι τριῶν δικαστηρίων. Et ibidem: σὺ τὸν εἰς ταῦτα
ἔλεον προὔδωνας Ἀριστογείτον, μᾶλλον δὲ ἀνήρηκας ὅλως, μὴ οὐ
πρὸς ἕς αὐτὸς ἐάλωνας λιμένας, καὶ προσβολῶν ἐνέπλησας, πρὸς
τάττης ὁρμίζῃ. Et dixerat: Δέδοικα μὴ δόξητέ τισι τὸν αἰε-
τόμενον εἶναι ποιητὸν τῶν ἐν τῇ πόλει παιδοτρέβειν ἀσθεῖς μὴ
γὰρ εἶναι πῶς ὁ ποιητὴς, κατ' ἐαυτόν. Et deinceps; Τάτω δ'
ἐθένα ὅτ' αὖ τῶν τόπων τέταν βάσιμον ὄντα, ἀλλὰ πάντα ἀπό-
κρ. μακρ.

κρημα, φάραγγας, θάρσδρα. Nec satis : ἐδὲ γὰρ τὸς προ-
 γόνους ἱππολαμβάνω τὰ δικαστήρια ταῦτα οἰκοδομῆσαι, ἵνα τὸς
 τοιούτους ἐν αὐταῖς μωσχεύητε, ἀλλὰ τέναντίον, ἵν' ἀνείργητε, καὶ
 κολάζητε, καὶ μηδεὶς ζηλοῖ, μηδ' ἐπιθυμῇ κακίας. Adhuc :
 Εἰ δὲ κάπηλός ἐστι πονηρίας, καὶ παλιγκάπηλός, καὶ μεταβο-
 λεύς. Et mille talia ; ut præteream quæ ab Æschine
 δαίματα, non ῥήματα, vocantur. In contrarium incidi.
 Dices, hunc quoque ab illo culpari. Sed vide quantò
 major sit qui reprehenditur ipso reprehendente ; & major
 ob hæc quoque. In aliis enim vis, in his granditas ejus
 elucet. Num autem Æschines ipse iis, quæ in Demost-
 hene carpebat, abstinuit ? χρή γὰρ [ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖται,] τὸ
 αὐτὸ φέγγεσθαι τὸν ῥήτορα καὶ τὸν νόμον, ὅταν δ' ἑτέραν μὲν φωνὴν
 ἀρτῇ ὁ νόμος, ἑτέραν δὲ ὁ ῥήτωρ, τῷ τῷ νόμῳ δικαίῳ χρή δίδοιαι
 τὴν ψήφον, ἐ τῇ τῷ λέγοντι ἀναισχυντία. Alio loco : ἔπειτα
 ἀναφαίνεται περὶ πάντων ἐν τῷ ψηφίσματι, πρὸς τῷ κλέμματι
 χάψας τὰ πέντε τάλαντα, τὸς πρέσβεις ἀξίων τὸς ὀρεΐτας μὴ
 ἡμῖν ἀλλὰ Καλλιᾷ δίδοναι : ὅτι δὲ ἀληθῆ λέγω, ἀφελὼν τὸν Κερ-
 πὲν καὶ τὰς τριήρεις, καὶ τὴν ἀλαζονείαν ἐκ τῷ ψηφισματι, αἰά-
 γησθαι. Iterum alio : καὶ μὴ ἴατε αὐτὸν εἰς τὸς τῷ παραινόμε
 λόγους περιψάσθαι. Quod adeò probavit, ut repetat, ἀλ-
 λά ἐγκαθήμενοι καὶ ἐνδρεύοντες ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἰσελαύνετε αὐτὸν
 εἰς τὸς τῷ παραινόμε λόγους, καὶ τὰς ἐκτροπὰς αὐτῷ τῶν λόγων
 ἱππηρεῖτε. An illa custoditiùs pressiùsque ? σὺ δὲ ἰλοκοποιεῖς,
 καὶ μᾶλλον σοι μέλει τῶν αὐθημέρων λόγων, ἢ τῆς σωτηρίας τῆς πό-
 λεως. Altiùs illa : ἐκ ἀποπέμψηςδε τὸν ἄνδρωπον ὡς κοινὴν
 τῶν Ἑλλήνων συμφορὰν, ἢ συλλαβόντες ὡς ληστὴν τῶν πραγμάτων
 διὰ τῆς πολιτείας πλέοντα τιμαρῆσασθε, & alia. Expecto ut
 quedam ex hac epistola, gubernacula gemunt, & diis ma-
 ris proximus, iisdem notis quibus ea de quibus scribo,
 confodias. Intellego enim me, dum veniam prioribus
 peto, in illa ipsa quæ annotaveras incidisse. Sed con-
 fodias licet, dummodo jam nunc destines diem, quo &
 de illis & de his coràm exigere possimus. Aut enim tu
 me timidum, aut ego te temerarium faciam. Vale.

XXVII. C. PLINIUS LATERANO SUO S.

Quanta potestas, quanta dignitas, quanta majestas,
 quantum denique numen sit historice, cum fre-
 quenter aliàs, tum proximè sensi. Recitaverat quidam
 verissimum librum, partemque ejus in alium diem re-
 servaverat :

servaverat: ecce amici cujusdam orantes obsecrantesque ne reliqua recitaret. Tantus audiendi quæ fecerint pudor, quibus nullus faciendi quæ audire erubescunt. Et ille quidem præstitit quod rogabatur: sinebat fides. Liber tamen, ut factum ipsum, manet, manebit, legeturque semper, tantò magis, quia non statim. Incitantur enim homines ad agnoscenda quæ differuntur. Vale.

XXVIII. C. PLINIUS ROMANO SUO S.

Post longum tempus epistolas tuas, sed tres pariter, recepi, omnes elegantissimas, amantissimas, & quales a te venire, præsertim desideratas, oportebat: quarum una injungis mihi jucundissimum ministerium, ut ad Plotinam, sanctissimam feminam, literæ tuæ perferantur: perferentur. Eadem commendas Popilium Artemisium: statim præstiti quod petebat. Indicas etiam, modicas te vindemias collegisse: Communis hæc mihi tecum, quanquam in diversissima parte terrarum, querela est. Altera epistola nuntias, multa te nunc dictare, nunc scribere, quibus nos tibi repræsentantes. Gratias ago: agerem magis, si me illa ipsa quæ scribis aut dictas, legere voluisses. Et erat æquum ut te mea, ita me tua scripta cognoscere, etiamsi ad alium quàm ad me pertinerent. Polliceris in fine, quum certius de vitæ nostræ ordinatione aliquid audieris, futurum te fugitivum rei familiaris, statimque ad nos evoluturum, qui jam tibi compedes necimus, quas perfringere nullo modo possis. Tertia epistola continebat, esse tibi redditam orationem pro Clario, eamque visam uberiores quàm dicente me, audiente te, fuerit. Est uberior. Multa enim postea inserui. Adjicis, alias te literas curiosius scriptas misisse: an acceperim quæris: non accepi, & accipere gestio. Proinde prima quaque occasione mitte, appositis quidem usuris, quas ego (non parcius possum) centesimas computabo. Vale.

XXIX. C. PLINIUS RUSTICO SUO S.

Ut fatius est unum aliquid insigniter facere, quàm plurima mediocriter; ita plurima mediocriter, si non possis unum aliquid insigniter. Quod intuens ego, variis me studiorum generibus, nulli satis confusus, experior.

perior. Proinde quum hoc vel illud leges, ita singulis veniam, ut non singulis, dabis. An ceteris artibus excusatio in numero, literis durior lex, in quibus difficilius effectus est? Quid autem ego de venia quasi ingratum? Nam si ea facilitate hæc proxima acceperis, quæ priora, laus potius speranda, quàm venia obsecranda est. Mihi tamen venia sufficit. Vale.

XXX. C. PLINIUS GEMINIO SUO S.

LAudas mihi, & frequenter præsens, & nunc per Epistolas, Nonium tuum, quod sit liberalis in quosdam: & ipse laudo, si tamen non in hos solos. Volo enim eum qui sit verè liberalis, tribuere patriæ, propinquis, affinibus, amicis, sed amicis dico pauperibus: non ut isti, qui iis potissimum donant, qui donare maxime possunt. Hos ego viscatis hamatisque muneribus, non sua promere puto, sed aliena corripere. Sunt ingenio simili, qui quod huic donant, auferunt illi, famamque liberalitatis avaritia petunt. Primum est autem, suo esse contentum: deinde, quos præcipuè scias indigere, sustentantem foventemque, orbe quodam locitatis ambire. Quæ cuncta si facit iste, usquequaque laudandus est; si unum aliquod, minus quidem, laudandus tamen. Tam rarum est etiam imperfectæ liberalitatis exemplar. Ea invasit homines habendi cupido, ut possideri magis quàm possidere videantur. Vale.

XXXI. C. PLINIUS SARDO SUO S.

Postquam a te recessi, non minus tecum, quàm quum apud te, fui. Legi enim librum tuum, identidem repetens ea maxime (non enim mentiar) quæ de me scripsisti. In quibus quidem percipiosus fuisti. Quàm multa, quàm varia, quàm non eadem de eodem, nec tamen diversa, dixisti? Laudem pariter & gratias agam? Neutrum satis possum: &, si possem, timerem ne arrogans esset, ob ea laudare, ob quæ gratias agerem. Unum illud addam, omnia mihi tantò laudabiliora visa, quantò jucundiora; & tantò jucundiora, quantò laudabiliora erant. Vale.

XXXII. C. PLINIUS TITIANO SUO S.

Quid agis? quid acturus es? Ipse vitam jucundissimam, id est, otiosissimam, vivo. Quo fit ut scribere longiores epistolas nolim, velim legere: illud, tanquam delicatus; hoc, tanquam otiosus. Nihil est enim aut pigrius delicatis, aut curiosius otiosis. Vale.

XXXIII. C. PLINIUS CANINIO SUO S.

Incidi in materiam veram, sed simillimam fictæ, dignamque illo lætissimo, altissimo, planèque poetico ingenio. Incidi autem, dum super cœnam varia miracula hinc inde referuntur. Magna auctoris fides; tamen quid poetæ cum fide? Is tamen auctor, cui bene vel historiam scripturus credidisses. Est in Africa Hipponensis colonia, mari proxima: adjacet ei navigabile stagnum, ex quo, in modum fluminis, æstuarium emergit, quod vice alterna, prout æstus aut repressit, aut impulit, nunc inferitur mari, nunc redditur stagno. Omnis hîc ætas piscandi, navigandi, atque etiam natandi studio tenetur: maximè puerorum, quos otium ludusque sollicitat. His gloria & virtus altissimè provehi: victor ille qui longissimè ut littus, ita simul nantes, reliquit. Hoc certamine puer quidam, audentior ceteris, in ulteriora tendebat: delphinus occurrit, & nunc præcedere puerum, nunc sequi, nunc circumire, postremò subire, deponere, iterum subire, trepidantemque perferre primùm in altum: mox flectit ad littus, redditque terræ & æqualibus. Serpit per coloniam fama: concurrere omnes, ipsum puerum tanquam miraculum aspicere, interrogare, audire, narrare. Postero die obfidet littus, prospectant mare, & si quid est mari simile. Natant pueri: inter hos ille, sed cautiùs. Delphinus rursus ad tempus, rursus ad puerum venit. Fugit ille cum ceteris. Delphinus, quasi invitet, revocet, exilit, mergitur, variosque orbes implicitat expedique. Hoc altero die, hoc tertio; hoc pluribus, donec homines innutritos mari subiret timendi pudor: accedunt, & alludunt, & appellant: tangunt etiam, pertrectantque præbentem. Crescit audacia experimento. Maximè puer, qui primus expertus est, adnatat natanti, insilit tergo: fertur referturque: agnosci se,
amari

amari putat, amat ipse: neuter timet, neuter timetur. Hujus fiducia, mansuetudo illius augetur: nec non alii pueri dextra lævaque simul eunt hortantes monentesque. Ibat usà (id quoque mirum) delphinus alius, tantum spectator & comes. Nihil enim simile aut faciebat, aut patiebatur: sed alterum illum ducebat, reducebat, ut puerum ceteri pueri. Incredibile (tam verum tamen quàm priora) delphinum gestatorem collusoremque puerorum in terram quoque extrahi solitum, arenisque siccatum, ubi incaluisse, in mare revolvi. Constat Octavianum Avitum, legatum proconsulis, in littus educto religione prava superfudisse unguentum, cujus illum novitatem odoremque in altum refugisse; nec nisi post multos dies visum languidum & moestum; mox, redditus viribus, priorem lasciviam & solita ministeria repetisse. Confluebant ad spectaculum omnes magistratus, quorum adventu & mora modica respublica novis sumptibus atterebatur. Postremò locus ipse quietem suam secretumque perdebat. Placuit occultè interfici, ad quod coibatur. Hæc tu qua miseratione, qua copia deslebis, ornabis, attolles? Quanquam non est opus asfingas aliquid aut adstruas; sufficit ne ea quæ sunt vera minuantur. Vale.

XXXIV. C. PLINIUS TRANQUILLO SUO S.

EXplica æstum meum. Audio me malè legere duntaxat versus: orationes enim commodius, sed tanto minùs versus. Cogito ergo recitaturus familiaribus amicis, experiri libertum meum. Hoc quoque familiare, quòd elegi non bene, sed melius scio lecturum: si tamen non fuerit perturbatus. Est enim tam novus lector, quam ego præterea. Ipse nescio quid illo legente interim faciam; sedeam delixus, & mutus, & similis otioso; an (ut quidam) quæ pronuntiabit, murmure, oculis, manu prosequar? Sed puto me non minùs malè saltare quàm legere. Iterum dicam, explica æstum meum, verèque rescribe, num sit melius, pessimè legere, quàm ista vel non facere, vel facere. Vale.

XXXV. C. PLINIUS APPIO SUO S.

Librum quem misisti, recepi, & gratias ago: sum tamen hoc tempore occupatissimus. Ideo nondum cum legi, cum alioqui validissimè cupiam: sed eam reverentiam cum literis ipsis, tum scriptis tuis debeo, ut sumere illa, nisi vacuo animo, irreligiosum putem. Diligentiam tuam in retractandis operibus valde probor. Est tamen aliquis modus, primum, quod nimia cura deterit magis quàm emendat; deinde, quod nos a recentioribus revocat, simulque nec absolvit priora, & inchoare posteriora non patitur. Vale.

XXXVI. C. PLINIUS FUSCO SUO S.

Quæris quemadmodum in Tuscis diem æstate disponam. Evigilo quum libuit, plerumque circa horam primam, sæpe antè; tardius rarò: clausæ fenestræ manent. Mirè enim silentio & tenebris animus alitur. Ab iis quæ avocant abductus, & liber, & mihi relictus, non oculos animo, sed animum oculis sequor, qui eadem quæ mens, vident, quoties non vident alia. Cogito si quid in manibus, cogito ad verbum scribenti emendantique similis: nunc pauciora, nunc plura, ut vel difficilè vel facilè componi tenerive potuerunt. Notarium voco, & die admissò, quæ formaveram dictorū abit, rursusque revocatur, rursusque remittitur. Ubi hora quarta vel quinta (neque enim certum dimentis, quæ tempus) ut dies suavit, in xystum me vel cryptoporticum conféro; reliqua meditor & dicto; vehiculum ascendo. Ibi quoque idem quod ambulans aut jacens. Durat intentio, mutatione ipsa refecta: paulum redormio, dein ambulo; mox orationem Græcam Latinamve clarè & intentè, non tam vocis causa quàm stomachi, lego: pariter tamen & illa firmatur. Iterum ambulo, ungor, exerceor, labor. Cœnanti mihi, si cum uxore, vel paucis, liber legitur: post cœnam, comœdi aut lyristes: mox cum meis ambulo, quorum in numero sunt eruditi. Ita variis sermonibus vespera extenditur, & quanquam longissimus dies, citò conditur. Nonnunquam ex hoc ordine aliqua mutantur. Nam si diu tacui, vel ambulavi, post somnum demum lectionemque, non vehiculo, sed (quod brevius, quia velocius) equo

gestor.

gestor. Interveniunt amici ex proximis oppidis, partemque diei ad se trahunt, interdumque lassato mihi opportuna interpellatione subveniunt. Venor aliquando: sed non sine pugillaribus, ut quamvis nihil ceperim, nonnihil referam. Datur & colonis (ut videtur ipsis) non satis temporis, quorum mihi agrestes querelæ literas nostras & istæc urbana opera commendant. Vale.

XXXVII. C. PLINIUS PAULINO SUO S.

NEC tuæ naturæ est, translatitia hæc & quasi publica officia a familiaribus amicis contra ipsorum commodum exigere: & ego te constantius amo, quam ut verear ne aliter ac velim accipias, nisi te calendis statim consulem videro: præsertim cum me necessitas locandorum prædiorum plures annos ordinatura detineat; in qua mihi nova consilia sumenda sunt. Nam priore lustro, quanquam post magnas remissiones, reliqua creverunt: inde plerisque nulla jam cura minuendi æris alieni, quod desperant posse persolveri; rapiunt etiam, consumuntque quod natum est, ut qui jam putent se non sibi parcere. Occurrendum ergo augescentibus vitis, & medendum est. Medendi una ratio, si non nummo, sed partibus locem, ac deinde ex meis aliquos exactores operi, custodes fructibus ponam: & alioqui nullum justius genus redditus, quam quod terra, cælum, annus refert. Ad hoc, magnam fidem, acres oculos, numerosas manus poscit: experiendum tamen, & quasi in vereri morbo, quælibet mutationis auxilia tentanda sunt. Vides quàm non delicata me causa obire primum consulatûs tui diem non sinat: quem tamen hîc quoque ut præsent, votis, gaudio, gratulatione celebrabo. Vale.

XXXVIII. C. PLINIUS SATURNINO SUO S.

EGO verò Rufum nostrum laudo: non quia tu ut ita facerem petisti, sed quia est ille dignissimus. Legi enim librum omnibus numeris absolutum; cui multum apud me gratiæ amor ipsius adjecit. Judicavi tamen. Neque enim soli judicant qui malignè legunt. Vale.

XXXIX. C. PLINIUS MUSTIO SUO S.

ARuspicum monitu reficienda est mihi ædes Cereris in prædiis in melius & in majus. Vetus sanè & angusta, cùm sit alioqui statò die frequentissima. Nam idibus Septembribus magnus e regione tota coit populus, multæ res aguntur, multa vota suscipiuntur, multa redduntur, sed nullum in proximo suffugium aut imbris aut solis. Videor ergo munificè simul religiosèque factururus, si ædi, quam pulcherrimam exstruxero, addidero porticus: illam ad usum deæ, has, ad hominum. Velim ergo emas quatuor marmoreas columnas, cujus tibi videbitur generis: emas marmora, quibus solum, quibus parietes excolantur. Erit etiam vel faciendum vel emendum ipsius de e lignum: quia antiquum illud e ligno quibusdam sui partibus vetustate obtruncatum est. Quantum ad porticus, nihil interim occurrit quod videatur istinc esse repetendum: nisi tamen ut formam secundum rationem loci scribas: neque enim possunt circumdari templo: nam solum templi hinc flumine & abruptissimis ripis, hinc via cingitur. Est ultra viam latissimum pratum, in quo satis aptè contra templum ipsum porticus explicabuntur: nisi quid tu melius inveneris, qui soles locorum difficultates arte superare. Vale.

XL. C. PLINIUS FUSCO SUO S.

Scribis, pergratas tibi fuisse literas meas, quibus cognovisti quemadmodum in Tuscis otium æstatis exigerem: requiris quid ex hoc in Laurentino hyeme permurem. Nihil, nisi quòd meridianus somnus eximitur, multumque de nocte vel ante vel post diem sumitur: &, si agendi necessitas instat, quæ frequens hyeme, non jam comædo vel lyristæ post cœnam locus; sed illa quæ dictavi, identidem retractantur, ac simul memoriæ frequenti emendatione proficitur. Habes æstate, hyeme consuetudinem; addas huc licet ver & autumnum, quæ inter hyemem æstatemque media, ut nihil de die perdunt, ita de nocte parvulum acquirunt. Vale.

LIBER X.

In quo Epistolæ Plinii ad Trajanum Imperatorem; & Trajani ad Plinium.

EPIST. I.

C. PLINIUS TRAJANO IMP. S.

TUA quidem pietas, Imperator sanctissime, optaverat, ut quàm tardissimè succederes patri: sed dii immortales festinaverunt virtutes tuas ad gubernacula reipub. quam susceperas, admovere. Precor ergo ut tibi, & per te generi humano, prospera omnia, id est, digna seculo tuo, contingant. Fortem te & hilarem, Imperator optime, & privatim & publicè opto.

II. C. PLINIUS TR. IMP. S.

EXprimere, domine, verbis non possum, quantum mihi gaudium attuleris, quòd me dignum putàsti jure trium liberorum. Quamvis enim Julii Serviani, optimi viri, tuique amanatissimi, precibus indulseris: tamen etiam ex rescripto intelligo, libentius hoc ei te præstitisse, quia pro me rogabat. Videor ergo summam voti mei consequutus, cum inter initia felicissimi principatûs tui probaveris, me ad peculiarem indulgentiam tuam pertinere: eoque magis liberos concupisco; quos habere etiam illo tristissimo seculo volui, sicut potes duobus matrimoniis meis credere. Sed dii melius, qui omnia integra bonitati tuæ reservârunt. Malui hoc potius tempore me patrem fieri, quo futurus essem & securus & felix.

III. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Indulgentia tua, Imperator optime, quam plenissimam experior, hortatur me, ut audeam tibi etiam pro amicis obligari; inter quos sibi vel præcipuum locum vindicat Voconius Romanus, ab ineunte ætate

condiscipulus & contubernalis meus. Quibus ex causis & a Divo patre tuo petieram, ut illum in amplissimum ordinem promoveret: sed hoc votum meum bonitati tuæ reservatum est, quia mater Romani liberalitatem sestertii quadringenties, quod conferre se filio coelicillis ad patrem tuum scriptis professæ fuerat, nondum satis legitimè peregerat. Quod postea fecit, admonita a nobis. Nam & fundos emancipavit, & cetera, quæ in emancipatione implenda solent exigi, consummavit. Cum sit ergo finitum quod spes nostras morabatur, non sine magna fiducia subûgno. Auget fidem pro moribus Romani mei, quos & liberalia studia exornant, & extrema pietas, quæ hanc ipsam matris liberalitatem, & statim patris hereditatem, & adoptionem a vitico meruit. Auget hæc & natalium & paternarum facultatum splendor; quibus singulis multum commendationis accessurum etiam ex meis precibus, indulgentiæ tuæ credo. Rogo, ego, domine, ut me exoptatissimæ nulli gratulationis compotem facias, & honestis (ut spero) affectibus meis præstes, ut non in me tantum, verum & in amico gloriari judiciis tuis possim.

IV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Proximo anno, domine, gravissima valetudine usque ad periculum vitæ vexatus, iatralipten assumsi: cuius sollicitudini & studio, tuæ tantum indulgentiæ beneficio referre gratiam parem possum. Quare rogo, des ei civitatem Romanam. Est enim peregrinæ conditionis, manumissus a peregrina. Vocatur ipse Harpocras; patronam habuit Thermuthin Theonis, quæ jampridem defuncta est. Item rogo, des jus Quiritium libertis Antoniae Maximillæ, ornatissimæ seminiæ, Helicæ & Antoniae Harmendi. Quod a te, petente patrona, peto.

V. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Exprimere, domine, verbis non possum, quanto me gaudio affecerint epistolæ tuæ, ex quibus cognovi te Harpocrati, iatraliptæ meo, etiam Alexandrinam civitatem tribuisse, quamvis, secundum institutionem principum, non temere eam dare proposuisses. Esse autem Harpocram *ἱερὸς Μουσικῆς* indico tibi. Rogo ergo, indulgentissime Imper. ut mihi ad Pompeium Plantam,

præfectum

præfectum Ægypti, amicum tuum, sic ut promissisti, epistolam mittas. Obviam iturus, quo maturius, domine exoptatissime, adventus tui gaudio frui possim, rogo permittas mihi, quàm longissimè occurrere tibi.

VI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Proxima infirmitas mea, domine, obligavit me Posthumio Marino medico: cui parem gratiam referre beneficio tuo possum, si precibus meis, ex consuetudine bonitatis tuæ, indulsens. Rogo ergo, ut propinquis ejus des civitatem, Chrysippo Mithridatis, uxoriq; Chrysippi Stratonicæ Epigoni, item liberis ejusdem Chrysippi, Epigono & Mithridati, ita ut sint in patris potestate, utque iis in liberos servetur jus patronorum. Item rogo, indulgeas jus Quiritium L. Satrio Abascantio, & P. Cæsio Phosphoro, & Panchariæ Soteridi. Quod a te, volentibus patronis, peto.

VII. PLINIUS TR. IMP. S.

Scio, domine, memoriæ tuæ, quæ est benefaciendi tenacissima, preces nostras inhærere: quia tamen in hoc quoque sæpe indulsisti, admoneo simul & impensè rogo, ut Actium Suram prætura exornare digneris, cùm locus vacet. Ad quam spem alioqui quietissimum hortatur & natalium splendor, & summa integritas in paupertate, & ante omnia, felicitas temporum, quæ bonam conscientiam civium tuorum ad usum indulgentiæ tuæ provocat & atollit.

VIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

CUM sciam, domine, ad testimonium laudèque morum meorum pertinere, tam boni principis iudicio exornari, rogo, dignitati, ad quam me provexit indulgentia tua, vel auguratum, vel septemviratum, quia vacant, adjicere digneris, ut jure sacerdotii precari deos pro te publicè possim, quos nunc precor pietate privata.

IX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Victoriæ tuæ, optime Imperator, maximæ, pulcherrimæ, antiquissimæ, & tuo nomine & reip. gratulor, deosque immortales precor, ut omnes cogitati-

ones tuas tam lætus sequatur eventus, ut virtutibus tantis gloria imperii & novetur & augeatur.

IX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Servilius Pudens legatus, domine, VIII. calend. Decembr. Nicomediam venit: meque longæ expectationis sollicitudine liberavit.

XI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Rosianum Geminum, domine, arctissimo vinculo mecum tua in me beneficia junxerunt. Habui enim illum quæstorem in consulatu, mei summè observantissimum expertus. Tantam mihi post consulatam reverentiam præstat, ut publicæ necessitudinis pignora privatis cumulet officiis. Rogo ergo, ut ipsi apud te, pro dignitate ejus, precibus meis faveas: cui &, si quid mihi credas, indulgentiam tuam dabis. Dabit ipse operam, ut in his quæ ei mandaveris, majora mereatur. Parcior me in laudando facit, quod spero tibi & integritatem ejus, & probitatem, & industriam non solum ex ejus honoribus, quos in urbe sub oculis tuis gessit, verum etiam ex commilitio, esse notissimam. Illud unum, quod propter caritatem ejus nondum mihi videor satis plenè fecisse, etiam atque etiam facio; teque, domine, rogo, gaudere me exornata quæstoris mei dignitate, id est, per illum mea, quam maturissimè velis.

XII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Difficile est, domine, exprimere verbis, quantam perceperim letitiam, quod & mihi & socii meæ præstitisti, ut ad finem consulatûs Cœlius Clementem in hanc provinciam transferres. Ex illo enim mensuram beneficii tui penitus intelligo, cum tam plenam indulgentiam cum tota domo mea experiar: cui referre gratiam parem nec audeo quidem, quamvis maximè debeam. Itaque ad vota confugio, deosque precor, ut iis quæ in me assidue confers, non indignus existimer.

XIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Scripsit mihi, domine, Lycormas, libertus tuus, ut, si qua legatio a Bosphoro venisset, urbem petitura, usque in adventum suum retineretur. Et legatio quidem

dem duntaxat in eam civitatem in qua ipse sum, nulla adhuc venit: sed venit tabellarius Sauromata, quem ego, usus opportunitate quam mihi casus obtulerat, cum tabellario, qui Lycormam ex itinere præcessit, mittendum putavi, ut possis ex Lycormæ & ex regis epistolis pariter cognoscere, quæ fortasse pariter scire debes.

XIV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

REX Sauromata scripsit mihi, esse quædam quæ deberes quàm maturissimè scire: qua ex causa festinationem tabellarii, quem ad te cum epistolis misit, diplomate adjuvi.

XV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

LEgato Sauromatæ regis, quum sua sponte Nicæ, ubi me invenerat, biduo substitisset, longiorem moram faciendam, domine, non putavi. Primum quòd incertum adhuc erat, quando libertus tuus Lycormas venturus esset; deinde quòd ipse proficiscebar in diversam provinciæ partem, ita officii necessitate exigente. Hæc in notitiam tuam perferenda existimavi, quia proximè scripseram, petisse Lycormam, ut legationem, si qua venisset a Bosphoro, usque in adventum suum retinere. Quod diutius faciendi nulla mihi probabilis ratio occurrit: præsertim cum epistolæ Lycormæ, quas detinere, ut antè prædixi, nolui, aliquot diebus hunc legatum antecessuræ viderentur.

XVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

APuleius, domine, miles, qui est in statione Nicomedensi, scripsit mihi, quendam nomine Callidromum, quum detineretur a Maximo & Dionysio pistoribus, quibus operas suas locaverat, confugisse ad tuam statuat, perductumque ad magistratus indicasse, servisse aliquando Laberio Maximo, captumque a Susago in Mœsia, & a Decebalo, muneri missum Pacoro, Parthiæ regi, pluribusque annis in ministerio ejus fuisse: deinde fugisse, atque ita in Nicomediam pervenisse. Quum ego perductum ad me quum eadem narrasset, mittendum ad te putavi. Quod paulo tardius feci, dum requiro gemmam quam sibi, habentem imaginem Pacori, & quibus insignibus ornatus fuisset, subtractam indicabat.

bat. Volui enim hanc quoque, si inveniri potuisset, simul mittere, sicut glebulam misi, quam se ex Parthico metallo attulisse dicebat. Signata est annulo meo, cuius est aposphragisma, quadriga.

XVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Maximum, libertum & procuratorem tuum, domine, per omne tempus quo fuimus una, probum, & industrium, & diligentem, ac, sicut rei tue amantissimum, ita disciplinæ tenacissimum expertus, libenter apud te testimonio prosequor, ea fide quam tibi debeo.

XVIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Gabium Bassum, domine, præfectum oræ Ponticæ, integrum, probum, industrium, atque inter ista reverentissimum mei expertus, voto pariter & suffragio prosequor, ea fide quam tibi debeo: quem abunde contempxi instructum commilitio tuo: cuius disciplinæ debet, quod indulgentia tua dignus est. Apud me & milites & pagani, a quibus iustitia ejus & humanitas penitus inspecta est, certatim ei, qua privatim, qua publicè, testimonium retribuerunt. Quod in notitiam tuam perfero ea fide quam tibi debeo.

XIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Nymphidium Lupum, domine, primipilarem, commilitonem habui, quum ipse tribunus essem, ille præfectus: inde familiariter diligere cœpi. Crevit postea caritas ipsa mutæ vetustate amicitiae. Itaque & quieti ejus injeci manum, & exegi, ut me in Bithynia consilio instrueret. Quod ille amicissimè, & otii & senectutis ratione postposita, & jam fecit, & facturus est. Quibus ex causis necessitudines ejus inter meas numero, & filium inprimis, Nymphidium Lupum, juvenem probum, industrium, & egregio patre dignissimum, suffecturum indulgentiæ tuæ: sicut primis ejus experimentis cognoscere potes, cum præfectus cohortis plenissimum testimonium meruerit Julii Ferocis & Fusci Salinatoris, clarissimorum virorum. Meum gaudium, domine, meam gratulationem filii honores continent.

XX. C. PLINIUS TRAJANO IMP. S.

UT primum me, domine, indulgentia vestra promovit ad præfecturam ærarii Saturni, omnibus ad-vocationibus, quibus alioqui nunquam eram promiscuè functus, renuntiavi, ut toto animo, delegato mihi officio vacarem. Qua ex causa quum patronum me provinciales optassent contra Marium Priscum, & petii veniam hujus muneris & impetravi: sed cum postea consul designatus, censuisses faciendum nobiscum, quorum erat excusatio recepta, ut essemus in Senatûs potestate, pateremurque nomina nostra in urnam conjici, convenientissimum esse tranquillitati seculi tui putavi, præsertim tam moderatæ voluntati amplissimi ordinis non repugnare. Cui obsequio meo opto ut existimes constare rationem, cum omnia facta dictaque mea probare sanctissimis moribus tuis cupiam.

XXI. TRAJANUS PLINIO S.

ET civis & senatoris boni partibus functus es, obsequium amplissimi ordinis, quod justissimè exigebat, præstando. Quas partes impleturam te secundum susceptam fidem confido.

XXII. C. PLINIUS TRAJANO IMP. S.

AGO gratias, domine, quod & jus Quiritium libertis necessariæ mihi feminæ, & civitatem Romanam Harpocrati, iatraliptæ meo, sine mora indulxisti. Sed quum annos ejus & censum, sicut præceperas, ederem, admonitus sum a peritioribus, debuisse me antè ei Alexandrinam civitatem impetrare, deinde Romanam, quoniam esset Ægyptius. Ego autem, quia inter Ægyptios, ceterosque peregrinos, nihil interesse credebam, contentus fueram hoc solum scribere tibi, eum scilicet a peregrina manumissum, patronamque ejus jampridem decessisse. De qua ignorantia mea non queror, per quam stetit ut tibi pro eodem homine sæpius obligarer. Rogo itaque, ut beneficio tuo legitimè frui possim, tribuas ei & Alexandrinam civitatem, & Romanam. Annos ejus & censum (nequid rursus indulgentiam tuam moraretur) libertis tuis, quibus jusseras, misi.

XXIII. TRAJANUS PLINIO S.

Civitatem Alexandrinam, secundum institutionem principum, non temere dare proposui: Sed cum Harpocrati, iatraliptæ tuo, jam civitatem Romanam impetraveris, huic quoque petitioni tuæ negare non sustineo. Tu, ex quo nomo sit, notum mihi facere debebis, ut epistolam tibi ad Pompeium Plantam, præfectum Ægypti, amicum meum, mittam.

XXIV. C. PLINIUS TRAJANO IMP. S.

Quum divus pater tuus, domine, & oratione pulcherrima & honestissimo exemplo omnes cives ad munificentiam esset cohortatus, petii ab eo, ut statuas principum, quas in longinquis agris per plures successiones traditas mihi, quales acceperam custodiebam, permitteret in municipium transferre, adjectâ suâ statuâ. Quodque ille mihi cum plenissimo testimonio indulserat, ego statim decurionibus scripseram, ut assignarent solum, in quo templum pecunia mea exstruerem: illi in honorem operis ipsius electionem loci mihi obtulerant. Sed primum mea, deinde patris tui valetudine, postea curis delegati a vobis officii retentus, nunc videor commodissime posse in rem præsentem excurrere. Nam & menstruum meum calend. Septembris finitur, & sequens mensis complures dies feriatos habet. Rogo ergo, ante omnia permiittas mihi, opus quod inchoaturus sum, exornare & tua statua: deinde, ut hoc facere quàm maturissime possim, indulgeas commeatum. Non est autem simplicitatis meæ dissimulare apud bonitatem tuam, obiter te plurimum collaturum utilitatibus rei familiaris meæ. Agrorum enim, quos in eadem regione possideo, locatio cum aliqui cccc excedat, adeò non potest differri, & proximam putationem novus colonus facere debeat. Præterea continuæ sterilitates cogunt me de remissionibus cogitare: quarum rationem, nisi præsens, inire non possum. Debebo ergo, domine, indulgentiæ tuæ, & pietatis meæ celeritatem, & statuarum ordinationem, si mihi ob utraque hæc dederis commeatum xxx dierum. Neque enim angustius tempus præfinire possum, cum & municipium & agri, de quibus loquor, sint ultra centesimum & quinquagesimum lapidem.

XXV.

XXV. TR. PLINIO S.

ET privatas multas & omnes publicas causas petendi commeatus reddidisti: mihi autem vel sola voluntas tua suffecisset. Neque enim dubito, ut primum potueris, ad tam districtum officium reversurum. Statuam poni mihi a te eo quo desideras loco, quanquam ejusmodi honorum parcissimus, tamen patior, ne impedisse cursum erga me pietatis tuæ videar.

XXVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Quia confido, domine, ad curam tuam pertinere, nuntio tibi, me Ephesum cum omnibus meis *ἐν τῇ Μυτιλήνῃ* navigasse. Quamvis contrariis ventis retentus. Nunc destino partim orariis navibus, partim vehiculis, provinciam petere. Nam sicut itineri graves æstus, ita continuæ navigationi etesiæ reluctantur.

XXVII. TR. PLINIO S.

Recè renuntiasti mihi, Secunde charissime. Pertinet enim ad animum meum, quali itinere in provinciam pervenias. Prudenter autem constituis interim navibus, interim vehiculis uti, prout loca suaserint.

XXVIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Sicut saluberrimam navigationem, d. mine, usque Ephesum expertus, ita inde, postquam vehiculis iter facere cœpi, gravissimis æstibus, atque etiam febriculis vexatus, Pergami substiti. Rursus, quum transissem in orarias naviculas, contrariis ventis retentus, aliquanto tardius quàm speraveram, id est xv calend. Octobris, Bithyniam intravi. Non possum tamen de mora queri, cum mihi contigerit quod erat auspiciatissimum, natalem tuum in provincia celebrare. Nunc reipub. Prusensium impendia, reditus, debitores executio: quod ex ipso tractu magis ac magis necessarium intelligo. Multæ enim pecuniæ variis ex causis a privatis detinentur: præterea quædam minimè legitimis sumptibus erogantur. Hæc tibi, domine, in ipso ingressu meo scripsi. Quintodecimo calend. Octob. domine, provinciam intravi, quam in eo obsequio, in ea erga te fide, quam de genere humano mereris, inveni. Dispice, domine,
an

an necessarium putes mittere huc mensorem. Videntur enim non mediocres pecuniæ posse revocari a curationibus operum, si mensuræ fideliter agantur. Ita certè prospicio ex ratione Prusensium, quam cum Maximo tracto.

XXIX. TRAJANUS PLINIO S.

Cuperem sine querela corpusculi tui, & tuorum, pervenire in Bithyniam potuisses, ac simile tibi iter ab Epheso ei navigationi fuisset, quam expertus usque illo eras. Quo autem die pervenisses in Bythyniam, cognovi, Secunde carissime, literis tuis. Provinciales (credo) prospectum sibi a me, intelligent. Nam & tu dabis operam, ut manifestum sit illis, electum te esse, qui ad eosdem meo loco mittereris. Rationes autem imprimis tibi rerum publicarum excutiendæ sunt. Nam & esse eas vexatas satis constat. Mensores vix etiam iis operibus, quæ aut Romæ, aut in proximo sunt, sufficientes habeo: sed in omni provincia inveniuntur, quibus credi possit, & ideo non deerunt tibi, modo velis diligenter excutere.

XXX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

ROgo, domine, consilio me regas hæsitantem, utrum per publicos civitatum servos (quod usque adhuc factum) an per milites, asservare custodias debeam. Vereor enim, ne & per servos publicos parum fideliter custodiantur, & non exiguum militum numerum hæc cura distringat. Interim publicis servis paucos milites addidi. Video tamen periculum esse, ne id ipsum utriusque negligentiae causa sit: dum communem culpam hi in illos, illi in hos regerere posse confidunt.

XXXI. TRAJANUS PLINIO S.

Nihil opus est, mi Secunde carissime, ad continendas custodias, plures commilitones converti. Perseveremus in ea consuetudine quæ isti provinciæ est, ut per publicos servos custodiantur. Etenim, ut fideliter hoc faciant, in tua severitate ac diligentia positum est. Imprimis enim, sicut scribis, verendum est, ne, si permisceantur servis publicis milites, mutua inter se fiducia negli-

negligentiores sint: sed & illud hæreat nobis, quàm paucissimos milites a signis avocandos esse.

XXXII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

GAbius Bassus, præfectus oræ Ponticæ, & reverentissimè & officiosissimè, domine, venit ad me, & compluribus diebus fuit mecum. Quantum perspicere potui, vir egregius, & indulgentia tua dignus: cui ego notum feci, præcepisse te, ut ex cohortibus, quibus me præesse voluisti, contentus esset beneficiariis decem, equitibus duobus, centurione uno. Respondit, non sufficere sibi hunc numerum, idque se scripturum tibi. Hoc in causa fuit, quo minùs statim revocandos putarem, quos habet supra numerum.

XXXIII. TRAJANUS PLINIO S.

ET mihi scripsit Gabius Bassus, non sufficere sibi eum militum numerum, qui ut daretur illi, mandatis meis complexus sum. Quot quæris scripsisse me? ut notum haberes, his literis subjici jussi. Multum interest, res poscat, an homines imperare latius velint. Nobis autem utilitas demum spectanda est: & quantum fieri potest, curandum ne milites a signis absint.

XXXIV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Prusenses, domine, balineum habent & sordidum & vetus. Id itaque, indulgentia tua, restituere desiderant: ego tamen æstimans novum fieri debere, videris mihi desiderio eorum indulgere posse. Erit enim pecunia ex qua fiat: primùm ea, quam revocare a privatis & exigere jam cœpi: deinde, quam ipsi erogare in oleum soliti, parati sunt in opus balinei conferre. Quod alioqui & dignitas civitatis, & seculi tui nitor postulat.

XXXV. TR. PLINIO S.

SI instructio novi balinei oneratura vires Prusensium non est, possumus desiderio eorum indulgere: modò ne quid ideo aut intribuant, aut minus illis in posterum fiat ad necessarias erogationes.

XXXVI.

XXXVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Maximus, libertus & procurator tuus, domine, præter decem beneficiarios, quos assignari a me Gemellino, optimo viro, iussisti, sibi quoque confirmat necessarios esse milites. Ex his interim, sicut inveneram, in ministerio ejus relinquendos existimavi: præsertim cum ad frumentum comparandum iret in Paphlagoniam. Quin etiam tutelæ causa, quia ita desiderabat, addidi duos equites. In futurum quid servari velis, rogo rescribas.

XXXVII. TR. PLINIO S.

Nunc quidem proficiscentem ad comparationem frumentorum, Maximum, libertum meum rectè militibus instruxisti. Fungebatur enim & ipse extraordinario munere. Quum ad pristinum actum reversus fuerit, sufficient illi duo a te dati milites, & totidem a Virbio Gemellino, procuratore meo, quem adjuvat.

XXXVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Sempronius Cælianus, egregius juvenis, repertos inter tirones duos servos misit ad me: quorum ego supplicium distuli, ut te, conditorem disciplinæ militaris firmatoremque, consulere, de modo pœnæ. Ipse enim dubito ob hæc maxime, quod, ut jam dixerant, sacramento militari nondum distributi in numeros erant. Quod ergo debeam sequi, rogo, domine, scribas, præsertim cum pertineat ad exemplum.

XXXIX. TR. PLINIO S.

Secundum mandata mea fecit Sempronius Cælianus, mittendo ad te eos de quibus cognosci oportebat, an capitale supplicium meruisse videantur. Refert autem, voluntarii se obtulerint, an lecti sint, vel etiam vicarii dati. Lecti si sunt, inquisitor peccavit: si vicarii dati, penes eos culpa est, qui dederunt: si ipsi, cum haberent conditionis suæ conscientiam, venerunt, animadvertendum in illos erit. Neque enim multum interest, quod nondum per numeros distributi sunt. Ille enim dies quo primùm probati sunt, veritatem ab his originis suæ exigit.

XL. C. PLINIUS TR. IMP. S.

SAlva magnitudine tua, domine, descendas oportet ad meas curas, cum jus mihi dederis referendi ad te de quibus dubito. In plerisque civitatibus, maxime Nicomediae & Niceae, quidam vel in opus damnati, vel in ludum, familiaeque his genera poenarum, publicorum servorum officio ministerioque funguntur, atque etiam, ut publici servi, annua accipiunt. Quod ego quum audissem, diu multumque haesitavi quid facere deberem. Nam & reddere poenae post longum tempus plerosque jam senes, &, quantum affirmatur, frugaliter modestaeque viventes, nimis severum arbitrabar; & in publicis officiis retinere damnatos, non satis honestum putabam; eosdem rursus a repub. pasci otiosos, inutile; non pasci, etiam periculosum existimabam. Necessario ergo rem totam, dum te consularem, in suspensio reliqui. Quæris fortasse, quemadmodum evenerit, ut poenis, in quas damnati erant, exolverentur: & ego quaesivi, sed nihil comperi, quod affirmare tibi possum. Ut decreta quibus damnati erant, proferebantur; ita nulla monumenta, quibus liberati probarentur. Erant tamen qui dicerent deprecantes, jussu proconsulum legatorumve dimissos. Addebat fidem, quod credibile erat, neminem hoc ausum sine auctore.

XLI. TRAJANUS PLINIO S.

MEmineris idcirco te in istam provinciam missum, quoniam multa in ea emendanda apparuerint, Erit autem vel hoc maxime corrigendum, quod qui damnati ad poenam erant, non modo ea sine auctore, ut scribis, liberati sunt, sed etiam in conditionem proborum ministrorum retrahantur. Qui igitur intra hos proximos decem annos damnati, nec ullo idoneo auctore liberati sunt, hos oportebit poenae suae reddi: si qui vetustiores inventientur & senes, ante annos decem damnati, distribuamus illos in ea ministeria, quae non longe a poena sint. Solent enim ejusmodi, ad balineum, ad purgationes cloacarum, item munitiones viarum & vicorum, dari.

XLII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

QUum diversam partem provinciae circumirem, Nicomediae vastissimum incendium multas privatorum domos, & duo publica opera, quanquam via interjacente, Gerusiam & Isson absumpsit. Est. autem latius sparsum: primum violentia venti, deinde inertia hominum, quod satis constat otiosos & immobiles tantum mali spectatores perstitisse: & alioqui nullus usquam in publico sipo, nulla hama, nullum denique instrumentum ad incendia compescenda: & haec quidem, ut jam praeci, parabuntur. Tu, domine, dispice, an instituendum putes collegium fabrorum, duntaxat hominum CL: ego attendam ne quis, nisi faber, recipiatur neve jure concesso in aliud utatur. Nec erit difficile custodire tam paucos.

XLIII. TRAJANUS PLINIO S.

Tibi quidem secundum exempla complurium, in mentem venit, posse collegium fabrorum apud Nicomedenses constitui: sed meminerimus, provinciam istam, & praecipue eas civitates, ab ejusmodi factionibus esse vexatas. Quodcunque nomen ex quacunque causa dederimus iis qui in idem contracti fuerint, hetaeriae quamvis breves fient. Satiuse itaque est comparari ea quae ad coercendos ignes auxilio esse possint, admoneri que dominos praediorum, ut & ipsi inhibeant, ac, si res proposcerit, accursu populi ad hoc uti.

XLIV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Solennia vota pro incolumitate tua, qua publica salus continetur, & suscipimus, domine, pariter & solvimus, precati deos ut velint ea semper solvi, semperque signari.

XLV. TR. PLINIO S.

ET solvisse vos cum provincialibus, diis immortalibus vota pro mea salute & incolumitate, & nuncupasse, libenter, mi Secunde carissime, cognovi ex literis tuis.

XLVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

IN aquæductum, domine, Nicomedenses impendunt HS. xxx. ccc. xxix. qui imperfectus adhuc relictus, ac etiam de ructus est: rursus in alium ductum erogata sunt cc. Hoc quoque relicto, novo impendio est opus, ut aquam habeant qui tantam pecuniam malè perdiderunt. Ipse perveni ad fontem purissimum, ex quo videtur aqua debere perducì, sicut initio tentatum erat, arcuato opere, ne tan àm ad plana civitatis & humilia perveniat. Manent adhuc paucissimi arcus: possunt & erigi quidem lapide quadrato, qui ex superiore opere detractus est: aliqua pars, ut mihi videtur, testaceo opere agenda erit. Id enim & facilius & vilius. Et imprimis necessarium est, mitti a te vel aqulgem vel architectum, ne rursus eveniat quod accidit. Ego illud unum affirmo, & utilitatem operis & pulchritudinem seculo tuo esse dignissimam.

XLVII. TR. PLINIO S.

CUrandum est, ut aqua in Nicomedensem civitatem perducatur. Verè credo te ea qua debebis diligentia hoc opus aggressurum. Sed, medius fidius, ad eandem diligentiam tuam pertinet, inquirere quorum vitio ad hoc opus tantam pecuniam Nicomedenses perdiderint, ne quum inter se gratificentur, & inchoaverint aquæductus, & reliquerint. Quid itaque comperis, perfer in notitiam meam.

XLVIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Theatrum, domine, Nicææ maxima jam parte constructum, imperfectum tamen, sestertium, ut audio (neque enim ratio plus excussa est) amplius centies hausit: vercor ne frustra. Ingentibus enim rimis descendit & hiat, sive in causa solum humidum & molle, sive lapis ipse gracilis & putris: dignum est certè deliberatione, sitne faciendum, aut sit relinquendum, an etiam destruendum. Nam fulcræ ac substructiones, quibus subinde suscipitur, non tam firmæ mihi quam sumptuosæ videntur. Huic theatro ex privatorum pollicitationibus multa debentur, ut basilicæ circa, & porneus supra caveam: quæ nunc omnia differuntur, cessante

sante eo quod antè peragendum est. Iidem Nicenses gymnasium, incendio amissum, ante adventum meum restituere cœperunt longè numerosius laxiusque quàm fuerat. Etiam aliquantum erogaverunt: periculum est, ne parum utiliter. Incompositum enim & sparsum est. Præterea architectus, sanè æmulus ejus a quò opus inchoatum est, affirmat, parietes (quanquam viginti & duos pedes latos) imposita onera sustinere non posse, quia sint cæmento medii facti, nec testaceo opere præcincti. Claudiopolitani quoque in depresso loco, imminente etiam monte, ingens balineum defodiunt magis quàm ædificant, & quidem ex ea pecunia quam buleutæ addunt beneficio tuo, aut jam obtulerunt ob introitum, aut nobis exigentibus conferent. Ergo quum timeam ne illic publica pecunia, hæc, quod est omni pecunia pretiosius, munus tuum malè collocetur, cogor petere a te, non solùm ob theatrum, verùm etiam ob hæc balinea, mittas architectum, dispecturum utrum sit utilius, post sumptum qui factus est, quoquo modo consummare opera ut inchoata sunt: an quæ videntur emendanda, corrigere; quæ transferenda, transferre; ne, dum servare volumus quod impensum est, malè impendamus quod addendum est.

XLIX. TRAJANUS PLINIO S.

QUID oporteat fieri circa theatrum, quod inchoatum apud Nicenses est, in re præsentì optime deliberabis & constitues: mihi sufficiet indicari cui sententiæ accesseris. Tunc autem a privatis exigì opera tibi curæ sit, quum theatrum (propter quod illa promissa sunt) factum erit. Gymnasiis indulgent Græculi, ideo forsitan Nicenses majore animo constructionem ejus aggressi sunt: sed oportet illos eo contentos esse, quod possit illis sufficere. Quid Claudiopolitani circa balineum, quod parum (ut scribis) idoneo loco inchoaverunt, suadendum sit, tu constitues. Architecti tibi deesse non possunt. Nulla provincia est, quæ non peritos & ingeniosos homines habeat: modò ne existimes brevius esse ab urbe mitti, quum ex Græcia etiam ad nos venire soliti sint.

L. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Intuenti mihi & fortunæ tuæ & animi magnitudinem, convenientissimum videtur, demonstrare opera non minùs æternitate tua quàm gloria digna, quantumque pulchritudinis, tantum utilitatis habitura. Est in Nicomedensium finibus amplissimus lacus, per hunc marmora, fructus, ligna, materiæ, & sumptu modico & labore usque ad viam navibus, inde magno labore, majore impendio, vehiculis ad mare devehuntur. Sed hoc opus multas manus poscit: at hæc porro non desunt. Nam & in agris magna copia est hominum, & maxima in civitate: certaque spes omnes libentissimè aggressuros opus omnibus fructuosum. Superest ut tu librato-rem vel architectum, si tibi videbitur, mittas, qui diligenter exploret sitne lacus altior mari, quem artifices regionis hujus quadraginta cubitis altiore esse contendunt. Ego per eadem loca invenio fossam a rege percussam: sed incertum utrùm ad colligendum humorem circumjacentium agrorum, an ad committendum flumini lacum; est enim imperfecta. Hoc quoque dubium, intercepto rege mortalitate, an desperato operis effectu. Sed hoc ipso (feres enim me ambitiosum) pro tua gloria incitor & accendor, ut cupiam peragi a te quæ tantum cœperant reges.

LI. TRAJANUS PLINIO S.

Potest nos sollicitare lacus iste ut committere illum mari velimus: sed planè explorandum est diligenter, ne, si immissus in mare fuerit, totus effluat. Certè, quantum aquarum, & unde accipiat. Poteris a Calphurnio Macro petere Libratorem. Et ego hinc aliquem tibi, peritum ejusmodi operum, mittam.

LII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Requirenti mihi Byzantiorum reipub. impendia, quæ maxima fecit, indicatum est, domine, legatum ad te salutandum annis omnibus cum psephismate mitti, eique dari nummorum duodena millia. Memor ergo propositi tui, legatum quidem retinendum, psephisma autem mittendum putavi, ut simul & sumptus levaretur, & impleretur publicum officium. Eidem ci-
vitati

vitati imputata sunt terna millia, quæ viatici nomine annua dabantur legato eunti ad eum qui Mœsiæ præest, publicè salutandum. Hæc ego in posterum circumcidenda existimavi. Te, domine, rogo ut quid sentias rescribendo, aut consilium meum confirmare, aut errorem emendare digneris.

LIII. TR. PLINIO S.

O Primè fecisti, Secunde carissime, duodena ista Byzantiis, quæ ad salutandum me in legatum impendebantur, remittendo. Fungetur his partibus, etsi solum eorum psephisma per te missum fuerit. Ignoscet illis & Mœsiæ præses, si minùs illum sumptuosè coluerint.

LVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Diplomata, domine, quorum dies præterita, an omnino observari, & quàm diu velis, rogo scribas, meque hæsitazione liberares. Vereor enim ne in alterutram partem ignorantia lapsus, aut illicita confirmem, aut necessaria impediam.

LV. TR. PLINIO S.

Diplomata, quorum præteritus est dies, in usu esse non debent: ideo inter prima injungo mihi, ut per omnes provincias antè mittam nova diplomata, quàm desiderari possint.

LVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Quum vellem Apameæ, domine, cognoscere publicos debitores, & redditum, & impendia, responsum est mihi, cupere quidem universos ut a me rationes coloniarum legerentur; nunquam tamen esse lectas ab ullo proconsulum: habuisse privilegium & vetustissimum morem, arbitrio suo rempub. administrare. Exegi ut quæ dicebant, quæque recitabant, libello complecterentur, quem tibi, qualem acceperam, misi: quamvis intelligerem, pleraque ex illo ad id de quo quaeritur non pertinere. Te rogo, ut mihi præcipere digneris, quid me putes observare debere. Vereor enim, ne aut excessisse, aut non implèsse officii mei partes videar.

LVII.

LVII. TR. PLINIO S.

Libellus Apamæorum, quem epistolæ tuæ junxeras, remiit mihi necessitatem perpendendi qualia essent propter quæ videri volunt eos, qui pro consulibus hanc provinciam obtinuerunt, abstinuisse inspectione rationum suarum, cum ipsum te, ut eas inspiceres, non recusaverint. Remuneranda est igitur probitas eorum: ut jam nunc sciant hoc quod inspecturus es, ex mea voluntate, salvis quæ habent privilegiis, esse facturum.

LVIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

An te adventum meum, domine, Nicomedenses priori foro novum adjicere cœperunt, cujus in angulo est ædes vetustissima Matris Magnæ, aut reficienda, aut transferenda: ob hoc præcipue, quod est multo depressior opere eo quod nunc maxime surgit. Ego, quum quærerem num esset aliqua lex dicto templo, cognovi alium hîc, alium apud nos esse morem dedicationis. Dispice ergo, domine, an putes ædem, cui nulla lex dicta est, salva religione posse transferri: alioqui commodissimum est, si religio non impedit.

LIX. TR. PLINIO S.

Potes, mi Secunde carissime, sine solitudine religionis, si loci positio videretur hoc desiderare, ædem Matris Deum transferre in eam quæ est accommodatior: nec te moveat quod lex dedicationis nulla reperitur, cum solum peregrinæ civitatis capax non sit dedicatio: quæ sit nostro jure.

LX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Diem, domine, quo servasti imperium, dum fuscipis, quanta mereris lætitia celebravimus, precati deos ut te generi humano, cujus tutela & securitas salutis innisa est, incolumem florentemque præstarent. Præiimus & commilitonibus iusjurandum more solenni præstantibus, & provincialibus, qui eadem certarunt pietate, jurantibus.

LXI. TR. PLINIO S.

Quanta religione ac lætitia commilitones cum provincialibus, te præeunte, diem imperii mei celebraverint, libenter, mi Secunde carissime, cognovi ex literis tuis.

LXII.

LXII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

PECUNIÆ publicæ, domine, providentia tua & ministerio nostro etiam exactæ sunt & exiguntur: quæ vereor ne otiosæ jaceant. Nam & prædiorum comparandorum aut nulla aut rarissima occasio est: nec inveniuntur qui velint debere, reipub præsertim duodenis assibus, quanti a privatis mutantur. Dispice ergo, domine, numquid minuendam usuram, ac per hoc idoneos debitores invitandos, putes: &, si ne sic quidem reperiuntur, distribuendam inter decuriones pecuniam, ita ut rectè reipub. caveant: quod, quanquam invitis & recusantibus, minùs acerbum erit, levioze usura constituta.

LXIII. TR. PLINIO S.

ET ipse non aliud remedium dispicio, mi Secunde carissime, quàm ut quantitas usurarum minuat, quo faciliùs pecuniæ publicæ collocentur. Modum ejus ex copia eorum qui mutuabantur tu constitues. Invitos ad accipiendum compellere, quod fortassis ipsis otiosum futurum sit, non est ex justitio nostrorum temporum.

LXIV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

SUMMAS, domine, gratias ago, quòd inter maximas occupationes, iis, de quibus te consului, me quoque regere dignatus es: quod nunc quoque facias, rogo. Adit enim me quidam, indicavitque, adversarios suos a Servilio Calvo, clarissimo viro, in triennium relegatos, in provincia morari: illi contra, ab eodem se restitutos affirmaverunt, edictumque recitaverunt: qua causa necessarium credidi, rem integram ad te referre. Nam, sicut mandatis tuis cautum est, ne restituam ab alio aut a me relegatos; ita de iis, quos alius relegaverit & restituerit, nihil comprehensum est. Ideo tu, domine, consulendus fuisti, quid observare me velles, tam, hercule, de iis quam de illis qui in perpetuum relegati, nec restituti, in provincia deprehenduntur. Nam hæc quoque species incidit in cognitionem meam. Est enim adductus ad me in perpetuum relegatus a Julio Basso proconsule: ego, quia sciebam acta Bassi rescissa, datumque a Senatu jus omnibus de quibus ille aliquid constituisset,

constituisset, ex integro agendi duntaxat per biennium, interrogavi hunc quem relegaverat, an adiisset, docuissetque proconsulem: negavit. Per quod effectum est ut te consulerem, an reddendum eum pœnæ suæ, an gravius aliquid, & quid potissimum, constituendum putares & in hunc, & in eos, si qui fortè in simili conditione invenirentur. Decretum Calvi & edictum, item decretum Bassi hjs literis subjeci.

LXV. TRAJANUS PLINIO S.

Quid in personam eorum statuendum sit, qui a Publio Servilio Calvo proconsule in triennium relegati, & mox ejusdem edicto restituti in provincia remanserunt, proximè tibi rescribam, quum causas hujus facti a Calvo requisiero. Qui a Julio Basso in perpetuum relegatus est, cum per biennium agendi facultatem habuerit, si existimabat se injuria relegatum, neque id fecerit, atque in provincia morari perseveraverit, victus mitti ad præfectos prætorii mei debet. Neque enim sufficit, eum pœnæ suæ restitui, quam contumacia elusit.

LXVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Quum citarem judices, domine, conventum inchoaturus, Flavius Archippus vacationem petere cœpit, ut philosophus. Fuerunt qui dicerent, non modò liberandum eum judicandi necessitate, sed omnino tollendum de judicum numero, reddendumque pœnæ quam fractis vinculis evasisset. Recitata est sententia Velii Pauli proconsulis, qua probabatur Archippus crimine falsi damnatus in metallum: ille nihil proferebat quo restitutum se doceret. Allegabat tamen pro restitutione & libellum a se Domitiano datum, & epistolas ejus ad honorem suum pertinentes, & decretum Prusensium. Addebat his & literas tuas scriptas sibi: addebat & patris tui edictum, & epistolam, quibus confirmasset beneficia a Domitiano data. Itaque, quamvis eidem talia crimina applicarentur, nihil decernendum putavi, donec te consulerem de eo quod mihi constitutione tua dignum videbatur. Ea quæ sunt utrimque recitata, his literis subjeci.

L

EPISTOLA

EPISTOLA DOMITIANI AD TERENCE-
TIUM MAXIMUM.

Flavius Archippus philosophus impetravit a me, ut agrum ei DC circa Prusadam, patriam suam, emi juberem, cujus reditu suos alere posset. Quod ei præstari volo: summam expensam liberalitati meæ feres.

EJUSDEM AD L. APPIUM MAXIMUM.

Archippum philosophum, bonum virum, & professioni suæ etiam moribus respondentem, commendatum habeam. Velim, mi Maxime, & plenam ei humanitatem tuam præstes in iis quæ verecundè a te desideraverit.

EDICTUM DIVI NERVÆ.

QUÆDAM SINE DUBIO, QUIRITES, IPSA FELICITAS TEMPORUM EDICIT, NEC SPECTANDUS EST IN IIS BONUS PRINCEPS, QUIBUS ILLUM INTELLIGI SATIS EST, CUM HOC SIBI QUIQUE CIVIUM MEORUM SPONDERE POSSIT, ME SECURITATEM OMNIUM QUIETI MEÆ PRÆTULISSE UT ET LIBENTER NOVA BENEFICIA CONFERREM, ET ANTE ME CONCESSA SERVAREM. NE TAMEN ALIQUAM GAUDIIS PUBLICIS AFFERAT HÆSITATIONEM VEL EORUM QUI IMPETRAVERUNT DIFFIDENTIA, VEL EJUS MEMORIA QUI PRÆSTITIT, NECESSARIUM PARITER CREDIDI AC LÆTUM, OBVIAM DUBITANTIBUS INDULGENTIAM MEAM MITTERE. NOLO EXISTIMET QUIQUAM, QUÆ ALIO PRINCIPE VEL PRIVATIM VEL PUBLICE CONSEQUITUS, IDEO SALTEM A ME RECINDI, UT POTIUS MIHI DEBEAT SI ILLA RATA ET CERTA FECERO: NEC GRATULATIO ULLIUS INSTAURATIS EGRET PRECIBUS. ET QUI NON HABENT, ME, QUEM FORTUNA IMPERII VULTU MELIORE RESPEXIT, NOVIS BENEFICIIS VACARE PARTIANTUR: ET EA DEMUM SCIANTE ROGANDA ESSE QUÆ NON HABENT.

EPISTOLA EJUSDEM AD TULLIUM
JUSTUM.

CUM rerum omnium ordinatio, quæ prioribus temporibus inchoatæ consummatæque sunt, observanda sit, tum epistolis etiam Domitiani standum est.

LXVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Flavius Archippus per salutem tuam æternitatem-
que petit a me ut libellum, quem mihi dedit, mitterem tibi. Quod ego sic roganti præstandum putavi; ita tamen, ut missurum me, notum accusatrici ejus facerem, a qua & ipsa acceptum libellum his epistolis junxi, quo facilius, velut audita utraque parte, dispiceres quid statuendum putares.

LXVIII. TRAJANUS PLINIO S.

Potuit quidem ignorasse Domitianus in quo statu esset Archippus, quum tam multa ad honorem ejus pertinentia scriberet: sed meæ naturæ accommodatus est credere, etiam statui ejus subventum interventu principis: præsertim cum etiam statuarum ei honor toties decretus sit ab iis qui ignorabant quid de illo Paulus proconsul pronuntiasset. Quæ tamen, mi Secunde carissime, non eò pertinent, ut, si quid illi novi criminis objiciatur, minus de eo audiendum putes. Libellos Furie Primæ accusatricis, item ipse Archippi, quos alteri epistolæ tuæ junxeras, legi.

LXIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Tu quidem, domine providentissime, vereris ne commissus flumini, atque ita mari, lacus effluat: sed ego in re præsentī invenisse videor quemadmodum huic periculo occurrerem. Potest enim lacus fossa usque ad flumen adduci, nec tamen in flumen emitti, sed relicto quasi margine contineri pariter & dirimi: sic consequemur ut nec vicino videatur flumini mistus, & sit perinde ac si misceatur. Erit enim facile per illam brevissimam terram, quæ interjacebit, advecta fossa onera transponere in flumen. Quod ita fiet, si necessitas coget, & (spero) non coget. Est enim & lacus ipse satis altus, & nunc in contrariam partem flumen emittit; quod interclusum inde, & quod volumus aversum, sine ullius detrimento, lacus tantum aquæ, quantum nunc portat, effundet. Præterea per id spatium, per quod fossa facienda est, incidunt rivi: qui si diligenter colligantur, augebunt illud quod lacus dederit. Enimvero si placeat fossam longius ducere, & arctius pressam mari æquare, nec in flumen, sed in ipsum mare emittet;

tere, repercussus maris servabit & reprimet quicquid e lacu veniet. Quorum si nihil nobis loci natura præstaret, expeditum tamen erat, cataractis aquæ cursum temperare. Verùm & hæc & alia multo sagaciùs conquiret explorabitque librator, quem planè, domine, debes mittere, ut polliceris. Est enim res digna & magnitudine tua & cura. Ego interim Calphurnio Macro, clarissimo viro, auctore te scripsi, ut libratores quàm maximè idoneum mitteret.

LXX. TR. PLINIO S.

Manifestum est, mi Secunde carissime, nec prudentiam nec diligentiam tibi defuisse circa istum lacum, cùm tam multa provisâ habeas, per quæ nec periclitetur exhauriri, & magis in usus nobis futurus sit. Elige igitur id quod præcipuè res ipsa suaserit. Calphurnium Macro credo facturum, ut te libratores instruat: neque enim provinciæ istæ his artificibus carent.

LXXI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Magna, domine, & ad totam provinciam perti- nens quæstio est de conditione & alimentis eorum quos vocant *Speutres*. In qua ego, auditis constitutionibus principum, quia nihil inveniebam aut proprium, aut universale, quod ad Bithynos ferretur, consulendum te exisimavi, quid observari velles. Neque enim putavi, posse me in eo, quod auctoritatem tuam posceret, exemplis esse contentum. Recitabatur autem apud me edictum, quod dicebatur divi Augusti, ad Anniam pertinens: recitatæ & epistolæ divi Vespasiani ad Lacedæmonios, & divi Titi ad eosdem, dein ad Achæos: & Domitiani ad Avidium Nigrinum & Armenium Brochum proconsules, item ad Lacedæmonios: quæ ideo tibi non misî, quia & parum emendata, & quæ jam non certæ fidei videbantur; & quia vera & emendata in scriniis tuis esse credebam.

LXXII. TR. PLINIO S.

Quæstio ista, quæ pertinet ad eos qui liberi nati, expositi, deinde sublati a quibusdam & in servitute educati sunt, sæpe tractata est: nec quicquam invenitur in commentariis eorum principum qui ante me fuerunt, quod ad omnes provincias sit constitutum. Epistolæ

sanè

farè sunt Domitiani ad Avidium Nigrinum & Armenium Brocchum, quæ fortasse debeant observari: sed inter eas provincias de quibus rescriptis, non est Bithynia: & ideo nec assertionem denegandam iis qui ex ejusmodi causa in libertatem vindicabantur, puto: neque ipsam libertatem redimendam pretio alimentorum.

LXXIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Petentibus quibusdam, ut sibi reliquias suorum, aut propter injuriam vetustatis, aut propter fluminis incursum, aliaque his similia quæcunque, secundum exemplum proconsulum, transferre permitterem, quia sciebam in urbe nostra ex ejusmodi causis collegium pontificum adiri solere, te, domine, Maximum Pontificem, consulendum putavi, quid observare me velis.

LXXIV. TR. PLINIO S.

Durum est injungere necessitatem provincialibus Pontificum adeundorum, si reliquias suorum propter aliquas justas causas transferre ex loco in alium locum velint. Sequenda ergo potius tibi exempla sunt eorum qui isti provinciæ præfuerunt, & ex causa cuique ita aut permittendum, aut negandum.

LXXV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Querenti mihi, domine, Prusæ ubi posset balineum, quod indulisti, fieri, placuit locus in quo fuit aliquando domus (ut audio) pulchra, nunc deformis ruinis. Per hoc enim consequemur, ut scædissima facies civitatis ornetur, atque etiam, ut ipsa civitas amplietur, nec ulla ædificia tollantur; sed quæ sunt vetustate sublapsa, reparentur in melius. Est autem hujus domûs conditio talis. Legaverat eam Claudius Polyænus Claudio Cæsari, jusseratque in peristylîo templum ei fieri, reliqua ex domo locari, ex quo redditum aliquamdiu civitas percepit: deinde paulatim partim spoliata, partim neglecta, cum peristylîo domus tota collapsa est: ac jam penè nihil ex ea nisi solum superest: quod tu, domine, sive donaveris civitati, sive vãnire jusseris propter opportunitatem loci, pro summo munere accipie. Ego, si permiseris, cogito in area vacua balineum collocare; eum autem locum, in quo ædificia fuerunt, ex-

hedra & porticibus amplecti, atque tibi consecrare, cuius beneficio elegans opus dignumque nomine tuo fiet. Exemplar testamenti, quanquam mendosum, misi tibi; ex quo cognosces, multa Polyænum in ejusdem domus ornatum reliquisse, quæ, ut domus ipsa, perierunt: a me tamen, in quantum potuerit, requirentur.

LXXVI. TR. PLINIO S.

Possumus apud Prusenses area ista cum domo collapsa, quam vacare scribis, ad extructionem balinei uti. Illud tamen parum expressisti, an ædes in peristyllo Claudio facta esset. Nam si facta ædes esset, licet collapsa sit, religio ejus occupavit solum.

LXXVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Postulantibus quibusdam ut de agnoscendis liberis restituendisque natalibus, & secundum epistolam Domitiani scriptam Minutio Rufo, & secundum exempla proconsulum, ipse cognoscerem; respexi ad SC. pertinens ad eadem genera causarum, quod de his tantum provinciis loquitur, quibus proconsules præsent: ideoque rem integram distuli, dum tu, domine, præceperis quid observare me velis.

LXXVIII. TR. PLINIO S.

Si mihi SC. miseris, quod hæitationem tibi fecit, æstimabo an debeas cognoscere de agnoscendis liberis, & natalibus suis restituendis.

LXXIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Julius, domine, Largus, ex Ponto, nondum mihi visus, ac ne auditus quidem, sed judicio tuo credens, dispensationem quandam mihi erga te pietatis suæ, ministeriumque mandavit. Rogavit enim testamento, ut hæreditatem suam adirem, cerneremque: ac deinde, perceptis quinquaginta millibus nummum, reliquum omne Heracleotarum & Teianorum civitatibus redderem: ita ut esset arbitrii mei, utrùm opera facienda, quæ honori tuo consecrarentur, putarem, an instituentes quinquennales agonas, qui Trajani appellarentur. Quod in notitiam tuam perferendum existimavi, ob hoc maximè, ut dispiceres quid eligere debeam.

LXXX. TRAJANUS PLINIO S.

Julius Largus fidem tuam, quasi te bene nōset, eligit. Quid ergo potissimum ad perpetuitatem memoriæ ejus faciat, secundum cujusque loci conditionem ipse dispice, & quod optimum existimaveris, sequere.

LXXXI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Providentissimè, domine, fecisti, quòd præcepisti Calphurnio Macro, clarissimo viro, ut legionarium centurionem Byzantium mitteret. Dispice, an etiam Juliopolitanis simili ratione consulendum putes: quorum civitas, cum sit perexigua, onera maxima sustinet, tantoque graviores injurias, quanto est infirmior, patitur. Quicquid autem Juliopolitanis præstiteris, id etiam toti provinciæ proderit. Sunt enim in capite Bithyniæ, plurimisque per eam commeantibus transitum præbent.

LXXXII. TR. PLINIO S.

EA conditio est civitatis Byzantium, confluyente undique in eam commeantium turba, ut, secundum consuetudinem præcedentium temporum, honoribus ejus præsidio centurionis legionarii consulendum habuerimus: si Juliopolitanis succurrendum eodem modo putaverimus, onerabimus nos exemplo. Plures enim tanto magis eadem requirent, quanto infirmiores erunt. Tibi eam fiduciam diligentiam habeo, ut credam te omni ratione id acturum, ne sint obnoxii injuriis. Si qui autem se contra disciplinam meam gesserint, statim coerceantur: aut si plus admiserint quàm ut in re præfenti sit satis, puniantur. Si milites erunt, legatis eorum quæ deprehenderis, notum facies: aut, si in urbem versus venturi erunt, mihi scribes.

LXXXIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Cautum est, domine, Pompeia lege, quæ Bithynis data est, ne quis capiat magistratum, neve sit in senatu minor annorum xxx: eadem lege comprehensum est, ut qui ceperint magistratum, sint in senatu. Sequutum est dein edictum divi Augusti, quo permisit minores magistratus ab annis duobus & viginti capere. Quæritur ergo, an qui minor xxx annorum gessit ma-

gistratus, possit a censoribus in senatum legi, & si potest, an ex iis quoque qui non gesserint, possit quis per eandem interpretationem ab ea ætate senator legi, a qua illis magistratum gerere permissum est. Quod aliqui factitatum adhuc, & esse necessarium dicitur, quia sit aliquanto melius, honestorum hominum liberos, quàm e plebe in curiam admitti. Ego a destinatis censoribus quid sentirem interrogatus, eos quidem qui minores xxx annis gessissent magistratum, putabam posse in senatum & secundum edictum Augusti, & secundum legem Pompeiam, legi: quoniam Augustus gerere magistratus minoribus annis xxx permisisset, lex senatorem esse voluisset, qui gessisset magistratum. De his autem qui non gessissent, quamvis essent ætatis ejusdem cujus illi quibus gerere permissum est, hæsitabam. Per quod effectum est ut te, domine, consulerem quid observari velles. Capita legis, tum edictum Augusti, literis subjeci.

LXXXIV. TR. PLINIO S.

Interpretationi tuæ, mi Secunde carissime, idem existimo; hætenus edicto divi Augusti novatam esse legem Pompeiam, ut magistratum quidem capere possint ii qui non minores duorum & viginti annorum essent: & qui acceperint, in senatum cujusque civitatis pervenirent. Ceterum, non capto magistratu, eos qui minores xxx annorum sint, quia magistratum capere possint, in curiam etiam loci cujusque non existimo legi posse.

LXXXV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Quam Prusæ ad Olympum, domine, publicis negotiis intra hospitium, eodem die exiturus, vacatam, Asclepiades magistratus indicavit appellatum me a Claudio Eumolpo, quum Cocceianus Dion in bule assignari civitati opus, cujus curam egerat, vellet: tum Eumolpus assistens Flavio Archippo dixit; exigendam esse a Dione rationem operis, antequam reipub. traderetur, quòd aliter fecisset ac debuisset. Adjecit etiam, esse in eodem opere positam tuam statuam, & corpora sepulcorum, uxoris Dionis, & filiorum, postulavitque ut cognoscerem pro tribunali. Quod quum ego me pro-

tinus

tinus facturum dilaturumque profectiorem dixissem, ut longiorem diem ad instruendam causam darem, utque in alia civitate cognoscerem, petiit. Ego me auditurum Nicææ, respondi: ubi quum sedissem cogniturus, idem Eumolpus, tanquam adhuc parum instructus, dilationem petere cœpit: contra Dion, ut audiretur, exigere. Dicta sunt utrinque multa, etiam de causa: ego quum dandam dilationem & consulendum existimarem in re ad exemplum pertinenti, dixi utrique parti, ut postulationum suarum libellos darent. Volebam enim te ipsorum potissimum verbis ea quæ erant proposita recognoscere. Et Dion quidem se daturum dixit: & Eumolpus respondit, complexurum se libello quæ reipublicæ peteret. Ceterum, quod ad sepultos pertinet, non accusatorem se, sed advocatum Flavii Archippi, cujus mandata pertulisset. Archippus, cui Eumolpus, sicut Pruse, assistebar, dixit se libellum daturum: ita nec Eumolpus, nec Archippus, quam plurimis diebus expectati, adhuc mihi libellos dederunt: Dion dedit, quem huic epistolæ junxi. Ipse in re præsentis fui, & vidi tuam quoque statuem in bibliotheca positam. Id autem, in quo dicuntur sepulti filii ejus, & uxor Dionis, in area collocatum, quæ porticibus includitur. Te, domine, rogo, ut me in hoc præcipuè genere cognitionis regere digneris, cum alioqui magna sit expectatio, ut necesse sit in ea re quæ in confectum venit, & exemplis defendatur, deliberare.

LXXXVI. TR. PLINIO S.

Potuisti non hæere, mi Secunde carissime, circa id de quo me consulendum existimasti, cum propositum meum optimè nôsses, non ex metu nec terrore hominum, aut criminibus majestatis, reverentiam nomini meo acquiri. Omissa ergo ea quæstione, quam non admitterem, etiamsi exemplis adjuvaretur, ratio totius operis effecti sub cura tua Cocceiano Dioni excutiatur, cum & utilitas civitatis exigat, nec aut recuset Dion, aut debeat recusare.

LXXXVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

ROgatus, domine, a Nicensibus publicè per ea quæ mihi & sunt & debent esse sanctissima, id est, per æternitatem tuam salutemque, ut preces suas ad te perferrem, fas non putavi negare: acceptumque ab his libellum, huic epistolæ junxi.

LXXXVIII. TR. PLINIO S.

Nicensibus, qui intestatorum civium suorum concessam vindicationem bonorum a divo Augusto affirmant, debebis vacare, contractis omnibus personis ad idem negotium pertinentibus, adhibitis Virdio Gemelino, & Epimacho liberto meo, procuratoribus, ut, ælimatis etiam iis quæ contrà dicuntur, quod optimum credideritis, statuatis.

LXXXIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

OPto, domine, & hunc natalem, & plurimos alios, quàm felicissimos agas: æternaque laude florentem virtutis tuæ gloriam & incolumis & fortis aliis super alia operibus augeas.

XC. TRAJANUS PLINIO S.

AGnosco vota tua, mi Secunde carissime, quibus precaris ut plurimos & felicissimos natales, florente statu reipub. nostræ agam.

XCI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Sinopenfes, domine, aqua deficiuntur: quæ videtur & bona & copiosa ab sextodecimo milliario posse perducì. Est tamen statim ab capite paulò amplius mille passibus locus suspectus & mollis, quem ego interim explorari modico impendio jussi, an recipere & sustinere opus possit. Pecunia, curantibus nobis, contracta, non deerit, si tu, domine, hoc genus operis & salubritati & amœnitati valde sitientis coloniae indulseris.

XCII. TR. PLINIO S.

UT cœpisti, Secunde carissime, explora diligenter, an locus ille, quem suspectum habes, sustinere opus aquæductus possit. Neque enim dubitandum puto, quin aqua perducenda sit in coloniam Sinopensem,

si modò & viribus suis ipsa id assequi potest, cùm plurimum ea res & salubritati & voluptati ejus collatura sit.

XCIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

A Misenum civitas & libera & fœderata beneficio indulgentiæ tuæ legibus suis utitur: in hac datum mihi publicè libellum, ad Eranos pertinentem, his literis subjeci, ut tu, domine, dispiceres quid & quatenus aut permittendum aut prohibendum putares.

XCIV. TR. PLINIO S.

A Misenos, quorum libellum epistolæ tuæ junxeras si legibus istorum, quibus de officio fœderis utuntur, concessum est Eranos habere, possumus quo minùs habeant non impedire: eo faciliùs, si tali collatione, non ad turbas & illicitos cœtus, sed ad sustinendam tenuiorum inopiam utuntur. In ceteris civitatibus quæ nostro jure obstrictæ sunt, res hujusmodi prohibenda est.

XCV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Suetonium Tranquillum, probissimum, honestissimum, eruditissimum virum, & mores ejus sequutus & studia, jampridem, domine, in contubernium assumpsi: tantoque magis diligere cœpi, quantò hunc propiùs inspexi. Huic jus trium liberorum necessarium faciunt duæ causæ. Nam & judicia amicorum promeretur, & parum felix matrimonium expertus est: impetrandumque a bonitate tua per nos habet, quod illi fortunæ malignitas denegavit. Scio, domine, quantum beneficium petam, quod peto a te, cujus in omnibus desideriis meis plenissimam indulgentiam experior. Potes autem colligere quantopere cupiam, quod non rogarem absens, si mediocriter cuperem.

XCVI. TR. PLINIO S.

Quàm parcè hæc beneficia tribuam, utique, mi Se- cunde carissime, hæret tibi, cùm etiam in Senatu affirmare soleam, non excessisse me numerum, quem apud amplissimum ordinem suffecturum mihi professum: tuo tamen desiderio subscripsi; &, ut scias dedisse me jus trium liberorum Suetonio Tranquillo, ea conditione qua assuevi, referri in commentarios meos jussi.

SOlenne est mihi, domine, omnia de quibus dubito, ad te referre. Quis enim potest melius vel cunctationem meam regere, vel ignorantiam instruere? Cognitionibus de Christianis interfui nunquam: ideo nescio quid & quatenus aut puniri soleat, aut quæri. Nec mediocriter hæsiavi, sitne aliquod discrimen ætatum, an quamlibet teneri nihil a robustioribus differant: deturne pœnitentiæ venia, an ei qui omnino Christianus fuit, desisse non profit: nomen ipsum, etiamsi flagitiis careat, an flagitia cohærentia nomini puniantur. Interim in iis qui ad me tanquam Christiani deferebantur, hunc sum sequutus modum. Interrogavi ipsos, an essent Christiani: confitentes iterum ac tercio interrogavi, supplicium minatus: perseverantes duci jussi. Neque enim dubitabam, qualecunque esset quod faterentur, perviciam certè, & inflexibilem obstinationem debere puniri. Fuerunt alii similis amentitiæ: quos, quia cives Romani erant, annotavi in urbem remittendos; mox ipso tractu, ut fieri solet, diffundente se crimine, plures species inciderunt. Propositus est libellus sine auctore, multorum nomina continens, qui negarent se esse Christianos, aut fuisse, quum, præeunte me, deos appellarent, & imagini tuæ, quam propter hoc jussieram cum simulacris numinum afferri, thure ac vino supplicarent, præterea maledicerent Christo: quorum nihil cogi posse dicuntur, qui sunt revera Christiani. Ergo dimittendos putavi. Alii ab indice nominati, esse se Christianos dixerunt, & mox negaverunt: fuisse quidem, se desisse, quidam antè triennium, quidam antè plures annos, non nemo etiam antè viginti quoque. Omnes & imaginem tuam, deorumque simulacra venerati sunt; ii & Christo maledixerunt. Affirmabant autem, hanc fuisse summam vel culpæ suæ, vel erroris, quòd essent soliti stato die ante lucem convenire: carmenque Christo, quasi Deo, dicere secum invicem; seque sacramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent: quibus peractis morem sibi discedendi fuisse, rursusque coeundi ad capiendum cibum, promiscuum tamen, & innoxium: quod
ipsum

ipsum facere desisse post edictum meum, quo secundum mandata tua hetærias esse vetueram. Quo magis necessarium credidi, ex duabus ancillis, quæ ministræ dicebantur, quid esset veri & per tormenta quærere. Sed nihil aliud inveni, quàm superstitionem pravam & immodicam, ideoque, dilata cognitione, ad consulendum te decurri. Visa est enim mihi res digna consultatione, maximè propter periclitantium numerum. Multi enim omnis ætatis, omnis ordinis, utriusque sexûs etiam, vocantur in periculum, & vocabuntur. Neque enim civitates tantum, sed vicos etiam atque agros superstitionis istius contàgio pervagata est: quæ videtur sisti & corrigi posse. Certè satis constat, prope jam desolata templa cœpisse celebrari, & sacra solennia diu intermissa repeti: passimque venire victimas, quarum adhuc rarissimus emptor inveniebatur. Ex quo facile est opinari, quæ turba hominum emendari possit, si sit pœnitentiæ locus.

XCVIII. T. R. P. L I N I O S.

Actum quem debuisti, mi Secunde, in excutiendis causis eorum qui Christiani ad te delati fuerant, secutus es. Neque enim in universum aliquid, quod quasi certam formam habeat, constitui potest. Conquirendi non sunt: si deferantur & arguantur, puniendi sunt: ita tamen ut qui negaverit se Christianum esse, idque re ipsa manifestum fecerit, id est, supplicando dñs nostris, quamvis suspectus in præteritum fuerit, veniam ex pœnitentia impetret. Sine auctore verò propositi libelli, nullo crimine, locum habere debent. Nam & pessimi exempli, nec nostri seculi est.

XCIX. C. P L I N I U S T. R. I M P. S.

Amastrianorum civitas, domine, & elegans & ornata, habet inter præcipua opera pulcherrimam, eandemque longissimam plateam: cujus a latere per spatium omne porrigitur nomine quidem flumen, re verò cloaca foedissima: quæ sicut turpis & immundissima aspectu, ita pestilens est, odore teterrimo. Quibus ex causis, non minùs salubritatis quàm decoris interest, eam contegi: quod fiet, si permiseris, curantibus nobis ne desit quoque pecunia operi tam magno quam necessario.

C.

C. TRAJANUS PLINIO S.

Rationis est, mi Secunde carissime, contegi aquam istam quæ per civitatem Amastrianorum fluit, si detecta salubritati obest. Pecunia ne huic operi desit, curaturum te secundum diligentiam tuam certum habeo.

CI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Vota, domine, priorum annorum nuncupata alacres lætique persolvimus, novaque rursus, corante commilitonum & provincialium pietate, suscepimus: precati deos ut te remque publicam florentem & incolumem ea benignitate servarent, quam super magnas plurimasque virtutes præcipua sanctitate consequi Deorum honore meruisti.

CII. TR. PLINIO S.

Solvisse vota diis immortalibus, te præeunte, pro mea incolumitate, & commilitones cum provincialibus lætissimo consensu, in futurumque nuncupasse, libenter, mi Secunde carissime, cognovi literis tuis.

CIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Diem, in quem tutela generis humani felicissima successione translata est, debita religione celebravimus, commendantes diis, imperii tui auctoribus, & vota publica & gaudia.

CIV. TR. PLINIO S.

Diem imperii mei debita lætitia & religione a commilitonibus & provincialibus, præeunte te, celebratum, libenter, mi Secunde carissime, cognovi literis tuis.

CV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Valerius, domine, Paulinus, excepto uno, jus Latinorum suorum mihi reliquit: ex quibus rogo tribus interim jus Quiritium des. Vereor enim ne sit immodicum, pro omnibus pariter invocare indulgentiam tuam: qua debeo tantò modestius uti, quantò plenior exerior. Sunt autem pro quibus peto, C. Valerius Aëtiaus, C. Valerius Dionysius, C. Valerius Aper.

CVI. TR. PLINIO S.

CUM honestissimè iis, qui apud fidem tuam a Valerio Paulino depositi sunt, consultum velis maturè per me, iis interim, quibus nunc petisti, ut scias dedisse me jus Quiritium, referri in commentarios meos jussi; idem facturus in ceteris pro quibus petieris.

CVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

ROgatus, domine, a P. Accio Aquila, centurione cohortis sextæ equestris, ut mitterem tibi libellum, per quem indulgentiam pro statu filix suæ implorat, durum putavi negare, cum scirem quantam soleres militum precibus patientiam humanitatemque præstare.

CVIII. TRAJANUS PLINIO S.

Libellum P. Accii Aquilæ, centurionis cohortis sextæ equestris, quem mihi misisti, legi: cujus precibus motus dedi filix ejus civitatem Romanam. Libellum rescripti, quem illi redderes, misi tibi.

CIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Quid habere juris velis & Bithynas & Ponticas civitates in exigendis pecuniis, quæ illis vel ex locationibus, vel ex venditionibus aliisve causis debeantur, rogo, domine, rescribas. Ego inveni, a plerisque proconsulibus concessam eis protopraxiam, eamque pro lege valuisse. Existimo tamen tua providentia constituendum aliquid & sancendum, per quod utilitatibus eorum in perpetuum consulatur. Nam quæ sunt ab aliis instituta, sint licet sapienter indulta, brevia tamen & infirma sunt, nisi illis tua contingat auctoritas.

CX. TRAJANUS PLINIO S.

QUO jure uti debeant Bithynæ vel Ponticæ civitates in iis pecuniis quæ ex quaque causa reipub. debebuntur, ex lege cujusque animadvertendum est. Nam si habent privilegium quo ceteris creditoribus anteponantur, custodiendum est: si verò non habent, injuriam privatorum id dari a me non oportebit.

CXI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Edcicus, domine, Amisenorum civitatis petebat apud me a Julio Pisone denariorum circiter xli. millia, donata ei publicè autè xx annos, & bule & ecclesia consentiente: nitebaturque mandatis tuis, quibus ejusmodi donationes vetantur. Piso contrà, plurima se in remp. contulisse, ac propè totas facultates erogasse, dicebat. Addebat etiam temporis spatium, postulabatque ne id quod pro multis & olim acceperat, cum everfione reliquæ dignitatis reddere cogeretur. Quibus ex causis integram cognitionem differendam existimaui, ut te, domine, consulerem quid sequendum putares.

CXII. TRAJANUS PLINIO S.

Sicut largitiones ex publico fieri mandata prohibent, ita, ne multorum securitas subruatur, factas antè aliquantum temporis retractari atque in irritum vindicari non oportent. Quicquid ergo ex hac causa actum antè xx annos erit, omittamus. Non minùs enim hominibus cujusque loci, quàm pecuniæ publicæ consultum volo.

CXIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

LEX Pompeia, domine, qua Bithyni & Pontici utuntur, eos qui in bulen a conforibus leguntur, dare pecuniam non jubet: sed ii, quos indulgentia tua quibusdam civitatibus super legitimum numerum adjicere permisit, & singula millia denariorum & bina intulerunt. Anicius deinde Maximus proconsul eos etiam qui a censoribus legerentur, duntaxat in paucissimis civitatibus aliud aliis jussit inferre. Superest ergo, ut ipse dispicias an in omnibus civitatibus certum aliquid omnes qui deinde buleutæ leguntur, debeant pro introitu dare. Nam quod in perpetuum mansurum est, a te constitui decet, cujus factis dictisque debetur æternitas.

CXIV. TRAJANUS PLINIO S.

Honorarium decurionatus omnes qui in quaque civitate Bithyniæ decuriones fiunt, inferre debeant necne, in universum a me non potest statui. Id ergo quod semper tutissimum est, sequendam cujusque civitatis legem puto. Scilicet adversùs eos qui inviti fiunt decuriones,

decuriones, existimo id acturos, ut erogatio ceteris præferatur.

CXV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

LEge, domine, Pompeia permissum Bithynicis civitatibus adscribere sibi quos vellent cives, dum civitatis non sint alienæ, sed suarum quisque civitatum quæ sunt in Bithynia. Eadem lege sancitur, quibus de causis e senatu a censoribus ejiciantur: inter quas nihil de cive alieno cavetur. Inde me quidam ex censoribus consulendum putaverunt, an ejicere deberent eum qui esset alterius civitatis. Ego, quia lex sicut adscribi civem alienum vetabat, ita ejici e senatu ob hanc causam non jubebat: præterea quia ab aliquibus affirmabatur mihi in omni civitate plurimos esse buleutas ex aliis civitatibus, futurumque ut multi homines multæque civitates concuterentur ea parte legis quæ jampridem consensu quodam exolevisset, necessarium existimavi consulere te quid servandum putares. Capita legis his literis subjeci.

CXVI. TRAJANUS PLINIO S.

Merito hæsisisti, Secunde carissime, quid a te rescribi oporteret censoribus consulentibus an legerent in senatum aliarum civitatum, ejusdem tamen provincie, cives. Nam & legis auctoritas, & longa consuetudo usurpata contra legem, in diversum movere te potuit. Mihi hoc temperamentum ejus placuit, ut ex præterito nihil novaremus, sed manerent, quamvis contra legem, adsciti quarumcunque civitatum cives: in futurum autem lex Pompeia observaretur: cujus vim si retro quoque velimus custodire, multa necesse est perturbari.

CXVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

QUI virilem togam sumunt, vel nuptias faciunt, vel ineunt magistratum, vel opus publicum dedicant, solent totam bulen, atque etiam e plebe non exiguum numerum vocare, binosque denarios vel singulos dare: quod an celebrandum, & quatenus, putes, rogo scribas. Ipse enim, sicut (arbitror non imprudenter, præsertim ex solennibus causis) concedendum jussi invitationi;

tationi; ita vereor, ne ii, qui mille homines, interdum etiam plures, vocant, modum excedere, & in speciem diamones incidere videantur.

CXVIII. TR. PLINIO S.

Meritò vereris, ne in speciem diamones incidat invitatio quæ & in numero modum excedit, & quasi per corpora, non viritim singulos ex notitia, ad solennes sportulas contrahit. Sed ego ideo prudentiam tuam elegi, ut formandis istius provinciæ moribus ipse moderareris, & ea constituas, quæ ad perpetuam ejus provinciæ quietem essent profutura.

CXIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Athletæ, domine, ea quæ pro Iselasticis certaminibus constituiisti, deberi sibi putant statim ex eo die quo sunt coronati. Nihil enim referre, quando sint patriam investi, sed quando certamine vicerint, ex quo invehi possint. Ego contrà scribo Iselasticorum nomine. Itaque eorum vehementer addubitem an sit potius id tempus quo *εἰσέλασαν* intuendum. Idem obsonia petunt pro eo agone qui a te Iselasticus factus est, quamvis vicerint ante quàm fieret. Aiunt enim congruens esse, sicut non datur sibi pro his certaminibus, quæ esse Iselastica, postquam vicerunt, deserunt; ita pro iis dari quæ esse cœperunt. Hic quoque non mediocriter hæreo, ne cujusquam retro: dandumque quod tunc, quum vincerent, non debebatur. Rogo ergo, ut dubitationem meam regere, id est, beneficia tua interpretari ipse digneris.

CXX. TR. PLINIO S.

Iselasticum tunc primùm mihi videtur incipere deberi, quum quis in civitatem suam ipse *εἰσέλαται*. Obsonia eorum certaminum quæ Iselastica esse placuit mihi, si ante Iselastica non fuerunt, retro non debentur. Nec proficere pro desiderio athletarum potest, tam eorum quæ postea Iselastica lege constitui, quam quæ quum vincerent, esse deserunt. Mutata enim conditione certaminum, nihilominus quæ antè perceperant, non revocantur.

CXXI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

USque in hoc tempus, domine, neque cuiquam diplomata commodavi, neque in rem ullam, nisi tuam, misi. Quam perpetuam servationem meam quædam necessitas rupit. Uxori enim meæ, audita morte avi, volenti ad amitam suam excurrere, usum eorum negare durum putavi, cum talis officii gratia in celeritate consisteret; sciremque te rationem itineris probaturum, cujus causa erat pietas. Hæc scripsi, quia mihi parum gratus tibi fore videbar, si dissimulâsem inter alia beneficia hoc unum, quod me debere sciebam indulgentiæ tuæ, quod fiducia ejus, quasi consulto te, non dubitavi facere; quem si consulissem, sero fecissem.

CXXII. TR. PLINIO S.

Merito habuisti, Secunde carissime, fiduciam animi mei. Nec dubitandum fuisset, si expectâsses donec me consuleres an iter uxoris tuæ diplomatibus, quæ officio tuo dedi, adjuvandum esset, usum eorum intentioni non profuisse, cum apud amitam suam uxor tua deberet etiam celeritate gratiam adventus sui augere.

C. PLINII CÆCILII
SECUNDI
CONSULIS
PANEGRICUS,
NERVÆ TRAJANO
AUGUSTO DICTUS.

I. **B**ENE ac sapienter, Patres C. majores instituerunt, ut rerum agendarum, ita dicendi initium a precationibus capere: quòd nihil rite, nihilque providenter homines sine deorum immortalium ope, consilio, honore auspicarentur. Qui moscuì potius quàm consuli? aut quando magis usurpandus colendusque est, quàm quum imperio senatùs, auctoritate reipublicæ ad agendas optimo principi gratias excitamur? Quod enim præstabilius est aut pulchrius munus deorum, quàm castus & sanctus & diis simillimus princeps? Ac, si adhuc dubium fuisset, forè casuque rectores terris, an aliquo numine darentur, principem tamen nostrum liqueret divinitus constitutum. Non enim occulta potestate fatorum, sed ad Jove ipso coràm ac palam repertus, electus est. Quippe inter aras & altaria, eodemque loci, quem deus ille tam mani-
festus

festus ac præsens quàm cœlum ac sidera insedit. Quo magis aptum piumque est, te Jupiter optime maxime, antea conditorem, nunc conservatorem imperii nostri, precari ut mihi digna consule, digna senatu, digna principe contingat oratio: utque omnibus quæ dicentur a me, libertas, fides, veritas constet: tantumque a specie adulationis absit gratiarum actio mea, quantum abest a necessitate.

II. Equidem non consuli modò, sed omnibus civibus enitendum reor, nequid de principe nostro ita dicant, ut idem illud de alio dici potuisse videatur. Quare abeant ac recedant voces illæ quas metus exprimebat: nihil quale antea dicamus; nihil enim quale antea patimur: nec eadem de principe palam, quæ prius, prædicemus: neque enim eadem secretò loquimur quæ prius. Discernatur orationibus nostris diversitas temporum, & ex ipso genere gratiarum agendarum intelligatur, cui, quando sint hætenus ut deo, nunc nusquam ut numini blandiamur. Non enim de tyranno, sed de cive: non de domino, sed de parente loquimur. Unum ille se ex nobis, & hoc magis excellit atque eminet, quòd unum ex nobis putat: nec minùs hominem se quàm hominibus præesse meminit. Intelligamus ergo bona nostra, dignosque nos illius usu probemus, atque identidem cogitemus, si majus principibus præstemus obsequium qui servitute civium, quam qui libertate lætantur. Et populus quidem Romanus dilectum principum servat: quantoque paulo ante concentu formosum alium, hunc fortissimum personat: quibusque aliquando clamoribus gestum alterius & vocem, hujus pietatem, abstinentiam, mansuetudinem laudat. Quid nos ipsi? divinitatem principis nostri, an humanitatem, temperantiam, facilitatem, ut amor & gaudium tulit, celebrare universi solemus? Jam, quid tam civile, tam senatorium, quàm illud additum a nobis optimi cognomen? quod peculiare hujus & proprium arrogantia priorum principum fecit. Enimvero quàm commune, quàm ex æquo, quod felices nos felicem illum prædicamus, alternisque votis hæc faciat, hæc audiat, quasi non dicturi, nisi fecerit, comprecamur? Ad quas ille voces lacrymis etiam ac multo

multo pudore suffunditur. Agnoscit enim, sentitque sibi, non principi dici.

III. Igitur quod temperamentum omnes in illo subito pietatis calore servavimus, hoc singuli quoque meditatique teneamus: sciamusque nullum esse neque sincerius neque acceptius genus gratiarum, quàm quòd illas acclamationes æmulemur, quæ fingendi non habent tempus. Quantum ad me pertinet, laborabo ut orationem meam ad modestiam principis moderationemque submittam: nec minùs considerabo quid aures ejus pati possint, quàm quid virtutibus debeat. Magna & inusitata principis gloria, cui gratias acturus, non tam vereor, ne me in laudibus suis parcum, quàm ne nimium putet. Hæc me cura, hæc difficultas sola circumstat: nam merenti gratias agere facile est, Patres Conscripti. Non enim periculum est ne, quum loquar de humanitate, exprobrari sibi superbiam credat: quum de frugalitate, luxuriam: quum de clementia, crudelitatem: quum de liberalitate, avaritiam: quum de benignitate, livorem: quum de continentia, libidinem: quum de labore, inertiam: quum de fortitudine, timorem. Ac ne illud quidem vereor, ne gratus ingratusve videar, prout satis aut parum dixero. Animadverto enim etiam deos ipsos non tam accuratis adorantium precibus quàm innocentia & sanctitate lætari: gratioremque existimari qui delubris eorum puram castamque mentem, quàm qui meditatam carmen intulerit.

IV. Sed parendum est senatusconsulto, quo ex utilitate publica placuit ut consulis voce sub titulo gratiarum agendarum, boni principes quæ facerent recognoscerent: mali, quæ facere deberent. Id nunc eo magis solenne ac necessarium est, quòd parens noster privatas gratiarum actiones cohibet & comprimit: intercessurus etiam publicis, si permetteret sibi vetare, quod senatus juberet. Utrumque, Cæsar Auguste, moderatè, & quòd alibi tibi gratias agi non sinis, & quòd hîc sinis. Non enim a teipso tibi honor iste, sed ab agentibus habetur. Cedis affectibus nostris, nec nobis munera tua prædicare, sed audire tibi necesse est. Sæpe ego mecum, P. C. tacitus agitavi qualem quantumque esse oporteret, cujus ditione nutuque maria, terræ, pax, bella regerentur:

rentur: quum interea firgenti formantique mihi principem, quem æquata diis immortalibus potestas deceret, nunquam voto saltem concipere succurrit similem huic quem videmus. Enituit aliquis in bello, sed obsolevit in pace: alium toga, sed non & arma honestarent: reverentiam ille terrore, alius amorem humanitate captavit: ille quæsitam domi gloriam, in publico; hic in publico partam, domi perdidit: postremò adhuc nemo extitit, cujus virtutes nullo vitiorum confinio læderentur. At principi nostro quanta concordia, quantusque concentus omnium laudum, omnisque gloriæ contigit, ut nihil severitati ejus hilaritate, nihil gravitati simplicitate, nihil majestati humanitate detrahatur. Jam firmitas, jam proceritas corporis, jam honor capitis, & dignitas oris, ad hoc, ætatis inflexa maturitas, nec sine quodam munere deum festinatis senectutis insignibus ad augendam majestatem ornata cæsaries, nonne longè latèque principem ostentant?

V. Talem esse oportuit quem non bella civilia, nec armis oppressa respublica, sed pax & adoptatio & tandem exorata terris numina dedissent. An fas erat nihil differre inter imperatorem quem homines & quem dii fecissent? quorum quidem in te, Cæsar, judicium & favor, tunc statim quum ad exercitum profiscisceris, & quidem inusitato indicio enituit. Nam ceteros principes aut largus cruor hostiarum, aut sinister volatus avium consulentibus nuntiavit: tibi ascendenti de more Capitolium, quarquam non id agentium, civium clamor, ut jam principi, occurrit. Siquidem omnis turba quæ limen insederat, ad ingressum tuum foribus reclusis, illa quidem & tunc arbitrabatur deum, ceterum ut docuit eventus, te consalutavit imperatorem. Nec aliter a cunctis omen acceptum est. Nam ipse intelligere volebas: recusabas enim imperare, recusabas quod bene erat imperaturo: igitur cogendus fuisti. Cogi porro non poteras, nisi periculo patriæ & mutatione reipub. Obstinatum enim tibi non suscipere imperium, nisi servandum fuisset. Quare ergo illum ipsum furorem, motumque castrensem reor extitisse, quia magna vi magnoque terrore modestia tua vincenda erat. At sicut maris cœlique temperiem turbines tempestatesque commendant,

dant, ita ad augendam pacis tuæ gratiam, illum tumultum præcessisse crediderim. Habet has vices conditio mortalium, ut adversa ex secundis, ex adversis secunda nascantur. Occultat utrorumque semina deus, & plerumque bonorum malorumque causæ sub diversa specie latent.

VI. Magnum quidem illud seculo dedecus, magnum reipub. vulnus impressum est. Imperator, & parens generis humani obsessus, captus, inclusus: ablata mitissimæ seni servandorum hominum potestas: ereptumque principi illud in principatu beatissimum, quod nihil cogitur. Si tamen hæc sola erat ratio quæ te publicæ salutis gubernaculis admoveret, propè est ut exclamem tanti fuisse. Corrupta est disciplina castrorum, ut tu corrector emendatorque contingeres: inductum pessimum exemplum, ut optimum opponeretur: postremo coactus princeps quos nollet occidere, ut daret principem qui cogi non posset. Olim tu quidem adoptari merebare: sed nescissemus quantum tibi deberet imperium, si antè adoptatus esses. Expectatum est tempus in quo liqueret non tam accepisse te beneficium quam dedisse. Confugit in sinum tuum concussa respub. ruensque imperium super imperatorem, imperatoris tibi voce delatum est. Imploratus adoptione, & accitus es, ut olim duces magni a peregrinis externisque bellis ad opem patriæ ferendam revocari solebant. Ita filius ac parens uno eodemque momento rem maximam invicem præstitistis. Ille tibi imperium dedit, tu illi reddidisti. Solus ergo ad hoc ævi pro munere tanto paria accipiendo fecisti, immo ultro dantem obligasti. Communicato enim imperio sollicitior tu, ille securior factus est.

VII. O novum atque inauditum ad principatum iter! non te propria cupiditas, proprius metus, sed aliena utilitas, alienus timor principem fecit. Videaris licet quod est amplissimum consequutus inter homines; felicius tamen erat illud quod reliquisti, sub bono principe privatus esse desisti. Assumptus es in laborum curarumque consortium, nec te læta & prospera stationis istius, sed aspera & dura ad capeffendam eam compulerunt: suscepisti imperium postquam alium suscepti pœnitebat. Nulla adoptati cum eo qui adoptabat, cognatio,

eognatio, nulla necessitudo, nisi quod uterque optimus erat, dignusque alter eligi, alter eligere. Itaque adoptatus es, non ut prius alius atque alius in gratiam uxoris: ascivit enim te filium non vitricus, sed princeps: eodemque animo divus Nerva pater tuus factus est, quo erat omnium. Nec decet aliter filium assumi, si assumatur a principe. An senatus populique Romani exercitus, provincias, socios transmissurus uni, successorem e sinu uxoris accipias? summæque potestatis hæredem tantum intra domum tuam quæras? non per totam civitatem circumferas oculos, & hunc tibi proximum, hunc conjunctissimum existimes, quem optimum, quem diis simillimum inveneris? Imperaturus omnibus eligi debet ex omnibus. Non enim servulis tuis dominum, ut possis esse contentus quasi necessario hærede, sed principem civibus daturus imperator. Superbum istud & regium, nisi adoptes eum quem constet imperaturum fuisse, etiamsi non adoptasses. Fecit hoc Nerva, nihil interesse arbitratus, genueris an elegeris: si perinde sine judicio adoptentur liberi ac nascuntur, nisi tamen quod æquiore animo ferunt homines quem princeps parum feliciter genuit, quam quem malè elegit.

VIII. Sedulò ergo vitavit hunc casum, nec judicium hominum, sed deorum etiam in consilium assumpsit. Itaque non tua in cubiculo, sed in templo, nec ante genialem torum, sed ante pulvinar Jovis optimi maximi, adoptio peracta est: qua tandem non servitus nostra, sed libertas & salus & securitas fundabatur. Sibi enim dii gloriam illam vindicaverunt: horum opus, horum illud imperium. Nerva tantum minister fuit: uterque, qui adoptaret tam paruit, quam tu qui adoptabari. Allata erat ex Pannonia laurea, id agentibus diis, ut invicti imperatoris exortum victoriæ insigne decoraret: hanc imperator Nerva in gremio Jovis collocarat, quem repente solito major & augustior, advocata hominum concione deorumque, te filium sibi, hoc est, unicum auxilium, fessis rebus assumpsit. Inde quasi deposito imperio qua securitate, qua gloria lætus? (nam quantum refert deponas an partiaris imperium, nisi quod difficilius hoc est) non secus ac præsentī tibi innixus, tuis humeris se patriamque sustentans, tua ju-

venta, tuo fobore invaluit: statim confedit omnis tumultus. Non adoptionis opus istud fuit, sed adoptatio: atque adeò temere fecerat Nerva si adoptasset alium. Oblitine sumus ut nuper post adoptionem non desierit seditio, sed cœperit? irritamentum istud irarum, & saxum tumultûs fuisset, nisi incidisset in te. An dubium est, ut dare non posset imperium imperator qui reverentiam amiserat? auctoritate ejus effectum est cui dabatur. Simul filius, simul Cæsar, mox imperator, & consors tribunitiæ potestatis, & omnia pariter, & statim factus es, quæ proximè parens verus tantum in alterum filium contulit.

IX. Magnum hoc tuæ moderationis indicium, quod non solum successor imperii, sed particeps etiam sociusque placuisti. Nam successor, etiam si nolis, habendus est: non est habendus socius, nisi velis. Credentne posterì, patritio & consulari, & triumphali patre genitum, quum fortissimum, amplissimum, amantissimum sui exercitum regeret, imperatorem non ab exercitu factum? eidem quum Germaniæ præsideret, Germanici nomen hinc missum? nihil ipsum, ut impèrator fieret agitasse? nihil fecisse, nisi quod meruit & paruit. Paruisti enim, Cæsar, & ad principatum obsequio pervenisti: nihilque magis a te subiecti animo factum est, quàm quod imperare cœpisti. Jam Cæsar, jam impèrator, jam Germanicus, absens & ignarus, & post tanta nomina, quantum ad te pertinet, privatus. Magnum videretur, si dicerem, Nescisti te imperatorem futurum: eras imperator, & esse te nesciebas. Ut verò ad te fortunæ tuæ nuntius venit, malebas quidem hoc esse quod fueras; sed non erat liberum. Annon obsequeris principi civis; legatus imperatori? filius patri? ubi deinde disciplina? ubi mos a majoribus traditus, quodcumque imperator munus injungeret, æquo animo paratoque subeundi? Quid enim si provincias ex provinciis, ex bellis bella mandaret? Eodem illum uti jure posse putes, quum ad imperium revocet, quo sit usus quum ad exercitum miserit; nihilque interesse, ire legatum, an redire principem jubeat, nisi quod major sit obsequii gloria in eo quod quis minùs velit.

X. Augebat auctoritatem jubentis, in summum discrimen auctoritas ejus adducta: utque magis parendum imperanti putares efficiebatur eo, quod ab aliis minus parebatur. Ad hoc audiebas senatus populique consensum. Non unius Nervæ judicium illud, illa electio fuit. Nam qui ubique sunt homines, hoc idem votis expetebant: ille tantum jure principis occupavit, primusque fecit quod omnes facturi erant; nec hercule tantopere cunctis factum placeret, nisi placuisset antequam fieret. At quò temperamento, dii boni: potestatem tuam fortunamque moderatus es? Imperator tu titulis & imaginibus, & signis: ceterum modestia, labore, vigilantia, dux, & legatus, & miles: quum jam tua vexilla, tuas aquilas magno gradu anteires, neque aliud tibi ex illa adoptione, quam filii pietatem, filii obsequium assereres, longamque huic nomini ætatem, longam gloriam precarere: jam te providentia deorum primum in locum provexerat, tu adhuc in secundo resistere, atque etiam senescere optabas: privatus tibi videbaris quamdiu imperator & alius esset. Audita sunt vota tua, sed in quantum optimo illi & sanctissimo seni utile fuit, quem dii cœlo vindicaverunt, ne quid post illud divinum & immortale factum, mortale faceret. Deberi quippe maximo operi hanc venerationem, ut novissimum esset, auctoremque ejus statim consecrandum, ut quandoque inter posteros quæreretur, an illud jam deus fecisset. Ita ille nullo magis nomine publicus parens, quam quia tuus. Ingens gloria, ingensque fama, quum abunde expertus esset quàm bene humeris tuis sederet imperium, tibi terras, te terris reliquit: eo ipso carus omnibus ac desiderandus, quod prospexerat ne desideraretur.

XI. Quem tu lacrymis primum, ita ut filium decuit, mox templis honestasti: non imitatus illos qui hoc idem, sed alia mente, fecerunt. Dicavit cœlo Tiberius Augustum, sed ut majestatis numen induceret: Claudium Nero, sed ut irrideret: Vespasianum Titus, Domitianus Titum: sed ille, ut dei filius, hic, ut frater videretur: tu sideribus patrem intulisti, non ad metum civium, non in contumeliam numinum, non in honorem tuum, sed quia deum credis. Minus est hoc quum

fit ab his qui & sese deos putant: sed licet illum aris, pulvinaribus, & flamine colas, non alio magis tamen deum & facis & probas, quàm quòd ipse talis es. In principe enim qui electo successore fato concessit, una itemque certissima divinitatis fides est, bonus successor. Num ergo tibi ex immortalitate patris aliquid arrogantiae accessit? num hos proximos divinitate parentum de fides ac superbos, potiùs quàm illos veteres & antiquos æmularis, qui hoc ipsum imperium peperere, quod modo hostis invaserat contempseratque? cujus pulsi fugatique, non aliud magis habebatur indicium, quàm quòd triumpharetur. Ergo sustulerant animos, & jugum excusserant: nec jam nobiscum de sua libertate, sed ne nostra servitute, certabant: ac ne inducias quidem, nisi æquis conditionibus inibant: legesque ut acciperent, dabant.

XII. At nunc rediit omnibus terror & metus, & votum imperata faciendi. Vident enim Romanum ducem unum ex illis veteribus & priscis, quibus imperatorium nomen addebant contesti cædibus campi, & infecta victoriis maria. Accipimus obsides ergo, non emimus: nec ingentibus damnis imensisque muneribus paciscimur, ut vicerimus: rogant, supplicant; largimur, negamus. Utrumque ex imperii maiestate. Agunt gratias qui impetraverunt: non audent queri quibus negatum est. An audeant qui sciant te assedisse ferocissimis populis eo ipso tempore quod amicissimum illis, difficillimum nobis, quum Danubius ripas gelungit, duratusque glacie ingentia tergo bella transportat: quum feræ gentes non telis magis, quàm suo cælo, suo fidere armantur? Sed ubi in proximo tu, non secus ac si mutatae temporum vices essent, illi quidem latibulis suis clausi tenebantur, nostra agmina percurfare ripas, & aliena occasione si permitteres uti, ultroque hyemem suam barbaris inferre gaudebant.

XIII. Hæc tibi apud hostes veneratio. Quid apud milites, quam admirationem quemadmodum comparasti, quum tecum in ediam, tecum ferrent sitim? quum in illa meditatione campestri militaribus turmis imperatorium pulverem sudoremque misceres? nihil a ceteris, nisi robore ac prælantia, differens, quum libero Marte,

nunc

nunc cominus tela vibrares, nunc vibrata fusciperēs, alacer virtute militum, & lätus quoties aut cassidi tuæ aut clypeo gravior ictus incideret? Laudabas quippe ipse ferientes, hortabarisque ut auderent: & audebant jam, quum spectator moderatorque ineuntium certamina virorum, arma componeres, tela tentares: ac si quid durius accipienti videretur, ipse vibrares. Quid quum solatium fessis, ægris opem ferres? Non tibi moris tua inire tentoria, nisi commilitonum antè lustrâsses: nec requiem corpori, nisi post omnes, dare. Hac mihi admiratione dignus imperator non videretur, si inter Fabricios & Scipiones & Camillos talis esset. Tunc enim illum imitationis ardor, semperque melior aliquis accenderet: postquam verò studium armorum a manibus ad oculos, ad voluptatem a labore translatum est; postquam exercitationibus nostris non veteranorum aliquis, cui decus muralis aut civica, sed Græculus magister assisit; quàm magnum est unum ex omnibus patrio more, patria virtute lätari, & sine æmulo, ac sine exemplo secum certare, secum contendere: ac sicut imperat solus, solum ita esse qui debeat imperare?

XIV. Nonne incunabula hæc tibi, Cæsar, & rudimenta, quum puer admodum Parthica lauro gloriam patris augeres, nomenque Germanici jam tum mererere? quum ferociam superbiamque Parthorum ex proximo auditus magno terrore cohiberes? Rhenumque & Euphratem admirationis tuæ fama conjungeres? quum orbem terrarum non pedibus magis quam laudibus peragrare? apud eos semper major & clarior quibus postea contigisses? Et necdum imperator, necdum dei filius eras. Germaniamque cum plurimæ gentes, ac propè infinita vastitas interjacentis soli, tum Pyrenæus, Alpes, immensisque alii montes, nisi his compararentur, muniunt dirimuntque; per hoc omne spatium quum legiones duceres, seu potius (tanta velocitas erat) raperes: non vehiculum unquam, non equum respexisti. Levis hic, non subsidium itineris, sed decus, & cum ceteris subsequabatur, ut cujus nullus tibi usus, nisi quum die stativorum proximum campum alacritate, discursu, pulvere attolleres. Initium laboris mirer, an finem? multum est quòd perseverâsti, plus tamen quòd

non timuisti ne perseverare non posses. Nec dubito quin ille qui te inter illa Germaniæ bella ab Hispania usque, ut validissimum præsidium exciverat, iners ipse, alienisque virtutibus tunc quoque invidus imperator, quum ope earum indigeret, tantam admirationem tui, non sine quodam timore conceperit, quantam ille genitus Jove post sævos labores, duraque imperia regi suo indomitus semper indefessusque referebat: quum aliis super alias expeditionibus munere alio dignus invenireris.

XV. Tribunus verò disjunctissimas terras teneris adhuc annis viri firmitate lustri. jam tunc præmouente fortuna ut diu penitus perdisceres quæ mox præcipere deberes. Neque enim prospexisse castra, brevemque militiam quasi transisse contentus, ita egisti tribunum, ut esse statim dux posses, nihilque discendum haberes tempore docendi. Cognovisti per stipendia decem, mores gentium, regionum situs, opportunitates locorum, & diversam aquarum cœlique temperiem, ut patrios fontes, patriumque fidus ferre consueisti, quoties equos, quoties emerita arma mutasti? Veniet ergo tempus quo posteri visere, visendum tradere minoribus suis gestient, quis sudores tuos hauserit campus, quæ refectiões tuas arbores, quæ somnum saxa prætexerint, quod denique tectum magnus hospes impleveris, ut tunc ipsi tibi ingentium ducum sacra vestigia iisdem in locis monstrabantur. Verum hæc olim: in præsentia quidem quisquis paulo vetustior miles, hic te commilitone censetur. Quotus enim quisque cujus tu non antè commilito quàm imperator? Inde est quòd propè omnes nomine appellas, quòd singulorum fortia facta commemoras: nec habent adnumeranda tibi pro publica vulnera, quibus statim laudator & testis contigisti.

XVI. Sed tanto magis prædicanda moderatio tua, quòd innutritus bellicis laudibus, pacem amas: nec quia vel pater tibi triumphalis, vel adoptionis tuæ die dicata Capitolino Jovi laurus, idcirco ex occasione omni quæris triumphos. Non times bella, nec provocas. Magnum est, imperator Auguste, magnum est stare in Danubii ripa, si transeas, certum triumphi, nec decer-

tare

gre cupere cum recusantibus: quorum alterum fortitudo, alterum moderatione efficitur. Nam ut ipse nollet pugnare, moderatio: fortitudo tua præstat ut neque hostes tui velint. Accipiet ergo aliquando Capitolium non inanes currus, nec falsæ simulacra victoriæ: sed imperatore veram ac solidam gloriam reportante, pacem, tranquillitatem, & tam confessa hostium odsequia, ut vincendus nemo fuerit. Pulchrius hoc omnibus triumphis; neque enim unquam nisi ex contemptu imperii nostri factum est ut vinceremus. Quòd si quis barbarus rex eo insolentiæ furorisque processerit, ut iram tuam indignationemque mereatur, nre ille, sive interitum mari, seu fluminibus immensis, seu præcipiti monte defenditur, omnia hæc tam prona tamque cedentia virtutibus tuis sentiet, ut subsedisse montes, flumina exaruisse, interceptum mare illaræque sibi non esse classes nostras, sed terras ipsas arbitretur.

XVII. Videor jam cernere non spoliis provinciarum, & extorto sociis auro, sed hostilibus armis, capitorumque regum catenis triumphum gravem. Videor ingentia ducum nomina, nec indecora nominibus corpora noscitarè. Videor intueri immanibus ausis barbarorum onusta fercula, & sua quemque facta vinculis manibus sequentem; mox ipsum te sublimem instantemque curru domitarum gentium tergo, ante currum autem clypeos quos ipse perfoderis. Nec tibi opima defuerint, si quis regum venire in manus audeat: nec modò telorum tuorum, sed etiam oculorum minarumque conjectum, toto campo totoque exercitu opposito, perhorrescat. Meruisti proxima moderatione ut quandoque te vel inferre vel propulsare bellum coegerit imperii dignitas, non ideo vicisse videaris ut triumphares, sed triumphare quia viceris.

XVIII. Aliud ex alio mihi occurrit. Quàm speciosum est quòd disciplinam castrorum lapsam extintamque refovisti, depulso prioris seculi malo, inertia, & contumacia, & dedignatione parendi! Tutum est reverentiam, tutum caritatem mereri. Nec ducum quicquam, aut non amari a militibus, aut amari timet: & inde offensæ gratiæque pariter securi instant operibus, adfunt exercitationibus, arma, mœnia, viros aptant.

Quippe non is princeps qui sibi imminere, sibi intendi putet quod in hostes paretur: quæ persuasio fuit illorum qui hostilia quum facerent, timebant. Eodem ergo tempore militaria studia, nec animos modò, sed & corpora ipsa languescere, gladios etiam incuria hebetari retundique gaudebant. Duces porro nostri non tam regum exterorem quàm suorum principum insidias, nec tam hostium quàm commilitonum manus ferrumque metuebant.

XIX. Est hæc natura sideribus, ut parva & exilia validiorum exortus obscuret: similiter imperatoris adventu legatorum dignitas inumbratur. Tu tamen major omnibus quidem eras, sed sine ullius diminutione major: eandem auctoritatem præsentem te quisque quam absente, retinebat. Quin etiam plerisque ex eo reverentia accesserat, quòd tu quoque illos reverebare. Itaque perinde summis atque infimis carus, sic imperatorem commilitonemque miscueras, ut studium omnium laboremque & tanquam exactor intenderes, & tanquam particeps sociusque relevares. Felices illos quorum fides & industria non per internuntios & interpretes, sed ab ipso te, nec auribus tuis, sed oculis, probantur. Consecuti sunt ut absens quoque de absentibus nemini magis quàm tibi crederes.

XX. Jam te civium desideria revocabant, amoremque castrorum superabat caritas patriæ. Iter inde placidum, ac modestum, ut planè a pace redeuntis. Nec verò ego in laudibus tuis ponam, quòd adventum tuum non pater quisquam, non maritus expavit. Affectata aliis castitas, tibi ingenita & innata, interque ea quæ imputare non possis. Nullus in exigendis vehiculis tumultus, nullum circa hospitia fastidium: annona, quæ ceteris. Ad hoc, comitatus accinctus & parens. Diceret magnum aliquem ducem, & te potissimum, ad exercitus ire. Adeò nihil, aut certè parum intererat inter imperatorem factum, & brevi futurum. Quàm dissimilis nuper alterius principis transitus, si tamen transitus ille, non populatio fuit, quum abactus hospitum exerceret, omniaque dextra lævaque perusta & attrita, ut si vis aliqua, vel ipsi illi barbari, quos fugiebat, inciderent. Persuadendum provinciis erat illud

iter,

ter, Domitiani fuisse, non principis. Itaque non tam pro tua gloria, quam pro utilitate communi, edicto subjecisti quid in utrumque vestrum esset impensum. Assuescat imperator cum imperio calculum ponere: sic exeat, sic redeat, tanquam rationem redditurus; edicat quid absumpserit. Ita fiet ut non absumat quod pudeat dicere. Præterea futuri principes, velint, nolint, sciant tanti tuum constare: propositisque duobus exemplis meminerint, perinde conjecturam de moribus suis homines esse facturos, prout hoc vel illud elegerint.

XXI. Nonne his tot tantisque meritis novos aliquos honores, novos titulos merebare? at tu etiam nomen patris patriæ recusabas. Quàm longa nobis cum modestia tua pugna? quàm tardè vicinus? Nomen illud quod alii primo statim principatus die, ut imperatoris & Cæsaris receperunt, tu usque eò distulisti, donec tu quoque, beneficiorum tuorum parcissimus æstimator, jam te mereri fatereris. Itaque soli omnium contigit tibi, ut pater patriæ esses antequam fieres. Eras enim in animis, in judiciis nostris: nec publicæ pietatis intererat quid vocare, nisi quòd ingrata sibi videbatur, si te imperatorem potius vocaret & Cæsarem, quum patrem experiretur. Quod quidem nomen qua benignitate, qua indulgentia exerces! ut cum civibus tuis, quasi cum liberis parens, vivis! ut reversus imperator, qui privatus exieras, agnoscis, agnosceris! eosdem nos, eundem te putas: par omnibus, & hoc tantum ceteris major, quo melior.

XXII. Ac primum, qui dies ille, quo expectatus desideratusque urbem tuam ingressus es? Jam hoc ipsum quod ingressus es, quàm mirum lætumque? Nam priores invehì & importari solebant: non dico quadrijugo curru, & albensibus equis, sed humeris hominum, quod arrogantius erat: tu sola corporis proceritate elatior aliis & excelsior, non de patientia nostra quendam triumphum, sed de superbia principum egisti. Ergo non ætas quenquam, non valetudo, non sexus retardavit quo minus oculos insolito spectaculo impleret. Te parvuli noscere, ostentare juvenes, mirari senes, ægri quoque neglecto medentium imperio ad conspectum tuum, quasi ad salutem sanitatemque, prorepere. Inde alii se

fatis vixisse te viso, te recepto: alii nunc magis esse vendum prædicabant. Feminas etiam tunc fecunditatis suæ maxima voluptas subiit, quum cernerent cui principi cives, cui imperatori milites peperissent. Videres referta testâ ac laborantia, ac ne eum quidem vacantem locum, qui non nisi suspensum & instabile vestigium caperet. Oppletas undique vias, angustumque tramitem relictum tibi: alacrem hinc atque inde populum, ubique par gaudium paremque clamorem. Tam æqualiter ab omnibus ex adventu tuo lætitia percepta est, quam omnibus venisti: quæ tamen ipsa cum ingressu tuo crevit, ac propè in singulos gradus adaucta est.

XXIII. Gratum erat cunctis quod senatum osculo exciperes, ut dimissus osculo fueras: gratum quod equestris ordinis decora honore nominum sine monitore signares: gratum quod tantum non ultro clientibus salutatis quasdam familiaritatis notas adderes: gratus tamen quod sensim & placidè, & quantum respectantium turba pateretur, incederes: quod occurfantium populus te quoque, te immo maximè, astaret: quod primo statim die latus tuum crederes omnibus. Neque enim stipatus satellitum manu, sed circumfusus undique nunc senatus nunc equestris ordinis flore, prout alterutrum frequentiae genus invaluisset, silentes quietosque lictores tuos subsequere. Nam milites nihil a plebe habitu, tranquillitate, modestia differebant. Ubi verò cepisti Capitolium ascendere, quàm læta omnibus adoptionis tuæ recordatio! quàm peculiare gaudium eorum qui te primi eodem loco salutaverant imperatorem! quin etiam deum ipsum tunc præcipuam voluptatem operis sui percepisse crediderim. Ut quidem iisdem vestigiis institisti, quibus parens tuus ingens illud deorum prolaturus arcanum, quæ circumstantium gaudia! quàm recens clamor! quàm similis illi dies, qui hunc genuit diem! ut plena altaribus, angusta victimis cuncta! ut in unius salutem collata omni vota! quum sibi se, ac liberis suis, intelligerent precari quæ pro te precarentur. Inde tu in palatium quidem, sed eo vultu, sed ea moderatione, ut si privatam domum peteres; ceteri ad penates suos, quisque iteraturus gaudii fidem, ubi nulla necessitas gaudendi est.

XXIV. Onerâset alium ejusmodi introitus; tu quotidie admirabilior & melior: talis denique, quales alii principes futuros se tantum pollicentur. Solum ergo te commendat augetque temporis spatium. Junxisti enim ac miscuisti res diversissimas, securitatem olim imperantis, & incipientis pudorem. Non tu civium amplexus ad pedes tuos deprimis, nec osculum manu reddis. Manet imperatori quæ prior humanitas, dextræ verecundia. Incedebas pedibus, incedis: lætabaris labore, lætaris: eademque omnia illa circa te, nihil in ipso te fortuna mutavit. Liberum est, ingrediente per publicum principe, subsistere, occurrere, comitari, præterire: ambulas inter nos, nos quasi contingas; & copiam tuâ, non ut imputes, facis. Hæret lateri tuo quisquis accessit: finemque sermoni suus cuique pudor, non tua superbia, facit. Regimur quidem a te, & subiecti tibi, sed quemadmodum legibus, sumus. Nam & illæ cupiditates nostras libidinesque moderantur, nobiscum tamen & inter nos versantur. Emines, excellis, ut honor, ut potestas, quæ super homines quidem, hominum sunt tamen. Ante te principes, fastidio nostrî, & quodam æqualitatis metu, usum pedum amiserant. Illos ergo humeri cervicesque servorum super ora nostra: te fama, te gloria, te civium pietas, te libertas super ipsos principes vehunt; te ad fidera tollit humus, ita communia & confusa principis vestigia.

XXV. Nec vereor P. C. ne longior videar, quum sit maximè optandum, ut ea, pro quibus aguntur principi gratiæ, multa sint: quæ quidem reverentius fuerit integra illibataque cogitationibus vestris reservari, quàm carptim breviterque perstringi: quia fere sequitur, ut illa quidem de quibus taceas, tanta quanta sunt, esse videantur. Nisi verò leviter attingi placet, locupletatas tribus, datumque congiarium populo, & datum totum, quum donativi partem milites accepissent. An mediocris animi est, his potiùs repræsentare, quibus magis negari potest? quamquam in hac quoque diversitate æqualitatis ratio servata est. Æquati sunt enim populo milites, eo quòd partem, sed priores; populus militibus, quòd posterior, sed totum statim accepit. Enimvero qua benignitate divisum est? quantæ curæ

tibi fuit, ne quis expert liberalitatis tuæ fieret? Datum est his, qui post edictum tuum in locum erasorum subditi fuerant: æquatique sunt ceteris illi etiam, quibus non erat promissum. Negotiis aliquis, valetudine alius, hic mari, ille fluminibus distinebatur: expectatum est provisumque ne quis æger, ne quis occupatus, ne quis denique longè fuisset; veniret quisque quum vellet; veniret quisque quum posset. Magnificum, Cæsar, & tuum, disjunctissimas terras munificentiae ingenio velut admove, immensaque spatia liberalitate contrahere: intercedere casibus, occurrere fortunæ, atque omni ope adniti ne quis è plebe Romana dante congiarium te, hominem magis sentiret se fuisse quàm civem.

XXVI. Adventante congiarii die, observare principis egressum in publicum: insidere vias examina infantium, futurisque populus solebat. Labor parentibus erat ostentare parvulos: impositosque cervicibus adulantia verba blandasque voces edocere. Reddebant illi quæ monebantur, ac plerique irritis precibus surdas principis aures adstrepebant: ignarique quid rogassent, quid non impetrassent, donec planè scirent, differebantur. Tu ne rogari quidem sustinuisti. Et quanquam lætissimum oculis tuis esset, conspectu Romanæ sobolis impleri, omnes tamen antequam te viderent adirent, recipi, incidi iussisti, ut jam inde ab infantia parentem publicum munere educationis experirentur: crescerent de tuo qui crescerent tibi, alimentisque tuis ad stipendia tua pervenirent; tantumque omnes uni tibi, quantum parentibus suis quisque deberet. Rectè, Cæsar, quòd spem Romani nominis sumptibus tuis suscipis. Nullum est enim magno principe, immortalitatemque merituro impendii genus dignius, quàm quod erogatur in posteros. Locupletes ad tollendos liberos ingentia præmia, & pares pœnæ cohortantur: pauperibus educandis una ratio est bonus princeps. Hic si lucra sui procreatos nisi larga manu sovet, auget, amplectitur, occasum imperii, occasum reipub. accelerat. Frustra proceres princeps, plebe neglecta, ut defectum corpore caput, nutaturumque instabili pondere tuetur. Facile est conjectare quod perceperis gaudium, quum te parentum, liberorum, senum, infantium, puerorum clamor

mor exciperet. Hæc prima parvulorum civium vox aures tuas imbuat, quibus tu daturus alimenta, hoc maximum præstitisti, ne rogarent. Super omnia est tamen, quod talis es, ut sub te liberos tollere libeat & expediat.

XXVII. Nemo jam parens filio nisi fragilitatis humanæ vices horret: nec inter insanabiles morbos principis ira numeratur. Magnum quidem est educandi incitamentum, tollere liberos in spem alimentorum, in spem congiariorum; majus tamen, in spem libertatis, in spem securitatis. Atque adeò nihil largiatur princeps, dum nihil auferat: non alat, dum non occidat: nec deerunt qui filios concupiscant. Contra, largiatur & auferat, alat & occidat; nã ille tam brevi tempore effecerit, ut omnes non posterorum modò, sed sui parentumque pœniteat. Quocirca nihil magis in tua tota liberalitate laudaverim, quàm quòd congiarium das de tuo, alimenta de tuo: neque a te liberi civium, ut ferarum catuli, sanguine & cædibus nutriuntur: quodque gratissimum est accipientibus, sciunt dari sibi quod nemini est ereptum; locupletatisque tam multis pauperiorem esse factum principem tantum: quanquam nec hunc quidem. Nam cujus est quicquid est omnium, tantum ipse quantum omnes habet.

XXVIII. Aliò me vocat numerosa gloria tua: aliò autem? quasi verò jam satis veneratus miratusque sim, quòd tantam pecuniam profudisti, non ut flagitii tibi conscius ab insectatione ejus averteres famam; nec ut tristes hominum mœstosque sermones lætiore materia detineres. Nullam congiario culpam, nullam alimentis crudelitatem redemisti; nec tibi benefaciendi fuit causa, ut quæ malè feceras, impune fecisses: amor impendio isto, non venia quæsitæ est: populusque Romanus obligatus a tribunali tuo, non exoratus recessit. Obtulisti enim congiarium gaudentibus gaudens, securusque securis: quodque antea principes ad odium sui leniendum tumentibus plebis animis objectabant, id tu tam innocens populo dedisti quam populus accepit. Paulo minus, P. C. quinque millia ingenuorum fuerunt, quæ liberalitas principis nostri conquirit, invenit, adscivit. Hi subsidium bellorum, ornamentum pa-

cis, publicis sumptibus aluntur, patriamque non ut patriam tantum, verum ut altricem amare condiscunt. Ex his castra, ex his tribus replebuntur; ex his quandoque nasceatur quibus alimentis opus non sit. Dent tibi, Cæsar, ætatem dii quam mereris, serventque animum quem dederunt: & quando majorem infantium turbam iterum atque iterum videbis incidi (augetur enim quotidie & crescit, non quia cariores parentibus liberi, sed quia principi cives) dabis congiaria si voles, præstabis alimenta si voles; illi tamen propter te nascantur.

XXIX. Instar ego perpetui congiarii reor affluentiam annonæ. Hujus aliquando cura Pompeio non minus addidit gloriæ, quam pulsus ambitus campo, exactus hostis mari, oriens triumphis occidensque lustratus. Nec verò ille civilius quam parens noster, auctoritate, consilio, fide reclusit vias, portus patefecit, itinera terris, littoribus mare, littora mari reddidit, diversasque gentes ita commercio miscuit, ut quod genitum esset usquam, id apud omnes natum esse videretur. Nonne cernere datur, ut sine ullius injuria omnis usus nostris annus exuberet? Quippe non, ut ex hostico raptæ, perituræque in horreis messes, nequicquam queritantibus sociis, auferuntur. Devehunt ipsi quod terra genuit, quod sidus aluit, quod annus tulit; nec novis indictionibus pressi ad vetera tributa deficiunt. Emit fiscus quicquid videtur emere; inde copiæ, inde annona, de qua inter licentem vendentemque conveniat: inde hic satietas, nec fames usquam.

XXX. Ægyptus alendis augendisque seminibus ita gloriata est, ut nihil imbribus cœloque deberet: siquidem proprio semper amne perfusa, nec alio genere aquarum solita pinguescere, quam quas ipse devexerat, tantis segetibus induebatur, ut cum feracissimis terris, quasi nunquam cessura, certaret: hæc inopina siccitate usque ad injuriam sterilitatis exaruit, quia piger Nilus cunctanter alveo sese ac languidè extulerat, ingentibus quoque tunc quidem ille fluminibus conferendus. Hinc pars magna terrarum, mergi palanti amne consueta, alto pulvere incanduit. Frustra tunc Ægyptus nubila optavit, cœlumque respexit, quum ipse fecunditatis
parens

parens contractior & exilior, iisdem ubertatem ejus anni angustias, quibus abundantiam suam, cohibuisset. Neque enim solùm vagus ille, expanditor amaris, intra usurpata semper collium substiterat atque hæserat, sed supino etiam ac detinenti solo, placido se mollique lapsu refugum abstulerat: & necdum satis humentes terras addiderat arentibus. Igitur inundatione, id est, ubertate, regio fraudata, sic opem Cæsaris invocavit, ut sollet amnem suum: nec longius illi adversorum fuit spatium, quàm dum nuntiat. Tam velox, Cæsar, potentia tua est, tamque in omnia pariter intenta bonitas & accincta, ut tristius aliquid seculo tuo passis ad remedium salutemque sufficiat, ut scias.

XXXI. Omnibus equidem gentibus fertiles annos gratasque terras precor; crediderim tamen per hunc Ægypti statum tuas fortunam vires experiri, tuamque vigilantiam expectare voluisse. Nam quum omnia ubique secunda merearis, nonne manifestum est, si quid adversi cadat, tuis laudibus, tuisque virtutibus materiem campumque præsterni, quum secunda felices, adversa magnos probent? Percrebuerat antiquitus, urbem nostram nisi opibus Ægypti alii sustentarique non posse: superbiebat ventosa & insolens natio, quòd victorem quidem populum pasceret tamen, quodque in suo flumine, in suis manibus vel abundantia nostra vel fames esset. Refudimus Nilo suas copias: recepit frumenta quæ miserat, deportatasque messes revexit. Discat igitur Ægyptus, credatque experimento, non alimenta se nobis, sed tributa præstare: sciat se non esse P. R. necessariam, & tamen serviat. Post hæc, si volet Nilus, amet alveum suum, & fluminis modum servet: nihil hoc ad urbem, ac ne ad Ægyptum quidem, nisi ut inde navigia inania & vacua, & similia redeuntibus, hinc plena & onusta & qualia solent venire, mittantur, conversoque munere maris, hinc potiùs venti ferentes & brevis cursus optentur. Mirum, Cæsar, videretur, si deinde Ægyptum, cessantemque Nilum non sensisset urbis annona, quæ tuis opibus, tua cura usque illuc redundavit, ut simul probaretur, & nos Ægypto posse, & nobis Ægyptum carere non posse. Actum erat de fecundissima gente, si libera fuisset: pudebat sterilitatis insolite,

insolitæ, nec minùs erubescibat fame, quàm torquebatur; quum pariter à te necessitatibus ejus pudorque subventum est. Stupebant agricolæ plena horrea quæ non ipsi referfissent, quibus de campis illa subvecta messis, quæ in Ægypti parte alius amnis. Ita beneficio tuo, nec maligna tellus, & obsequens Nilus Ægypto quidem sæpe, sed gloriæ nostræ nunquam largior fluxit.

XXXII. Quàm nunc juvat, provincias omnes in fidem nostram ditionemque venisse, postquam contigit princeps terrarum, qui sæcunditatem nunc huc nunc illuc, ut tempus & necessitas posceret, transferret referretque; qui diremptam mari gentem, ut partem aliquam populi plebisque Romanæ, aleret ac tueretur! Et cælo quidem nunquam benignitas tanta, ut omnes simul terras uberet foveatque. Hic omnibus pariter, si non sterilitatem, at mala sterilitatis exturbat: hic si non sæcunditatem, at bona sæcunditatis importat. Hic æternis com meatibus orientem occidentemque connectit, ut quæ ubique feruntur, quæque expetuntur, omnes gentes invicem capiant, & discant quantò libertate discordi servientibus sit utilius unum esse cui serviant. Quippe discretis quidem bonis omnium, sua cujusque ad singulos mala; sociatis autem atque permixtis, singulorum mala ad neminem, ad omnes omnium bona pertinent. Sed sive terris divinitas quædam, sive aliquis amnis genius, & solum illud & flumen ipsum precor, ut hæc principis benignitate contentum, molli gremio semina recondat, multiplicata restituat. Non equidem reposcimus sænus, putet tamen esse solvendum: fallacemque unius anni fidem omnibus annis, omnibusque postea seculis, tantò magis quia non exigimus, excuset.

XXXIII. Satisfactum quæ civium, quæ sociorum utilitatibus. Visum est spectaculum inde non enerve, nec fluxum, nec quod animos virorum molliret & frangeret, sed quod ad pulchra vulnera contemptumque mortis accenderet: quum in servorum etiam noxiorumque corporibus amor laudis & cupido victoriæ cerneretur. Quam deinde in edendo liberalitatem, quam justitiam exhibuit, omni affectione aut intactus, aut major! Impetratum est, quod postulabatur; oblatum, quod non postulabatur.

postulabatur. Institit ultro, & ut concupisceremus admonuit: ac sic quoque plura inopinata, plura subita. Jam quàm libera spectantium studia, quàm securus favor? Nemini impietas, ut solebat, objecta, quòd odisset gladiatorem: nemo spectator spectaculum factus, miseras voluptates unco & ignibus expiavit. Demens ille, verique honoris ignarus, qui crimina majestatis in arena colligebat, ac se despici & contemni, nisi etiam gladiatores ejus veneraremur; sibi malè dici, in illis suam divinitatem, suum numen violari interpretabatur: quum se idem quòd deos, idem gladiatores quòd se putabat.

XXXIV. At tu, Cæsar, quàm pulchrum spectaculum pro illo nobis execrabili reddidisti! Vidimus delatorum agmen inductum, quasi grassatorum, quasi latronum: non solitudinem illi, non iter, sed templum, sed forum insederant. Nulla jam testamenta secura, nullus status certus: non orbitas, non liberi proderant. Auxerat hoc malum principum avaritia. Advertisti oculos, atque ut antè castris, ita postea pacem foro reddidisti: excidisti intestinum malum: & provida severitate cavisti, ne fundata legibus civitas, eversa legibus videretur. Licet ergo cum fortuna tum liberalitas tua visenda nobis præbuerit, ut præbuit, nunc ingentia robora virorum, & pares animos, nunc immanitatem ferarum, nunc mansuetudinem incognitam, nunc secretas illas & arcanas, ac sub te primùm communes opes; nihil tamen gratius, nihil seculo dignius, quàm quòd contigit desuper intueri delatorum supina ora, re-tortasque cervices agnoscebamus & fruebamur, quum velut piaculares publicæ sollicitudinis victimæ supra sanguinem noxiorum ad lenta supplicia gravioresque pœnas ducerentur. Congesti sunt in navigia raptim conquisita, ac tempestatibus dediti. Abirent, fugerentque vastatas delationibus terras: ac, si quem fluctus ac procellæ scopulis reservassent, hic nuda saxa & inhospitale litus incoleret, ageret duram & anxiam vitam, relictaque post tergum totius generis humani securitate mœreret.

XXXV. Memoranda facies, delatorum classis permissa omnibus ventis, coactaque vela tempestatibus pandere,

pandere, iratosque fluctus sequi, quoscumque in scopulos detulissent. Juvabat prospectare statim a porta sparsa navigia, & apud illud ipsam mare agere principi gratias, qui, clementia sua salva, ultionem hominum terrarumque diis maris commendasset. Quantum diversitas temporum posset, tum maximè cognitum est, quum iisdem quibus antea cautibus innocentissimus quisque, tunc nocentissimus affigeretur; quumque insulas omnes, quas modò senatorum, jam delatorum turba compleret; quos quidem non in præsens tantum, sed in æternum repressisti, mille pœnarum indagine inclusos. Ereptum alienas pecunias eunt? perdant quas habent: expellere penatibus gestiunt? suis exturbentur; neque, ut antea, exanguem illam & ferream frontem nequicquam convulnerandam præbeant punctis, & notas suas rideant; sed spectent paria præmitto damna, nec majores spes quàm metus habeant, timeantque quantum timebantur. Ingenti quidem animo Titus securitati nostræ ultionique prospexerat, ideoque numinibus æquatus est: sed quanto tu quandoque dignior cælo, qui tot res illi adjecisti, propter quas illum deum fecimus? Id hoc magis arduum fuit, quòd imperator Nerva, te filio, te successore dignissimus, perquam magna quædam edicto Titi adstruxerat, nihilque reliquissè tibi videbatur: qui tam multa excogitasti, ut si ante te nihil esset inventum. Quæ singula quantum tibi gratiæ dispensata adjecissent? Tu simul omnia profudisti, ut sol & dies non parte aliqua, sed statim totus, nec uni aut alteri, sed omnibus in commune, profertur.

XXXVI. Quàm juvat cernere ærarium silens & quietum, & quale ante delatores erat! Nunc templum illud, nunc verè Deus, non spoliarium civium, cruentarumque prædarum sævum receptaculum, ac toto in orbe terrarum adhuc locus unus, in quo, optimo principe, boni malis impares essent. Manet tamen honor legum, nihilque ex publica utilitate convulsus, nec pœna cuiquam remissa, sed addita est ultio, solumque mutatum quod jam non delatores sed leges timentur. At fortasse non eadem severitate fiscum, qua ærarium, cohibes: immo tanto majore, quanto plus tibi licere de tuo quàm de publico credis. Dicitur auctori atque eti-

am

am procuratori tuo; In jus veni; sequere ad tribunal. Nam tribunal quoque excogitatum cruciatu est par ceteris, nisi illud litigatoris amplitudine metiaris. Sors & urna fisco judicem assignat: licet rejicere, licet exclamare; Hunc nolo, timidus est, & bona seculi parum intelligit. Illum volo, quia Cæsarem fortiter amat. Eodem foro utuntur principatus & libertas. Quæ præcipua tua gloria est, sæpius vincitur fiscus; cujus mala causa nunquam est, nisi sub bono principe. Ingens hoc meritum; majus illud, quòd eos procuratores habes, ut plerumque cives tui non alios judices malint. Liberum est autem disceptanti dicere, Nolo eum eligere. Neque enim ullam necessitatem muneribus tuis addis, ut qui scias hanc esse beneficiorum principalium summam, si illis & non uti licet.

XXXVII. Onera imperii, pleraque vestigalia institui ut pro utilitate communi, ita singulorum injuriis coegerunt. His vigesima reperta est, tributum tolerabile, & facile hæredibus duntaxat extraneis, domesticis grave. Itaque illis irrogatum est, his remissum: videlicet quòd manifestum erat quanto cum dolore laturi, seu potius non laturi homines essent, destringi aliquid & abradi bonis, quæ sanguine, gentilitate, sacrorum denique societate meruissent, quæque nunquam ut aliena & speranda, sed ut sua semperque possessa, ac deinceps proximo cuique transmittenda cepissent. Hæc mansuetudo legis veteribus civibus servabatur. Novi seu per Latium in civitatem, seu beneficio principis venissent, nisi simul cognationis jura impetrassent, alienissimi habebantur, quibus conjunctissimi fuerant. Ita maximum beneficium vertebatur in gravissimam injuriam, civitasque Romana instar erat odii, & discordiæ, & orbitatis, quum carissima pignora salva ipsorum pietate distraheret. Inveniebantur tamen quibus tantus amor nominis nostri inesset, ut Romanam civitatem non vigesimæ modo, verum etiam affinitatum damno bene compensari putarent. Sed his maximè debebat gratuita contingere, à quibus tam magno æstimabatur. Igitur pater tuus sanxit ut quod ex matris ad liberos, ex liberorum bonis pervenisset ad matrem, etiam si cognationum jura non recepissent quum civitatem adipiscerentur,

tur, ejus vigesimam ne darent. Eandem immunitatem in paternis bonis filio tribuit, si modò reductus esset in patris potestatem: ratus, improbè & insolenter, ac penè impiè his nominibus inferi publicanum; nec sine piaculo quodam sanctissimas necessitudines velut intercedente vigesima scindi, nullum esse tanti vectigal, quod liberos ac parentes faceret extraneos.

XXXVIII. Haftenus ille: parcìus fortasse quàm decuit optimum principem, sed non parcìus quàm optimum patrem, qui optimum adoptaturus, hoc quoque parentis indulgentissimi fecit, quòd deliberasse quædam seu potius demonstrasse contentus, largam, ac propè intactam benefaciendi materiam filio reservavit. Statim ergo muneri ejus liberalitas tua adstruxit ut quemadmodum in patris filius, sic in hæreditate filii pater esset immunis, nec eodem momento quo pater esse desisset, hoc quoque amitteret quod fuisset. Egregiè, Cæsar, quòd lacrymas parentum vectigales esse non pateris. Bona filii pater sine diminutione possideat, nec socium hæreditatis accipiat qui non habet luctus: nemo recentem & attonitam orbitatem ad computationem vocet, cogatque patrem quid reliquerit filius scire. Augeo P. C. principis munus, quum ostendo liberalitati ejus inesse rationem. Ambitio enim, & jactantia, & effusio, & quidvis potius quàm liberalitas existimanda est cui ratio non constat. Dignum ergo, imperator, mansuetudine tua, minuere orbitatis injurias, nec pati quenquam filio amisso insuper affici alio dolore: sic quoque abunde misera res est, pater filio solus hæres: quid si cohæredem non à filio accipiat? Adde quòd quum divus Nerva sanxisset ut in paternis bonis liberi necessitate vigesimæ solverentur, congruens erat eandem immunitatem parentes in liberorum bonis obtinere. Cur enim possis amplior honor quàm majoribus haberetur? curve non retro quoque recurreret æquitas eadem? Tu quidem Cæsar illam exceptionem removisti, si modò filius in potestate patris fuisset: intuitus (opinor) vim legemque naturæ, quæ semper in ditione parentum esse liberos jussit, nec uti inter pecudes, sic inter homines potestatem & imperium valentioribus dedit.

XXXIX. Nec verò contentus primum cognationis gradum abtulisse vigesimæ, secundum quoque exemit, cavique ut in sororis bonis frater, & contrà, in fratris soror, utque avus, avia, in neptis, nepotisque, & invicem illi servarentur immunes. His quoque quibus per Latium civitas Romana patuisset, idem indulgit, omnibusque inter se cognationum jura commisit simul & pariter, & more naturæ, quæ priores principes à singulis rogari gestiebant, non tam præstandi animo quam negandi. Ex quo intelligi potest quantæ benignitatis, quanti spiritûs fuerit, sparsas, atque, (ut ita dicam) laceras gentilitates colligere atque connectere, & quasi renasci jubere : deferre quod negabatur, atque id præstare cunctis quod sæpe singuli non impetrassent : postremo, ipsum sibi eripere tot beneficiorum occasiones, tam numerosam obligandi imputandique materiam : indignum credo ei visum, ab homine peti quod dii dedissent. Sorores estis, & frater, avus, & nepotes : quid est ergo cur egeris, ut sitis ? vobis estis. Qui pro cetera sua moderatione non minùs invidiosum putat dare hæreditatem quàm auferre. Læti ergo adite honores, capessite civitatem, neminem hoc necessitudinis abruptum velut truncum amputatumque, detrituet : iisdem omnes quibus antè pignoribus, sed honestiores perfruentur ; ac ne remotus quidem jamque deficientis affinitatis gradus à qualibet quantitate vigesimam inferre cogetur. Statuit enim communis omnium parens summam quæ publicanum pati possit.

XL Carebit onere vigesimæ parva & exilis hereditas : & si ita gratus hæres velit, tota sepulcro, tota funeri serviet : nemo observator, nemo castigator assistet. Cujuscunque modi ea pecunia ex hæreditate alicujus obvenierit, securus habeat quietusque possideat. Ea lex vigesimæ dicta est, ut ad periculum ejus perveniri, nisi opibus, non possit. Conversa est iniquitas in gratulationem : injuria in votum : optat hæres ut vigesimam debeat. Additum est ut qui ejusmodi ex causis in diem edicti vigesimam deberent, nondum tamen intulissent, non inferrent. At in præteritum subvenire ne dii quidem possunt : tu tamen subvenisti, cavistique ut desineret quisque debere quod non esset postea debiturus. Idem fecilli

fecisti ne malos principes habuissēmus. Quo ingenio, si natura pateretur, quā libenter tot spoliatis, tot trucidatis sanguinem & bona resudisses? Vetuisti exigi quod deberi non tuo seculo cœperat. Alius, ut contumacibus, irasceretur, tarditatemque solvendi dupli, vel & quadrupli, irrogatione mulctaret: tu nihil referre iniquitatis existimas, exigas quod deberi non oportuerit, an constituas ut debeatur.

XLI. Feres, Cæsar, curam & sollicitudinem consularem. Nam mihi cogitanti, eundem te collationes remisisse, donativum reddidisse, congiarium obtulisse, delatores abegisse, vectigalia temperasse: interrogandus videris, satisne computaveris imperii redditus, an tantas vires habeat frugalitas principis, ut tot impendiis, tot erogantibus sola sufficiat. Nam quid est causæ cur aliis quidem, quum omnia raperent, & rapta retinerent, ut si nihil rapuissent, nihil detinuissent, defuerint omnia: tibi, quum tam multa largiaris & nihil auferas, omnia supersint? Nunquam principibus defuerunt qui fronte gravi & tristi supercilio utilitatibus fisci contumaciter adessent, & erant principes ipsi sua sponte avidi & rapaces, & qui magistris non egerent: plura tamen semper à nobis contra nos didicerunt, sed ad tuas aures cum ceteris omnibus, tum vel maxime avaris adulationibus obstructus est aditus. Silent ergo & quiescunt, & postquam non est cui suadeatur; qui suadeant non sunt. Quo evenit ut tibi cum plurimum pro tuis, tum pro nostris moribus debeamus.

XLII. Locupletabant & fiscum & ærarium non tam Voconiae & Juliae leges, quā majestatis singulare & unicum crimen eorum qui crimine vacarent: hujus tu metum penitus sustulisti, contentus magnitudine, qua nulli magis caruerunt quā qui sibi majestatem vendicabant. Reddita est amicis fides, liberis pietas, obsequium servis: verentur, & parent, & dominos habent. Non enim jam servi principis nostri amici, ed nos sumus: nec pater patriæ alienis se mancipiis cariorē quā civibus suis credit. Omnes accusatore domestico liberasti, unoque salutis publicæ signo illud (ut sic dixerim) servile bellum sustulisti, in quo non minùs servis quā dominis præstitisti: hos enim securos, illos bonos fecisti.

fecisti. Non vis interea laudari, nec fortasse laudanda sint: grata sunt tamen recordantibus principem illum in capita dominorum servos subornantem, monstrantemque crimina, quæ tanquam delata puniret: magnum & inevitabile, ac toties cuique experiendum malum, quoties quisque similes principi servos haberet.

XLIII. In eodem genere ponendum est quod testamenta nostra secura sunt: nec unus omnium nunc, quia scriptus, hæres. Non tu falsus, non tu iniquis tabulis advocaris. Nullius ad te iracundia, nullius impietas, nullius furor confugit: nec quia offendit alius, nuncuparis, sed quia ipse meruisti. Scriberis ab amicis, ab ignotis præteriris: nihilque inter privatum & principem interest, nisi quod nunc à pluribus amaris: nam & plures amas. Tene, Cæsar, hunc cursum, & probabitur experimento, sitne feracius & uberius, non ad laudem modò, sed ad pecuniam principi, si hærede illo mori homines velint, quàm si cogantur. Donavit pater tuus multa, & ipse donâstis: cesserit parum gratus, manent tamen ii qui bonis ejus fruuntur, nihilque ex illis ad te nisi gloria redit. Nam liberalitatem jucundior debitor gratus, clariorem ingratus facit. Sed quis ante te laudem istam pecuniæ prætulit? quotusquisque principum ne id quidem in patrimoniis nostris suum duxit, quod esset de suo? Nonne ut regum, ita Cæsarum munera illitos cibis hamos, opertos præda laqueos æmulabantur, quum privatis facultatibus velut hausta & multiplicata, retro secum quicquid attigerant referrent?

XLIV. Quàm utile est ad usum secundorum per adversa venisse? Vixisti nobiscum, periclitatus es, timuisti, quæ tunc erat innocentium vita: scis & expertus es quantopere detestentur malos principes etiam qui malos faciunt. Meministi quæ optare nobiscum, quæ sis queri solitus. Nam privato judicio principem geris, meliorem immo te præstas quàm tibi alium precabare. Itaque sic imbuti sumus, ut quibus erat summa votorum, melior pessimo princeps, jam non possumus nisi optimum ferre. Nemo est ergo tam tuû, tam ignarus suû, ut locum istum post te concupiscat. Facilius est ut esse aliquis successor tuus possit quàm ut vellet. Quis enim curæ tuæ molem sponte subeat? quis comparari tibi non reformidet?

reformidet? Expertus & ipse es quàm sit onerosum succedere bono principi, & afferebas excusationem adoptari. An prona parvaque sunt ad æmulandum, quod nemo incolumitatem turpitudine rependit? Salva est omnibus vita & dignitas vitæ, nec jam consideratus ac sapiens qui ætatem in tenebris agit. Eadem quippe sub principe virtutibus præmia, quæ in libertate: nec benefactis tantùm ex conscientia merces, sed etiam præmia sunt. Amas constantiam civium, rectosque ac vividos animos non, ut alii, contundis ac deprimis, sed foves & attollis. Prodest bonos esse, quum sit satis abundeque si non nocet: his honores, his sacerdotia, his provincias offers: hi amicitia tua, hi iudicio florent: acuuntur isti integritatis & industriæ pretio. Similes & dissimiles alliciuntur: nam præmia bonorum malorumque bonos ac malos faciunt. Pauci adeò ingenio valent, ut non turpe honestumque, prout bene ac secus cessit, expetant fugiantve: ceteri, ubi laboris inertia, vigilantia somno, frugalitatis luxuriæ merces datur, eadem ista quibus alios artibus assequutos vident, consecretantur: qualesque sunt illi, tales esse & videri volunt, & dum volunt fiunt.

XLV. Et priores quidem principes, excepto patre tuo, præterea uno aut altero, & nimis dixi, vitiis potius civium quàm virtutibus lætabantur. Primum quòd in alio sua quemque natura delectat: deinde quòd patientiores servitutis arbitrabantur, quos non deceret esse nisi servos. Horum in sinum omnia congerebant: bonos autem otio aut situ abstrusos, & quasi sepultos, non nisi delationibus & periculis in lucem ac diem proferebant. Tu amicos ex optimis legis, & hercule æquum est esse eos carissimos bono principi, qui invisi malo fuerint. Scis ut sicut diversa natura dominatio & principatûs, ita non aliis esse principem gratiorem quàm qui maximè dominum graventur. Hos ergo provehis, & ostentas quasi specimen & exemplar, quæ tibi secta vitæ, quod hominum genus placeat. Ideo non censuram adhuc, non præfecturam morum recepisti, quia tibi beneficiis potius quàm remediis ingenia nostra experiri placet. Et alioqui nescio an plus moribus conferat princeps qui bonos esse patitur, quàm qui cogit. Flexi-

biles

biles quamcunque in partem dueimur à principe: atque, ut ita dicam, sequaces sumus. Huic enim cari, huic probati esse cupimus; quod frustra speraverint dissimiles: eoque obsequii continuatione pervenimus, ut propè omnes homines unius moribus vivamus. Porro, non tam sinistrè constitutum est, ut quì malum principem possumus, bonum non possumus imitari. Perge modò, Cæsar, & vim effectumque censuræ, tuum propositum, tui actus obtinebunt. Nam vita principis censura est, eaque perpetua: ad hanc dirigimur, ad hanc convertimur: nec tam imperio nobis opus est quam exemplo. Quippe infidelis recti magister est metus. Meliùs homines exemplis docentur, quæ imprimis hoc in se boni habent, quòd approbant, quæ præcipiunt fieri posse.

XLVI. Et quis terror valuisset efficere quod reverentia tuì effecit? Obtinuit aliquis ut spectaculum pantomimorum populus Romanus tolli pateretur: sed non obtinuit, ut vellet. Rogatus es tu quod cogebat alius, cepitque esse beneficium quod necessitas fuerat. Neque enim à te minore contentu ut tolleres pantomimos, quàm à patre tuo ut restitueret exactum est. Utrumque rectè: nam & restitui oportebat quos sustulerat malus princeps, & tolli restitutos. In his enim quæ à malis bene fiunt, hic tenendus est modus, ut appareat, auctorem displicuisse, non factum. Idem ergo populus ille aliquando scenici imperatoris spectator & applausor, nunc in pantomimis quoque adversatur, & damnat effeminatas artes, & indecora seculo studia. Ex quo manifestum est principum disciplinam capere etiam vulgus: quum rem, si ab uno fiat, severissimam fecerint omnes. Macie hac gravitatis gloria, Cæsar, qua consequutus es ut quod antea vis & imperium, nunc mores vocarentur. Castigaverunt vitia sua ipsi qui castigari merebantur, iidemque emendatores qui emendandi fuerunt. Itaque nemo de severitate tua queritur, & liberum est queri. Sed quum ita comparatum sit, ut de nullo minùs principe querantur homines, quàm de quo maximè licet, tamen in seculo nihil est quo non omne hominum genus lætetur & gaudeat: boni provehuntur: mali, qui est tranquillissimus status civitatis, nec timent nec timentur.

Mederis erroribus, sed implorantibus; omnibusque quos bonos facis, hanc astruis laudem, ne coegisse videaris.

XLVII. Quid vitam? quid mores juventutis, quam principaliter formas? quem honorem dicendi magistris, quam dignitatem sapientiæ doctoribus habes? ut sub te spiritum & sanguinem & patriam receperunt studia, quæ priorum temporum immanitas exiliis puniebat, quum sibi vitiorum omnium conscius princeps, inimicas vitis artes non odio magis quàm reverentia relegaret? at tu easdem artes in complexu, oculis, auribus habes. Præstas enim quæcunque præcipiunt: tantumque eas diligis quantum ab illis probaris. An quisquam studia humanitatis professus, non cum omnia tua, tum vel in primis laudibus ferat admissionum tuarum facilitatem? Magno quidem animo parens tuus hanc ante vos principes arcem publicarum ædium nomine inscripserat: frustra tamen nisi adoptasset, qui habitare ut in publicis posset. Quàm bene cum titulo isto moribus tuis convenit? quanquam omnia sic facis, tanquam non alius inscripserit. Quod enim forum? quæ templa tam referata? non Capitolium, ipsaque illa adoptionis tuæ sedes, magis publica, magis omnium: nullæ obices, nulli contumeliarum gradus: superatisque jam mille liminibus, ultra semper aliqua dura & obstantia. Magna ante te, magna post te juxta, tamen maxima quies, tantum ubique silentium, tam altus pudor, ut ad parvos penates & larem angustum ex domo principis modestiæ & tranquillitatis exempla referantur.

XLVIII. Ipse autem, ut excipis omnes? ut expectas? ut magnam partem dierum inter tot imperii curas quasi per otium transigis? itaque non ut aliàs attoniti, nec ut periculum capitis adituri tarditate, sed securi & hilares, quum commodum est, convenimus: & admittente principe interdum est aliquid quod nos domi quasi magis necessarium teneat. Excusati semper tibi, nec unquam excusandi sumus. Scis enim sibi quemque præstare quòd te videat, quòd te frequentet; ac tanto liberaliùs ac diutiùs voluptatis hujus copiam præbes. Nec salutationes tuas fuga & vastitas sequitur: remoramur, resistimus ut in communi domo, quam nuper immanissima

immanissima bellua plurimo terrore munierat, quum velut quodam specu inclusa nunc propinquorum sanguinem lamberet, nunc se ad clarissimorum civium strages cadesque proferret. Observabantur foribus horror & minæ, & par metus admissis & exclusis. Ad hæc ipse occursum quoque visuque terribilis, superbia in fronte, ira in oculis, femineus pallor in corpore, in ore impudentia multo rubore suffusa : non adire quisquam, non alloqui audebat, tenebras semper secretumque captantem, nec unquam ex solitudine sua prodeuntem, nisi ut solitudinem faceret.

XLIX. Ille tamen, quibus sibi parietibus & muris salutem suam tueri videbatur, dolum secum & insidias, & ultorem scelerum deum inclusit : dimovit, perfregitque custodias pœna, angustosque per aditus & obstructos non secus ac per apertas fores, & invitantia limina irrupit : longèque tunc illi divinitas sua, longè arcana cubilia sævique secessus, in quos timore & superbia, & odio hominum agebatur. Quanto nunc tutior, quanto securior eadem domus, postquam ejus non crudelitatis, sed amoris excubiis, non solitudine & claustris defenditur ? Et quid ergo ? discimus experimento, fidelissimam esse custodiam, principis ipsius innocentiam. Hæc arx inaccessa, hoc inexpugnabile munimentum, munimento non egere. Frustra se terrore succinxerit, qui septus caritate non fuerit : armis enim arma irritantur. Num autem serias tantum partes dierum in oculis nostris cœtuque consumis ? num remissionibus tuis eadem frequentia, eademque illa socialitas interest ? Num tibi semper in medio cibus, semperque mensa communis ? num ex convictu nostro mutua voluptas ? num provocas reddisque sermones ? num ipsum tempus epularum tuarum quum frugalitas contrahat, extendit humanitas ? Non enim ante medium diem dissentus solitaria cœna spectator adnotatorque convivis tuis immines : nec jejunis & inanibus plenus ipse eructans non tam apponis quam objicis cibos, quos dedigneris attingere : ægrèque perpeffus superbam illam convictus simulationem, rursus te ad clandestinam ganeam occultumque luxum refers. Ergo non aurum nec argentum, nec exquisita ingenia cœnarum, sed suavitatem tuam

jucunditatemque miramur : quibus nulla satiety adest, quando sincera omnia, & vera, & ornata gravitate. Neque enim aut peregrinæ superstitionis mysteria, aut obscœna petulantia mensis principis oberrat, sed benigna invitatio, & liberales joci, & studiorum honor. Inde tibi parcus, & brevis somnus, nullumque amore nostri angustius tempus, quàm quod sine nobis agis.

L. Sed quum rebus tuis ut participes perfruamur, quæ habemus ipsi, quàm propria, quàm nostra sunt? Non enim exturbatis prioribus dominis, omne stagnum, omnem lacum, omnem etiam saltum immensa possessione circumvenis, nec unius oculis flumina, fontes, maria deserviunt. Est quod Cæsar non suum videat; tandemque imperium principis quàm patrimonium majus est. Multa enim ex patrimonio refert in imperium, quæ priores principes occupabant, non ut ipsi fruerentur, sed ne quis alius. Ergo in vestigia sedesque nobilium immigrant pares domini, nec jam clarissimorum virorum receptacula habitatore servo teruntur, aut scœda vastitate procumbunt. Datur intueri pulcherrimas aedes deterso situ auctas ac vigentes. Magnum hoc tuum non erga homines modò, sed erga tecta ipsa meritum, sistere ruinas, solitudinem pellere, ingentia opera eodem quo extructa sunt animo ab interitu vindicare : muta quidem illa & anima carentia, sentire tamen & lætari videntur quòd niteant, quòd frequententur, quòd aliquando cœperint esse domini, non servientis. Circumfertur sub nomine Cæsaris tabula ingens rerum venalium. Quo sit de estanda avaritia illius, qui tam multa concupiscebat, quum haberet supervacua tam multa. Tunc exitialis erat apud principem huic laxior domus, illi amœnior villa. Nunc princeps in hæc eadem dominos quærit, ipse inducit : ipsos illos magni aliquando imperatoris hostes, illud nunquam nisi Cæsaris suburbanum, licemur, emimus, implemus. Tanta benignitas principis, tanta securitas temporum est, ut ille nos principalibus rebus existimet dignus : nos non timeamus quòd digni esse videmur. Nec verò emendi tantum civibus tuis copiam præbes, sed amœnissima quæ æque largiri & donas : ita (inquam) donas, in quæ electus, in quæ adoptatus es : transfers quod iudicio accepisti.

æ nihil magis tuum credis, quàm quod per amicos habes.

LI. Idem tam parcus in ædificando, quam diligens in tuendo. Itaque non, ut antè, immanium transvectione saxorum urbis recta quatiuntur. Stant securæ domus, nec jam templa nutantia. Satis est tibi, nimiumque, quum successeris frugalissimo principi, magis rejicere aliquid & amputare ex his quæ princeps tanquam necessaria reliquit. Præterea pater tuus usibus suis detrahebat quæ fortuna imperii dederat: tu tuis quod pater. At quàm magnificus in publicum es! Hinc porticus, inde delubra occulta celeritate properantur, ut non consummata, sed tantum commutata videantur. Hinc immensum latus circi templorum pulchritudinem provocat: digna populo victore gentium sedes, nec minùs ipsa visenda, quàm quæ ex illa spectabuntur: visenda autem cum cetera specie, tum quòd æquatus plebis ac principis locus: siquidem per omne spatium una facies, omnia continua & paria, nec magis proprius spectandi Cæsaris suggestus, quàm propria quæ spectet. Licebit ergo civibus tuis invicem contueri: dabitur non cubiculum principis, sed ipsum principem cernere in publico, in populo sedentem; populo, cui loco um quinque millia adjecisti. Auxeras enim numerum ejus congiarii facilitate, majoremque in posterum sulcipi liberalitatis tuæ fide jusseras.

LII. Horum unum si præstitisset alius, illi jamdudum radiatum caput, & media inter deos sedes auro staret aut ebore, augustioribusque aris & grandioribus victimis invocaretur. Tu delubra nonnisi adoraturus intras; tibi maximus honor excubare pro templis, postibusque prætexi. Sic fit, ut dei summum inter homines fastigium servant, quum deorum ipse non adeptus. Itaque tuam statuam in vestibulo Jovis optimi maximi unam alteramve, & hanc æream, cernimus. At paulo antè, aditus omnes, omnes gradus, totaque area hinc auro, hinc argento relucebat, seu potius polluebatur, quum incesti principis statuis permixta deorum simulacra forderent. Ergo iste quidem æræ & paucae manent, manebuntque quamdiu templum ipsum: illæ autem auræ & innumerabiles strage & ruina publico gaudio

litaverunt. Juvabat illidere solo superbissimos vultus, iactare ferro, sævire securibus, ut, si singulos ictus sanguis dolorque sequeretur. Nemo tam temperans gaudii feræque lætitiæ, quin instar ultionis videretur, cernere laceros artus, truncata membra; postremò, truces horrendasque imagines abjectas excoctasque flammis, ut ex illo terrore & minis in usum hominum ac voluptates ignibus mutarentur. Simili reverentia, Cæsar, non apud genium tuum bonitati tuæ gratias agi, sed apud numen Jovis optimi maximi pateris. Illi debere nos quicquid debeamus, illius quòd bene facias muneris esse qui te dedit. Ante quidem ingentes hostiarum greges per Capitolinum iter, magna suâ parte velut intercepti, divertere via cogebantur, quum sævissimi domini atrocissima effigies tanto victimarum cruore coleretur, quantum ipse humani sanguinis profundeabat.

LIII. Omnia P. C. quæ de aliis principibus a me aut dicantur aut dicta sunt, eò pertinent ut ostendam, quàm longa consuetudine corruptos depravatosque mores principatûs parens noster reformet & corrigat: alioqui nihil non parum gratè sine comparatione laudatur. Præterea hoc primum erga optimum imperatorem priorum civium officium est, insequi dissimiles. Neque enim satis amârint bonos principes, qui malos satis non oderint. Adjice, quòd imperatoris nostri non aliud amplius ac diffusius meritum est, quàm quòd insectari malos principes tutum est. An excidit dolori nostro modò vindicatus Nero? permetteret, credo, famam vitamque ejus carpi, qui mortem ulciscébatur: nec ut in se dicta interpretaretur, quæ de simillimo dicerentur. Quare ego te, Cæsar, muneribus omnibus tuis, omnibus comparo, multis antepone, quòd licet nobis & in præteritum de malis imperatoribus quotidie vindicari, & futuros sub exemplo præmonere, nullum locum, nullum esse tempus, quo funestorum principum manes a posterorum execrationibus conquiescant. Quo constantius, P. C. & dolores nostros & gaudia proferamus: ingemiscamus illis quæ patiebamur. Simul utrumque faciendum est sub bono principe. Hoc secreta nostra, hoc sermones, hoc ipsæ gratiarum actiones agant meminerintque, sic maximè laudari incolumem imperatorem,

torem, si priores secus meriti reprehendantur. Nam quum de malo principe posteri tacent, manifestum est eadem facere præsentem.

LIV. Et quis jam locus miseræ adulationis manebat quum laudes imperatorum ludis etiam & comessationibus celebrarentur, saltarenturque, atque in omne ludibrium effeminatis vocibus, modis, gestibus frangerentur? Sed illud indignum, quod eodem tempore in senatu & in scena ab histrione & a consule laudabantur. Tu procul a tuâ cultu ludicras artes removisti. Seria ergo te carmina, honorque æternus annalium, non hæc brevis & pudenda prædicatio colit: quin etiam tantò majore consensu in venerationem tuâ theatra ipsa consurgent, quantò magis de te scenæ filebunt. Sed quid ego istud admiror? quum eos quoque honores, qui tibi a nobis offeruntur aut delibare parcissimè, aut omnino soleas recusare? Nihil antè tam vulgare, tam parvum in senatu agebatur, ut non laudibus principum immorarentur, quibuscunque censendi necessitas accidisset. De ampliando numero gladiatorum, aut de instituendo collegio fabrorum consulebamur, & quasi prolatis imperii finibus, nunc ingentes arcus, excessurosque templorum fastigium titulos, nunc menses etiam, nec hos singulos nomini Cæsarum dicabamus: patiebantur illi, & quasi meruissent, lætabantur. At nunc quis nostrum, tanquam oblitus ejus de quo refertur, censendi officium principis honore consumit? Tuæ moderationis hæc laus, constantia nostra: & tibi obsequimur quod in curiam, non ad certamen adulationum, sed ad usum munusque justitiæ convenimus: hanc simplicitati tuæ veritatique gratiam relaturi, ut te quæ vis, velle, quæ non vis, nosse credamus. Incipimus inde, desinimus ibi, a quo incipi, in quo desini sub alio principe non posset. Nam plerisque ex decretis honoribus & alii non receperunt: nemo antè tantus fuit, ut crederetur noluisse decerni. Quod ego titulis omnibus speciosius reor, quando non trabibus aut saxi nomen tuum, sed monumentis æternæ laudis inciditur.

LV. Ibit in secula, fuisse principem, cui florenti & incolumi nunquam nisi modici honores, sæpius nulli decernerentur. Et sanè, si velimus cum priorum tem-

porum necessitate certare, vincemur. Ingeniosior est enim ad excogitandum simulatio veritate, servitus libertate, metus amore. Simul quum jampridem novitas omnis adulatione consumpta sit, non alius erga te novus honor superest, quàm si aliquando de te tacere audeamus. Age, si quando pietas nostra silentium rupit, & verecundiam tuam vicit, quæ qualiaque decernimus nos, tu non recusas; ut appareat, non superbia & fastidio te amplissimos honores repudiare, qui minores non dedigneris. Pulchrius hoc, Cæsar, quàm si recusares omnes: nam recusare omnes, ambitionis; moderationis est, eligere parcissimos. Quo temperamento & nobis & ærario prodes, quòd sumptibus ejus adhibes modum, ut qui exhaustum non sis innocentium bonis repleturus. Stant igitur effigies tuæ, quales olim ob egregia in reipub. merita privatis dicabantur. Visuntur eadem e materia Cæsaris statuæ, qua Brutorum, qua Camillorum. Nec discrepat causa. Illi enim reges hostemque viclorem mœnibus depulerunt: hic regnum ipsum, quæque alia captivitas gignit, arcet ac submovet, sedemque obtinet principis, ne sit domino locus. Ac mihi intuenti sapientiam tuam, minùs mirum videtur, quòd mortales istos caducosque titulos aut deprecereis aut temperes. Scis enim ubi vera principis, ubi sempiterna sit gloria; ubi sint honores in quos nihil flammis, nihil senectuti, nihil successoribus liceat. Arcus enim & statuas, aras etiam templaque demolitur & obscurat oblivio, negligit carpitque posteritas: contrà, contemptor ambitionis, & infinitæ potestatis domitor ac frænator animus ipsa vetustate florescit, nec ab ullis magis laudatur, quàm quibus minimè necesse est. Præterea, ut quisquis factus est princeps, extemplo fama ejus, incertum bona an mala, ceterùm æterna est. Non ergo perpetua principis fama, quæ invitum manet, sed bona concupiscenda est. Ea porro non imaginibus & statuis, sed virtute ac meritis prorogatur. Quinetiam leviora hæc, formam principis figuramque, non aurum meliùs vel argentum, quàm favor hominum exprimat teneatque, Quod quidem prolixè tibi cumulatèque contingit, cujus lætissima facies & amabilis vultus in omnium civium ore, oculis, animo sedet.

LVI. Annotâsse vos credo, Patres conscripti, jamdudum me non eligere quæ referam. Propositum est enim mihi, principem laudare, non principis facta. Nam laudabilia multa etiam mali faciunt; ipse laudari, nisi optimus, non potest. Quare non alia major, Imperator Auguste, gloria tua, quàm quòd agentibus tibi gratias nihil velandum est, nihil omittendum est. Quid est enim in principatu tuo, quod cujusque prædicatio vel transilire vel prætervehi debeat? Quod momentum, quod immo temporis punctum aut beneficio iterile, aut vacuum laude? Non omnia ejusmodi, ut is optimè te laudâsse videatur, qui narraverit fidelissimè? Quo fit ut propè in immensum diffundatur oratio mea, & necdum de biennio loquor. Quàm multa dixi de moderatione, & quanto plura adhuc restant? ut illud, quòd secundum consulatum recepisti, quia princeps and pater deferebat. At postquam ad te imperii summam, & cum omnium rerum, tum etiam tui potestatem dii transulerint, tertium consulatum recusâsti, quum agere tam bonum consulem posses. Magnum est, differre honorem; gloriam, majus. Gestum consulatum mirer, an non receptum? gestus non in hoc urbis otio, & intimo sinu pacis, sed juxta barbaras gentes: ut illi solebant quibus erat moris paludamento mutare prætextam ignotasque terras victoria sequi. Pulchrum imperio, gloriosum tibi, quum te focii atque amici sua in patria, suis in sedibus adierunt. Decora facies consulis; multa post secula tribunal viridi cespite extructum, nec fascium tantum, sed pilorum signorumque honore circumdatum. Augēbant majestatem præudentis diversi postulantium habitus, ac dissonæ voces, raraque sine interprete oratio. Magnificum est, civibus jura; quid hostibus, reddere? speciosum certam fori pacem; quid immanes campos sella curuli, victorisque vestigio premere? imminere minacibus ripis tutum quietumque; quid spernere barbaros fremitus, hostilemque terrorem, non armorum magis, quàm togarum ostentatione compefcere? Itaque non te apud imagines, sed ipsum præsentem audientemque consalutabant imperatorem, nomenque quod alii domitis hostibus, tu contemptis merebare.

LVII. Hæc laus ætæ consulatûs; illa dilati, quod adhuc initio principatûs, ut jam excusatus honoribus, & expletus, consulatum recusâsti, quem novi imperatores destinatum aliis in se transferebant. Fuit etiam qui in principatûs sui fine consulatum quem dederat, ipse magna ex parte jam gestum extorqueret & raperet. Hoc ergo honore, quem & incipientes principes & desinentes adeò concupiscunt ut auferant, tu etioso ac vacante privatis cessisti. Invidiosusne erat aut tibi tertius consulatus, aut principi primus? Nam secundum imperator quidem, sub Imperatore tamen, inîsti: nihilque imputari in eo vel honori potest vel exemplo, nisi obsequium. Ita verò quæ civitas quinquies, atque etiam sexies, consules vidit, non illos qui expirante jam libertate per vim ac tumultum creabantur, sed quibus sepositis & absentibus in rura sua consulatus ferebantur: in hac civitate tertium consulatum princeps generis humani ut prægravem recusâsti? Tantone Papyrii etiam & Quintii moderatior Augustus, & Cæsar, & pater patriæ? At illos resp. ciebat: quid? te non eadem respublica? non senatus? non consulatus ipse, qui sibi tuis humeris attolli & augescere videtur?

LVIII. Non te ad exemplar ejus voco, qui continuis consulatibus fecerat longum quendam & sine discrimine annum: his te confero, quos certum est, quoties consules fuerunt, non sibi præstitisse. Erat in senatu tertius consul, quum tu tertium consulatum recusabas. Onerosum nescio quid verecundiæ tuæ consensus noster indixerat, ut princeps toties consul esses, quoties senator tuus nimia modestia, istud etiam privatus recusâsses. An consularis viri triumphalisque filius quum tertio consul creatur, ascendit? non debitum hoc illi? non vel sola generis claritate promeritum? Contigit ergo privatis aperire annum, fastosque referare: & hoc quoque redditæ libertatis indicium fuit, quod consul alius quam Cæsar esset. Sic exactis regibus cœpit liber annus: sic olim servitus pulsa, privata fastis nomina induxit: miseris ambitionis, qui ita consules semper, ut semper principes erant! quanquam non ambitio magis quam livor & malignitas videri potest, omnes annos possidere, summumque illud purpuræ decus non nisi præceptum præflora-

præfloratumque transmittere. Tuam verò magnanimitatem, an modestiam, an benignitatem priùs mirer? Magnanimitas fuit, expetito semper honore abstinere: modestia, cedere: benignitas, per alios frui.

LIX. Sed jam tempus est te ipsi consulatui præstare, ut majorem eum suscipiendo gerendoque facias. Nam sæpius recusare, ambiguam ac potius illam interpretationem habet, tanquam minorem putes. Tu quidem ut maximum recusasti: sed hoc persuadere nemini poteris, nisi aliquando & non recusaveris. Quum arcus, quum trophæa, quum statuas deprecari, tribuenda est verecundiæ tuæ venia: (illa enim sanè tibi dicantur:) nunc vero postulamus, ut futuros principes doceas inertia renuntiare, paulisper delicias differre, paulisper, & saltem ad brevissimum tempus, ex illo felicitatis somno velut excitatos, induere prætextam, quam quum dare possent, occuparint: ascendere curulem quam detineant: esse denique quod concupierunt, nec ideo tantum velle consules fieri, ut fuerint. Gessisti alterum consulatum, scio: illum exercitibus, illum provinciis, illum etiam ceteris gentibus poteris imputare, non potes nobis. Audivimus quidem te omne munus consulis obisse, sed audivimus: diceris justissimus, humanissimus, patientissimus fuisse, sed diceris: æquum est aliquando nos judicio nostro, nostris oculis, non famæ semper & rumoribus credere. Quousque absentes de absente gaudebimus? Liceat experiri, an aliquid superbiæ tibi ille ipse secundus consulatus attulerit. Multum in commutandis moribus hominum medius annus valet, in principum plus. Dicimus quidem, cui virtus aliqua contingat, omnes inesse: cupimus tamen experiri, an nunc quoque una eademque res sit, bonus consul & bonus princeps. Nam præter id quod est arduum, duas, easque simul, capere potestates summas, tum inest utriusque nonnulla diversitas, quum principem quàm dissimilimum consuli deceat.

LX. Atque ego video, proximo anno consulatûs recusandi hanc præcipuam fuisse rationem, quòd eum absens gerere non poterat: sed jam urbi votisque publicis redditus, quid est in quo magis sis approbaturus quæ quantaque fuerint quæ desiderabamus? Parum est ut

incuriam venias, nisi & convocas: ut intersis senatui, nisi & præsides: ut censentes audias, nisi & perrogas. Vis illud augustissimum consulum aliquando tribunal majestatis suæ reddere? ascende: Vis constare reverentiam magistratibus, legibus auctoritatem, modestiam petulantibus? adi. Quod enim interesset reip. si privatus esses, consulem te haberet tantum, an & senatorem; hoc nunc scito interesse, principem te habeat tantum, an & consulem. His tot tantisque rationibus, quanquam multum reluctata, verecundia principis nostri tandem tamen cessit. At quemadmodum cessit? Non se ut privatis, sed ut privatos pares sibi faceret. Recepit enim tertium consulatum, ut daret: noverat moderationem hominum, noverat pudorem, qui non sustinerent tertio consules esse, nisi cum ter consule. Bellorum istud sociis olim, periculorum consortibus, parcè tamen, tribuebatur, quod tu singularibus viris, ac de te quidem bene ac fortiter meritis præstitisti, sed in toga meritis. Utriusque cura, utriusque vigilantia obstrictus es, Cæsar. Sed in principe rarum, ac propè insolitum est, ut se putet obligatum, aut, si putet, amet. Debes ergo, Cæsar, & solvis. Sed quum ter consules facis, non tibi magnus princeps, sed non ingratus amicus videris: quin etiam perquam modica quædam civium merita fortunæ tuæ viribus in majus extollis. Efficis enim ut tantum tibi quisque præstitisse videatur, quantum a te recepit. Quid isti benignitati precer? nisi ut semper obliges, obligeris: incertumque facias, utrum magis expediat civibus tuis debere tibi, an præstitisse.

LXI. Equidem illum antiquum senatum contueri videbar: quum ter consule assidente, tertio consulem designatum rogari sententiam cernerem. Quanti tunc illi, quantusque tu? Accidit quidem, ut corpora quamlibet ardua & excelsa procerioribus admota decrescant; item ut altissimæ civium dignitates collatione fastigii tui quasi deprimantur: quantoque propius ad magnitudinem tuam ascenderint, tanto etiam a sua descendisse videamur: illos tamen tu quanquam non potuisti tibi æquare quum velles, adeò in edito collocasti, ut tantum super ceteros, quantum infra te cernerentur. Si unius tertium consulatum eundem in annum, in quem totum,

contu-

contulisses, ingentis animi specimen haberetur. Ut enim felicitatis est, quantum velis posse, sic magnitudinis, velle quantum possis. Laudandus quidem & ille qui tertium consulatum meruit: sed magis sub quo meruit: magnus memorandusque qui tantum præmium cepit, sed major qui capienti dedit. Quid, quod duos pariter tertio consulatu collegas tuî sanctitate decorâsti? ut sit nemini dubium, hanc tibi præcipuam causam fuisse extendendi consulatûs tui, ut duorum consulatus amplecteretur, & collegam te uni daret. Uterque nuper consulatum alterum gesserat a patre tuo, id est, quantò minùs quàm a te datum, utriusque adhuc oculis paulo antè dimissi fasces oberrabant: utriusque solennis ille liCTORUM & prænuntius clamor auribus infederat, quum rursus curulis, rursusque purpura, ut olim quum hostis in proximo, & in summum discrimen adducta respub. expertum honoribus virum posceret, non consulatus hominibus iisdem, sed iidem homines consulatibus reddebantur. Tanta tibi benefaciendi vis, ut indulgentiam tuam necessitas æmuletur. Modò prætextas exuerant, resumant: modò liCTORES abire jusserant, revocent: modò gratulantes amici recesserant, revertantur. Hominisne istud ingenium est, hominis potestas, renovare gaudia, redintegrare lætitiâ, nullamque requiem gratulationis dare, neque alia repetendis consulatibus intervalla permittere, nisi dum finiuntur? Facias ista semper, nec unquam in hoc opere aut animus tuus aut fortuna lassetur: des quamplurimis tertios consulatus, &, quum plurimis tertios consulatus dederis, semper tamen plures, quibus debeas dare, supersint.

LXII. Omnium quidem beneficiorum quæ merentibus tribuuntur, non ad ipsos gaudium magis, quam ad similes redundat: præcipuè tamen ex horum consulatu non ad partem aliquam senatus, sed ad totum senatum tanta lætitiâ pervenit, ut eundem honorem omnes sibi & dedisse & accepisse videantur. Nempe enim hi sunt quos senatus quum publicis sumptibus minuendis optimum quemque præficeret, elegit, & quidem primos. Hoc est igitur, hoc est, quod penitus illos animo Cæsaris infinuavit. An parum sæpe experti sumus, hanc esse rerum conditionem, ut senatûs favor
apud

apud principem aut profit aut noceat? Nonne paulò antè nihil magis exitiale erat, quàm illa principis cogitatio? Hunc senatus probat, hic senatui carus est. Oderat quos nos amaremus; sed & nos, quos ille. Nunc inter principem senatumque dignissimi cujusque caritate certatur: demonstramus invicem, credimus invicem, quodque maximum amoris mutui signum est, eosdem amamus. Proinde, Patres C. favete apertè, diligite constanter: non jam dissimulandus est amor, ne noceat; non premendum odium, ne profit: eadem Cæsar quæ senatus probat improbatque: vos ille præfentes, vos etiam absentes in consilio habet: tertio consules fecit quos vos elegeratis, & fecit hoc ordine quo electi a vobis erant. Magnum utrumque videtur, siue eosdem maximè diligit, quos scit nobis esse carissimos; siue illis neminem præfert, quamvis aliquem magis amet. Proposita sunt senioribus præmia, juvenibus exempla: adeant, frequentent securas tandem ac patientes domos. Quisquis probatos senatui viros suscipit, hic maximè principem promeretur. Sibi enim accrescere putat quod cuique adstruatur; nullamque in eo gloriam ponit, quòd sit omnibus major, nisi maximi fuerint quibus major est. Persta, Cæsar, in ista ratione propositi, talesque nos crede, qualis fama cujusque est: huic aures, huic oculos intende: ne respexeris clandestinas existimationes, nullisque magis quàm audientibus insidiantes susurros: Meliùs omnibus quàm singulis creditur. Singuli enim decipere & decipi possunt: nemo omnes, neminem omnes fefellerunt.

LXIII. Revertor jam ad consulatum tuum, etsi sunt quædam ad consulatum quidem pertinentia, ante consulatum tamen. Imprimis quod comitiis tuis interfuisti candidatus non consulatùs tantùm, sed immortalitatis & gloriæ, & exempli quod sequerentur boni principes, mali mirarentur. Vidit te populus Romanus in illa vetere potestatis suæ sede: perpeffus es longum illud carmen comitiorum, nec jam irridendam moram: consulque sic factus es ut unus ex nobis quos facis consules. Quotusquisque principum antecedentium honorem istum aut consulatui habuit, aut populo? Non alii marci somno, hesternaque cœna redundantes, comitiorum suorum

suorum nuntios operiebantur? Alii sanè pervigiles & insomnes, sed intra cubilia sua illis ipsis consulibus, a quibus consules renuntiabantur, exilia & cædem machinabantur. O prava & inscia veræ majestatis ambitio, concupiscere honorem quem dedigneris, dedignari quem concupiscas: quumque ex proximis hortis campum & comitia prospectes, sic ab illis abesse, tanquam Danubio Rhenoque dirimare! Averseris tu honori tuo sperata suffragia, renuntiarique te consulem jussisse contentus, liberæ civitati ne simulationem quidem serves! Abstineas denique comitiis abstrusus atque abditus, quasi illic tibi non consulatus detur, sed abrogetur imperium! Hæc persuasio superbissimis dominis erat, ut sibi viderentur principes esse desinere, si quid facerent tanquam senatores. Plerique tamen non tam superbia, quam metu quodam submovebantur. An stuprorum sibi, incestarumque noctium conscii auspicia polluere, sacratumque campum nefario auderent contaminare vestigio? non adeò deos hominesque contempserant, ut in illa spatiosissima sede hominum deorumque conjectos in se oculos ferre ac perpeti possent. Tibi contrà & moderatio tua suavit & sanctitas, ut te & religioni deorum & judiciis hominum exhiberes. Alii consulatum antequam acciperent, tu & dum accipis, meruisti.

LXIV. Peracta erant solennia comitiorum, si principem cogitares, jamque se omnis turba commoverat, quum tu, mirantibus cunctis, accedis ad consulis sellam: adigendum te præbes in verba principibus ignota, nisi quum jurare cogerent alios. Vides quàm necessarium fuerit consulatum non recusare? non putâstemus istud facturum te fuisse, si recusâsses. Stupeo, P. C. necdum satis aut oculis meis aut auribus credo: atque indentidem me an audierim, an viderim, interrogo. Imperator ergo, & Cæsar, & Augustus, Pontifex maximus, stetit ante gremium consulis; seditque consul principe ante se stante: & sedit inturbatus, interritus, & tanquam ita fieri soleret. Quinetiam sedens præbuit jusjurandum, & ille juravit, expressit, explanavitque verba quibus caput suum, domum suam, si scienter fefellisset, deorum iræ consecraret. Ingens, Cæsar, & par

& par gloria tua, siue fecerint istud postea principes, siue non fecerint. Ullane satis prædicatio digna est, idem tertio consulem fecisse quod primo? idem principem quod privatum? idem imperatorem quod sub imperatore? Nescio jam, nescio pulchriusne sit istud, quod præeunte nullo, an hoc, quod alio præeunte jurasti.

LXV. In rostris quoque simili religione ipse te legibus subiecisti: legibus, Cæsar, quas nemo principi scripsit. Sed tu nihil amplius vis tibi licere quam nobis: sic fit ut nos tibi plus velimus. Quod ego nunc primum audio, nunc primum disco, non est princeps super leges, sed leges supra principem: idem Cæsari consuli quod ceteris non licet; jurat in legem attendentibus diis, (nam cui magis quam Cæsari attendant?) jurat observantibus his, quibus idem jurandum est: non ignares alioqui, nemini religiosius quod juraverit custodiendum, quam cujus maxime interest non pejerare. Itaque & abiturus consulatu jurasti, te nihil contra leges fecisse. Magnum hoc erat quum promitteres: majus postquam præstitisti. Jam toties procedere in rostra, inascessumque illum superbiæ principum locum terere, hinc suscipere, hinc ponere magistratus, quam dignum te, quamque diversum consuetudine illorum, qui pauculis diebus gestum consulatum, immo non gestum, abjiciebant per edictum! hoc pro concione, pro rostris, pro jurejurando, scilicet ut primis extrema congruerent, utque hoc solo intelligerentur ipsi consules fuisse, quod alii non fuissent.

LXVI. Non transilivi, Patres conscripti, principis nostri consulatum, sed eundem in locum contuli quicquid de jurejurando dicendum erat. Neque enim ut in sterili jejunaque materia, eandem speciem laudis diducere ac spargere, atque identidem tractare debemus. Illuxerat primus consulatus tui dies, quo tu curiam ingressus, nunc singulos, nunc universos adhortatus es resumere libertatem, capeffere quasi communis imperii curas, invigilare publicis utilitatibus & insurgere. Omnes ante te eadem isti dixerunt, nemini tamen ante te creditum est. Erant sub oculis naufragia multorum quos insidiosa tranquillitate profectos improvisus turbo perculerat. Quod enim tam infidum mare, quam blan-

ditæ

dictæ principum illorum, quibus tanta levitas, tanta fraus, ut facilius esset iratos quàm propitios habere? Te vero securi & alacres quo vocas sequimur. Jubes esse liberos: crimus. Jubes quæ sentimus promere in medium: proferemus. Neque enim adhuc ignavia quadam & insito torpore cessavimus. Terror, & metus, & misera illa ex periculis facta prudentia monebat, ut à repub. (erat autem omnino nulla respublica) oculos, aures, animos averteremus: at nunc tua dextera tuisque promissis freti & innixi diutina servitute ora referamus, frænataque tot malis linguam resolvimus. Vis enim tales esse nos, quales jubes, nihilque exhortationibus tuis fucatum, nihil subdolum, denique quod credentem fallere paret, non sine periculo fallentis. Neque enim unquam deceptus est princeps, nisi qui prius ipse decepit.

LXVII. Equidem hunc parentis publici sensum cum exhortatione ejus, tum pronuntiatione ipsa perspexisse videor. Quæ enim illa gravitas sententiarum? quàm inaffectedata veritas verborum? quæ assèveratio in voce? quæ affirmatio in vultu? quanta in oculis, habitu, gestu, toto denique corpore fides? Tenebit ergo semper quod suaserit, scietque nos, quoties libertatem, quam dedit, experiemur, sibi parere. Nec verendum est, ne incautos putet, si fidelitate temporum constanter utamur, quos meminit sub malo principe aliter vixisse. Nuncupare vota & pro æternitate imperii, & pro salute civium, immo pro salute principum, ac propter illos pro æternitate imperii solebamus: hæc pro imperio nostro in quæ sint verba suscepta operæ pretium est annotare, SI BENE REM PUB. ET EX UTILITATE OMNIUM REXERIS. Digna vota quæ semper suscipiantur, semperque solvantur. Egit cum diis, ipso te auctore, Cæsar, respub. ut te fospitem incolunemque præstarent, si tu ceteros præstitisses: si contrà, illi quoque a custodia tui corporis oculos dimoverent, teque relinquerent votis quæ non palàm susciperentur. Alii se superstites respub. optabant faciebantque: tibi salus tua invisa est, si non sit cum respub. salute conjuncta. Nihil pro te pateris optari, nisi expediat optantibus, omnibusque annis in consilium de te deos mittis, exigisque ut sententiam

tentiam suam mutant, si talis esse desieris, qualis electus es. Sed ingenti conscientia, Cæsar, pacisceris cum diis ut te, si mereris, servant, quum scias an merearis, neminem magis quàm deos scire. Nonne vobis, P. C. hæc diebus ac noctibus agitare secum videtur? “Ego quidem in me, si omnium utilitas ita posceret, etiam præfecti manum armavi: sed ne deorum quidem aut iram, negligentiam deprecor: quæso, immo & obtestor, ne unquam pro me vota respub. invita suscipiat; aut si susceperat invita, ne debeat.”

LXVIII. Capis ergo, Cæsar, salutis tuæ gloriosissimum fructum ex consensu deorum. Nam quum excipias, ut ita demum te dii servant, si bene rempub. & ex utilitate omnium rexeris, certus es te bene rempub. gerere, quum servant. Itaque securus tibi & lætus dies erit, qui principes alios cura & metu distinebat, quum suspensi & attoniti, parumque confisi patientia nostra, hinc atque inde publicæ servitutis nuntios expectarent: ac si fortè aliquos flumina, nives, venti præpedissent, statim hoc illud esse credebant quod merebantur: nec erat discrimen ullum pavoris; propterea quòd quum a malo principe tanquam successor timeatur quisquis est dignior, quum sit nemo non dignior, omnes timentur. Tuam securitatem non mora nuntiorum, non litterarum tarditas differt: scis tibi ubique jurari, quum ipse iuraveris omnibus. Nemo hoc sibi non præstat. Amamus quidem te in quantum mereris, istud tamen non tui facimus amore, sed nostrî: nec unquam illucescat dies, quo pro te nuncupet vota non utilitas nostra, sed fides, Cæsar. Turpis tutela principis, cui potest imputari. Queri libet quòd in secreta nostra non inquirant principes, nisi quos odimus. Nam si eadem cura bonis quæ malis esset, quàm ubique admirationem tui, quòd gaudium exultationemque deprehenderes? quos omnium cum conjugibus ac liberis, quos etiam cum domesticis aris focisque sermones? Scires mollissimis illis auribus parci, & alioqui quum sint odium amorque contraria, hoc perquam simile habent, quòd ibi intemperantiùs amamus bonos principes, ubi liberiùs malos odimus.

LXIX. Cepisti tamen & affectùs nostrî & iudicii experimentum, quantum maximum præsens capere potuisti,

illo

illo die quo solitudini pudorque candidatorum ita consuluiſti, ne ullius gaudium alterius triſtitia turbaret. Alii cum lætitia, alii cum ſpereceſſerunt: multis gratulandum, nemo conſolandus fuit. Nec ideo ſegniùs juvenes noſtros exhortatus es; conſulatum circumirent, ſenatui ſupplicarent, atque ita a principe ſperarent honores, ſi a ſenatu petiſſent. Quo quidem in loco, ſi quibus opus exemplo, adjeciſti ut te imitarentur. Arduum, Cæſar, exemplum, & quod imitari non magis quiſque candidatorum quàm principum poſſit. Quis enim vel uno die reverentior ſenatùs candidatus quàm tu cum omni vita, tum illo ipſo tempore quo judicas de candidatis? An aliud a te, quàm ſenatùs reverentia, obtinuit, ut juvenibus clariffimæ gentis debitum generi honorem, ſed antequam deberetur, offerres? Tandem ergo nobilitas non obſcuratur, ſed illuſtratur a principe: tandem illos ingentium virorum nepotes, illos poſteros libertatis, nec terret Cæſar, nec pavet: quinimmo feſtinaſ honoribus amplificat atque auget, & majoribus ſuis reddit: ſi quid uſquam ſtirpis antiquæ, ſi quid reſiduæ claritatis, hoc amplexatur, & refovet, & in uſum reipub. promit. Sunt in honore hominum, & in honore famæ magna nomina ex tenebris oblivionis indulgentia Cæſaris: cujus hæc intentio eſt, ut nobiles & conſervet & efficiat.

LXX. Præſuerat provinciæ quæſtor unus ex candidatis, in quem ea civitas ampliffima redditus egregia conſtitutione fundaverat: hoc ſenatui allegandum putâſti. Cur enim te principe, qui generis tui claritatem virtute ſuperâſti, deterior eſſet conditio eorum qui poſteros habere nobiles mererentur, quàm eorum qui parentes habuiſſent? O te dignum, qui de magiſtratibus noſtris ſemper hæc nunties; nec pœnis malorum, ſed bonorum præmiis bonos facias! Accenſa eſt juvenus, erexitque animos ad æmulandum quod laudari videbat: nec fuit quiſquam quem non hæc cogitatio ſubiret, quum ſciret, quicquid a quoque in provinciis bene fieret, omnia te ſcire. Utile eſt, Cæſar, & ſalutare præſidiis provinciarum, hanc habere fiduciam, paratum eſſe ſanctitati, indiſtriæ ſuæ maximum præmium, judicium principis, ſuffragium principis, Adhuc autem quamlibet ſincera

sincera rectaque ingenia, etsi non detorquebat, hebetabat tamen misera, sed vera reputatio: Vides enim, si quid bene fecero, nesciet Cæsar: aut si scierit, testimonium non reddet. Ita eadem illa seu negligentia seu malignitas principum, quum malè consultis impunitatem, recte factis nullum præmium polliceretur, nec illos a crimine, & hos deterrebat a laude. At nunc, si bene aliquis provinciam rexerit, huic quæsitæ virtute dignitas offertur. Patet enim omnibus honoris & gloriæ campus: ex hoc quisque quod cupit petat, & assecutus sibi debeat. Provinciis quoque in posterum & injuriarum metum & accusandi necessitatem remisisti. Nam si præfuerint quibus gratias egerint, de nullo queri cogentur: & alioquin nihil magis prodesse candidato ad sequentes honores, quàm peractos opimè magistratus. Magistratus magistratu, honore honor petitur. Volo ego, qui provinciam rexerit, non tantum codicillos amicorum, nec urbana conjuratione eblanditas preces, sed decreta coloniarum, decreta civitatum alleget: Næ suffragiis consularium virorum urbes, populi, gentes inferuntur. Efficacissimum pro candidato genus est rogandi, gratias agerè.

LXXI. Jam quo assensu senatûs, quo gaudio exceptum est, quum candidatis, ut quemque nominaveras, osculo occurreres, devexus quidem in planum, & quasi unus ex gratulantibus. Te mirer magis, an improbem illos, qui effecerunt ut istud magnum videretur, quum velut affixi curulibus suis manum tantum, & hanc cunctanter & pigrè, & imputantibus similes, promerent? Contigit ergo oculis nostris insolita facies, princeps & candidatus æquales & simul stantes, intuerique parem accipientibus honorem qui dabat. Quod factum tuum a cuncto senatu quàm vera acclamatione celebratum est, TANTO MAJOR, TANTO AUGUSTIOR? Nam cui nihil ad augendum fastigium superest, hic uno modo crescere potest, si se ipse submittat, securus magnitudinis suæ. Neque enim ab ullo periculo fortuna principum longiùs abest, quàm ab humilitate. Mihi quidem non tam humanitas tua, quam intentio ejus admirabilis videbatur. Quippe quum orationi oculos, vocem, manum commodares, ut si alii eadem ista mandasses, omnes comi-

comitatis numeros obibas. Atque etiam quum suffragatorum nomina honore quo solent exciperentur, tu quoque inter excipientes eras, & ex ore principis ille senatorius assensus audiebatur: quodque apud principem perhibere testimonium merentibus gaudebamus, perhibebatur a principe. Faciebas ergo, quum diceres, optimos: nec ipforum modò vita a te, sed judicium senatûs comprobabatur, ornarique se non illos magis quos laudabas, lætabatur.

LXXII. Jam quod precatus es, ut illa ipsa ordinatio comitiorum bene ac feliciter eveniret nobis, reipublicæ, nonne tibi tale est, ut nos hunc ordinem votorum convertere debeamus? deos denique obsecrare, ut omnia quæ facis, quæque facies, prosperè cedant tibi, reipub. nobis? vel, si brevius sit optandum, ut uni tibi, in quo & respub. & nos sumus? Fuit tempus, ac nimium diu fuit, quo alia adversa, alia secunda principi & nobis: nunc communia tibi nobiscum tam læta quam tristia: nec magis sine te nos esse felices, quàm tu sine nobis potes. An si posses, in fine votorum adjecisses, UT ITA PRECIBUS TUIS DII ANNUERENT, SI JUDICIUM NOSTRUM MERERI PERSEVERASSES? Adeò nihil tibi amore civium antiquius, ut antè a nobis, deinde a diis, atque ita ab illis amari velis, si a nobis ameris. Et sanè priorum principum exitus docuit, ne a diis quidem amari, nisi quos homines ament. Arduum erat, has preces tuas laudibus adæquare: adæquavimus tamen. Qui amoris ardor? qui stimuli, quæ faces illas nobis acclamationes subjecerunt? Non nostri, Cæsar, ingenii, sed tuæ virtutis tuorumque meritorum voces fuerunt, quas nulla unquam adulatio invenit, nullus cujusquam terror expressit. Quem sic timuimus ut hæc fingeremus? quem sic amavimus ut hæc fateremur? Nôsti necessitatem servitutis. Quando simile aliquid audisti, & quando dixisti? Multa quidem excogitat metus: sed quæ appareant quæsitæ ab invitis: aliud sollicitudinis, aliud securitatis ingenium est: alia tristitum inventio, alia gaudentium. Neutrum simulationes expresse. Habent sua verba miseri, sua verba felices; utque jam maximè eadem ab utrisque dicuntur.

LXXIII. Testis ipse es quæ in omnium ore lætitia: non amictus cuiquam, non habitus quem modò extulerat: inde resultantia vocibus testæ, nihilque tantis clamoribus satis clausum. Quis tunc non e vestigio suo exiluit? quis exiluisse sensit? Multa fecimus sponte, plura instinctu quodam & imperio. Nam gaudio quoque cogendi vis inest. Num ergo modum ei tua saltem modestia imposuit? Nam quantò magis a te reprimebatur, exarsimus, non contumacia, Cæsar: sed ut in tua potestate est an gaudeamus, ita in quantum, nec in nostra. Comprobasti & ipse acclamationum nostrarum fidem, lacrymarum tuarum veritate. Vidimus humescentes oculos tuos, demissumque gaudio vultum, tantumque sanguinis in ore, quantum in animo pudoris. Atque hoc magis incensi sumus ut precaremur, ne quando tibi non eadem causa lacrymarum, utque nunquam frontem tuam abstergeres. Hoc ipsum has sedes nobis quasi responsuras interrogemus, viderint ne unquam principis lacrymas? at senatûs sæpe viderunt. Onerasti futuros principes: sed & posteros nostros. Nam & hi a principibus suis exigent, ut eadem audire mereantur: & illi quòd non audiant, indignabuntur.

LXXIV. Nihil magis possum propriè dicere, quàm quod dictum est a cuncto senatu, O TE FELICEM! quod cùm diceremus, non opes tuas, sed animum mirabamur! Est enim demum vera felicitas, felicitate dignum videri. Sed cùm multa illo die dicta sunt sapienter & graviter, tum vel imprimis hoc, CREDE NOBIS, CREDE TIBI. Magna hoc fiducia nostrî, majore tamen tuî diximus. Alius enim fortasse alium, ipsum se nemo deceperit, introspeciat modò vitam, seque quid mereatur interroget. Proinde dabat vocibus nostris fidem apud optimum principem, quod apud malos detrahebat. Quamvis enim faceremus quæ amantes solent, illi tamen non amari se credebant sibi. Super hæc precati sumus, UT SIC TE AMARENT DII, QUEMADMODUM TU NOS. Quis hoc aut de se, aut principi diceret mediocriter amanti? Pro nobis ipsis quidem hæc fuit summa votorem, ut nos sic amarent dii, quomodo tu. Estne verum quod inter ista clamavimus, O NOS FELICES?

Quid

Quid enim felicius nobis, quibus non jam illud optandum est, ut nos diligat princeps, sed dii quemadmodum princeps? Civitas religionibus dedita, semperque deorum indulgentiam pietate merita, nihil felicitati suæ putat astrui posse, nisi ut dii Cæsarem imitentur.

LXXV. Sed quid singula confector & colligo, quasi verò aut oratione complecti, aut memoria consequi possim, quæ vos, P. C. ne qua interciperet oblivio, & in publica acta mittenda, & incidenda in ære censuistis? Antè, orationes principum tantum ejusmodi genere monumentorum mandari æternitati solebant: acclamationes quidem nostræ parietibus curiæ clauderantur. Erant enim quibus nec senatus gloriari, nec princeps possent: has verò & in vulgus exire, & posteris prodi, cum ex utilitate tum ex dignitate publica fuit; primum, ut orbis terrarum pietatis nostræ adhiberetur testis & conscius; deinde, ut manifestum esset, audere nos de bonis malisque principibus non tantum post ipsos judicare; postremo, ut experimento cognosceretur, & antè nos gratos, sed miseros fuisse, quibus esse nos gratos probare antea non licuit. At qua contentione, quo nisu, quibus clamoribus expostulatum est, ne affectus nostros, ne tua merita suppresseres? denique ut in posterum exemplo provideres? Discant & principes acclamationes veras falsasque discernere, habeantque muneris tui quod jam decipi non poterunt. Non instruendum illis iter ad bonam famam, sed non deferendum: non submovenda adulatio, sed non reducenda est. Certum est & quæ facere & quæ debeant audire, si faciant. Quid nunc ego super ea quæ sum cum toto senatu precatus, pro senatu precer, nisi ut hæreat animo tuo gaudium quod tunc oculis protulisti? Ames illum diem, & tamen vincas: nova merearis, nova audias. Eadem enim dici nisi ob eadem facta non possunt.

LXXVI. Jam quàm antiquum, quàm consulare, quòd triduum totum senatus sub exemplo tui sedit, quum interea nihil præterconsulem ageres? Interrogavit quisque quod placuit: dissentire, discedere, & copiam judicii sui reipubl. facere tutum fuit. Consulti omnes, atque etiam dinumerati sumus, vicitque sententia non
prima,

prima, sed melior. At quis antea loqui, quis hiscere audebat, præter miseros illos qui primi interrogabantur? ceteri quidem defixi & attoniti ipsam illam mutam ac sedentariam assentiendi necessitatem quo cum dolore animi, quo cum totius corporis horrore perpetiebantur: Unus solusque censebat quod sequerentur omnes, & omnes improbarent, imprimis ipse qui censuerat: adeo nulla magis omnibus displicent, quam quæ sic fiunt, tanquam omnibus placeant. Fortasse imperator in senatu ad reverentiam ejus componebatur: ceterum egressus statim se recipiebat in principem, omniaque consularia officia abigere, negligere, contemnere solebat. Ille verò ita consul, ut si tantum consul foret, nihil infra se putabat, nisi quod infra consulem esset: ac primum ita domo progrediebatur, ut illum nullus apparatus arrogantiae principalis, nullus præcursum tumultus deineret. Una erat in limine mora, consultare aves, revererique numinum monitus: nemo perturbatur, nemo submovebatur. Tanta viatoribus quies, tantus pudor fascibus, ut plerumque aliena turba subsistere & consulem & principem cogeret: ipsius quidem officium tam modicum, tam temperatum, ut antiquus aliquisque magnus consul sub bono principe incedere videretur.

LXXVII. Iter illi sæpius in forum, frequenter tamen & in campum. Nam comitia consulum obibat ipse: & tantum ex renuntiatione eorum voluptatis, quantum prius ex destinatione capiebat. Stabant candidati ante curulem principis, ut ipse ante consules steterat, adigebanturque in verba, in quæ paulo antè ipse juraverat princeps, qui tantum putat esse in jurejurando ut illud & ab aliis exigat. Reliqua pars diei tribunali dabatur. Ibi verò quanta religio æquitatis, quanta legum reverentia? Adibat aliquis ut principem; respondebat se consulem esse. Nullius ab eo magistratus jus, nullius auctoritas imminuta est, aucta etiam: si quidem pleraque ad prætores remittebat, atque ita ut collegas vocaret, non quia popolare gratumque audientibus, sed quia ita sentiebat. Tantum dignationis in ipso honore ponebat, ut non amplius esse censeret quod aliquis collega appellaretur a principe, quam quod prætor esset.

effet. Ad hæc tam assiduus in tribunali, ut labore refici ac reparari videretur. Quis nostrum idem curæ, idem sudoris sumit? quis adeo expetitis honoribus aut deservit, aut sufficit? Et sanè æquum est tantum ceteris præstare consulibus ipsum qui consules facit: quippe etiam fortunæ videbatur indignum, si posset honores dare, qui gerere non posset. Facturus consules doceat, accepturisque amplissimum honorem persuadeat, scire se quid sit quod daturus sit: sic fit ut illi quoque sciant quid acceperint.

LXXVIII. Quo iustius senatus ut susciperes quantum consulatum & rogavit & iussit. Imperii hoc verbum, non adulationis esse, obsequio tuo crede, quod non alia in re magis aut senatus exigere a te, aut tu præstare senatui debes. Ut enim ceterorum hominum, ita principum illorum omnium qui dii sibi videntur, ævum omne & breve & fragile est. Itaque optimum quemque niti & contendere decet, ut post se quoque reipub. profuit, moderationis scilicet justitiæque monimentis, quæ prima statuere eos. potest. Hæc nempe intentio tua, ut libertatem revoces ac reducas. Quem ergo honorem magis amare, quod nomen usurpare sapius debes, quàm quod primum invenit recuperata libertas? Non est minùs civile, & principem esse pariter, & consulem, quàm tantum consulem. Habe etiam rationem verècundiæ collegarum tuorum: collegarum, inquam: ita enim & ipse loqueris, & nos loqui vis. Onerosa erit modestiæ illorum tertii consulatûs sui recordatio, donec te consulem videant. Neque enim potest non nimium esse privatis, quod principi satis est. Annuas, Cæsar, optantibus, quibusque apud deos esse consuesti, quorum potens es ipse, votorum compotes facias.

LXXIX. Fortasse sufficiat tibi tertius consulatus: sed nobis tantò minùs sufficit. Ille nos instituit & induxit, ut te iterum iterumque eos. habere cupiamus. Remissiùs istud contenderemus, si adhuc non sciremus quales esses futurus. Tolerabilius fuit, experimentum tuî nobis quàm usum negari. Dabiturne rursus videre consulem illum? audiet & reddet quas proximè voces? præstabitque gaudium quantum ipse percipiet? prædebet lætitiæ publicæ auctor ejus & causa? tentabitque affectus

O

nostros

nostros ut solet cohibere, nec poterit? Erit pietati senatus cum modestia principis felix speciosumque certamen, seu fuerit victa seu vicerit. Equidem incognitam quandam proximaque maiorem præsumo lætitiā. Quis enim est tam imbecilli ingenio, qui non tantò meliorem consulem speret, quantò sæpius fuerit? Alius labores, si non continuò se desidiæ ac voluptati dedisset, otio tamen & quiete recreasset: hic consularibus curis exolutus, principales resumpsit, tam diligens temperamenti, ut nec consulis officium princeps, nec principis consul appeteret. Videmus ut provinciarum desiderijs, ut singularum etiam civitatum precibus occurrat. Nulla in audiendo difficultas, nulla in respondendo mora. Adeunt statim, dimittuntur statim: tandemque principis fores exclusa legationum turba non obsidet.

LXXX.. Quid in omnibus cognitionibus, quàm mitis severitas, quàm non dissoluta clementia? Non locupletando fisco sedes, nec aliud tibi sententiæ tuæ pretium, quàm bene iudicasse. Stant ante te litigatores non de fortunis suis, sed de tua existimatione solliciti, nec tam verentur quid de causa sua, quam quid de moribus sentias. O veri principis, atque etiam consulis, reconciliare æmulas civitates, tumentesque populos non imperio magis quàm ratione compescere, intercedere iniquitatibus magistratuum, insectumque reddere quicquid fieri non oportuerit; postremò, velocissimi fideris more omnia invisere, omnia audire, & undecunque invocatum statim velut numen adesse & assistere! Talia esse crediderim quæ ipse mundi parens temperat nutu, si quando oculos demisit in terras, & facta mortalium inter divina opera numerare dignatus est: quibus nunc per te liber solutusque, cælo tantum vacat, postquam te dedit qui erga omne hominum genus vice sua fungeris. Fungaris enim, sufficisque mandanti, quum tibi dies omnis summa cum utilitate nostra, cum tua laude, condatur.

LXXXI. Quòd si quando cum influentibus negotijs paria fecisti, instar refectionis existimas mutationem laboris. Quæ enim remissio tibi, nisi lustrare saltus, excutere cubilibus feras, superare immensa montium juga, & horrentibus scopulis gradum inferre, nullius manu,
nullius

nullius
adire
perien
duces
cum a
paci
& obfi
paban
non p
que c
brium
capien
tissim
idem
vela
nacu
certat
misqu
LX
lacus
non
rat,
Itaq
relig
aliqu
pera
capt
flum
Tan
min
Rom
host
illa
nur
sup
ri
cor
ger
lux
mã

nullius vestigio adjutum, atque inter hæc pia mente adire lucos, & occurfare numinibus? Olim hæc experientia juventutis, hæc voluptas erat; his artibus futuri duces imbuebantur, certare cum fugacibus feris cursu, cum audacibus robore, cum callidis astu: nec mediocre pacis decus habebatur submota campis irruptio ferarum, & obsidione quadam liberatus agrestium labor. Usurpabant gloriam istam illi quoque principes qui obire non poterant: usurpabant autem, ut domitas fractasque claustris feras, ac deinde in ipsorum quidem ludibrium emissas mentita sagacitate colligerent. Huic par capiendi quærendique sudor, summusque & idem gratissimus labor, invenire. Enimvero si quando placuit idem corporis robur in maria proferre, non ille fluitantia vela aut oculis sequitur aut manibus: sed nunc gubernaculis audet, nunc cum valentissimo quoque sodalium certat frangere fluctus, domitare ventos reluctantes, remisque transfretare obstantia freta.

LXXXII. Quantum dissimilis illi, qui non Albani lacus otium, Baianique torporem & silentium ferre: non pulsus saltem fragoremque remorum perpeti poterat, quin ad singulos ictus turpi formidine horresceret. Itaque procul ab omni sono inconcussus ipse & immotus, religato revinctoque navigio, non secus ac piaculum aliquod, trahebatur. Fœda facies, quum P. R. imperator alienum cursum, alienumque rectorem velut capta nave sequeretur. Nec deformitate ista saltem flumina carebant atque amnes, Danubius ac Rhenus. Tantum illud nostri dedecoris vehere gaudebant, non minore cum pudore imperii, quod hæc Romanæ aquilæ, Romana signa, Romana denique ripa, quam quod hostium prospectarent: hostium, quibus moris est eadem illa nunc rigentia gelu flumina, aut campis superflua, nunc liquida ac deferentia, lustrare navigiis, nandoque superare. Nec verò laudaverim per se magnopere duriciem corporis ac lacertorum: sed si his validior toto corpore animus imperaret, quem non fortunæ indulgentiæ molliant, non copię principales ad segnitiam luxumque detorqueant; tunc ego, seu montibus seu mări exerceatur, & lætum opere corpus, & crescentia laboribus

laboribus membra mirabor. Video enim jam inde antiquitus maritos dearum, ac deorum liberos, nec dignitate nuptiarum magis quàm his artibus inclaruisse. Simul cogito, quum sint ista ludus & avocamentum hujus, quæ quantæque sint illæ seriæ & intentæ, & a quibus se in tale otium recipit, voluptates. Sunt enim voluptates, quibus optimè de cujusque gravitate, sanctitate, temperantia creditur. Nam quis adeò dissolutus, cujus non occupationibus aliqua species severitatis infidat? Otio prodimur. An non plerique principes hoc idem tempus in aleam, stupra, luxum conferebant, quum seriarum laxamenta curarum vitiorum contentione supplerent?

LXXXIII. Habet hoc primum magna fortuna, quòd nihil testum, nihil occultum esse patitur; principum vero non modò domos, sed cubicula ipsa intimosque secessus recludit, omniaque arcana noscenda famæ proponit atque explicat. Sed tibi, Cæsar, nihil accommodatus fuerit ad gloriam, quàm penitus inspicere. Sunt quidem præclara quæ in publicum profers, sed non minora ea quæ limine tenes. Est magnificum, quòd te ab omni contagione vitiorum reprimis ac revocas, sed magnificentius, quòd tuos. Quantò enim magis arduum est alios præstare quàm se, tantò laudabilius quòd, quum ipse sis optimus, omnes circa te similes tuū effecisti. Multis illustribus dedecori fuit aut inconsultius uxor assumpta, aut retenta patientius: ita foris claros domesticæ destruebat infamia, & ne maximi cives haberentur hoc efficiebat, quòd mariti minores erant. Tibi uxor in decus & gloriam cedit. Quid enim illa sanctius? quid antiquius? Nonne, si pontifici maximo deligenda sit conjunx, aut hanc aut similem (ubi est autem similis?) elegerit? Quàm illa nihil sibi ex fortuna tua, nisi gaudium vendicat? quàm constanter non potentiam tuam, sed ipsum te reveretur? idem estis invicem quod fuistis: probatis ex æquo, nihilque vobis felicitas addidit, nisi quòd scire cœpistis, quàm bene uterque vestrum felicitatem ferat. Eadem quàm modica cultu? quàm parca comitatu? quàm civilis incesu? Mariti hoc opus, qui ita imbuat, ita instituit. Nam uxori sufficit obsequii gloria.

gloria. An, quum videat quàm te nullus terror, nulla comitetur ambitio, non & ipsa cum silentio incedat? ingredientemque pedibus maritum in quantum patitur sexus, imitetur? Decuerit hoc illam, etiamsi diversa tu facias. Sub hac verò modestia viri, quantam debet verecundiam uxor marito? femina sibi?

LXXXIV. Soror autem tua, ut se sororem esse meminit? ut in illa tua simplicitas, tua veritas, tuus candor agnoscitur? ut si quis eam uxori tuæ conferat, dubitare cogatur, utrùm sit efficacius ad rectè vivendum, bene institui, an feliciter nasci. Nihil est tam proum ad similitates quam æmulatio, in feminis præsertim: ea porro maximè nascitur ex conjunctione, alitur æqualitate, exardescit invidia, cujus finis est odium. Quo quidem admirabilius existimandum est, quòd mulieribus duabus in una domo, parique fortuna, nullum certamen, nulla contentio est. Suspiciunt invicem, invicem cedunt: quumque te utraque effusissimè diligat, nihil sua putant interesse utram tu magis ames. Idem utrique propositum, idem tenor vitæ, nihilque ex quo sentias duas esse; Te enim imitari, te subsequi student. Ideo utraque mores eosdem, quia utraque tuos, habet: inde moderatio, inde etiam perpetua securitas. Neque enim unquam periclitabuntur esse privatae, quæ non deserunt. Obtulerat illis senatus cognomen Augustarum, quod certatim deprecatae sunt, quamdiu appellationem Patris patriæ tu recusasses: seu quòd plus esse in eo iudicabant, si uxor & soror tua, quàm si Augustæ dicerentur. Sed quæcunque illis ratio tantam modestiam suasisit, hoc magis dignæ sunt quæ in animis nostris & sint & habeantur Augustæ, quia non vocantur. Quid enim laudabilius feminis, quàm si verum honorem non in splendore titulorum, sed in iudiciis hominum reponant? magnisque nominibus pares se faciant, etiam dum recusant?

LXXXV. Jam etiam & in privatorum animis exoleverat priscum mortalium bonum amicitia; cujus in locum migraverant assentationes, blanditiæ, & pejor odio amoris simulatio. Etenim in principum domo nomen tantùm amicitiae, inane scilicet irrisumque, manebat.

nebat. Nam quæ poterat esse inter eos amicitia, quorum sibi alii domini, alii servi videbantur? Tu hanc pulsam & errantem reduxisti. Habes amicos, quia amicus ipse es. Neque enim, ut alia subiectis, ita amor imperatur: neque est ullus affectus tam erectus, & liber, & dominationis impatiens, nec qui magis vices exigat. Potest fortasse princeps iniquè, potest tamen odio esse nonnullis, etiamsi ipse non oderit; amari, nisi ipse amet, non potest. Diligis ergo quum diligaris, & in eo quod utrique honestissimum est, tota gloria tua est, qui superior factus descendis in omnia familiaritatis officia, & in amicum ex imperatore submitteris: immo tunc maximè imperator, quum amicum ex imperatore agis. Etenim quum plurimis amicitis fortuna principum indigeat, præcipuum est principis opus amicos parare. Placeat tibi semper hæc secta, & cum alias virtutes tuas, tum hanc constantissimè teneas, nec unquam persuadeatur, humile esse principi, nisi odisse. Jucundissimum est in rebus humanis amari, sed non minùs amare: quorum utroque ita frueris, ut quum ipse ardentissimè diligas, adhuc tamen ardentius diligaris. Primum, quia facilius est unum amare quàm multos: deinde quia tibi amicos tuos obligandi adest facultas tanta, ut nemo possit te, nisi ingratus, non magis amare.

LXXXVI. Opera pretium est referre, quod tormentum tibi injunxeris, ne quid amico negares. Dimisisti optimum virum, tibi que carissimum, invitus & tristis, & quasi retinere non posses. Quantum amares eum, desiderio expertus es, distractus separatusque, dum cedis & vincis. Ita quod fando inauditum, quum princeps & principis amicus diversa velletis, id potiùs factum est quod amicus volebat. O rem memoriæ literisque mandandam! præfectum prætorii non ex ingerentibus, sed ex subtrahentibus legere: eundemque otio, quem pertinaciter ames, reddere: quumque sis ipse distentus imperii curis, non quietis gloriam cuiquam invidere. Intelligimus, Cæsar, quantum tibi pro laboriosa ista statione & exercita debeamus, quum otium a te tanquam res optima, & petatur, & detur. Quam ego audio confusionem tuam fuisse, quum digredientem prosequeris?

Prose-

Prose-
in litte
amic
tamen
non e
libera
cura
ille si
dubit
quere
cipis
ille q
positi
sequi

L
venio
nulla
sit g
offic
catic
amic
semp
redd
insp
hab
uno
ama
leg
ma
in
nia
usq
can
do
nu
ba
lat
fun
ab

Prosequutus enim nec temperâsti tibi, quo minùs exeunti in littore amplexus osculum ferres. Stetit Cæsar in illa amicitia specula, precatusque maria, celeremque (si tamen ipse voluisset) recursum, nec sustinuit recedentem non etiam atque etiam votis, lacrymis sequi. Nam de liberalitate taceo. Quibus enim muneribus æquari hæc cura principis, hæc patientia potest, quâ meruisti, ut ille sibi nimium fortis, ac propè durus, videretur? Nec dubito, quin agitaverit secum an gubernacula retorqueret: & fecisset, nisi quòd penè ipso contubernio principis felicius jucundiusque est desiderare principem. Et ille quidem ut maxima fructûs suscepti, ita majore depositi officii gloria fruitur: tu autem facilitate ista consequutus es, ne quem retinere videaris invitum.

LXXXVII. Civile hoc erat & parenti publico convenientissimum, nihil cogere, semperque meminisse, nullam tantam potestatem cuiquam dari posse, ut non sit gravior potestate libertas. Dignus es, Cæsar, qui officia mandes deponere optantibus; qui petentibus vacationem, invitus quidem, sed tamen tribuas; qui ab amicis orantibus requiem non te relinqui putes; qui semper invenias & quos ex otio revoces & quos otio reddas. Vos quoque, quos parens noster familiariter inspicere dignatur, fovete judicium ejus quod de vobis habet: hic vester labor est. Princeps enim, quum in uno probavit amare se scire, vacat culpa si alios minùs amat. Ipsum quidem quis mediocriter diligit, quum leges amandi non det, sed accipiat? Hic præsens, ille mavult absens amari: uterque ametur, ut mavult: nemo in tedium præsentia, nemo in oblivionem absentia veniat. Tenet quisque locum quem semper meruit; faciliusque est ut oculis ejus vultus absentis, quàm ut animo caritas excidat.

LXXXVIII. Plerique principes, quum essent civium domini, libertorum erant servi: horum consiliis, horum nutu regabantur: per hos audiebant, per hos loquebantur: per hos præturæ etiam & sacerdotia & consulatûs, immo & ab his, petebantur. Tu libertis tuis summum quidem honorem, sed tanquam libertis habes, abundeque sufficere his credis, si probi & frugi existi-

mentur. Scis enim, præcipuum esse indicium non magni principis, magnos libertos. Ac primum neminem in usu habes, nisi aut tibi, aut patri tuo, aut optimo cuique principum, dilectum: statimque hos ipsos quotidie, deinde ita formas, ut se non tua fortuna, sed sua metiantur: & tanto magis digni, quibus honor omnis præstetur a nobis, quia non est necesse. Justissime de causis S. P. Q. R. Optimi tibi cognomen adjecit? Paratum id quidem & in medio positum, novum tamen. Scias neminem antè meruisse, quod non erat excogitandum, si quis meruisset. An satius fuit Felicem vocare? quod non moribus, sed fortunæ datum est. Satius, Magnum? cui plus invidiæ quam pulchritudinis inest. Adoptavit te optimum princeps in suum, senatus in Optimi nomen. Hoc tibi tam proprium quam paternum, nec magis definitè distinctèque designat qui Trajanum, quàm qui Optimum appellat, ut olim frugalitate Pisones, sapientia Lælii, pietate Metelli monstrabantur: quæ simul omnia uno isto nomine continentur. Nec videri potest optimus, nisi qui est omnibus optimis in sua cujusque laude præstantior. Merito tibi ergo post ceteras appellationes hæc est addita, ut major. Minus est enim Imperatorem & Cæsarem & Augustum, quàm omnibus imperatoribus, & Cæsaribus, & Augustis esse meliorem: ideoque ille parens hominum deorumque, Optimi prius, deinde Maximi nomine colitur: quo præclarior laus tua, quem non minùs constat optimum esse quàm maximum. Assequutus es nomen, quod ad alium transire non possit, nisi ut appareat in bono principe alienum, in malo falsum: quod licet omnes postea usurpent, semper tamen agnoscetur ut tuum. Etenim, ut nomine Augusti admonemur ejus cui primum dicatum est; ita hæc Optimi appellatio nunquam memoriam hominum sine te recurret: quotiesque posteri nostri Optimum aliquem vocare cogentur, toties recordabuntur quis meruerit vocari.

LXXXIX. Quanto nunc, dive Nerva, gaudio frueris, quum vides & esse Optimum & dici, quem tanquam optimum elegisti! quàm lætum tibi, quòd comparatus filio tuo vinceris! Neque enim alio magis approbatur

animi

animi tui magnitudo, quàm quòd optimus ipse non timuisti eligere meliorem. Sed & tu, pater Trajane (nam tu quoque si non sidera, proximam tamen sideribus obtines sedem) quantam percipis voluptatem, quum illum tribunum, illum militem tuum, tantum imperatorem, tantum principem cernis? cumque eo qui adoptavit amicissimè contendis, pulchrius fuisse genuisse talem, an elegisse? Maeste uterque ingenti in remp. merito, cui hoc tantum boni contulistis. Licet alteri vestrum filii virtus triumphalia, cœlum alteri dederit, non minor tamen vestra laus, quòd ista per filium, quàm si ipsi meruissetis.

XC. Scio, P. C. cum ceteros cives, tum præcipue consules, oportere sic affici, ut se publicè magis quàm privatim obligatos putent. Ut enim malos principes rectius pulchriusque est ex communibus injuriis odisse quàm propriis; ita boni speciosius amantur ob ea quæ generi humano, quàm quæ hominibus, præstant. Quia tamen in consuetudinem venit, ut consules publica gratiarum actione perlata, suo quoque nomine quantum debeant principi, profiteantur, concedite, me non pro me magis munere isto, quàm pro collega meo Cornuto Tercullo, consulari viro, fungi. Cur enim non pro illo quoque gratias agam, pro quo non minùs debeo? præsertim quum indulgentissimus imperator in concordia nostra ea præstiterit ambo, quæ si tantum in alterum contulisset, ambos tamen æqualiter obligasset. Utrumque nostrum ille optimi cujusque spoliator & carnifex stragibus amicorum, & in proximum jacto fulmine afflaverat. Iisdem enim amicis gloriabamur, eosdem amissos tugebamus, ac sicut nunc spes gaudiumque, ita tunc communis nobis dolor & metus erat. Habuerat hunc honorem periculis nostris divus Nerva, ut non, etsi mirus ut bonos, promovere vellet: quia mutati seculi signum & hoc esset, quòd florerent, quorum præcipuum votum antè fuerat, ut memoriæ principis elaberentur.

XCI. Nondum biennium complêramus in officio laboriosissimo & maximo, quum tu nobis, Optime principum, fortissime imperatorum, consulatum obtulisti, ut ad summum honorem gloria celeritatis accederet.

Tantum inter te & illos principes interest, qui beneficiis suis commendationem ex difficultate captabant, gratioresque accipientibus honores arbitrabantur, si prius illos desperatio, & tædium, & similis repulsæ mora, in notam quandam pudoremque vertissent. Obstat verecundia, quo minùs percenseamus quo utrumque nostrum testimonio ornâris, ut amore recti, amore reipub. priscis illis consulibus æquaveris, meritò necne, neutram in partem decernere audeamus: quia nec fas est affirmationi tuæ derogare, & onerosum confiteri vera esse quæ de nobis, præsertim tam magnifica, dixisti. Tu tamen dignus es qui eos consules facias, de quibus possis ita prædicare. Tribuas veniam, quod inter hæc beneficia tua gratissimum est nobis, quòd nos rursus collegas esse voluisti: ita caritas mutua, ita congruens tenor vitæ, ita una eademque ratio propositi postulabat: cujus ea vis, ut morum similitudo concordia nostræ gloriam minuât: ac perinde sit mirum si alter nostrum a collega, ac si a seipso, dissentiat. Non ergo temporarium & subitum est quod uterque collegæ consulatu, tanquam iterum suo gaudet: nisi quòd tamen qui rursus consules fiunt, bis quidem, sed temporibus diversis obligantur: nos duos consulatus accipimus simul, simul gerimus, alterque in altero Consules, sed iterum & pariter sumus.

XCII. Illud verò quàm insignè, quòd nobis Præfectis ærario consulatum antè quàm successorem dedisti? Aucta est dignitas dignitate: neque continuatus tantum, sed geminatus est honor, finemque potestatis alterius, tanquam parum esset excipere, prævenit. Tanta tibi integritatis nostræ fiducia fuit, ut non dubitares te salva diligentia tuæ ratione esse facturum, si nos post maximum officium privatos esse non sineres. Quid, quod eundem in annum consulatum nostrum contulisti? Ergo non alia nos pagina, quàm te consulem accipiet: & nostra quoque nomina addentur fastis, quibus ipse præscriberis. Tu comitis nostris præsidere, tu nobis sanctissimum illud carmen præire dignatus es: tuo iudicio consules facti, tua voce renunciati sumus, ut idem honoribus nostris suffragator in curia, in campo declarator existeres. Nam quòd eum potissimum mensem attribuisti,

tribuisti, quem tuus natalis exornat, quàm pulchrum nobis? quibus edicto, quibus spectaculo celebrare con-tinget diem illum triplici gaudio lætum, qui principem abstulit pessimum, dedit optimum, meliorem optimo genuit. Nos sub oculis tuis augustior solito currus accipiet; nos inter secunda omnia, & vota certantia, quæ præsentì tibi conferentur, & vehemur alacres, & incerti ex utra parte major auribus nostris accadat clamor.

XCIII. Super omnia tamen prædicandum videtur, quòd pateris consules esse quos fecisti: quippe nullum periculum, nullus ex principe metus consulares animos debilitat & frangit: nihil invitis audiendum, nihil coactis decernendum erit. Manet manebitque honori veneratio sua: nec securitatem auctoritate perdemus. Ac si quid fortè ex consulatùs fastigio fuerit diminutum, nostra hæc erit culpa, non seculi. Licet enim quantum ad principem, licet tales consules agere quales ante principes erant. Ullamne tibi pro beneficiis referre gratiam parem possumus, nisi tantùm illam, ut semper nos meminerimus consules fuisse, & consules tuos? Ea sentiamus, ea censeamus quæ consularibus digna sunt: ita versemur in republica, ut credamus esse remp. non consilium nostrum, non operam subtrahamus, nec dis-junctos nos, & quasi dimissos consulatu, sed quasi as-trictos & devinctos putemus, eundemque locum laboris & curæ, quem reverentiæ dignitatisque, teneamus.

XCIV. In fine orationis præfides custodesque imperii deos ego consul pro rebus humanis, ac te præcipuè, Capitoline Jupiter, precor, ut beneficiis tuis faveas, tantisque muneribus addas perpetuitatem. Audisti quæ malo principi precabamur; exaudi quæ pro dissimillimo optamus. Non te distringimus votis: non enim pacem, non concordiam, non securitatem, non opes oramus, non honores: simplex cunctaque ista complexum unum omnium votum est, SALUS PRINCIPIS. Nec verò nova tibi injungimus. Tu enim jam tunc illum in tu-telam recepisti, quum prædonis avidissimi faucibus eri-puisti. Neque enim sine auxilio tuo, quum altissima quæque quaterentur, hic, qui omnibus excelsior erat, inconcussus stetit. Præteritus est a pessimo principe,

qui præteriri ab optimo non potuit. Tu clara iudicii tui signa misisti, quum proficiscenti ad exercitum tuo nomine, tuo honore cecidisti. Tu voce IMPERATORIS quid sentiret locutus, filium illi, nobis parentem, tibi pontificem maximum elegisti. Quò majore fiducia iisdem illis votis quæ ipse pro se nuncupari jubet, oro & obtestor, si bene rempub. si ex utilitate omnium regit, primùm ut illum nepotibus nostris ac pronepotibus serves; deinde ut quandoque successorem ei tribuas, quem genuerit, quem formaverit, similemque fecerit adoptato; aut, si hoc fato negatur, in consilio sis eligenti, monstresque aliquem quem adoptari in Capitolio deceat.

XCV. Vobis P. C. quantum debeam, publicis etiam monumentis continetur. Vos mihi in tribunatu quieris, in prætura modestiæ, vos in istis officiis etiam, quæ e studiis nostris circa tuendos socios injunxeratis, cuncti constantiæ antiquissimum testimonium perhibuistis: vos proximè destinationem consulatûs mei his acclamationibus approbavistis, ut intelligam, etiam atque etiam nitendum mihi, ut hunc consensum vestrum complectar, & teneam, & in dies augeam. Etenim memini tunc verissimè judicari, meruerit quis honorem, necne, quum adeptus est. Vos modò favete huic proposito, & credite, si cursu quodam provectus ab illo insidiosissimo principe, antequam profiteretur odium bonorum, postquam professus est, substiti; quum viderem quæ ad honores compendia paterent, longius iter malui: si malis temporibus inter mœstos & paventes, bonis inter securos gaudentesque numeror: si denique in tantum diligo Optimum principem, in quantum invisus pessimo fui. Ego reverentiæ vestræ sic semper inserviam, non ut me consulem, & mox consularem, sed ut candidatum consulatûs putem.

I N D E X

R E R U M E T V E R B O R U M, maximè memorabilium.

A B A S C A N T I U S ,
p. 223.

Accia Variola à
Plinio defenfa 152.

Accius 111.

Achaia laudatur 196.

Acilius 33.

Actionis & Recitationis
non eadem ratio 62.

Adium Suram Trajano
commendat 223.

Ad affem impendia reddes
34.

Adeffe provinciæ 157.

Adolescentes in patriis
Academiis instituendi
97.

Adulatio malorum princi-
pum 295.

Advocatis nihil dandum
128.

Æde sacra collapsa, so-
lum sacrum manet 246.

Ægyptii ad jus civitatis
Romanæ aspirantes pri-

us cives Alexandrini fi-
eri debuerunt 227.

Ægyptus nihil imbris
debet 278.

Æmilia via 123.

Ætas ad rempub. admini-
strandam 248.

Æternitas imperatorum
237, 243, 250.

Æschines ap. Rhodios 45,
89. cum Demosthene
collatus 213.

Afranii Dextri de morte
quæritur 186.

Africanæ (i. e.) Pantheræ
153.

Agon gymnicus 104.

Ἀγκάμαλιν 151.

Albus calculus 22.

Alfium 135.

Altinum 65.

Amastris 253.

Amisus 251.

Annæus Seneca 111.

Anio fl. exundat 190.

Anteia,

I N D E X.

Anteia, Helvidii uxor 203.
 Antiquitus Scriptores honoribus aut pecunia ornabantur 86.
 Apamea 239.
 Apenninus mons 114.
 Apophragisma 226.
 Apotheca 59.
 Apuleius 225.
 Aquæductus Nicomediæ 235.
 Aquilex *ibid.*
 Aratus 117.
 Ἀρχέτυπον 38.
 Aristophanes 39.
 Aristo 40.
 Arionilla 23.
 Armarium 58.
 Arria, Pæti uxor, 80.
 Arrianus Maturius commendatus 66.
 Artemidori Philosophi laus 77.
 Arulenus Rusticus 23, 33.
 Asclepiades magistratus 248.
 Asia 88.
 Asinii Rufus & Bassus commendantur 99.
 Assistere 157.
 Athenodoro, Athenis philosophanti, apparet idolon cujusdam vitæ functi 171.
 Atrienfes 84.
 Atrium 58.
 Attilius 29.
 Attilius Crescens commendatus 133.
 Atticus sermo 44.

Auctio venditio publica 161.
 Auditores pretio conquesti 56.
 Auguratus, non adimitur viventi 91.
 Aurea fabula 63.
 Aurelia *ibid.*

B.

Bæbius Massa, reus 175.
 Bætica 26.
 Baptisteria 59.
 Basilica 56.
 Bithynia 91.
 Brixia 33.
 Brocchus 244.
 Bructerus 48.
 Bule 256.
 Buleutæ 236.
 Byzantii 247.

C.

C. Julius Cæsar 37.
 Cæcilius Celer 24.
 Cæcilius Classicus 73.
 Calestrianus tyro commendatur 79.
 Callimachus 88.
 Calpurnius Piso, Poeta 125.
 Calvisius 32, 81.
 C. Calvus 35, 111.
 Campania 155.
 Candidati ne conviventur 141.
 Capillos submittere reis moris erat 172.

Capreae

I N D E X.

Capreæ 143.
 Careotæ 26.
 Carfulanus 23.
 Carystius 116.
 Cassii 35.
 Catius 51.
 Cato 37, 78.
 Catones 35.
 Catullus Poeta *ibid.*
 Catullus Messalinus 104.
 Cavedium 58.
 Centumvirale Judicium
 105.
 Centumvirales causæ de-
 clamatoriæ 55, 100.
 Centumcellæ 150.
 Cerealis 52.
 Christiani non inquirendi
 ex sententia Trajani,
 sed oblati puniendi 253.
 Cicero 37.
 Circensium spectaculum
 ut stupet vulgus 200.
 Circus 114.
 Claudiopolitani 236.
 Claudius Aristo, causi-
 dicus 150.
 Claudii Pollionis enco-
 mium 173.
 Claudius Eumolpus Cau-
 fidicus 248.
 Claudius Cæsar Noniano
 recitanti supervenit 32.
 Claudius Polyænus 245.
 Claudius Restitutus 74.
 Clavus morbus 71.
 Clepsydræ perorantibus
 appositæ 52.
 Climactericum tempus
 63.

Clitumnus fons 182.
 Cocceianus Dion 248.
 Cœna Pliniana 34.
 —cujusdam fordida 47.
 Comperendinatio, 128.
 Comum 22.
 Corellius Rufus 30, 101,
 203.
 Cornelius Nepos 106.
 Cornelia Maximilla vesta-
 lis defossa 94.
 Corinthium signum 70.
 Corn. Tacitus, eloquen-
 tissimus 43, 51, 52,
 210.
 Corn. Minutianus com-
 mendatus 167.
 Cornutus Tertullus Cos.
 53. Æmilie viæ cu-
 rator 123.
 Cremutius Ruso commen-
 datus 146.
 Cryptoporticus 59, 115,
 167.
 Curiosius nihil otiosis 216.
 Curtius Rufus phasmate
 de futuris admonetur
 170.

D.

DAmnati ad purgationis
 cloacarum 233.
 Decuriones 28.
 Decurionatus honorarium
 256.
 Defunctorum voluntates
 prestandæ 94. reliquiæ
 an transferendæ 245.
 Del-

I N D E X.

Delphinus puerum portat
216.

Demosthenis pronunciatio
45. fama 210. dictio
212.

Dexter Afranius 122.

Diata 59, 157.

Diamone 258.

Diomedis solertia 110.

Dion 248.

Diploma 238, 259.

Divinitas principum 261.

Domitius Afer 56, 191.

Domitiani Imp. crudele
facinus 94.

Domitii Tulli Testamen-
tum 190.

Drusi Neronis effigies in
fornis 68.

Dubitas? ne feceris 36.

Δυσκαλίπτου 25.

E.

ECclesia 256.

Ecdicus *ibid.*

Educatio vetus 185.

Egnatii Marcellini probi-
tas 96.

Εἰσέλασαν 258.

Emancipare 87.

Encolpius lector 176.

Ephesii 150.

Epimachus 250.

Epulonum septemviratus
52.

Erani 251.

Ἐρωτοπαίγνιον 125.

Ἐρωσία 254.

Etesiae 229.

Eumolpus 249.

Euripus 22.

Euphrates philosophus 29.

F.

FABritius Veiento 204.

Fannia, Helvidii uxor
165.

Fannia Arriae neptis 80.

Fannius laudatur 112.

Firmani 141.

Flavius Archippus 241,
249.

Flavius Martianus 51.

Fons mirus 108, 182.

Fonteius Magius 127.

Forojulium *ibid.*

Formiana 79, 137.

Frontini laus 208.

Fronto Catius 51.

Frugalitatis priscæ imago
4.

Fundani filia quatuorde-
cennis laudatissima 124.

Furia 243.

Fuscus Salinator 135, 147.

G.

GABium Bassum Trajano
commendat 226, 231.

Gaditana 34.

Gætulicus 111.

Gallita, adultera 150.

Gemmius 31.

Gerusia 234.

Glebula ex Parthico me-
tallo 226.

Gracchi 37.

Græculi

I N D E X.

Græculi 236.
Græcis est linguæ volu-
bilitas pro copia 127.
Gratilla 77.
Gymnicus Agon apud Vi-
ennenses 104.

H.

HAma 234.
Harpocras 222, 228.
Heliocaminus 60.
Helvidiæ sorores puer-
perio extinctæ 103.
Helvidius a Plinio defen-
ditur 203.
Hendecasyllabi Pliniani
98, 155.
Herennius Severus, vir
doct. 107.
Herennius Senecio 23, 90,
95.
Herodes 88.
Hispo 93.
Hispulla 31.
Historiæ & orationis dis-
crimen 120.
Homerus 55, 117.
Homulus 128, 141.
Hypocaufton 115.

I.

IAbolenus Priscus 137.
Jaculatio Equestris 68.
Icaria insula 155.
Iatraliptes 222, 228.
Illyrii 81.
Imagines clarorum viro-
rum 35.

Imitatio sit optimorum 24.
Imperii à Trajano suscepti
dies solennis 254.
Impudentia novitiorum
advocatorum 56.
Incendium Nicomediæ
234.
Infirmi optimi 170.
In urnam conjicio 227.
Isæus, rhetor 44, 45.
Iselastica certamina 258.
Isocrates 149.
Iffus 234.
Juba in oratione 119.
Judicium quadruplex 152.
Julius Atticus 31.
Julius Candidus 128.
Julius Ferox, consul 51.
Julius Genitor, rhetor 66.
Julius Fronto, augur 91.
Julius Bassus, adversis suis
clarus 91, 127, 149, 240.
Julius Avitus, studiis de-
ditus 120.
Julius Naso commenda-
tus 132, 134.
Julius Servianus, vir opti-
mus 221.
Junii Aviti Encomium
195.
Jus Tribunatus 49.
Jus trium liberorum 55,
221.
Jus publicum & privatum
40.
Jus appellandi 42.
Jus Senatorium 52.
Jus Latinorum 254.
Jus Quiritium 255.
Justus Fabius 24.

K.

I N D E X.

K.

- Κ** Ἀτὰ κεφάλαια 145.
 Κέκμηκα & κέρμηκα 31.
 Κινεῖν πάντα λίθον 38.
 Κτῆμα historia 120.

L.

- L** Aberius Maximus 225.
 Lacus miraculosus 193.
 Lacus Nicomedensium
 37, 243.
 Largius Licinius 56.
 Largius Macedo, à servis
 suis occisus 79.
 Larius 49.
 Λαρυγγίζω 90.
 Latinum ex Græco, Græ-
 cum ex Latino utilissime
 vertitur 159.
 Latus clavus 49.
 Laurens & Laurentinum
 29, 58, 89.
 Legentium fastidium 46.
 Leges supra Principem
 304.
 Legionarius centurio 247.
 Λέγειον 53, 54.
 Λέκυθος 22.
 Leptis Leptitani 53.
 Lex repetundarum 51.
 Lex Julia 286.
 Lex Pompeia 247.
 Lex tabellaria 84.
 Lex Voconia 286.
 Lex ambitus 131.
 Liber nullus tam malus,
 quin parte aliqua profit

69. liberalitas describi-
 tur 215.

- Libramentum 108.
 Librator 237.
 Liburnica 138.
 Licinianus 97.
 Licinius Nepos 107.
 Lima 1.
 Liviæ porticus 24.
 Luceius 111.
 Lucania, Lucanus 155.
 Luceius Albinus 73.
 Ludicæni 56.
 Ludi quinquennales 246.
 Lusticus Bruttianus fla-
 gitiosum comitem accu-
 sat 145.

M.

- M** Acedo 79.
 Macrini uxor singu-
 laris exempli 178.
 Μάλεα 229.
 Manuli 88.
 Marcus Regulus, advoca-
 tus 130.
 Marius Priscus, procon-
 sul, accusatus 51, 73,
 149.
 Martialis poeta 85.
 Martianus 51.
 Mater magna 239.
 Mauricus 24.
 Mediolanum Acad. 97.
 Μεγαλοφωνότατος 45.
 Μερμηρικὸς νόμος 222.
 Menander 144.
 Mensor, Mensura 230.
 Menstruum 228.

Μεσόχρητος

I N D E X.

Μετόχους 56.
 Metius Carus 23.
 Metius Modestus, optimus
 vir 24.
Μινεστριος 44.
 Minores Magistratus 247.
 Minutius Macrinus 33.
 Minutius Acilianus *ibid.*
 Misenum 138, 142.
 Montanus Atticinus 145.
 Mortuis insultare nefas
 198.
Μουσίων 29.
 Munera viscata & hamata
 215.
 Municipis Pliniani filius
 prætextatus 97.
 Municipes 26.
 Murena 37.
 Musculi in historiis 119.

N.

Narnia 23.
 Natales restituendi
 246.
 Natalis Trajani 250.
 Naves orariæ 229.
 Neapolis 71.
 Nepotis Prætoris edictum
 de advocacy 128.
 Nero 68, 111.
 Nerva 54, 104.
 Nicea 233, 235.
 Nicetes 132.
 Nicomedia 233, 234, 235.
 Nigrinus 128, 157.
Νίφας 39.
Νοήματα 45.
 Nomus 228.

Nonianus 32.
 Nonius Celer 152.
 Nonius Plinio commen-
 datus 215.
 Notarius 69.
 Novitas libro lenocinatur
 62.
 Numidiæ Quadratillæ
 laudes 168.
 Numidius Quadratus 135.
 Nundinæ 112.
 Nymphidium Lupum Tra-
 jano commendat 226.

O.

Ocriculæ 23.
 Olivæ Bæticæ 34.
 Opisthographus 69.
 Oratio de se molesta 27.
 Orationes longæ laudan-
 tur 37. extemporaneæ
 45.
 Orator, vir malus, dicendi
 imperitus 90. bonus de-
 scribitur 211.
 Orbitatis præmia 99.
 Ordinarii Decurionum
 Præfecti 146.
 Ordo equestris 33.
 Otiosum esse quàm nihil
 agere 29.

P.

P. Acilius 33.
 Pacorus ingemma 225.
 Padus 129.
 Pætus 81.
 Pallantis Servi Claudii
 Cæs.

I N D E X.

- Cæs. monumentum 172, 179.
 Panarium 25.
 Panegyricus ad Trajanum: de eo ad amicos Plin. 78, 82.
 Pantomimorum Spectaculum sublatum 289.
 Paphlagonia 232.
 Passienus Crispus 158.
 Passienus Paulus 137, 209.
 Patricius 147.
 Patris acerbioris correctio 202.
 Paulinus 93.
 Pergamus 229.
 Periclis eloquentia 39.
 Peristylum 245.
 Perusia 23.
 Phasmata esse aliquid, ostenditur 170.
 Φιλόκαλος 71.
 Pila 151.
 Πλατανών 22.
 Platonica sublimitas & latitudo 29.
 Plautus & Terentius laudantur 144.
 Plinius Senior: ejus opera recensita 68. historias religiosissime scripsit 119. Vesuvii caligine suffocatus 140.
 Plinius Secundus, Demosthenis, Ciceronis, &c. scripta, æmulatus 22, 173. cum Marco Regulo certat 24. Sermone habuit Bibliothecam dedicaturus 26, 46. admiratione captus librorum Pompeii Saturnini 34. quid de Eloquentia senserit 37. tribunus 41. patrocinator Afris contra Marium Priscum 51. Item Bæticis contra Cæcilium Classicum 67, 73, 199. Laurentinum suum describit 57. Artemidoro Philosopho beneficus 77. Panegyricum Vocationio Romano emendandum mittit 78. recitavit 82. Tiferini Tiberini templum extruxit & dedicavit 87. Augur 91, 224. Sabinæ defunctæ voluntatem ut præstitit 94. municipum suorum liberis præceptores conquirat 97. Poetices studiosus versus facit 98, 110, 155, 160. defuncti Corelli filiam defendit 101. a Nepote & Sentio Augurino laudatur 106. Curiano exheredato beneficus 109. Tusculanum suum describit 113. ubi venatur 126. & rusticis vacat 206. ordinem vitæ suæ ibidem exponit 218. ex orationibus suis unam Scauri judicio subdit 122. Prefectus ærarii & consul 124, 227. agit pro Varenorepetundarum reo 127. nutrici suæ agellum de.

I N D E X.

dedit 131. Calphurniæ, uxori suæ scribit 133, 157. avunculum suum Plinium Misenum comitatur 139, 142. a Trajano in consilium assumptus 150. Donat Quintiliani filiæ 50000 nummum 152. agit apud Centumviros pro Accia Variola *ibid.* Varenò à Bithynis accusato adfuit 157, 160. libellum Minutio mittit 161. agrum ingenuis alendis assignavit 165. Tacitum sibi ad imitandum proposuit 167, 182. infirmitati oculorum quomodo consuluit 167. Amicorum immodicus laudator 172. Taciti historiis inseri dictum suum in B. Massam optat 175. eumentibus vindemias suas multum pacti pretii remittit 176. Servorum suorum testamenta firmavit 189. Duas villas suas, Comædium & Tragædium dictas describit 200. Helvidium ultus est 203. suam & Taciti doctrinam maxime æstimari gloriatur 210. scripta sua excusat 214. Jus 3 liberorum sibi a Trajano impetravit 221. Bithyniam ingressus 229.

Podium 115.
Pollio 137, 149.
Polyænus 157, 160.
Polycletus 38.
Pompeius Saturninus 34.
Pompeius Quintianus laudatur 201.
Pomponia Gratilla exheredavit filium suum Curiandum 109.
Pomponius Secundus, tragædiarum scriptor 164.
Pontifex maximus 94.
Pontus 246.
Posthumius Marinus, medicus 223.
Præceptor pueris qualis eligendus 66.
Præfecti Prætorii 241.
Præjudicium 109.
Prætor 24.
Prævaricatio 37.
Pressus purusque sermo 159.
Primipilaris 226.
Procæton 59.
Procurator 83.
Propertius Poeta 137.
Propnigeon 59.
Proscribi 161.
Protopraxia 255.
Provocare 160, 164.
Prusa 249.
Prusensium balineum 231, 245.
Psephisma 237.
Publicus Certus, reus 204.
Pugillares 25.
Pullatus 164.

I N D E X.

Q.

QUadratus 168.
 Questura 33.
 Quincunx 161.
 Quinqueviri 44.
 Quintilianus 56.

R.

Recitatio orationum 62.
 Recitantis gratia 125.
 Regulus 23, 63, 87, 90.
 Relegati, an restituendi 240.
 Robusti obitus incomper-
 tus 146.
 Rosianum Geminum Tra-
 jano commendat 224.
 Rufi Virginii Epitaphium
 137.
 Rufinus 104.
 Rufus 43, 219.
 Rufus Varenus 127, 136,
 157, 160.

S.

Sabina Modesto fervoli-
 bertatem concessit 94.
 Sacerdotia ad vitam da-
 bantur 91.
 Satrius Rufus 24.
 Saturnini Testamentum
 118.
 Sauromata 225.
 Scholastica lex 63.
 Scriba 144.
 Sellæ Consulium 53.

Σεμνῶς 52.
 Senatorius decor 33.
 Senatorium jus 52.
 Senatûs turpis humilitas
 179.
 Seneca 111.
 Sentius Augurinus, Poeta
 106.
 Septemviri 52.
 Serrana Procula 33.
 Servius Sulpitius 111.
 Servi publici 230.
 Sestertium 53.
 Sextus Euritius commen-
 datus 49.
 Sicilia 94.
 Signari 234.
 Silius Italicus 71.
 Siligo 38.
 Sinope 250.
 Sipo 234.
 Socraticus fermo 78.
 Solennia vota 234.
 Soli ab æde occupati re-
 ligio 246.
 Somnia, quæ notanda 36.
 Σοφοκλεῖς 56.
 Spharisterium 59.
 Sponsalia 28.
 Spurinna 24, 48, 64.
 Squilla 61.
 Stabiæ 139.
 Statua triumphalis 47.
 Stibadium 116.
 Stipulari 53.
 Stola 95.
 Strophæ 36.
 Subsigno 222.
 Suburranus 152.
 Suetonium Tranquillum
 Trajano

I N D E X.

Traiano commendat
251.
Suffragia tacita 105.
Suicidæ 31, 71, 81, 146.
Syllanus 35.
Sylvanus 72.
Syria 29.

T.

TAbulatus 58.
Tempus climacteri-
cum 63.
Terentius Junior, doctiff.
169.
Theatrum Nicææ 235.
Thersites 39.
Theophanes 91.
Thraseæ dictum de causis
agendis 148. de vitiis
195.
Θεσπτοί 244.
Tiberis fl. exundat 189.
Tifernus Tiberinus 87.
Titinius Capito 35, 184.
Tiro 155.
Titus Aristo laudatur 40.
Titus Cassius 107.
Titi Livii gloria 45.
Toga virilis 28.
Topiarii 84.
Torquatus 111.
Trajani pietas in Deos
293. adulatione alienus
295. in leges juratus
304.
Trebonius Rufinus, duum
vir 104.
Tribunatus 41.
Tribunatus semester 89.

Triclinia 22.
Tusci 113.
Tuscillus Nominatus frau-
dis absolutus 122.
Tuscorum ora pestilens
113.
Tutilius 152.

V.

VAdimonis lacus mira-
bilis 193.
Varro 111.
Veiento 104.
Velleius Blæsus 63.
Verania *ibid.*
Verginius Romanus, co-
mœdiæ Scriptor 144.
Veronenses 153.
Vérres 38.
Vespasianus 33.
Vestalis à Domitiano viva
defossa 94.
Vesuvius 138, 142.
Via Æmilia 123.
Vicentini 112.
Vienna 104.
Villa Albana 95.
Villa Alfiensis 135.
Villa Camilliana 149.
Villæ Plinianæ amœnitæ
57, 114.
Virgilius 71, 111, 117.
Virginus Rufus 43, 135,
207.
Vitellius 23.
Vitellius Honoratus 51.
Vitia qui odit, homines
odit 195.
Ultima pœna 51.
Unctuarium

I N D E X.

Unctuarium 59.

Unum infigne potius
quam plura mediocri-
ter 214.

Voconius Romanus com-
mendatus 54, 221.

Vota pro salute principis,
si bene remp. rexerit
305.

Vulcanalia 68.

X.

Xenia 123, 151.
Xystus 59, 114.

Z.

Zosimus, Plinii libertus,
optimus 126.
Zotheca 59.

F I N I S.

